

*บันทึกเรื่องวิถึ
ราชวอลพระปกเกล้า*

UNCERTAINTY

VOLATILITY

COMPLEXITY

AMBIGUITY

ท้องถิ่นในโลกยุควูคา

VUCA WORLD

**บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า
ท้องถิ่นในโลกยุคก้าว (VUCA WORLD)**

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สถาบันพระปกเกล้า.

บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า : ท้องถิ่นในโลกยุคก้าว (VUCA WORLD).--กรุงเทพฯ :

สถาบันพระปกเกล้า, 2566

352 หน้า

1. การปกครองท้องถิ่น. I. ชื่อเรื่อง.

320.8

ISBN : 978-616-476-357-9

รหัสสิ่งพิมพ์ของสถาบันพระปกเกล้า วปท. 66-37-00.0 (ebook)

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 978-616-476-357-9

พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2566

บรรณาธิการ วิลาวัลย์ หงษ์นคร

ผู้จัดทำ วิลาวัลย์ หงษ์นคร

จัดทำโดย สถาบันพระปกเกล้า
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 ฝั่งทิศใต้
เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
<http://www.kpi.ac.th>

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ภายใต้สถานการณ์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนผ่านจากยุค Disruptive World เข้าสู่ VUCA World เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่งผลให้สถานการณ์โลกทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ ภาพการณ์เช่นนี้ได้กลายเป็นความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้ไม่เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ปรับตัว และไม่เตรียมพร้อมรับมือ อาจส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลงทางในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ที่สำคัญไม่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

หนังสือเรื่อง “บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า: ท้องถิ่นในโลกยุคคว่ำก่า (VUCA World)” ได้นำเสนอบริบทโลกในยุคคว่ำก่าที่กลายเป็นความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รู้จักและเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ พร้อมทั้งได้แนะนำเคล็ดลับการรับมือกับโลกยุคคว่ำก่า นอกจากบริบทโลกแล้วหนังสือเล่มนี้ได้ฉายภาพให้เห็นถึงบริบทการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลา 5 ปีนับจากนี้ (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงภารกิจที่ควรดำเนินการในอนาคตอันใกล้ ที่สำคัญหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมตัวอย่างและถอดบทเรียนการจัดการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือนวัตกรรมบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานที่เป็นเลิศ (Best Practices) ซึ่งเป็นตัวอย่างและบทเรียนที่มีความแตกต่างหลากหลายสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนการติดปีกให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีองค์ความรู้ในการปรับตัวและเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงรับและเชิงรุกสำหรับการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ในโลกยุคใหม่ต่อไป

สถาบันพระปกเกล้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยช่วยพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถยกระดับการจัดบริการสาธารณะและสร้างสรรค์นวัตกรรมบริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อบริบทความท้าทายในโลกสมัยใหม่ได้ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพที่เข้มแข็งแล้ว ชุมชนและประชาชนในฐานะผู้รับบริการย่อมได้รับประโยชน์ และการปกครองท้องถิ่นก็จะกลายเป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต่อไป

(นายวิวิท ชัยภาคภูมิ)
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำสถาบันพระปกเกล้า	III
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและความสำคัญ	4
2. วัตถุประสงค์	5
3. กรณศึกษา	5
4. ขอบเขตการศึกษา	7
5. ระเบียบวิธีวิจัย	8
6. ประโยชน์ที่ได้รับ	10
ส่วนที่ 2 บริบทโลกยุคกู๊าก้า (VUCA World): ความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	13
1. โลกยุคกู๊าก้า (VUCA World)	16
1.1 ทำความรู้จักโลกยุคกู๊าก้า (VUCA World)	16
1.2 กลยุทธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในโลกยุคกู๊าก้า	19
2. บริบทประเทศในช่วงระยะเวลา 5 ปีนี้จากนี้	27
2.1 บริบทการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ	27
2.2 บริบทการพัฒนาประเทศด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์	29
2.3 บริบทการพัฒนาประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	30
2.4 บริบทการพัฒนาประเทศด้านการบริหารจัดการภาครัฐ	31
2.5 ภารกิจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศ	32
ส่วนที่ 3 บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า	35
๑ ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	39
๑ ฐานข้อมูล “One Data for All” เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	77
๑ การจัดระเบียบสุนัขและแมว “จร” และ “ไม่จร” (จัด) เทศบาลเมืองกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	116
๑ คลองขุดเปลี่ยนทางเดินน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วมซ้ำซาก เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์	164

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑ การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉิน: กรณีโควิด-19 เทศบาลเมืองแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	191
๑ ยุวเกษตรกรตัวน้อย เทศบาลตำบลตำนาค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	211
๑ ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	247
๑ ก้าวล้ำการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย เทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	281
๑ การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เด็กทุกกลุ่มในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	302
แหล่งข้อมูลอ้างอิง	340

ส่วนที่ 1

บทนำ

VUCA

วิลาวัณย์ หงษ์นคร¹

หนังสือเล่มนี้เป็นผลการศึกษาวิจัยของ “**โครงการวิจัย การบริหารงานและการจัดทำบริการสาธารณะที่เป็นเลิศของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ปี 2566**” ซึ่งเป็นโครงการที่ต่อยอดมาจากการมอบรางวัลพระปกเกล้าทองคำและรางวัลพระปกเกล้าให้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2565 เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย **ส่วนที่หนึ่ง: บทนำ** ผู้อ่าน จะทราบถึงที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง วิธีการศึกษา และประโยชน์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ **ส่วนที่สอง: บริบทโลกยุคศูญก้า (VUCA World): ความท้าทายใหม่ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น** เนื้อหาส่วนนี้จะนำเสนอบริบทโลกในยุค ศูญก้าที่กลายเป็นความท้าทายใหม่ที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญ เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้จักและเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของ บริบทโลกที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงรับและ เชิงรุกสำหรับการปฏิบัติภารกิจภายใต้บริบทโลกใหม่ และ **ส่วนที่สาม: บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า** เนื้อหาส่วนนี้เป็นการรวบรวมตัวอย่าง และถอดบทเรียนการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นขององค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 9 แห่ง โดยเป็นตัวอย่าง การจัดบริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างหลากหลายทั้งการพัฒนา คุณภาพชีวิตประชากรกลุ่มเปราะบาง การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศ

¹ นักวิชาการผู้ชำนาญการ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

ในการพัฒนาเมือง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการภาวะวิกฤต การป้องกันและแก้ไข ปัญหาอุทกภัย การจัดระเบียบชุมชน การส่งเสริมการเกษตรชุมชน การสืบสานศิลปวัฒนธรรม และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื้อหาส่วนนี้จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ จุดประกาย ความคิด เป็นตัวอย่างและบทเรียนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไปได้นำไปประยุกต์ใช้ให้ สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมและบริบทพื้นที่ต่อไป

1. ที่มาและความสำคัญ

นับตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า ได้จัดให้มีการมอบรางวัลพระปกเกล้าแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานที่เป็น เลิศเป็นประจำทุกปี รวมทั้งยังได้จัดให้มีการมอบรางวัลพระปกเกล้าทองคำเป็นประจำทุก 2 ปี สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยได้รับรางวัลพระปกเกล้ามาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ 1) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน โดยเฉพาะหลักความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) เพื่อส่งเสริมและผลักดันให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในท้องถิ่นอันเป็นรากฐาน ของความสันติสุขสมานฉันท์ในระดับประเทศ และ 3) เพื่อเสริมสร้างให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคม ในฐานะภาคีเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และ 4) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตระหนักถึงความสำคัญและมีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเป็นธรรม ในท้องถิ่น

ในปี 2565 ได้มีการมอบรางวัลพระปกเกล้าทองคำใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ด้านการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ และ 3) ด้านการเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม โดยในปีนี้มีองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ รวมทั้งหมด 9 แห่ง แบ่งเป็น 1) องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชน จำนวน 3 แห่ง 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าด้าน การเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ จำนวน 2 แห่ง และ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าด้านการเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม จำนวน 4 แห่ง²

² รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับรางวัลพระปกเกล้า ปี 2565 ดูได้ใน สถาบันพระปกเกล้า. (2565). *รางวัลพระปกเกล้า 2565*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 351 หน้า.

ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำถือเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานและการจัดทำบริการสาธารณะที่เป็นเลิศ (Best Practices) โดยสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความท้าทายในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลุ่มนี้จึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น จึงมุ่งดำเนินการต่อยอดจากการมอบรางวัลพระปกเกล้าทองคำ โดยทำการศึกษาวิจัยและถอดบทเรียนการบริหารงาน การจัดบริการสาธารณะ และนวัตกรรมที่โดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำในปี 2565 เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ เป็นการจุดประกายความคิด และเป็นตัวอย่างให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไปนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ของตน นอกจากนี้ วิทยาลัยคาดหวังว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ทางอ้อมต่อชุมชนและประชาชนในฐานะผู้รับบริการสาธารณะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และที่สำคัญยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการปกครองท้องถิ่นของไทยให้เป็นรากฐานที่เข้มแข็งสำหรับการปกครองในระดับประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและถอดบทเรียนการบริหารงาน การจัดบริการสาธารณะ และนวัตกรรมที่โดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ ประจำปี 2565
2. เพื่อเผยแพร่ตัวอย่างการบริหารงาน การจัดบริการสาธารณะ และนวัตกรรมที่โดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ ประจำปี 2565

3. กรณีสึกษา

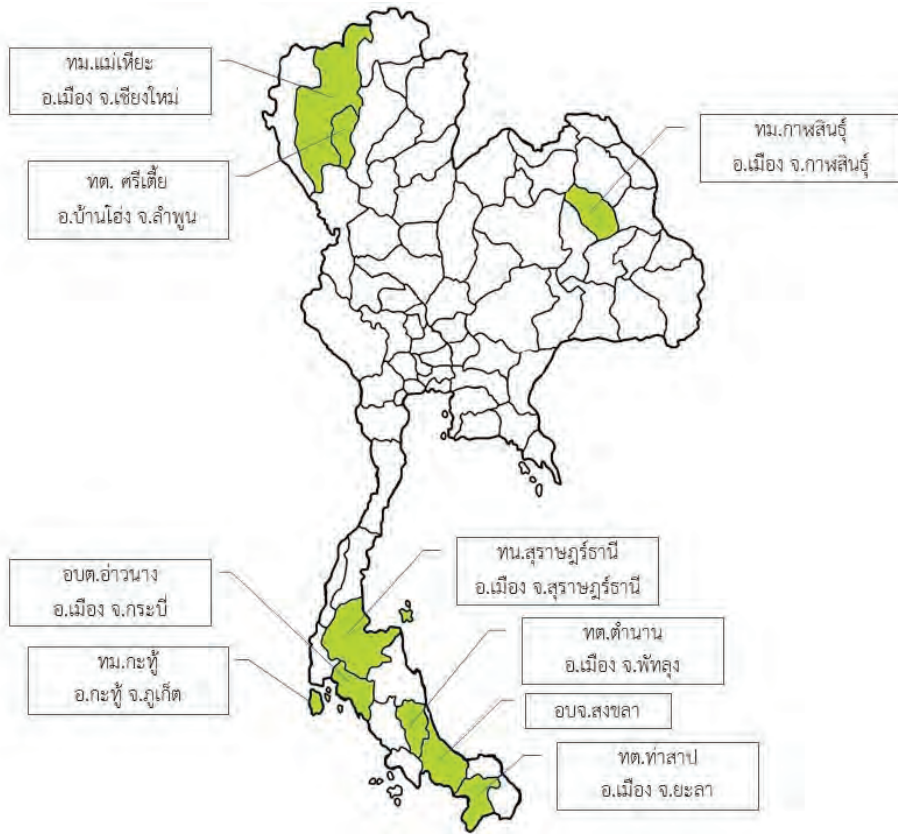
การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาและถอดบทเรียนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ ปี 2565 รวม 9 กรณีสึกษา โดยแบ่งเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง เทศบาลนคร จำนวน 1 แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน 3 แห่ง เทศบาลตำบล จำนวน 3 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 แห่ง และหากจำแนกตามรายภูมิภาคพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีสึกษที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ จำนวน 1 แห่ง ภาคเหนือ จำนวน 2 แห่ง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1 แห่ง

ตารางที่ 1: รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	โครงการ	ประเภทรางวัล
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน	การเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม
เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ฐานข้อมูล “One Data for All”	ความโปร่งใสและส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน
เทศบาลเมืองกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	การจัดระเบียบสุนัขและแมว “จร” และ “ไม่จร” (จัด)	การเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม
เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์	คลองขุดเปลี่ยนทางเดินน้ำเพื่อ แก้ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก	การเสริมสร้างสันติสุขและ ความสามัคคี
เทศบาลเมืองแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	การจัดการเมืองเชิงระบบ ในภาวะฉุกเฉิน: กรณีโควิด-19	การเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม
เทศบาลตำบลตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	ยูวเกษตรกรตัวน้อย	ความโปร่งใสและส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน
เทศบาลตำบลท่าเสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสาน วัฒนธรรมท้องถิ่น	การเสริมสร้างสันติสุขและ ความสามัคคี
เทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	ก้าวกล้าการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย	การเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน และประชาสังคม
องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	การสร้างโอกาสทางการศึกษา ให้เด็กทุกกลุ่มในพื้นที่	ความโปร่งใสและส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: ผู้เขียน

แผนภาพที่ 1: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา

ที่มา: ผู้เขียน

4. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. **ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** เพื่อแสดงให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่ อาทิ ความเป็นมาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาณาเขต พื้นที่รับผิดชอบ จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากร ความหนาแน่นของครัวเรือน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะสังคม และวัฒนธรรม การประกอบอาชีพของประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม การสาธารณสุข ฯลฯ

2. **ศึกษาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** อาทิ โครงสร้างการบริหารงาน อัตรากำลังคน งบประมาณ วิสัยทัศน์/นโยบาย/ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ สภาพการเมืองภายใน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่น (ผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่นมาจากกลุ่มการเมืองเดียวกันหรือไม่) อัตราส่วนชาย-หญิงของสมาชิกสภาท้องถิ่น วิธีการสร้าง/เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นต้น

3. ศึกษาและถอดบทเรียนการบริหารงาน การจัดบริการสาธารณะ หรือนวัตกรรมที่โดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 9 โครงการ โดยศึกษาและถอดบทเรียนความเป็นมา วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนอื่น ๆ ในการดำเนินงาน ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค และปัจจัยความสำเร็จ

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1.1) ผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงนายกฯ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา
- 1.2) ปลัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา
- 1.3) ผู้อำนวยการของกอง/ฝ่ายที่รับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะหรือนวัตกรรมที่เป็นกรณีศึกษา
- 1.4) เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้รับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะหรือนวัตกรรมการจัดบริการสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษา

2. วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ

นักวิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น และการสนทนากลุ่มร่วมกับปลัด ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยนักวิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นหรือนายกฯ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ และนโยบายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงาน และแนวคิดต่อยอดในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น สำหรับการสนทนากลุ่มร่วมกับปลัด ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดของการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือนวัตกรรมการจัดบริการสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษาในประเด็นต่าง ๆ กล่าวคือ ความเป็นมาหรือจุดเริ่มต้น วัตถุประสงค์และเป้าหมาย กิจกรรมการดำเนินงานและกระบวนการดำเนินงาน บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาทของภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน ผลสำเร็จ และผลกระทบที่เกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรครวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา และปัจจัยแห่งความสำเร็จ

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ

นักวิจัยเก็บข้อมูลทุติยภูมิด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลบนเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย

- ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแสดงให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่ อาทิ ความเป็นมาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาณาเขต พื้นที่รับผิดชอบ จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากร ความหนาแน่นของครัวเรือน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม การประกอบอาชีพของประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม และการสาธารณสุข เป็นต้น
- การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพรวมบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแสดงถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการจัดบริการสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษา อาทิ โครงสร้างการบริหารงาน อัตรากำลังคน งบประมาณ วิสัยทัศน์/

นโยบาย/ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ สภาพการเมืองภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่น (ผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่นมาจากกลุ่มการเมืองเดียวกันหรือไม่) และอัตราส่วนชาย-หญิงของสมาชิกสภาท้องถิ่น เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อนักวิจัยได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยนำข้อมูลมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเรียงลำดับข้อมูลตามระยะเวลาของโครงการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือนวัตกรรมการจัดบริการสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษา การเปรียบเทียบข้อมูลในประเด็นเดียวกันระหว่างกลุ่มตัวอย่างต่าง ๆ การจัดกลุ่มข้อมูลให้ตรงกับประเด็นที่ต้องการแสดงผล และมีการแสดงข้อมูลด้วยข้อความ สถิติ ตาราง หรือกราฟ เพื่อนำไปสู่การนำเสนอบทเรียนและตัวอย่างการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือนวัตกรรมการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานที่เป็นเลิศต่อไป

ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่หนึ่ง: ความเป็นมา ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแสดงให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับการจัดบริการสาธารณะหรือนวัตกรรมที่เป็นกรณีศึกษา รวมถึงวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือต้นทุนในพื้นที่อันเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การจัดบริการสาธารณะหรือนวัตกรรมที่เป็นกรณีศึกษา ส่วนที่สอง: กระบวนการดำเนินงาน ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุด และวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนตลอดจนทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน และส่วนที่สาม: ผลสำเร็จและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ความยั่งยืนและการต่อยอดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานและแนวทางที่ได้ใช้ในการแก้ไขปัญหา และปัจจัยความสำเร็จทั้งภายในและภายนอกองค์กร

6. ประโยชน์ที่ได้รับ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีตัวอย่างการจัดบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือตัวอย่งานนวัตกรรมบริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกันหลากหลาย ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการจัดการวิกฤต การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดระเบียบชุมชน การสืบสานศิลปวัฒนธรรม และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ทบทวน ปรับปรุง และพัฒนาการจัดบริการสาธารณะของตนได้ต่อไป

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบถึงบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่ในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ และสามารถเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงรับและเชิงรุกสำหรับการปฏิบัติภารกิจภายใต้บริบทโลกที่เปลี่ยนแปลง

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ของตนเพื่อให้เกิดการจัดบริการสาธารณะที่มีประสิทธิผล

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับแรงบันดาลใจหรือได้รับการจุดประกายความคิดในการจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน รวมถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมบริการสาธารณะที่ตอบโจทย์บริบทความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 2

บริบทโลกยุคคว่ำ
(VUCA World):
ความท้าทายใหม่ของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บริบทโลกยุคคู่ค้า (VUCA World): ความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บริบทโลกยุคใหม่เปลี่ยนผ่านจาก Disruptive World เข้าสู่ VUCA World โดยคำว่า “VUCA world” ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “โลกยุคคู่ค้า” ได้แพร่หลายมากขึ้นตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา เนื้อหาส่วนนี้จะพาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปทำความรู้จักกับบริบทโลกในยุคคู่ค้าที่จะกลายเป็นความท้าทายใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ปรับตัวและเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงรับและเชิงรุกสำหรับการปฏิบัติภารกิจภายใต้บริบทโลกยุคคู่ค้าต่อไป

1. โลกยุควิฤกษ์ (VUCA World)

คำว่า “วูก้า” (VUCA) ไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่เดิมเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำที่เสนอโดยศาสตราจารย์ Warren Gamaliel Bennis³ และ Burt Nanus⁴ ต่อมาถูกนำไปใช้ในการทหารของสหรัฐอเมริกาในช่วงปลายสงครามเย็นใกล้การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 11 กันยายนหรือ 9/11 รวมถึงใช้ในช่วงสงครามอัฟกานิสถานและสงครามอิรัก⁵ จากนั้นในปี 2563 คำนี้เริ่มมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในแวดวงธุรกิจก่อนขยายไปสู่แวดวงอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

1.1 ทำความรู้จักโลกยุควิฤกษ์ (VUCA World)

คำว่า “วูก้า” (VUCA) เป็นตัวย่อที่มาจากคำ 4 คำ คือ V – Volatility (ความผันผวน) U – Uncertainty (ความไม่แน่นอน) C – Complexity (ความซับซ้อน) และ A – Ambiguity (ความคลุมเครือ) ดังนั้นโลกยุควิฤกษ์ (VUCA World) จึงหมายถึง สถานการณ์โลกทั้งด้าน

³ Warren Gamaliel Bennis (8 มีนาคม 2468 – 31 กรกฎาคม 2557) ชาวอเมริกัน เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ด้านบริหารธุรกิจ ผู้ก่อตั้งและประธาน The Leadership Institute, University of Southern California ที่ปรึกษาองค์กร และนักเขียน นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ในการทำงานด้านอื่น ๆ อีกมากมาย Warren G. Bennis ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้บุกเบิกการศึกษาความเป็นผู้นำ

Warren G. Bennis เริ่มต้นจากการศึกษาเรื่องของการพัฒนาองค์กร (Organizational Development) โดยเป็นลูกศิษย์ของ Douglas McGregor ผู้คิดค้นทฤษฎี X และ Y ที่ใช้ในการจูงใจคน ในช่วงต่อมา Bennis เปลี่ยนบทบาทของตนจากนักวิชาการไปเป็นผู้บริหารโดยไปเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัย Cincinnati ซึ่งในช่วงนั้น Bennis ก็พยายามใช้แนวคิดของ McGregor มาใช้ในการบริหาร ต่อมา Bennis กลับไปทำงานด้านวิชาการอีกครั้ง โดยเป็นศาสตราจารย์ที่ University of Southern California ในช่วงหลังนี้เองที่ Bennis ผลิตผลงานด้านภาวะผู้นำ ออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยผลงานที่สร้างชื่อให้กับ Bennis เป็นอย่างมากคือ หนังสือที่เขียนคู่กับ Burt Nanus เรื่อง Leaders: The Strategies for Taking Changes (จัดพิมพ์ในปี 2528) ผลงานชิ้นนี้ได้พยายามศึกษาลักษณะร่วมของผู้นำที่ประสบความสำเร็จในสาขาต่าง ๆ ของอเมริกา นอกจากนี้ Bennis ยังได้เป็นผู้ให้คำนิยามกับคำว่า Transformative Leadership ที่ปรากฏอยู่ในตำราด้านภาวะผู้นำเกือบทุกเล่มในปัจจุบัน (พลุ เดชะรินทร์. (2564). ใครคือเจ้ายุทธจักรด้านการจัดการที่สำคัญของโลก. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://pasuonline.com/> เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566)

⁴ Burt Nanus (21 มีนาคม 2479) ชาวอเมริกัน เป็นศาสตราจารย์กิตติคุณของ University of Southern California โดยเป็นที่รู้จักและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ นอกจากนี้ยังเป็นนักเขียนและมีผลงานเกี่ยวกับภาวะผู้นำหลายเรื่อง โดยผลงานสร้างชื่อ คือ Leaders: The Strategies for Taking Changes ที่เขียนร่วมกับ Warren Gamaliel Bennis ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น (Wikipedia. (2566). Burton Nanus. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Burton_Nanus สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566)

⁵ ByteHR. 4 วิธีปรับตัวเข้าสู่ยุค VUCA. [ออนไลน์]. <https://byte-hr.com/th/4-method-to-vuca> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยากจะอธิบายและคาดเดาไม่ได้ โดยมีรายละเอียด⁶ ดังนี้

- **V – Volatility: สถานการณ์ที่มีความผันผวน** คือ สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาอันสั้น โดยอาจเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาวินาทีต่อวินาทีก็เป็นไปได้ มีความไม่คงที่ และไม่รู้ว่าสถานการณ์จะกลับเข้าสู่ภาวะปกติเมื่อใด ดังนั้นสถานการณ์ที่มีความผันผวนจึงวัดได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงของเรื่องหนึ่ง ๆ หลังเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเทียบกับก่อนเกิด แม้ว่าเป็นสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงหรือทำนายไม่ได้ เกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ทันตั้งตัว และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา แต่ก็ยังเป็นสถานการณ์ที่เข้าใจได้ไม่ยากจนเกินไป และสามารถใช้อุปกรณ์ที่เพียงพอในการแก้ไขปัญหาได้ ยกตัวอย่างเช่น ตลาดหุ้น การเปลี่ยนแปลงของค่าเงิน และราคาสินค้าที่ปรับขึ้นลงหลังจากภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือภัยสงคราม เป็นต้น เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความผันผวนส่วนใหญ่มักเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาอันสั้น จึงเรียกว่า ความผันผวน ในทางกลับกัน หากเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่ใช้ระยะเวลานาน อาจเรียกว่า กระแสหรือเทรนด์ (Trend) ทั้งนี้ความผันผวนอาจก่อให้เกิดความเสี่ยง ความไม่มีเสถียรภาพ ความไม่เชื่อมั่น หรือการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีกฎเกณฑ์
- **U – Uncertainty: สถานการณ์ที่ไม่มีแน่นอน** คือ สถานการณ์ที่ขาดความชัดเจน หรือสถานการณ์ยังไม่เป็นที่แน่ชัด ทำให้คาดการณ์ได้ยาก ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ยากต่อการตัดสินใจ หรือทำให้ไม่กล้าตัดสินใจ ยิ่งมีความไม่แน่นอนมากเท่าใด การคาดการณ์หรือการคาดเดาก็ยิ่ง

⁶ ผู้เขียนประมวลข้อมูลจาก

1. MONEY AND WEALTH PLUS. COLTD. VUCA WORLD คืออะไร ปรับตัวอย่างไรในสถานการณ์วิกฤตโลก 2020. [ออนไลน์] <https://www.moneyandwealthplus.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

2. วิชการ.คอม. (2565). ยุค VUCA คืออะไร และมีวิธีรับมืออย่างไร ในยุคปัจจุบัน. [ออนไลน์] <https://vcharkam.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

3. HREX.asia. (2564). VUCA ในโลกการทำงานสมัยใหม่ : 4 เทคนิครับมือความไม่แน่นอนสำหรับผู้นำยุคใหม่. [ออนไลน์] <https://th.hrnote.asia/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

ทำได้ยากมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงจุดยืนทางการเมือง การปรับเปลี่ยนองค์กร และการทดแทนของธุรกิจสมัยใหม่หรืออาชีพ ในอนาคต เป็นต้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน คือ ภายในองค์กรไม่มีข้อมูล ขาดข้อมูลที่จำเป็น หรือขาดความรู้ ทั้งนี้การไม่มีข้อมูล ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์และคาดการณ์ได้ จึงทำให้เกิดความไม่แน่ใจ และกลายเป็นสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน นอกจากนี้สาเหตุยังเกิดจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่แอบแฝงเข้ามาและไม่ทันคาดคิดจนทำให้เกิดความไม่แน่นอน ทั้งนี้ความไม่แน่นอนอาจก่อให้เกิดทั้งวิกฤตและโอกาส อาทิ ภาวะชะงักงัน การชะลอตัว และการปิดระบบ เป็นต้น

- **C – Complexity: สถานการณ์ที่มีความซับซ้อน** คือ สถานการณ์ที่มีปัจจัยหรือตัวแปรจำนวนมากที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ ปัจจัยแต่ละตัวต่างมีความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อกันอย่างมีนัยสำคัญ การส่งผลกระทบต่อปัจจัยแต่ละตัวอาจแตกต่างกัน ทั้งนี้ความหลากหลาย ความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยก็ต้องคำนึงถึงหรือนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจด้วย บางปัจจัยสามารถคาดเดาได้แต่บางปัจจัยก็ไม่สามารถคาดเดาได้ หากปัจจัยมีจำนวนมาก สถานการณ์ก็ยิ่งมีความซับซ้อน ทำให้การวิเคราะห์สถานการณ์และการหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผลทำได้ยาก เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น การทำธุรกิจสินค้าประเภทเดียวกันแต่มีกฎหมายแตกต่างกันในแต่ละประเทศ การจัดบริการสาธารณะประเภทเดียวกัน ในชุมชนท้องถิ่นที่มีบริบทแตกต่างกัน และโครงสร้างระบบการเงินและเศรษฐกิจ เป็นต้น ทั้งนี้สถานการณ์ที่มีความซับซ้อนสูงอาจทำให้เกิดความยุ่งยากในการแก้ไขและต้องใช้ระยะเวลานานในการแก้ไข การแก้ไขอาจต้องแก้ที่หลายปัจจัยเพราะแต่ละปัจจัยส่งผลกระทบต่อเนื่องกัน ถ้าปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งเสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยอื่นตามไปด้วย
- **A – Ambiguity: สถานการณ์ที่มีความคลุมเครือ** คือ สถานการณ์ที่ขาดความชัดเจนในการตีความบางสิ่ง เป็นสถานการณ์ที่ไม่อาจหาความสัมพันธ์ระหว่างต้นเหตุและผลลัพธ์ได้ อีกทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ก็ไม่มีความกระจ่างชัด ทำให้ยากต่อการคาดเดาผลลัพธ์หรือไม่สามารถคาดเดาผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นได้ ยกตัวอย่างเช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในระยะแรก เป็นต้น ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์คลุมเครือมีความ

คล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน คือ ความไม่ชัดเจน ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความเข้าใจ การขาดประสบการณ์ การไม่มีข้อมูล การได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วน หรือการตีความผิดพลาด ซึ่งส่วนใหญ่การตีความมักใช้อารมณ์และความรู้สึกมากกว่าเหตุผลและข้อมูล ส่งผลให้เกิดความไม่แน่ใจ และยังทำให้สถานการณ์เกิดความคลุมเครือมากขึ้น

1.2 กลยุทธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในโลกยุคศตวรรษที่ 21

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ภายใต้สถานการณ์โลกทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้ไม่เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ได้ปรับตัว และไม่ได้เตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง อาจส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลงทางในการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ และการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่สำคัญไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

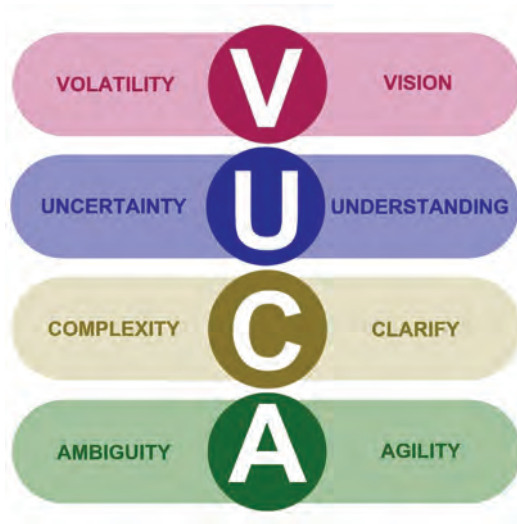
ในปี 2560 ศาสตราจารย์ Bill George ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ⁷ ได้นำเสนอแนวคิด VUCA 2.0 สำหรับผู้นำสมัยใหม่ในโลกยุคศตวรรษที่ 21 เพราะเห็นว่าแนวทางการบริหารจัดการแบบเดิมอาจไม่เพียงพอต่อการรับมือกับสถานการณ์ในโลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยได้นำเสนอกกลยุทธ์ 4 ประการ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์องค์กร (Vision) 2) การทำความเข้าใจองค์กร (Understanding) 3) การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ขององค์กรให้ชัดเจน (Clarify) และ 4) การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Agility)⁸ หากพิจารณากกลยุทธ์ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอยู่แล้ว

⁷ Bill George (21 มีนาคม 2494) ชาวอเมริกัน ศาสตราจารย์ด้านการบริหารของ Harvard Business School อดีตประธานและ CEO ของ Medtronic บริษัทยักษ์ใหญ่ด้านอุปกรณ์การแพทย์ นักวิชาการและนักเขียนผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี (TECHSAUCE Knowledge Sharing Platform. (2566). นักวิชาการ Harvard สืบ Elon Musk ไม่เข้าใจธุรกิจ Twitter – มนุษย์สัมพันธ์แยะ. [ออนไลน์] <https://techsauce.co/news/bill-george-elon-musk-twitter-x> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2566)

⁸ Bill George. (2560). *VUCA 2.0: A Strategy For Steady Leadership In An Unsteady World*. [ออนไลน์] <https://www.forbes.com/sites/hbsworkingknowledge/2017/02/17/vuca-2-0-a-strategy-for-steady-leadership-in-an-unsteady-world/?sh=466f46f513d8> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2566

ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงสามารถประยุกต์ใช้กลยุทธ์นี้ได้ตามความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทองค์กรและบริบทพื้นที่ โดยแต่ละกลยุทธ์มีแนวทางในการดำเนินงาน⁹ ดังนี้

แผนภาพที่ 2: สถานการณ์โลกยุค VUCA และกลยุทธ์ VUCA 2.0

ที่มา: ผู้เขียน

● V – Vision: การกำหนดวิสัยทัศน์องค์กร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรตกลงเป้าหมายของตนเองหรือสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในอนาคต จากนั้นกำหนดออกมาเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรให้ชัดเจน เพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นกรอบหรือทิศทางในการดำเนินงาน การกำหนดวิสัยทัศน์องค์กรจึงเป็นการสื่อสารให้บุคลากรในองค์กรเห็นเป้าหมายเป็นภาพเดียวกันและรู้ทิศทางการพัฒนา ทั้งนี้วิสัยทัศน์ขององค์กรอาจมีทั้งวิสัยทัศน์ในระดับยุทธศาสตร์ที่กำหนดโดยผู้นำองค์กรและวิสัยทัศน์ระดับแผนปฏิบัติการที่กำหนดโดยผู้นำของฝ่ายประจำ

ทั้งนี้วิสัยทัศน์สามารถกำหนดโดยผู้นำองค์กร ซึ่งก็คือ นายกฯ (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล) เพื่อสื่อสารให้บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้ว่า นายกฯ จะนำหน่วยงานไปสู่ความสำเร็จจุดใดในอนาคต หรือหากเป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาท้องถิ่นก็จำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนว่า การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการบรรลุถึงจุดใดในอนาคต ผู้นำองค์กรหรือนายกฯ มีหน้าที่สำคัญ

⁹ ไพบูลย์ โปธิ์สุวรรณ. (2555). *การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ, สถาบันพระปกเกล้า

ในการสื่อสารและถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจและนำไปสู่การจัดทำแผนงาน และโครงการ นอกจากนี้วิสัยทัศน์ยังสามารถมาจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร โดยการร่วมกันคิดและร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร

วิสัยทัศน์ที่ดีมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) สามารถสื่อให้เห็นว่า การดำเนินงานต้องการบรรลุผลสำเร็จจุดใด เป็นการบอกจุดหมายที่มุ่งมั่นตั้งใจจะไปให้ถึง จุดที่จะไปให้ถึงหรือสภาพการณ์นั้นควรเป็นค่านามไม่ใช่คำกริยา เพราะถ้าเป็นคำกริยา จะกลายเป็นแนวทางการดำเนินงาน 2) สามารถดำเนินการให้บรรลุผลได้ ดังนั้นการกำหนด วิสัยทัศน์ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ 3) สามารถทำความเข้าใจและจำได้ง่าย วิสัยทัศน์ควรสื่อความให้เข้าใจได้ง่ายและจำได้ง่ายโดยที่บุคลากรในองค์กรไม่จำเป็นต้องท่องจำ โดยส่วนใหญ่วิสัยทัศน์จึงเป็นข้อความสั้น ๆ และมีความหมายชัดเจน 4) มีความกล้าหาญและ ทำทหาย วิสัยทัศน์ควรเป็นเรื่องที่ก้าวไปข้างหน้าและมีความท้าทาย ไม่ใช่เรื่องที่เห็นผลหรือ เกิดขึ้นอยู่แล้วในปัจจุบัน และไม่ใช่เรื่องที่ดำเนินการเป็นประจำ 5) เป็นสัญญาที่มุ่งมั่น บุคลากร ในองค์กรต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ตรงกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดขวัญกำลังใจในการ มุ่งมั่นที่จะร่วมมือกันเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ และ 6) มีความสร้างสรรค์ บุคลากรในองค์กร ควรรู้สึกดีหรือรู้สึกเชิงบวกต่อวิสัยทัศน์ และ 7) สามารถขึ้นำการพัฒนา วิสัยทัศน์ควรทำให้ บุคลากรในองค์กรเห็นภาพว่าจำเป็นต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์

ยกตัวอย่างวิสัยทัศน์ที่ดีเช่น “เป็นประเทศพัฒนาแล้วในปี ค.ศ. 2020” “สุขภาพดี ถ้วนหน้าปี พ.ศ. 2543” “เป็นแหล่งผลิตอาหาร และการท่องเที่ยวชั้นนำในระดับอาเซียน” และ “คุณภาพชีวิตดีทุกด้าน การศึกษาเป็นเลิศ” เป็นต้น

● **U – Understanding: การทำความเข้าใจองค์กร**

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน และ ศีตความสามารถของตนเอง ภายใต้สถานการณ์โลกในยุคศตวรรษที่ 21 หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าใจองค์กรของตนเองอย่างลึกซึ้ง ย่อมเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสได้ การทำความเข้าใจองค์กร สามารถใช้วิธีการรับฟังความเห็นในวงกว้างจากบุคลากรในองค์กร ประชาชน และภาคีเครือข่าย เพราะหากรับฟังความเห็นในวงแคบ อาจมีความเสี่ยงสูงที่จะพลาดโอกาสในการทำความเข้าใจ องค์กรจากมุมมองที่ครอบคลุมครบถ้วนทุกกลุ่ม

ปัจจุบันเครื่องมือที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นประจำในการทำความเข้าใจ องค์กร คือ SWOT Analysis การวิเคราะห์ SWOT คือ การวิเคราะห์สถานะภายในและ สภาวการณ์แวดล้อมภายนอก ซึ่งประกอบด้วยจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness)

โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) กล่าวคือ จุดแข็งคือการค้นหาสถานะภายในหน่วยงานว่ามีอะไรดีที่จะนำไปใช้ประโยชน์ จุดอ่อนคือจุดด้อยของหน่วยงาน ข้อเสียเปรียบและข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือจัดให้หมดไป โอกาสคือปัจจัยภายนอกหน่วยงานที่เกื้อหนุน ส่งเสริม หรือเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน และอุปสรรคคือปัจจัยภายนอกหน่วยงานที่ขัดขวางหรือส่งผลเสียต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน

การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรนิยมวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของ McKinsey ที่เรียกว่า McKinsey 7S model ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างองค์กร (Structure) หากมีโครงสร้างองค์กรชัดเจน โครงสร้างสามารถรองรับการปฏิบัติการกิจขององค์กร และมีโครงสร้างผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติการกิจและทรัพยากร ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร 2) ระบบ (System) หมายถึง การประสานงานกันระหว่างส่วนงานภายในที่สอดคล้องและช่วยเหลือกันเป็นทีม หากระบบการทำงานไม่สับสนหรือติดขัด ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร 3) รูปแบบ (Style) หมายถึง ความสอดคล้องของลักษณะอุปนิสัยใจคอและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในองค์กรกับภารกิจงาน หากรูปแบบเหมาะสมกับภารกิจงาน ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร 4) คน (Staff) หมายถึง บุคลากรในองค์กร รวมถึงการเตรียมความพร้อมของกำลังคนสำรองในอนาคต หากมีการจัดการทรัพยากรบุคคลได้ดี มีการเตรียมบุคลากรเป็นอย่างดีและเพียงพอต่อภารกิจงาน ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร 5) ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะในการทำงานของบุคลากรในองค์กร หากบุคลากรมีทักษะในการทำงานตามภารกิจที่ดูแลรับผิดชอบ ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร 6) ยุทธศาสตร์ (Strategy) หากหน่วยงานมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานชัดเจนและเข้าใจในทิศทางเดียวกัน ย่อมถือเป็นจุดแข็งขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนขององค์กร และ 7) ค่านิยมร่วม (Shared Value) หมายถึง ความเชื่อร่วมกันในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

ขณะที่การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคขององค์กรนิยมวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดที่เรียกว่า PEST Model ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) หากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงาน ย่อมถือเป็นโอกาสขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นอุปสรรคขององค์กร 2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (Economic Change) หากภาวะเศรษฐกิจโลกและประเทศมีความเติบโตก้าวหน้าและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงาน ย่อมถือเป็น

โอกาสขององค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นอุปสรรคขององค์กร

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยม และความสัมพันธ์กันระหว่างคนในสังคม หากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสนับสนุน การดำเนินงานของหน่วยงาน ย่อมถือเป็นโอกาสขององค์กร แต่หากขัดขวาง ก็จะกลายเป็น อุปสรรคขององค์กร และ 4) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Technology Change) หากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงาน ย่อมถือเป็นโอกาสของ องค์กร แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็จะกลายเป็นอุปสรรคขององค์กร นอกจากนี้ยังมี การเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ที่อาจกลายเป็นโอกาสและอุปสรรคขององค์กรได้ อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงทาง การแข่งขัน เป็นต้น

● C – Clarify: การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ขององค์กรให้ชัดเจน

ภายใต้สถานการณ์โลกในยุคศตวรรษที่ 21 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ขององค์กรให้ชัดเจน โดยนโยบายกำหนดโดยผู้นำองค์กร ซึ่งก็คือ นายกฯ (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล) ขณะที่ฝ่ายประจำคือผู้ที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การกำหนดนโยบายจะช่วยบ่งบอกว่า องค์กรจะมุ่งไปสู่จุดใด นายกฯ จะแถลงนโยบายต่อสภาท้องถิ่นก่อนเข้ารับตำแหน่งเพื่อแสดง ให้เห็นว่าในระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งจะพาองค์กรมุ่งไปสู่จุดใด หากมีการกำหนดนโยบาย วิเคราะห์นโยบาย และจัดทำแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบายแล้ว จึงเรียกได้ว่าเป็นการแปลง นโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

การกำหนดนโยบายควรมีความชัดเจนเกี่ยวกับประเภทของนโยบาย โดยสามารถแบ่ง นโยบายออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นโยบายที่เป็นข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติ นโยบายกลุ่มนี้ จะนำไปสู่การจัดทำแผน ข้อบัญญัติ หนังสือสั่งการ หรือมาตรการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิด การดำเนินการตามข้อปฏิบัติหรือไม่ดำเนินการตามข้อห้าม ตลอดจนนำไปสู่การกำกับดูแลให้ เป็นไปตามข้อปฏิบัติและข้อห้าม กลุ่มที่ 2 นโยบายที่เป็นการกระจายอำนาจในการดำเนินงาน นโยบายกลุ่มนี้จะบ่งบอกว่าได้มีการกระจายอำนาจเรื่องใดให้ส่วนงานใดในองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ การแจกจ่ายงานให้ส่วนงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน กลุ่มที่ 3 นโยบายที่เป็นการจัดบริการ สาธารณะให้แก่ประชาชน นโยบายกลุ่มนี้จะบ่งบอกถึงภารกิจการจัดบริการสาธารณะที่จะ ดำเนินการว่ามีเรื่องใดบ้างและผู้รับบริการคือใคร ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำแผนงานและโครงการ และกลุ่มที่ 4 นโยบายที่เป็นการสร้างสถาบันทางสังคมหรือเครือข่ายทางสังคมเพื่อสนับสนุน การดำเนินงานขององค์กร นโยบายกลุ่มนี้จะบ่งบอกถึงเครือข่ายที่จะร่วมดำเนินงานและ

กำหนดว่าหน่วยงานใดเป็นเจ้าภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำแผนงานการสร้างเครือข่ายและ
แนวทางการสร้างเครือข่ายต่อไป

การกำหนดนโยบายให้ชัดเจนยังหมายถึงรวมถึงการสื่อสารให้บุคลากรในองค์กร
ทราบว่า นโยบายมีประเด็นหลัก ๆ อะไรบ้าง นโยบายใดเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน และเป้าใน
การดำเนินงานตามนโยบายคืออะไร เพื่อเป็นการเน้นย้ำว่าองค์กรจะมุ่งไปสู่จุดใด

เมื่อองค์กรได้กำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ชัดเจนแล้ว สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไป คือ
การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ให้ชัดเจน การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนย่อมจะช่วย
ให้องค์กรรู้ว่าจะมุ่งไปสู่จุดใดอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นอีก ทั้งนี้เทคนิคการกำหนด
ประเด็นยุทธศาสตร์ให้มีความชัดเจนควรมุ่งตอบคำถามหลัก 3 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1 องค์กรจะมุ่ง
ไปสู่จุดใด หมายถึง สภาพการณ์หลัก ๆ หรือจุดหลัก ๆ ที่ต้องการไปให้ถึง และครอบคลุมไปถึง
สิ่งที่ต้องทำให้สำเร็จและระดับความสำเร็จที่จะทำให้องค์กรไปถึงสภาพการณ์หรือจุดนั้น
ข้อที่ 2 องค์กรอยู่ตรงไหน คำถามข้อนี้ต่อเนื่องมาจากคำถามข้อที่ 1 เป็นการหาจุดเริ่มต้น
การดำเนินงานเพื่อไปให้ถึงจุดมุ่งหมาย ข้อมูลฐาน (Baseline) สามารถช่วยให้องค์กรรู้ว่า
ปัจจุบันอยู่ตรงไหน และยังมีเหลือช่วงห่างหรือระยะห่าง (Gap) จากจุดมุ่งหมายอีกเท่าใด
ช่วงห่างนี้จะกลายเป็นเป้าหมายในระดับแผนงานและโครงการต่อไป และข้อที่ 3 องค์กรจะไป
สู่จุดนั้นได้อย่างไร คำถามข้อนี้ต่อเนื่องมาจากคำถามข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ว่า องค์กรจะทำ
อย่างไรจึงจะสามารถเติมเต็มช่วงห่างให้ได้ครบ

● A – Agility: การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว¹⁰

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรยืดหยุ่นและมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โลก
ในยุคศตวรรษที่ 21 เพื่อสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน
และคลุมเครือโดยที่วิสัยทัศน์ขององค์กรยังคงเดิม ผู้นำองค์กร ซึ่งก็คือ นายกฯ (นายก
องค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล) ควรตัดสินใจ
ด้วยความมั่นใจและรวดเร็ว ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง
ได้รวดเร็วเช่นเดียวกัน การวางแผนระยะยาวอาจใช้ไม่ได้ผลมากนักในโลกยุคศตวรรษที่ 21 แต่ควรมี
การวางแผนในภาวะวิกฤตหรือภาวะฉุกเฉินไว้หลาย ๆ แผน

อีกหนึ่งแนวทางที่สามารถช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตอบสนองต่อ
การเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วในโลกยุคศตวรรษที่ 21 คือ การเสริมสร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน

¹⁰ อรรถัย กักผลและฉัตรระวี ปริสุทธิญาณ. (2553). *บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า' 52 ด้านการเสริมสร้าง
เครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างภาคีเครือข่าย เครือข่ายเกิดจากการประสานเชื่อมโยงหรือการรวมตัวของกลุ่ม/องค์กรตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรริเริ่มหรือองค์กรหลักในเครือข่าย สมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนและประสานความร่วมมือกัน มีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน มีความเท่าเทียมกัน และมีอิสระในการดำเนินงานของตน ทั้งนี้การเสริมสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากเหตุผลหลายประการ ได้แก่ **ประการแรก** เครือข่ายช่วยกำจัดจุดอ่อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จุดอ่อนแรกคือ การขาดอำนาจในการจัดการปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่อย่างบูรณาการ ถึงแม้ว่ามีการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้มากมายหลากหลาย แต่ในทางปฏิบัติหน้าที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ร่วมกันหรือเชื่อมโยงกันระหว่างส่วนราชการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะตัวแสดงหนึ่งจำเป็นต้องเชื่อมโยงหรือแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น จุดอ่อนที่สองคือ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังคงมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรในการดำเนินงาน ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรไม่เพียงพอ และบุคลากรขาดความรู้ทักษะ การแสวงหาความร่วมมือกับเครือข่ายที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานเดียวกันสามารถช่วยลดข้อจำกัดในเรื่องนี้ได้ และ**ประการที่สอง** เครือข่ายเป็นพลังในการพัฒนาบริการสาธารณะ เพราะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่มและทั่วถึงมากขึ้น และอาจสร้างสรรค์นวัตกรรมในการจัดบริการสาธารณะได้

แนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายมี ดังนี้

(1) **การออกแบบเครือข่าย:** การออกแบบเครือข่ายมีความสำคัญมากเพราะเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย การเลือกหุ้นส่วนที่เหมาะสม การจัดประเภทและเลือกใช้งานเครือข่ายให้เหมาะสม รวมทั้งการกำหนดผู้รับผิดชอบการบูรณาการเครือข่าย

(2) **การบูรณาการเข้าด้วยกัน:** หลังจากออกแบบแล้วเข้าสู่ช่วงการดำเนินการประเด็นที่สำคัญ คือ การบูรณาการทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน การสร้างช่องทางสื่อสาร รวมทั้งการประสานกิจกรรมระหว่างผู้มีส่วนร่วมของเครือข่าย นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีการจัดการความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย และการต้องคำนึงถึงการจัดการความแตกต่างทางด้านค่านิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม/องค์กรในเครือข่าย

(3) **การกำกับดูแลเครือข่าย:** ความยากประการหนึ่งของการบริหารเครือข่าย คือ การมีระบบการกำกับดูแล ซึ่งย่อมต้องแตกต่างจากระบบกำกับดูแลภายใต้ตัวแบบระบบราชการ ขณะเดียวกันด้วยลักษณะเครือข่ายแต่ละกลุ่ม/องค์กรย่อมมีความอิสระของตนเอง ดังนั้นความท้าทาย คือ การออกแบบระบบกำกับดูแลที่สามารถให้แต่ละองค์กรใช้ความอิสระของตนให้เป็นประโยชน์แต่ขณะเดียวกันก็มุ่งผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน

(4) **การพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถของบุคลากร:** ประเด็นสุดท้าย คือ การพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์รวมทั้งพัฒนาทักษะใหม่ที่เหมาะสมกับการบริหารเครือข่าย อาทิ การเจรจาประนีประนอม และการเป็นนักประสานงาน เป็นต้น

นอกจากนี้การเสริมสร้างเครือข่ายยังมีกลยุทธ์ ดังนี้

(1) เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาร่วมประชุมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมหรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้อง

(2) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลักและคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับตามสภาพการณ์

(3) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานควรมีการหมุนเวียนเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำเครือข่าย

(4) สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น อาทิ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การร่วมเรียนรู้ และมีการสื่อสาร เป็นต้น

(5) ต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้หมายรวมทั้งเงินทุน คุณภาพสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยี และข้อมูล แต่ต้องมีลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส

(6) พัฒนาความเป็นสถาบันของเครือข่าย อาทิ เครือข่ายมีสถานภาพทางกฎหมาย มีสัญลักษณ์ร่วม เพื่อทำให้ได้รับการสนับสนุนที่กว้างขวางได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย

(7) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายเข้มแข็งขึ้น มีได้ทั้งแนวราบ แนวตั้ง ทั้งทางการและไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือร่วมในการประชุม

(8) ควรมีการติดตามและประเมินผลเป็นประจำ เพื่อดูความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและตัวชี้วัด รวมทั้งร่วมเรียนรู้กระบวนการ

(9) ควรมีการจัดหลักสูตรอบรมด้านการจัดการเครือข่ายแก่ผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

(10) ถ้าวัตถุประสงค์ชัดเจน การเชื่อมโยงเหมาะสม กิจกรรมเป็นประโยชน์ร่วม การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. บริบทประเทศในช่วงระยะเวลา 5 ปีข้างหน้า

หลังจากที่ได้นำเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้จักและเข้าใจสถานการณ์โลกในยุค กู๋กาแล้ว เนื้อหาส่วนนี้จะฉายภาพให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นถึงบริบทที่ใกล้ตัวมากขึ้น ซึ่งก็คือบริบทการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลา 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเตรียมความพร้อมทั้งเชิงรับและเชิงรุกในการพัฒนาท้องถิ่น ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่อไป แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ได้สังเคราะห์บริบทการพัฒนาประเทศจากการประมวลผลการพัฒนา ประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การประเมินผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โควิด-19 การคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในระดับโลก และการประเมินสภาพแวดล้อม และทุนในมิติต่าง ๆ ของประเทศ ดังนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงสังเคราะห์บริบทการพัฒนา ประเทศออกมา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์ ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการภาครัฐ¹¹

2.1 บริบทการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จำเป็นต้องเร่งรัดผลักดันการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการผลิตเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยนวัตกรรมและมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการสร้างคุณค่า

¹¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (1 พฤศจิกายน 2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง.

ให้แก่สินค้าและบริการเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม โดยถ่ายทอดแนวคิดในการพลิกโฉมประเทศสู่นโยบายและแผนในระดับต่าง ๆ ที่สนับสนุนการยกระดับภาคการผลิตสู่อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ทั้งเพื่อพลิกฟื้นสภาวะทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และผลักดันการพัฒนาสาขาการผลิตที่จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะต่อไป โดยเร่งต่อยอดอุตสาหกรรมที่ไทยมีศักยภาพ และมีความได้เปรียบประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีในการยกระดับผลิตภาพในภาพรวมให้สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้ในระยะเวลาที่สั้นลง โดยการลงทุนวิจัยและพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมเพื่อสร้างนวัตกรรมให้เกิดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของไทยที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน รวมไปถึงการสร้างอุตสาหกรรมใหม่แห่งอนาคตที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้ากับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลก เพื่อลดข้อจำกัดด้านขนาดของกำลังซื้อภายในประเทศที่มีแนวโน้มหดตัวลง โดยการผลักดันให้มีการพัฒนาคุณภาพปัจจัยการผลิต พร้อมทั้งเสริมสร้างนิเวศการแข่งขันที่เป็นธรรม ยกกระตือรือร้นเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าโลก ตลอดจนใช้ประโยชน์จากระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ไทยได้มีการวางระบบไว้แล้วให้เต็มประสิทธิภาพ พร้อมประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงผลิตภาพของแรงงานให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนสู่อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง การพัฒนาในระยะต่อไปจึงอยู่ที่การเพิ่มศักยภาพของภาคการผลิต รวมถึงเร่งยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าและบริการหลักของไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่มูลค่าโลก โดยมุ่งเป้าในการเร่งพัฒนาภาคการผลิตและบริการเป้าหมายรายสาขาที่สำคัญของประเทศ ได้แก่

1) การยกระดับภาคการผลิตสู่การผลิตสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูงที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการเพิ่มผลิตภาพ ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตสู่อุตสาหกรรมอาหารมูลค่าสูง

2) การปรับเปลี่ยนภาคการท่องเที่ยวซึ่งเป็นภาคบริการที่สำคัญของไทยให้เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพ คุณค่า และความยั่งยืนมากกว่าปริมาณจากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับบริการที่สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มของตลาดยุคใหม่

3) การเปลี่ยนผ่านอุตสาหกรรมยานยนต์สู่ยานยนต์ไฟฟ้าตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยสนับสนุนการลงทุนวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการไทย

พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานและปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ

4) การผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง โดยส่งเสริมการผลิตบุคลากร ยกระดับมาตรฐาน รวมถึงสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์ต่อยอดจากผลการศึกษาวิจัยและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาใช้ในกระบวนการรักษาพยาบาลเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในการยกระดับสู่การให้บริการบนฐานนวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง

5) การดำเนินยุทธศาสตร์ให้ประเทศไทยเป็นประตูการค้าการลงทุนและยุทธศาสตร์ทางโลจิสติกส์ที่สำคัญของภูมิภาค โดยเร่งยกระดับการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ทั้งในและระหว่างประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลและโลจิสติกส์เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน

6) การเร่งยกระดับอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ของไทยให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะและอุตสาหกรรมดิจิทัลของอาเซียน โดยปรับเปลี่ยนอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ของไทยจากการรับจ้างผลิตไปสู่การคิดค้นออกแบบและเป็นเจ้าของเทคโนโลยีด้วยตนเอง

2.2 บริบทการพัฒนาประเทศด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์

จากการประเมินภาพรวมของบริบทและสถานะของทุนทางสังคมของประเทศไทย บ่งชี้ให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ด้วยการกระจายโอกาส สร้างความเสมอภาค และลดความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงรายได้ ความมั่งคั่ง เชิงพื้นที่ และโอกาสในการแข่งขันของภาคธุรกิจ โดยการกระจายการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและเมือง เพื่อกระจายประโยชน์จากความเจริญทางเศรษฐกิจ กระจายโอกาสเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งสร้างความพร้อมด้าน โครงสร้างพื้นฐาน โลจิสติกส์ และดิจิทัลเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจและพื้นที่เมือง เพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ทั้งการเข้าถึงแหล่งความรู้ แหล่งเงินทุน และสวัสดิการทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเรื้อรังและป้องกันการส่งต่อความยากจนไปยังลูกหลาน โดยเน้นส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพที่มีคุณภาพแก่เด็กและเยาวชนจากครัวเรือนยากจน พร้อมทั้งพัฒนาหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคมที่มีการบูรณาการอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตให้ทุกคนในสังคมได้รับความคุ้มครองทางสังคม

อย่างเหมาะสมเพียงพอ สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการลดความเหลื่อมล้ำของศักยภาพในการแข่งขันทางธุรกิจนั้น ควรมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถแข่งขันได้ และมีการเติบโตที่ยั่งยืน โดยพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ผู้ประกอบการไทยสามารถแข่งขันได้อย่างเป็นธรรม อาทิ การสนับสนุน ทางเทคโนโลยีและกลไกทางการเงินที่เหมาะสมเพื่อให้เข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วถึง การยกระดับมาตรฐาน และพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์และบริการ การเพิ่มการเข้าถึงบริการและการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ รวมถึงการสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่เครือข่ายห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกได้โดยง่าย

2.3 บริบทการพัฒนาประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะต่อไป คือ การเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างจากการเน้นผลทางเศรษฐกิจระยะสั้นไปสู่การเจริญเติบโตที่ยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาประเทศในอนาคตจะไม่สามารถแยกประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ออกจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมได้อีกต่อไป จึงต้องกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนในการมุ่งสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค เพื่อลดการใช้วัตถุดิบและลดของเสียจากกระบวนการผลิต เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทำลายความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ เป็นจุดเริ่มต้นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก้าวหน้าควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไปในระยะยาว โดยการส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไทย บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดของทุกภาคส่วน โดยอาศัยกลไกและมาตรการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้เกิดการลงทุนสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งผลักดันให้ภาคการผลิตปรับรูปแบบการดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน และสังคมคาร์บอนต่ำ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นและเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และได้รับประโยชน์จากเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจให้เกิดการปรับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้การมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประชากรจำนวนมาก พึ่งพิงการดำรงชีพจากภาคการเกษตร ประเทศไทยจึงมีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งยังต้องเผชิญความท้าทายจากผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและกายภาพที่ก่อให้เกิดการทำลายสมดุลของสิ่งแวดล้อม พร้อมกับความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่จะทวีความซับซ้อนยิ่งขึ้นในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยคุกคามจากภัยพิบัติทางธรรมชาติยังมีแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ในอนาคต อาจนำมาซึ่งความสูญเสียและผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมหาศาล เป็นความเสี่ยงของการบริหารจัดการที่ไทยยังมีขีดความสามารถและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤติไม่เพียงพอ จึงจำเป็นที่จะต้องแก้ไขด้วยการจัดการปัญหาที่ต้นเหตุ เพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยส่งเสริมการใช้นโยบายเชิงป้องกันก่อนเกิดภัยในพื้นที่สำคัญ อาทิ การบูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยประกอบการวางผังเมือง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การให้ความรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชนในการรับมือกับภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์พื้นที่พืชรพชาวัฒนธรรมชาติและระบบนิเวศ รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางธรรมชาติร่วมกัน

2.4 บริบทการพัฒนาประเทศด้านการบริหารจัดการภาครัฐ

การพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐเพื่อส่งเสริมทุนทางสถาบันของประเทศไทย ในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงอยู่ที่การยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและทันต่อสถานการณ์ โดยเร่งปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถให้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม มีการเชื่อมโยงจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นได้อย่างมีบูรณาการ และมีธรรมาภิบาล เพื่อรักษาเสถียรภาพทางสังคมและฟื้นฟูความเชื่อมั่นในรัฐ เป็นการเสริมสร้างทุนทางสถาบันของประเทศไทย ซึ่งการปฏิรูปภาครัฐเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญของไทยมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่คนในสังคมส่วนใหญ่มีความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชน ภาครัฐจึงต้องเร่งพัฒนากลไกทางสถาบันที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการสาธารณะให้มีความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ร่วมกับการใช้ข้อมูลและกระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบาย

สาธารณะและการกำกับดูแลการดำเนินงานของรัฐให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่ปรับเปลี่ยนไปได้อย่างฉับไว เพื่อเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่ โดยภาครัฐต้องทบทวนบทบาทและกระบวนการทำงาน เน้นการพัฒนาสมรรถนะให้ยืดหยุ่นคล่องตัว เชื่อมโยงและเปิดกว้าง ควบคู่กับการพัฒนาข้อมูลและบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนและภาคธุรกิจสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็วและประหยัด เพื่อให้สามารถให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเท่าทันต่อความต้องการและความคาดหวังของประชาชนและทุกภาคส่วน ซึ่งต้องมีการปรับระบบการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลภาครัฐ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะที่จำเป็นในการให้บริการภาครัฐแบบดิจิทัล รวมถึงยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัย หมดความจำเป็น พร้อมกับการพัฒนากฎหมายและกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต เพื่อให้ประเทศไทยมีภาครัฐที่มีสมรรถนะ ทันสมัย คล่องตัว และตอบโจทย์ประชาชน สามารถเป็นปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศไทยได้อย่างแท้จริง

2.5 การกิจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศ

จากบริบทการพัฒนาประเทศทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงสรุปภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลา 5 ปี นับจากนี้ เพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เตรียมความพร้อมในการปฏิบัติภารกิจเหล่านี้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ของตนต่อไป

● ภารกิจด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

จากบริบทการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจทำให้สามารถสรุปภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ ดังนี้ 1) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ อาทิ โครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะด้านดิจิทัลและโลจิสติกส์ การจัดการศึกษาที่ผลิตคนรุ่นใหม่ให้ตรงต่อความต้องการของตลาดแรงงานและตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจ (ผู้มีความรู้และทักษะในการออกแบบสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ และผู้มีความรู้และทักษะในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมการแพทย์ รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์) และการจัดการศึกษาที่เพิ่มทักษะและคุณภาพแรงงานโดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น 2) การส่งเสริมธุรกิจภาคการเกษตร โดยส่งเสริมการเกษตรสีเขียวหรือการเกษตรปลอดภัย เพื่อนำไปสู่การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเกษตร 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยเน้นคุณภาพ คุณค่า และความยั่งยืน

● การกิจด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์

จากบริบทการพัฒนาประเทศด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์ ความเหลื่อมล้ำในสังคมยังคงเป็นปัญหาสำคัญ จึงสามารถสรุปภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์ได้ ดังนี้ 1) การสำรวจข้อมูลความยากจนระดับครัวเรือนและส่งต่อข้อมูลดังกล่าวเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลในระดับประเทศ 2) การจัดบริการสาธารณะทุกประเภทโดยเฉพาะการสาธารณสุข การศึกษา การขนส่ง และที่อยู่อาศัยให้มีคุณภาพและเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มโดยเฉพาะคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม 3) การส่งเสริมให้มีการจ้างงานคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส 4) ด้านการศึกษาประกอบด้วยหลายภารกิจ ได้แก่ 4.1) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนเพื่อความเสมอภาค 4.2) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4.3) การเพิ่มคุณภาพการศึกษา 4.4) การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา 4.5) การส่งเสริมทักษะด้านการอ่านและการศึกษาหาความรู้ 4.6) การจัดการศึกษาที่ยกระดับทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทิศทางการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ ที่มีแนวโน้มความต้องการทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น อาทิ ความรู้ด้านดิจิทัล การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ และโค้ดดิ้ง (Coding) เป็นต้น รวมถึงทักษะที่เทคโนโลยีไม่สามารถทดแทนได้ อาทิ การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานเป็นทีม และความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น และ 5) การจัดสวัสดิการสังคมให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มผู้เปราะบาง

● การกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากบริบทการพัฒนาประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านหลายภารกิจอาจไม่ใช่อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง รวมถึงภาคส่วนอื่น ๆ ในพื้นที่ ดังนั้นสามารถสรุปภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศด้านนี้ได้ ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากรป่าไม้: การปลูกป่าและการป้องกันไฟป่าที่เกิดจากมนุษย์ เป็นต้น 2) ด้านทรัพยากรน้ำ: การกักเก็บน้ำในหน้าแล้งและการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม 3) ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง: การป้องกันการปล่อยของเสียลงสู่ทะเลที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษ สิ่งปฏิกูล และขยะพลาสติก และการป้องกันการรุกรานพื้นที่ป่าชายเลน 4) ด้านการจัดการขยะ: การรณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง 5) ด้านมลพิษทางอากาศ: การรณรงค์ไม่ให้มีการเผาขยะหรือวัสดุการเกษตรในที่โล่ง 6) ด้านสภาพภูมิอากาศ: การเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

หากพิจารณาบริบทการพัฒนาประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมพบว่า ภารกิจสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาประเทศด้านนี้ คือ การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ การมีส่วนร่วมในการลดความเสี่ยงและลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิ การจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยประกอบการวางผังเมือง การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการให้ความรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มศักยภาพประชาชนและชุมชนในการรับมือกับภัยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

● ภารกิจด้านการบริหารจัดการองค์กร

จากบริบทการพัฒนาประเทศด้านการบริหารจัดการภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานรัฐจึงมีภารกิจด้านการบริหารจัดการองค์กร ได้แก่ 1) การยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและทันต่อสถานการณ์ โดยเร่งปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถให้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม มีธรรมาภิบาล และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการสาธารณะ 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการกำหนดประเด็นการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สอดรับกับสถานการณ์ที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วฉับไว และลดความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่ และ 3) การทบทวนกระบวนการทำงาน โดยดำเนินการควบคู่กันใน 3 แนวทาง ได้แก่ 3.1) มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะองค์กรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว เชื่อมโยงและเปิดกว้าง 3.2) พัฒนาข้อมูลและบริการในรูปแบบดิจิทัล และ 3.3) พัฒนาบุคลากรให้มีทักษะที่จำเป็นในการให้บริการแบบดิจิทัล ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็วและประหยัด และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเท่าทันต่อความต้องการและความคาดหวังของประชาชนและทุกภาคส่วน

ส่วนที่ 3

บันทึกเรื่องเด่น
รางวัลพระปกเกล้า

บันทึกเรื่องเดินรางวัลพระปกเกล้า

เนื้อหาส่วนนี้ได้รวบรวมตัวอย่างและถอดบทเรียนการจัดการบริการสาธารณะที่โดดเด่นหรือนวัตกรรมการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำในปี 2565 จำนวน 9 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยบริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกันหลากหลาย ทั้งการดูแลประชากรกลุ่มเปราะบาง การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาเมือง การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการภาวะวิกฤต การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย การจัดระเบียบชุมชน การส่งเสริมการเกษตรชุมชน การสืบสานศิลปวัฒนธรรม และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผู้อ่านจะได้เรียนรู้ประสบการณ์และบทเรียนการจัดการบริการสาธารณะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานที่เป็นเลิศ (Best Practices) ทุกประเภททั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ จึงทำให้มีบริบทพื้นที่สภาพปัญหา และต้นทุนการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นเนื้อหาส่วนนี้จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ จุดประกายความคิด เป็นตัวอย่าง และเป็นบทเรียนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการบริการสาธารณะ ตลอดจนการสร้างสรรค่นวัตกรรมการบริการสาธารณะ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมและบริบทพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่นต่อไป

ตารางที่ 1: กรณีศึกษา 9 แห่ง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	โครงการ	บริการสาธารณะ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน	การดูแลประชากรกลุ่มเปราะบาง
เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ฐานข้อมูล “One Data for All”	การใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
เทศบาลเมืองกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	การจัดระเบียบสุนัขและแมว “จร” และ “ไม่จร” (จัด)	การจัดระเบียบชุมชน
เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์	คลองขุดเปลี่ยนทางเดินน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วมซ้ำซาก	การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมภัย
เทศบาลเมืองแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉิน: กรณีโควิด-19	การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการภาวะวิกฤต
เทศบาลตำบลตำนาค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	ยุวเกษตรกรตัวน้อย	การส่งเสริมการเกษตรชุมชน
เทศบาลตำบลท่าเสา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น	การสืบสานศิลปวัฒนธรรม
เทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านไช้ จังหวัดลำพูน	ก้าวล้ำการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย	การดูแลประชากรกลุ่มเปราะบาง
องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เด็กทุกกลุ่มในพื้นที่	การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ที่มา: ผู้เขียน

ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

ชนิษฐา ชูสุข, สมพร คุณวิชาติ และ
จิตราวดี ฐิตินันทกร¹²

เกริ่นนำ

วันนี้ก็เหมือนกับทุก ๆ วัน ที่ประตูของหน่วยงานที่มีชื่อว่า “ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน” ได้เปิดขึ้น

เจ้าหน้าที่บางท่านก็่วนอยู่กับการจัดเตรียมสถานที่ ขณะที่บางท่านก็ใช้เวลาในช่วงเช้า ตระเตรียมอาหารเพื่อรองท้องให้ได้มีแรงทำงานอย่างแข็งขันในวันทำงานวันนี้

ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแห่งนี้ ใช้พื้นที่ด้านหน้าของวิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ ที่ติดถนน กาญจนวณิชย์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นจุดรวมในการจัดบริการสาธารณะด้านการซ่อมบำรุง การให้บริการยืม-คืน รวมไปถึงการรับบริจาคกายอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยหลังฟื้นระยะวิกฤติและผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสงขลา สามารถเข้าถึงบริการ และได้ใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และไม่มีค่าใช้จ่าย และเป็นสิ่งที่แสดงถึงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมอย่างที่สุด

ทีมวิจัยมั่นใจว่า เมื่อท่านผู้อ่านได้รู้จักศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแล้ว ท่านจะเข้าใจได้ด้วยตัวเองเลยว่า ทำไมที่แห่งนี้ จึงมีชื่อเรียกว่า ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน และเพราะเหตุใด นวัตกรรม ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแห่งนี้ จึงได้รับรางวัลด้านการเสริมสร้างเครือข่าย รัฐ เอกชน ประชาสังคม แต่ก่อนจะไปเรียนรู้เรื่องราวของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแห่งนี้ เราลองมาไล่เรียงถึงความเป็นมา และบริบทที่ทำให้เกิดสถานที่แห่งนี้ขึ้นมาได้ก่อน ที่สำคัญคือ การรู้จักเมืองสงขลาและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาที่เป็นต้นแบบของนวัตกรรมนี้ จากนั้นผู้อ่านจะได้ไปรู้จักกับความเป็น ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนที่มีแค่ซ่อมกายอุปกรณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นที่รวมของการจับมือระหว่าง

¹² ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ. ดร.สมพร คุณวิชาติ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย ลัยสงขลานครินทร์
นางสาวจิตราวดี ฐิตินันทกร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้คนมากมาย เพื่อมาช่วยเหลือกลุ่มผู้พิการให้ได้รับทั้งความสุข การดูแลคุณภาพชีวิตที่ดี และ
สุขใจไปพร้อมกันด้วย

ส่วนที่ 1 เมื่อประตุนุ้ยซ่อมสร้างสุขๆ เปิดออก สิ่งดี ๆ ก็พร้อมจะเบ่งบาน สงขลา: เมืองใหญ่แห่งภาคใต้ที่มีองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีส่วนร่วมดูแล

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาความเดือดร้อนและ
การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการจัดบริการสาธารณะและ
พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมไป
ด้วยกัน ทั้งนี้ก็เพราะสงขลาเป็นจังหวัดใหญ่ทางตอนใต้ ห่างจากกรุงเทพมหานคร เป็นระยะ
ทาง 950 กิโลเมตร มีท่าเลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางสำคัญของภาคใต้ตอนล่าง ท่ามกลาง
จังหวัดใหญ่และมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง จังหวัดยะลา
จังหวัดปัตตานี จังหวัดสตูล รวมไปถึงมีอาณาเขตติดต่อกับรัฐเคดาห์ และรัฐเปอร์ลิสของ
ประเทศมาเลเซีย

ด้วยขนาดพื้นที่ 7,393.889 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,853,249 ไร่ จังหวัดสงขลา
จึงเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของภาคใต้¹³ และมีพื้นที่ครอบคลุม 16 อำเภอ¹⁴
ประชากรทั้งจังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 1,431,156 คน คริวเรือนจำนวน 576,001 คริวเรือน เป็น
ประชากรชาย 696,464 คน ประชากรหญิง 734,692 คน (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566)¹⁵

ส่วนลักษณะภูมิประเทศ ทางตอนเหนือเป็นคาบสมุทรแคบและยาวยื่นลงมาทางใต้
เรียกว่า คาบสมุทรสทิงพระ กับส่วนที่เป็นแผ่นดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทางตอนใต้ แผ่นดินทั้ง
สองส่วนเชื่อมต่อกันโดยสะพานติณสูลานนท์ พื้นที่ทางทิศเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม
ทิศตะวันออกเป็นที่ราบริมทะเล ทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นภูเขาและที่ราบสูง ซึ่งเป็นแหล่ง
กำเนิดต้นน้ำสำคัญของพื้นที่¹⁶

¹³ จังหวัดสงขลา, *ข้อมูลพื้นฐาน*, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://www.songkhla.go.th>.

¹⁴ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

¹⁵ กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน, *สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร*, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2566, <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>.

¹⁶ สำนักงานจังหวัดสงขลา, *ข้อมูลจังหวัดสงขลา*, (สงขลา: หสม. ไอ ดีไซน์, 2566), สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, https://www.songkhla.go.th/files/com_news_operation/201501/20150107_ixxbqbjp.pdf.

ลักษณะอากาศมี 2 ฤดู คือฤดูร้อนและฤดูฝน โดยฤดูร้อนเริ่มต้นในเดือนกุมภาพันธ์ถึง พฤษภาคม อากาศจะเริ่มร้อนที่สุดในเดือนเมษายน ส่วนฤดูฝนมี 2 ระยะ คือฤดูฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่เริ่มต้นในกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ฝนจะเคลื่อนตัวมาจาก ทิศตะวันตก (ทะเลอันดามัน) และฤดูฝนจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่เริ่มต้นในกลางเดือน ตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ที่การกระจายและปริมาณของฝนจะมีมากกว่า¹⁷

สงขลาเป็นเมืองหลักสำคัญของภาคใต้ ที่โครงสร้างเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับสาขาอุตสาหกรรม เป็นหลัก โดยกิจกรรมการผลิตที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมต่อเนื่องกับยางพารา และ อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ โดยเศรษฐกิจของพื้นที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงสาขาการผลิตหลัก อื่น ๆ ที่มีการขยายตัว ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง นอกจากนี้ ธุรกิจ การค้ายังรวมไปถึงการค้าชายแดนจากด่านศุลกากรถึง 3 แห่งในพื้นที่ และยังเป็นจุดหมาย การท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่หลากหลายอีกด้วย¹⁸

¹⁷ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา, ลักษณะอากาศ, รายงานประจำปี 2559, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://www.mnre.go.th/songkhla/th>.

¹⁸ ข้อมูลจังหวัดสงขลา, ข้อมูลพื้นฐาน, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2563), สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, https://www.songkhla.go.th/files/com_news_guarantee/2020-10_7c186e7dc0a64d4.pdf.

ภาพที่ 1: แผนที่จังหวัดสงขลา

ที่มา: จังหวัดสงขลา, อำเภอในจังหวัดสงขลา, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 <https://sites.google.com/a/parichat.skru.ac.th/canghwad-songkhlatine/xaphex-ni-canghwad-sngkhla>.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา: เจ้าของนวัตกรรมและพระเอกของเรื่อง

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา มีคณะผู้บริหาร ที่นำโดยนายไพเจน มากสุวรรณ เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา มี 2 ท่าน คือนางสาวปรีดา ปาลาเร่ และ นายสุรสิทธิ์ ศรีอินทร์¹⁹

โครงสร้างส่วนราชการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด กองคลัง สำนักช่าง กองสาธารณสุข กองยุทธศาสตร์และ

¹⁹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, คณะผู้บริหาร, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://songkhlapao.go.th/>.

งบประมาณ กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กองสวัสดิการสังคม กองกิจการขนส่ง กองพัสดุและทรัพย์สิน กองผังเมือง กองการท่องเที่ยวและกีฬา กองการเจ้าหน้าที่ และหน่วยตรวจสอบภายใน

บุคลากรของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลามีทั้งสิ้น 960 คน ประกอบด้วย ข้าราชการจำนวน 336 คน ลูกจ้างประจำ จำนวน 12 คน พนักงานจ้าง จำนวน 498 คน ข้าราชการครู จำนวน 15 คน ข้าราชการ รพ.สต. (ถ่ายโอน) จำนวน 98 คน ลูกจ้างประจำ รพ.สต. (ถ่ายโอน) จำนวน 1 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2566)²⁰ รายได้รวมของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาทั้งที่จัดเก็บเอง รัฐบาลจัดสรรให้ และเงินอุดหนุน รวมทั้งสิ้น 1,266,255,319.81 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2565)²¹

นายไพเจน มากสุวรรณ ได้เข้ามาเป็นนายกตั้งแต่ พ.ศ. 2562 ก่อนที่ท่านจะมาลงสมัครเลือกตั้งตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ท่านเคยดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมชลประทานมาก่อน และเมื่อหันมาเล่นการเมืองเป็นครั้งแรกในนามพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้รับเลือกตั้ง จากคำบอกเล่าของทีมงานที่ทำงานศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนทำให้ทราบว่า

“ท่านนายกมีความตั้งใจและอยากเห็นการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างจากระบบเดิม อยากเห็นการเมืองที่มีคุณภาพ เป็นการเมืองที่ยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ คือ สงขลาเป็นเมืองต้นแบบ การพัฒนาด้านนวัตกรรม การบริการสาธารณะที่ยั่งยืน ด้วยการรวมพลัง ร่วมสร้างสุข ทำให้ อบจ. สงขลา พัฒนานวัตกรรมค่อนข้างเยอะ และใช้คำว่า -สร้างสุข- ในทุกเรื่อง ด้วยการบูรณาการและหาหุ้นส่วนมาทำด้วยกัน”²²

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลามีสมาชิกสภารวม 36 คน ในนี้เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจากกลุ่มการเมืองเดียวกัน คือ จากพรรคประชาธิปัตย์ครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งก็มาจากหลากหลายพรรค ซึ่งในส่วนนี้ปัญหาในสภาที่อาจมีบ้าง เพราะมีความเห็นที่แตกต่าง ก็ถือเป็นจุดดีเพราะจะเป็นจุดคานงัด ทำให้เกิดมุมมองในการทำงานในหลายด้าน ในขณะที่สัดส่วนชาย-หญิง ก็มีต่ำ เพราะจำนวนสมาชิกสภาที่เป็นชายมีถึง 34 คน ในขณะที่

²⁰ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, ข้อมูลบุคลากร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2566).

²¹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

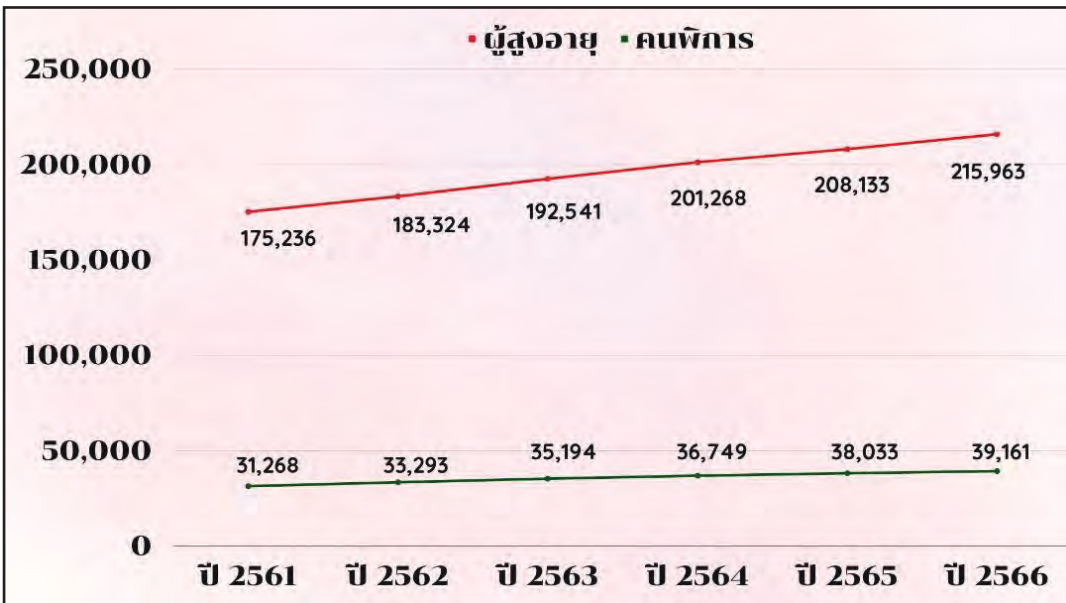
²² Personal communication, 21 มิถุนายน 2566.

เป็นหญิงมีเพียง 2 คน แต่สิ่งที่น่าสนใจสำหรับทีมวิจัย คือ ในรอนายกฯ 2 ท่านนั้น เป็นผู้หญิง 1 ท่าน และที่สำคัญคือ ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พวกเราพบว่าทีมที่ขับเคลื่อนงาน ไม่ว่าจะเป็น รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา และรักษาการแทนผู้อำนวยการกองสาธารณสุข ก็เป็นสุภาพสตรีที่มีความทุ่มเทให้กับงานอย่างเข้มข้น

ส่วนที่ 2 ปฐมบทแห่งเครือข่าย...มาจาก Pain point ที่ต้องเผชิญ

สงขลาเป็นจังหวัดใหญ่ เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคใต้ มีประชากรมากถึง 1,431,156 คน ใน พ.ศ. 2566 พบว่ามีประชากรผู้สูงอายุจำนวน 215,963 คน โดยในจำนวนนี้เป็นผู้พิการ ผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง รวม 176,502 คน และมีจำนวนผู้พิการจำนวน 39,161 คน คน (ข้อมูลจาก อบจ.สงขลา พ.ศ.2566) ตัวเลขเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากมองเข้าไปยังคนกลุ่มคนเหล่านี้ เราจะพบข้อจำกัดสำคัญด้านการเคลื่อนไหว คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จำเป็นต้องใช้กายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ เพื่อเพิ่มความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การประกอบอาชีพและลดการเกิดภาวะแทรกซ้อน

ภาพที่ 2 แนวโน้มผู้สูงอายุและผู้พิการ พ.ศ. 2561-2566

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, แนวโน้มผู้สูงอายุและผู้พิการ ปี 2561-2566, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

ถึงแม้ระบบประกันสุขภาพในประเทศไทยจะระบุหลักการที่ครอบคลุมเรื่องความพิการและการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติพบว่าผู้พิการ ร้อยละ 80 ไม่สามารถเข้าถึงบริการและใช้ประโยชน์จากสิทธิที่ทางภาครัฐได้กำหนดไว้ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนอกจากกลุ่มผู้พิการ (โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล) จะไม่สามารถเข้าถึงกายอุปกรณ์ต่าง ๆ แล้ว²³ ยังมีปัญหาอีกนานับประการ อาทิ เมื่อใช้ไปสักระยะกายอุปกรณ์เหล่านั้นก็เริ่มเสื่อมสภาพและชำรุด ผู้พิการเหล่านั้นก็ไม่สามารถใช้งานต่อไปได้เพราะไม่มีศูนย์บริการซ่อมทั้งในพื้นที่จังหวัดสงขลา และในพื้นที่ 14 จังหวัดทางภาคใต้

ที่สำคัญคือ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลบุคคลกลุ่มนี้ ไม่เพียงแต่ประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐในการให้บริการ หน่วยงานเหล่านั้นยังทำงานแบบแยกส่วน มิได้มาจับมือทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการแก้ไขปัญหามีความซ้ำซ้อน การให้ความช่วยเหลือล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้กลุ่มผู้พิการเหล่านั้น “ถูกละเลย” ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมก็ยังมีเพิ่มมากขึ้น²⁴

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ใน พ.ศ. 2562 องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจึงเป็นผู้ริเริ่มแสวงหาหุ้นส่วนในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการในจังหวัดสงขลา และมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา จึงได้ลงนามความร่วมมือร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม จำนวน 14 ภาคีเครือข่าย ในการร่วมกันดำเนินการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขด้านกายอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการจังหวัดสงขลาให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ปฐมบทของการดูแลผู้พิการกลุ่มนี้ ได้เกิดจากการที่ทางสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เปิดรับหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการ นายนิพนธ์ บุญญามณี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาในขณะนั้น จึงได้ร่วมมือกับ สปสช. จัดตั้ง “กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพระดับจังหวัด” โดยกองทุนนี้ประกอบด้วยคณะกรรมการที่มาจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีนายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เป็นประธาน เมื่อแต่ละภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายจากสาธารณสุข สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สมาคมคนพิการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคเอกชน ได้พูดคุยกันทำให้เห็นช่องโหว่และเห็นปัญหาสำคัญในเรื่องของกายอุปกรณ์ จึงกลายเป็นที่มาของการก่อตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนในที่สุด

²³ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา, *ข้อมูลผู้พิการ*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2561).

²⁴ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

“กองทุนฟื้นฟูฯ ตั้งมาแต่ปี 2557 แต่เริ่มขยับเมื่อปลายปี 2560 โดยมีการมานั่งพูดคุยกันว่า ผู้พิการต้องการอะไร พอมานั่งคุยจึงได้แนวคิดที่ว่า ในพื้นที่เราน่าจะมีการเปิดศูนย์ซ่อมอุปกรณ์ของผู้พิการขึ้นสักแห่ง เพราะเวลาส่งคนไปอบรมที่ กทม. กลับมาก็เฉยไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรต่อ และถ้ามีศูนย์ซ่อมขึ้นจะเกิดประโยชน์กับผู้พิการอย่างมาก เพราะเวลากายอุปกรณ์หรือวีลแชร์ชำรุดปกติจะพากันไปซ่อมที่ร้านซ่อมรถหรือร้านซ่อมจักรยาน ซึ่งบางร้านเขาก็ซ่อมให้ แต่บางร้านเขาก็ไม่ซ่อมให้”²⁵

ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนตอบโจทย์อะไรบ้าง สำหรับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและการขับเคลื่อนงานศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ ประกอบไปด้วย 1) เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการซ่อมบำรุง ยืม-คืน กายอุปกรณ์ 2) เพื่อสร้างต้นแบบศูนย์บริการด้านการซ่อมบำรุงแบบบูรณาการ และ 3) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาระบบบริการสาธารณะด้านกายอุปกรณ์

โดยเน้นการตอบโจทย์ให้กับกลุ่มเป้าหมายหลักที่มาใช้บริการซ่อมบำรุงกายอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ อันประกอบไปด้วย ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่อยู่ในระยะกึ่งเฉียบพลัน และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสงขลา

ส่วนที่ 3 จากจุดเริ่มเล็ก ๆ สู่การถักทอโครงข่ายเพื่อสร้างสุขร่วมกัน

ในขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มจากจุดเล็ก ๆ แค่หน่วยงานเดียว ที่เริ่มมองหาพันธมิตร เริ่มไปจับมือตัวแสดงอื่น และชักชวนมาทำงานร่วมกันดังที่เห็น

1) ไผ่ผิงของผู้ก่อการดี : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

การที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาได้ประกาศใช้ข้อบัญญัติ เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และการจัดตั้งกองทุนส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พ.ศ.2559 และการประกาศใช้ข้อบัญญัติ เรื่อง ศูนย์บริการผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พ.ศ.2559 อีกทั้งได้มีการบรรจุแผนงานนี้ไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ซึ่งจุดนี้จากกล่าวได้ว่าเป็นการจุดประกายการทำงานอย่างแท้จริง

²⁵ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

“เวลาจะทำแผนพัฒนาของ อบจ. เราได้เชิญคนมาประชุมร่วมกันตั้งแต่
นับ 1 เลย ทุกเดือนจะมีประชุมร่วมแต่ละคณะทำงาน คณะอนุกรรมการ และ
คณะบริหาร ทำให้เกิดการเชื่อมกัน ด้วยการคิดร่วมกันตั้งแต่ที่แรก ในแต่ละด้าน
เราจะให้เจ้าของงานหลักเป็นคนหลัก เป็นพระเอก ทำให้แต่ละคนมีผลงานหลัก
ของตัวเอง”²⁶

2) องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจับมือกับ สปสช. จนมาสู่การก่อตั้งกองทุนฟื้นฟู สมรรถภาพ จังหวัดสงขลา

กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดสงขลา ถือเป็นกลไกแรกที่ทำให้งานนี้ได้ถูกขับเคลื่อน
มานับแต่ พ.ศ. 2558 เพราะในเวลานั้น ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาได้ลงนามร่วมกับ
สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เพื่อจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัด
สงขลาขึ้น โดย สปสช. มีบทบาทเป็นผู้สมทบงบประมาณ มีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อพัฒนา
ระบบบริการสาธารณสุขในการดูแลและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย
หลังพ้นระยะวิกฤต และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง ในจังหวัดสงขลา และมีการดำเนินการเรื่อยมา
จนถึงปัจจุบัน รวมถึงมีการลงนามความร่วมมือร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน
โดยผู้รับผิดชอบหลักของศูนย์ได้เล่าย้อนไปในช่วงที่เริ่มต้นว่า

“การตั้งกองทุนฟื้นฟูฯ เป็นการสมทบงบประมาณคนละครึ่งระหว่าง
อบจ. กับ สปสช. กองทุนนี้จะมีหน้าที่ในการดูแล 4 กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ
ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วยหลังพ้นระยะวิกฤต และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง โดยเป็น
งบประมาณตามรายหัวประชากร ปีแรกรวมกัน 26 ล้านบาท จริง ๆ ควรขับเคลื่อน
เมื่อปี 2558 แต่มีปัญหาขาดบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง เมื่อปี 2560 ท่านนายก
อบจ.สงขลาได้มีการพูดคุยและมอบหมายงานให้ตนเอง จึงเกิดการขับเคลื่อนงาน
ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”²⁷

²⁶ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

²⁷ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

3) จัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน: เครือข่ายเข้มแข็งทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคม

หลังจากมีกองทุนฟื้นฟูฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 แล้วนั้น ในช่วงปลาย พ.ศ. 2560 ก็ได้มีการมานั่งพูดคุยกันถึงปัญหานานับประการในการดูแลคนพิการ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ในพื้นที่ของจังหวัดสงขลานั้นน่าจะจะมีการเปิดศูนย์ซ่อมอุปกรณ์ของคนพิการขึ้นมาสัก 1 แห่ง เพราะในเวลานั้นทั้งในจังหวัดสงขลา และจังหวัดภาคใต้ยังไม่มีศูนย์ซ่อมแซมกายอุปกรณ์ให้กับคนพิการเหล่านี้เลย

ที่น่าเศร้าใจคือ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา ที่มีหน้าที่ดูแลในเรื่องนี้ ก็ได้จัดอบรมการซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาก่อนแล้ว แต่สุดท้ายคนที่ไปอบรมการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่กรุงเทพฯ เหล่านั้น เมื่อกลับมาก็ได้มีการดำเนินการต่อจุดสำคัญคือ หากสามารถจัดให้มีศูนย์ซ่อมขึ้นได้ ก็จะเกิดประโยชน์กับผู้พิการอย่างมาก เพราะโดยปกติหากกายอุปกรณ์หรือวีลแชร์ชำรุด ผู้พิการก็นำไปซ่อมที่ร้านซ่อมรถหรือร้านซ่อมจักรยาน ซึ่งบางร้านเขาก็ซ่อมให้ แต่บางร้านเขาก็ไม่ซ่อมให้²⁸

ซึ่งก็สอดคล้องกับมุมมองของตัวแทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา ที่ประสบปัญหากายอุปกรณ์ที่ชำรุด และถูกวางทิ้งกองในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นใต้บันไดโรงพยาบาล ใต้บันไดของสำนักงานฯ และบริเวณบ้านพักข้าราชการ โดยที่ไม่ได้ถูกซ่อมและไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งในภารกิจของ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา ก็พยายามหาวิธีปลุกชีพอุปกรณ์ที่ชำรุดเหล่านั้น ด้วยการจัดหาคนมาเข้าอบรมการซ่อมกายอุปกรณ์ แต่สิ่งที่ได้คือ

“เมื่อรุ่นแรกอบรมไปแล้ว ก็แทบไม่ได้เกิดประโยชน์ ทำอะไรไม่ได้เลย แต่เมื่อ ผม.นำเรื่องนี้มาคุยกับ อบจ.สงขลา และทราบว่าทาง อบจ. คิดจะทำศูนย์ซ่อมฯ ในการนำกายอุปกรณ์ที่ชำรุดมาซ่อมแซมให้ผู้พิการดีกว่าที่วางทิ้งไว้ เพราะที่ผ่านๆ มา ผม. เน้นการซื้อกายอุปกรณ์แล้วแจกแก่ผู้ป่วยในแต่ละปีจำนวนมาก ซึ่งเอาเข้าจริง ๆ ระหว่างการใช้งานจะต้องมีบ้างที่ชำรุดหรืออะไหล่บางชิ้นเสื่อมสภาพ แต่ก็ไม่เคยคิดหาหนทางในการซ่อมแซมกายอุปกรณ์ที่ชำรุดเลย”²⁹

²⁸ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

²⁹ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

ดังนั้น ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน จึงได้ก่อตั้งเมื่อ 5 เมษายน 2562 ที่อำเภอหาดใหญ่ เป็นแห่งแรก ภายใต้ความร่วมมือของเครือข่ายต่าง ๆ และมีการดำเนินการจนได้ผลเป็นที่น่าพอใจตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

4) เริ่มทื่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาพร้อมขยายสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในพื้นที: กิ่งเวลาพลคอกออกพล

เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจึงหาวิธีขยายแนวคิดดังกล่าวให้เข้าไปในท้องถิ่น ซึ่งจุดแข็งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือสามารถคิด พัฒนา และสามารถต่อยอดในอนาคตต่อไปได้ โดยการขยายผลนี้ ทีมวิจัยจะได้นำเสนอในส่วต่อไป

ภารกิจของทีมงานในศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ในการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ที่เป็นศูนย์นำร่องขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ตามคำสั่งแต่งตั้งของกองทุนฯ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา) โดยมีผู้จัดการศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ซึ่งมาจากจิตอาสาในพื้นที่มาร่วมในการบริหารงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ที่เป็นคนพิการก็มาจากการสนับสนุนของภาคเอกชนที่ได้จ้างงานคนพิการตามมาตรา 33 และมาตรา 35 เพื่อสร้างอาชีพให้กับคนกลุ่มนี้ให้ได้เข้ามาทำงานในศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานต่าง ๆ ในเวลางาน คือ เริ่มตั้งแต่ 08:00-17:00 น.

ภาพที่ 3: ทีมงานประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

ภารกิจที่ใส่ใจในการจัดการกายอุปกรณ์เพื่อคนพิการ

การให้บริการของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมบำรุงกายอุปกรณ์ การยืม-คืนกายอุปกรณ์ และการรับบริจาค รวมถึงขั้นตอนในการให้บริการ ถือเป็นภารกิจหลัก 3 ด้าน ดังได้อธิบายไว้ดังนี้

1) การให้บริการซ่อมบำรุงกายอุปกรณ์ โดยผู้รับบริการ โรงพยาบาล รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำส่งกายอุปกรณ์ที่ชำรุด โดยทำการยื่นเอกสารและประเมินสภาพอุปกรณ์ และบันทึกข้อมูลลงในระบบโปรแกรม จากนั้นศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนทำการซ่อมบำรุง ซึ่งระยะเวลาในการซ่อมเป็นไปตามสภาพที่ชำรุด หลังจากซ่อมเสร็จทางศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โทรประสานแจ้งผู้รับบริการ โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมารับกายอุปกรณ์กลับ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยที่มีบริษัท พิธานพาณิชย์ จำกัด มาสนับสนุนบริการขนส่งฟรีทั้ง 16 อำเภอในจังหวัดสงขลา

2) การให้บริการยืม-คืนกายอุปกรณ์ ที่ผู้รับบริการหรือญาติผู้ป่วยมาติดต่อขอยืมกายอุปกรณ์ โดยทำการยื่นเอกสารและประเมินสภาพอุปกรณ์ และบันทึกข้อมูลในระบบโปรแกรม กำหนดวันส่งคืนกายอุปกรณ์ (3 เดือน 6 เดือน และ 1 ปี) และมีคำมัดจำตามระเบียบของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยมีการติดตามเมื่อใกล้วันครบกำหนดส่งกายอุปกรณ์คืนให้ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

3) การให้บริการรับบริจาคกายอุปกรณ์ ที่เป็นกายอุปกรณ์ทั้งมือหนึ่ง มือสอง เจ้าหน้าที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนทำการบันทึกและส่งต่อข้อมูลบริจาคผ่านระบบ ทำการซ่อมบำรุง ดัดแปลงกายอุปกรณ์กรณีที่มีสภาพชำรุด และให้บริการยืม-คืนแก่ผู้ที่มีความจำเป็นต้องใช้กายอุปกรณ์ และมีการติดตามเมื่อครบกำหนดส่งคืนกายอุปกรณ์³⁰

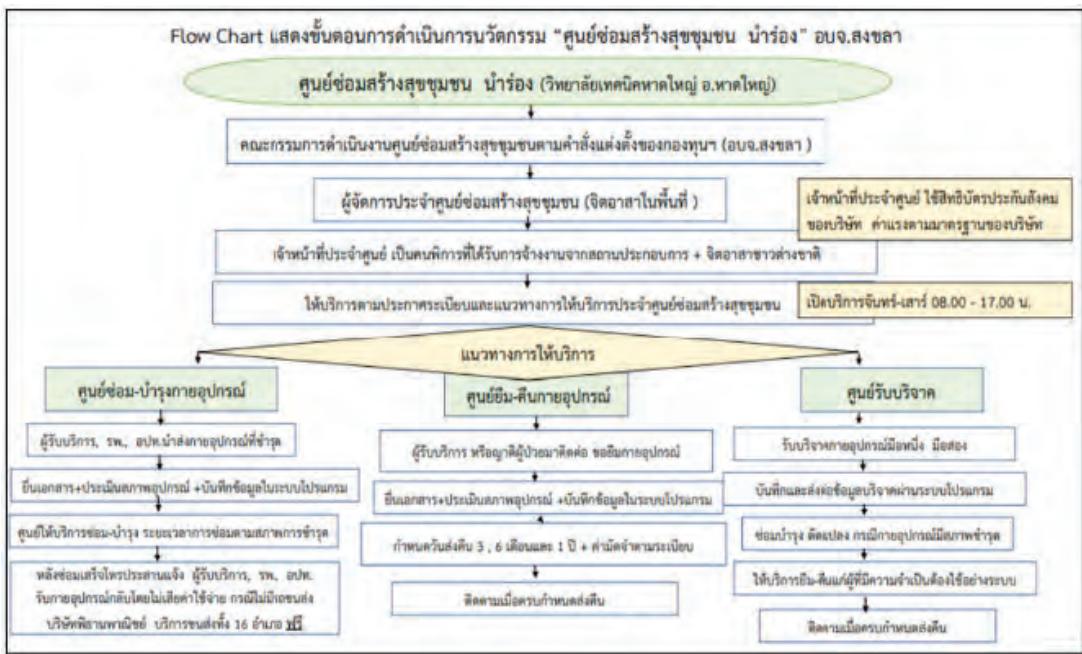
จากภารกิจทั้งหมดที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้รับบริการสามารถเดินเข้ามาใช้บริการที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนได้โดยตรง และยังสามารถเข้าถึงการให้บริการได้ในอีกหลายช่องทาง และสามารถติดต่อเข้ามาเพื่อรับบริการได้ ไม่ว่าจะเป็นหมายเลขโทรศัพท์ของกองทุนฟื้นฟูฯ โดยตรง นอกจากนี้ใน Website ของกองทุนฟื้นฟู ยังมีรายละเอียดของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ระบุวันเปิดให้บริการ และหมายเลขโทรศัพท์ ผู้รับบริการสามารถจองคิวซ่อมล่วงหน้าแบบออนไลน์ การขอความช่วยเหลือแบบออนไลน์ มี Location ที่สามารถแชร์ได้³¹

³⁰ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

³¹ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ที่สำคัญคือ ได้มีการนำระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือหลักในการจัดบริการหลักที่กล่าวไปในข้างต้นทั้งสิ้น กล่าวคือ เมื่อมีผู้เข้ารับบริการที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนจะดำเนินงานผ่าน Website ของกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดสงขลา โดยทำการคลิกลิงค์ <https://repair.cqc-songkhlapao.com> หรือเข้าเว็บไซต์ <https://www.cqc-songkhlapao.com/> เพื่อกรอกข้อมูลในระบบสารสนเทศ (One Stop Service For All 4.0) ในหัวข้อ “ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน” โดยต้องมีการลงชื่อเพื่อเข้าใช้งานด้วย Username และ Password ของผู้ใช้งาน ในส่วนของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน จะประกอบด้วยเมนูต่าง ๆ ทั้งเมนูการยืม-คืน การรับบริจาค ภายอุปกรณ์ การประสานงาน การแจ้งซ่อม คลังอะไหล่ งานซ่อมออนไลน์ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนจะกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องสำหรับศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนลงในเมนูดังกล่าว โดยเนื้อหาของระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศนี้ จะได้มีการนำเสนอในส่วนที่ว่าด้วยทรัพยากรในการดำเนินงานต่อไป

ภาพที่ 4: Flow Chart แสดงขั้นตอนการดำเนินการนวัตกรรม “ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน”

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา และกลไกการทำงานร่วมกับเครือข่าย

ในความเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่มีได้มีเขตรับผิดชอบชัดเจนเหมือนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ดังนั้นบทบาทการทำงานจึงต้องเน้นไปที่การประสานงานและบริหารจัดการ และสิ่งสำคัญคือ ต้องแสวงหาเครือข่ายมาทำงานร่วมกัน โดยเริ่มต้นหาแนวร่วมจากหน่วยงานที่มีภารกิจใกล้เคียงกัน มีความเกี่ยวข้องกัน มีทิศทางในการทำงานคล้ายกัน และสมัครใจที่จะมาเคลื่อนไหวงานร่วมกัน

ทีมวิจัยได้ตั้งคำถามกับผู้ให้ข้อมูลว่า **“อะไรที่ทำให้ อบจ.สงขลา สามารถสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งขนาดนี้ได้”** ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า

“ในช่วงแรก เรามานั่งพูดคุยกันว่า มีหน่วยงานใดบ้างที่สามารถดำเนินการร่วมกัน มีความพร้อมและสมัครใจที่จะเดินไปกับเรา นี่เองจึงมาเป็นจุดเริ่มต้นในการทำ MOU กับ 14 เครือข่าย เริ่มต้นจาก พม.ที่ถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักเรื่องการดูแลผู้พิการ สสจ. วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ สมาคมคนพิการ มูลนิธิชุมชนสงขลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเทศบาล อบจ.ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกับเทศบาล เราจึงเน้นไปที่การชวนกันมาทำงานแบบเสริมกันและกันมากกว่า เช่น เทศบาลนครหาดใหญ่ที่เข้ามาเป็นเหมือนลูกข่าย โดยเทศบาลมีหน้าที่หลักในการไปรับรถเข็น หรืออุปกรณ์ที่ชำรุดนำมาส่งที่ศูนย์ฯ เพื่อทำการซ่อม คือ เราแบ่งบทบาทหน้าที่กันค่อนข้างชัดเจน”³²

เมื่อพูดถึงการเป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน เชื่อว่าท่านผู้อ่านคงสงสัยว่า ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา มีกลเม็ดเคล็ดลับอะไรในการทำงานร่วมกับเครือข่ายมากมายเหล่านี้ สิ่งที่เป็นคำตอบ คือ การทำงานที่นอกเหนือจากการสื่อสาร การทำข้อตกลงร่วมมือกันที่เป็นทางการแล้ว การทำให้ระบบอยู่ได้และแข็งแกร่งขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ **“การออกแบบการทำงานที่เป็นระบบและมีการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง”** เรียกง่าย ๆ คือ ไม่มีการปล่อยผ่านเด็ดขาด

ดังในกรณีคณะกรรมการของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ที่ประกอบด้วยภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแต่ละศูนย์ฯ ที่เปิดให้บริการก็มีปัญหาที่หลากหลาย เพราะบริบทของแต่ละ

³² Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ศูนย์ฯ จะแตกต่างกัน **“การติดตามงานด้วยการสื่อสารพูดคุย”** ได้ช่วยให้มีการนำปัญหา มาเป็นตัวตั้ง แล้วร่วมกันคิดหาทางออก เมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขด้วยการช่วยเหลือกันของ เครือข่าย ก็ทำให้ทุกฝ่ายเห็นได้ว่าเราสามารถก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และเกิด การเรียนรู้จากปัญหาเหล่านั้น

“เพราะระบบการทำงานถูกผลักดันภาคีเครือข่าย ทำให้เรามีการประชุม คณะกรรมการศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ 2 เดือนต่อครั้ง คณะกรรมการฯ ก็จะประกอบด้วย ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เราประชุมบ่อยโดยเฉพาะการประชุมผ่านออนไลน์ แต่หากมีปัญหาอะไรก็จะโทรคุยหรือกันทันที ก็จะทำให้เราสามารถแก้ปัญหา ที่หน้างานได้”³³

ร่วมด้วยช่วยกันและบทบาทของแต่ละภาคีเครือข่าย

หากมองในงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่ากลไกใน การขับเคลื่อนศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน มิได้ขึ้นกับบทบาทองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เพียงอย่างเดียว แต่กลับมีถึง 14 เครือข่าย ที่มาร่วมกันทำงาน โดยบทบาทของเครือข่ายที่ได้ ให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านการประสานงานและบริหารจัดการศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยองค์การ บริหารส่วนจังหวัดสงขลาและกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดสงขลา
- 2) ด้านงบประมาณ ในการจัดตั้งและขับเคลื่อนศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เป็นการผินัก กำลั้ระหว่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ จังหวัดสงขลา และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเขต 12 สงขลา นอกจากนี้ ยังมี การบริจาคและสมทบมาจากภาคส่วนอื่นด้วย ไม่ว่าจะเป็นสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ บริษัทและห้างร้านต่าง ๆ สมาคมคนพิการ และธนาคารออมสิน ภาค 18
- 3) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา ท้องถิ่น จังหวัดสงขลา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่ และมูลนิธิชุมชนสงขลา

³³ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

4) ด้านการค้นหาและประสานกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สมาคมเครือข่ายสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสงขลา สมาคมเครือข่าย อสม.จังหวัดสงขลา สมาคมคนพิการ สมาคมอาสาสร้างสุข และชมรมเพื่อนช่วยเพื่อนคนพิการ จ.สงขลา

5) ด้านการขนส่งกายอุปกรณ์คนพิการสู่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 140 แห่ง โรงพยาบาล 17 แห่ง และบริษัท พิธานพาณิชย์ จำกัด

6) ด้านการจ้างงาน สนับสนุนการจ้างงานคนพิการตามมาตรา 33 และมาตรา 35 เพื่อสร้างอาชีพให้กับคนพิการที่เข้ามาทำงานในศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ ได้แก่ ศูนย์ประสานการจ้างงานคนพิการ จังหวัดสงขลา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา โดยเอกชนที่จ้างงานผู้พิการในศูนย์ซ่อมฯ ได้แก่ บริษัท สยามอินเตอร์เนชั่นแนลฟู้ด จำกัด บริษัท ศรีตรังโกลฟส์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) บริษัท โซติวิวัฒน์อุตสาหกรรมการผลิต จำกัด และบริษัท แมสคอต โปรเอ็นจิเนียริง จำกัด

7) ด้านการฝึกอบรมให้ความรู้และทักษะการซ่อมกายอุปกรณ์คนพิการเพื่อสร้างอาชีพให้กับคนพิการ จิตอาสาประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ได้แก่ กรมสุขภาพจิต โดยสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ จังหวัดเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ ทางวิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ยังได้สนับสนุนให้อาจารย์และนักศึกษาจิตอาสา เข้ารับการฝึกอบรมการซ่อมกายอุปกรณ์ ส่วนธนาคารออมสินภาค 18 สนับสนุนความรู้ด้านการบริหารจัดการด้านการเงินประจำศูนย์ซ่อมฯ

8) ด้านสถานที่และสาธารณูปโภค ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ วิทยาลัยการอาชีพนาทวี เทศบาลเมืองสะเดา และองค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย ที่ได้สนับสนุนอาคารสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

9) ด้านการบริจาค ได้แก่ มูลนิธิชุมชนสงขลา วัดคอกหงส์หาดใหญ่ สมาคมคนพิการ จ.สงขลา และสมาคมอาสาสร้างสุข ที่ได้ช่วยเหลือเรื่องเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม กายอุปกรณ์ ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อนคนพิการ จ.สงขลา ช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ FM 88.00 และสถานกงสุลใหญ่แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำสงขลา ได้บริจาคเงิน จำนวน 300,000 บาท ในการจัดซื้อเตียงผู้ป่วย จำนวน 20 เตียง ให้กับคนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสงขลา

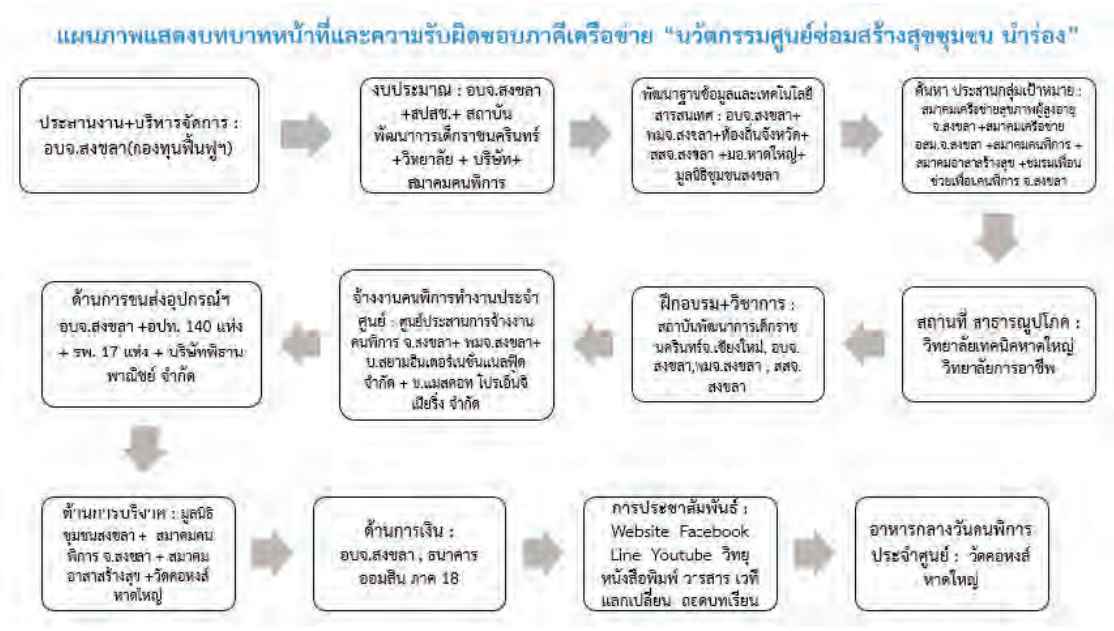
10) ด้านการเงิน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา และธนาคารออมสิน ภาค 18

11) การประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไลน์ ยูทูป วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร เวทีแลกเปลี่ยนของหน่วยงานและเครือข่ายที่เข้าร่วมขับเคลื่อน

12) อาหารกลางวันสำหรับคนพิการประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ได้แก่ วัดหงส์ประดิษฐาราม (วัดคอหงส์) หาดใหญ่³⁴

บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีเครือข่ายของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาที่เอง ที่ทำให้วัตรกรรมนี้มีความโดดเด่น จนนำมาสู่ผลงานที่มีความเป็นรูปธรรมด้านการเสริมสร้าง เครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมได้ในที่สุด แสดงถึงบทบาทของภาคีเครือข่ายที่มี ส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ภาพที่ 5: ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ที่มา: สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า 65. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565, 57.

³⁴ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

เทคนิคการระดมทรัพยากรและสรรพกำลังมาใช้เคลื่อนไหวงาน

ในการดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน หากแจกแจงทรัพยากรที่นำมาใช้แล้ว จะพบว่ามี 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร สถานที่ตั้ง และระบบฐานข้อมูล

เราลองมาดูกันต่อว่าพวกเขามีการระดมทรัพยากรเพื่อมาใช้ในการดำเนินงานอย่างไร บริหารจัดการอย่างไร และดึงมาจากแหล่งใดได้บ้าง

1) งบประมาณ

ในปีงบประมาณ 2564 การดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ใช้งบประมาณ ไปทั้งสิ้น 7,797,245.33 บาท³⁵ โดยแหล่งที่มาของงบประมาณนี้ มีทั้งที่เป็นของ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดสงขลาและจากการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานอื่น ๆ มาสมทบด้วย ไม่ว่าจะเป็น สปสช. สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ วิทยาลัย บริษัทต่าง ๆ สมาคมคนพิการ และธนาคารออมสิน ภาค 18

แต่หากย้อนกลับไปพิจารณาการใช้งบประมาณสำหรับการจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนที่วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ ในตอนนั้นทาง องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดสงขลาได้ใช้งบประมาณ 500,000 บาท เพื่อจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยเงินจำนวนนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อการปรับปรุงอาคารสถานที่ จำนวน 200,000 บาท 2) เพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์อะไหล่สำหรับการซ่อมแซมกายอุปกรณ์ จำนวน 300,000 บาท ในขณะที่ค่าสาธารณูปโภค ทางศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของสถานที่ คือ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ ส่วนค่าตอบแทนบุคลากรภายในศูนย์ฯ จำนวน 5 คนที่เป็นคนพิการก็ได้รับการสนับสนุนค่าแรงจากภาคเอกชนที่จ้างให้เป็นพนักงาน³⁶

³⁵ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

³⁶ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ภาพที่ 6: ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ณ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

ภาพที่ 7: จักรเย็บสำหรับซ่อมแซมเบาะรองนั่งและเบาะรองนอน

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

ภาพที่ 8-10: อุปกรณ์และอะไหล่สำหรับการซ่อมกายอุปกรณ์ของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ณ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2564).

2) บุคลากรของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ทรัพยากรบุคคลที่มีส่วนในการดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน แบ่งได้ 2 ส่วน กล่าวคือ

กลุ่มแรกคือ ผู้พิการที่เข้ามาทำงานที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแห่งนี้ เข้ามาทำงานผ่านศูนย์ประสานงานจ้างงานคนพิการ จังหวัดสงขลา โดยมีสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา กำกับดูแล

ในการเตรียมบุคลากรที่เป็นช่างซ่อมประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ได้มีคัดเลือกจากผู้พิการที่อาศัยอยู่ใกล้หรือในบริเวณที่ไม่ไกลจากศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เพื่อความสะดวกในการเดินทาง โดยที่มาของกลุ่มช่างซ่อมเหล่านี้ก็เริ่มจากการส่งผู้พิการที่จะเป็นช่างซ่อมกายอุปกรณ์ไปอบรมรุ่นละ 25 คน เมื่อเข้ารับการอบรมแล้วเสร็จ ก็ไปเป็นช่างซ่อมประจำตามศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

“เราเริ่มอบรม โดยมีอาจารย์จากสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ จังหวัดเชียงใหม่ มาสอน โดยอบรมรุ่นละ 25 คน หลังอบรมจึงมาประจำศูนย์ฯ จากที่สมาชิกของสมาคมคนพิการอย่างพวกเราที่เคยอยู่ในฐานะผู้รับบริการ แต่ตอนนี้เราได้เป็นผู้ให้บริการแทน”³⁷

“ช่วงซ่อมประจำศูนย์ฯ ซ่อมที่ เป็นผู้พิการนั้น เราไม่เอาคนที่อาศัยอยู่ไกล เราเอาผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง เช่น แถวคลองแห คลองเตย เป็นต้น ส่วนอาหารกลางวันของบุคลากรในศูนย์ฯ ก็ไม่ได้มีค่าใช้จ่ายที่ต้องไปหาซื้ออาหาร เพราะในแต่ละวันเราได้รับบริจาคอาหารจากวัดคอกหงส์ ที่อยู่ใกล้กับศูนย์ โดยมีจิตอาสาที่ช่วยงานอยู่ในศูนย์ ชื่อ พี่เอก เป็นธุระไปรับอาหารกลางวันมาให้ โดยพี่เอกไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ”³⁸

กลุ่มที่สองคือ การมีผู้ประสานงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับเครือข่าย โดยดำเนินการภายใต้ระเบียบแนวทางปฏิบัติงาน ที่สำคัญคือสามารถใช้ระบบโปรแกรมประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนได้

“เมื่อเราตั้ง Center ในการประสานงาน ก็ต้องมีคนในการรับผิดชอบ เรื่องนี้โดยตรง ทุกหน่วยงานก็จะวิ่งเข้า Center ทำให้ทำงานได้ง่าย ฉะนั้นตัวผู้ประสานงานต้องมีความชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ แนวทาง ออบจ.เราออกระเบียบแนวทางทุกศูนย์ฯ อาทิ แนวทางในการยืม-คืน การรับบริจาค การปฏิบัติงาน ทั้งหมดเราต้องออกมาชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นศิษย์แมนของเราเดินได้ ทุกอย่างจบกันด้วยระเบียบและแนวทาง ทุกภาคส่วนรับรู้เหมือนกัน เราถอดจากศูนย์ฯ นี้ไปยังทุกศูนย์ฯ แล้วขยายไปยังงานอื่น ๆ เราประกาศระเบียบแนวทาง ออกแบบระบบโปรแกรม จัดอบรม เต็มเต็มคนในระบบ นี่คือแนวทางที่เกิดจากการจัดตั้งศูนย์ฯ ตรงนี้”³⁹

³⁷ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.
³⁸ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.
³⁹ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ภาพที่ 11-15: เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

3) สถานที่จัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

การจัดหาสถานที่ตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนและระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของพื้นที่ที่มีการจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ วิทยาลัยการอาชีพนาทวี เทศบาลเมืองสะเดา และองค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย

4) ระบบโปรแกรมของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนมีระบบโปรแกรมของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนที่ สสจ.สงขลาได้มาช่วยพัฒนาและออกแบบระบบโปรแกรม ทั้งเพื่อการให้บริการ การเงิน การคลัง การแจกจ่าย การรับบริจาค ระบบยืม-คืนกายอุปกรณ์ โดยมีข้อมูลของผู้ใช้บริการที่ทำบันทึกไว้ในระบบ ซึ่งสามารถรายงานเป็นแบบ Real time ได้ ซึ่งผู้ที่รับผิดชอบหลักไม่จำเป็นต้องนั่งประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ทุกอย่างสามารถบริหารงานแบบออนไลน์ได้ เป็นการควบคุมผ่านระบบ⁴⁰

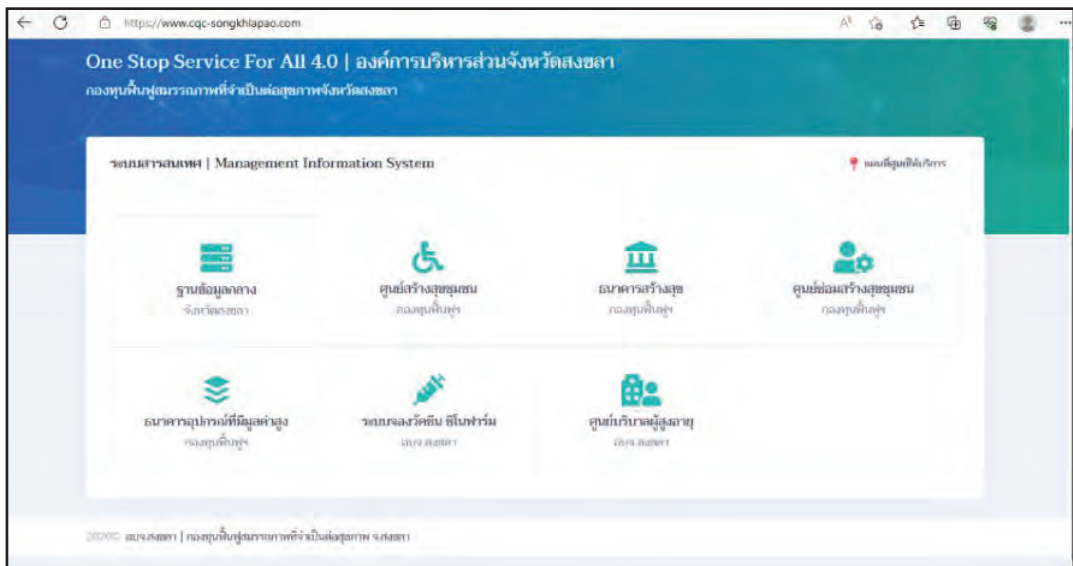
อนึ่ง การนำระบบโปรแกรมมาใช้ในการให้บริการ ถือได้ว่าค่อนข้างเป็นความโดดเด่นของนวัตกรรมนี้ และแน่นอนว่ายังคงเป็นการพัฒนาและดำเนินงานบนฐานของความร่วมมือระหว่าง 11 เครือข่าย ผ่านการทำบันทึกข้อตกลงที่ได้จัดทำไว้ นับแต่ พ.ศ. 2564 กระบวนการเริ่มจาก การพูดคุยกับทั้ง 11 เครือข่าย เพื่อออกแบบให้สามารถใช้ได้ในพื้นที่

⁴⁰ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยกันได้ โดยที่ไม่ไปเพิ่มภาระงานแก่ 11 เครือข่าย

“การเชื่อมโยงข้อมูลทุกองค์กรทั้ง 11 องค์กร โดยการมานั่งคุยกัน ว่าในเรื่อง การจัดทำฐานข้อมูลกลาง จะต้องเป็นไปเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถดูข้อมูล การให้บริการสาธารณะแก่ผู้พิการได้ เราสามารถศึกษารายละเอียด 13 หลักของผู้พิการลงไป จะพบข้อมูลว่ามีประวัติการรับบริการอะไรบ้าง ทำให้เราทราบว่ามีความไหนบ้าง ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ตามที่เขาควรจะได้ ช่วยให้เราทราบและให้บริการ ได้ทั่วถึงมากขึ้น และสามารถเอาข้อมูลนี้มาจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดต่อไป”⁴¹

ภาพที่ 16: One Stop Service For All 4.0 ระบบสารสนเทศในประเด็นต่าง ๆ ของ กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ จังหวัดสงขลา

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดสงขลา, ระบบสารสนเทศ One Stop Service For All 4.0, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://www.cqc-songkhlapao.com/>.

⁴¹ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ส่วนที่ 4 ในวันที่ยันลุกขยับ..ได้อีกครั้ง

ผลสำเร็จที่เป็นเชิงปริมาณ

ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนแห่งนี้

ประการแรกคือ เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาระบบบริการสาธารณะด้านกายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการจังหวัดสงขลามีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 720 เครือข่าย (พ.ศ.2563 มีจำนวน 179 เครือข่าย พ.ศ.2565 มีจำนวน 541 เครือข่าย)

ประการที่สอง จำนวนศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนเพิ่มขึ้น จากพ.ศ.2563 ปัจจุบันมีศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 4 ศูนย์ที่จัดตั้งใน 4 จุด คือ (1) วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ (2) วิทยาลัยการอาชีพนาทวี อำเภอนาทวี (3) เทศบาลเมืองสะเดา และ (4) องค์การบริหารส่วนตำบลนามชัย อำเภอสติงพระ ซึ่งถือได้ว่าครอบคลุมทั้ง 4 มุมเมือง

“ถ้ามองเชิงปริมาณจะเห็นว่า ศูนย์ฯ เรา เริ่มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หน่วยงานที่เข้ามาเต็มเต็มกลับกลายเป็น อปท. ดังกรณีของเทศบาลเมืองสะเดา โดยจุดเริ่มต้นท่านมาเห็น คือก่อนที่ท่านจะลงนายกเทศมนตรีเมืองสะเดา ท่านประกาศเลย ว่าถ้าท่านได้รับการเลือกตั้ง นโยบายที่ท่านชูท่านจะจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน แล้วก็เกิดขึ้นจริง ตอนที่ท่านไม่ได้เป็นนายกฯ แต่ท่านเป็น สจ. แล้วท่านเห็นว่าโครงการนี้เป็นประโยชน์กับประชาชน พอเปิดศูนย์ฯ ท่านก็ขายไอเดียเลยว่า จะทำแบบ Delivery จะไปบริการซ่อมในพื้นที่ถึงบ้านเลย”

ประการที่สาม จำนวนอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการที่ชำรุดได้รับการซ่อมบำรุง เฉลี่ยปีละ 160 ชิ้น (พ.ศ.2563 – 2564) ซึ่งจากเดิมไม่มีข้อมูลการซ่อมบำรุงกายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ ในจังหวัดสงขลา

ประการที่สี่ จำนวนกายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการให้บริการหมุนเวียนยืม-คืนในระบบ สำหรับคนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสงขลา จากเดิม 9 รายการ เพิ่มขึ้นเป็น 11 รายการ จำนวน 1,281 ชิ้น

ประการที่ห้า ช่วยลดงบประมาณในการจัดหาจัดซื้อกายอุปกรณ์ลง การเบิกจ่ายเพื่อวัสดุทางการแพทย์ต่อปีลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด

“กายอุปกรณ์ทั้งระบบที่ชำรุดได้รับการซ่อมบำรุง โดยที่เราไม่สูญเสียงบประมาณในการจัดซื้อใหม่ เพราะบางอย่างแค่ถอดตัวเดียว หรือล้อยางมันใช้งบประมาณที่ต่ำกว่า ทางศูนย์ฯ มีการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการซื้อใหม่กับการซ่อม พบว่าประหยัดไปได้เยอะ งบที่ใช้ในการจัดซื้อจากเดิมปีละ 14 ล้าน ก็ลดลง งบในการเบิกจ่ายของกองทุนฟื้นฟูฯ ที่เมื่อก่อนต้องตั้งงบวัสดุทางการแพทย์ปีละ 15 ล้าน ลงมาเป็น 10 ล้าน ตอนนั้นก็ลดลงเรื่อย ๆ”⁴²

ประการที่หก มีการจ้างงานคนพิการตามกฎหมายการจ้างงานคนพิการ มาตรา 33 (จ้างโดยสถานประกอบการ) ปฏิบัติงานที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนและศูนย์ผลิตกายอุปกรณ์ จำนวน 4 ศูนย์ จำนวน 13 คน เพิ่มขึ้น 5 คน ใน พ.ศ. 2564 โดยร่วมกับศูนย์ประสานการจ้างงานคนพิการจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ จำนวนบุคลากรที่เป็นจิตอาสาประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ ได้เพิ่มถึง 20 คน ครอบคลุมทั้ง 4 ศูนย์

ภาพที่ 17: จิตอาสาของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนที่เป็นชาวต่างชาติ

MR. CRIS ALAN MECHLER ชาวอเมริกัน เจ้าหน้าที่จาก องค์กร Wheels of hope สาขาประเทศไทย เริ่มปฏิบัติงาน ณ ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่
จิตอาสาชาวต่างชาติ

ที่มา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

ประการที่เจ็ด จำนวนผู้บริจาค ใน พ.ศ. 2564 มีผู้บริจาคจำนวน 58 คน รายการบริจาคจำนวน 212 ชิ้น ร่วมกับสมาคมคนพิการจังหวัดสงขลา และสมาคมอาสาสร้างสุข

⁴² Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ประการสุดท้าย จำนวนผู้เข้าถึงสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านระบบ Online สถิติผู้เข้าชม Website กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น จากเดิม 1,000,000 คน ใน พ.ศ. 2563 เป็น 3,800,000 คน ใน พ.ศ. 2564

ที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ได้แก่ คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย หลังพ้นระยะวิกฤตและผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสงขลา ที่ได้รับประโยชน์จากการการจัดตั้ง ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน มีจำนวนถึง 239,856 คน

ผลสำเร็จเชิงคุณภาพ

ส่วนผลสำเร็จเชิงคุณภาพที่เกิดจากนวัตกรรมศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ นั้น ทีมวิจัยได้จำแนก ออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่

1) ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ก็เข้าถึงบริการได้อย่างรวดเร็ว

จากการที่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยหลังพ้นระยะวิกฤตและผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงในจังหวัด สงขลา สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ทำให้เขาเหล่านั้นได้รับ ภายอุปกรณ์พร้อมใช้ เพื่อเพิ่มความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตประจำวัน ลดภาวะการพึ่งพิง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย การซ่อมแซมอุปกรณ์ยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยและ ครอบครัวในกรณีที่ต้องจัดซื้ออุปกรณ์ใหม่ โดยทั้งจังหวัดสงขลา พบว่า มีบุคลากรที่รับซ่อม ไม่เกิน 5 คน อยู่ที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ และโรงพยาบาลหาดใหญ่ ซึ่งเมื่อผู้ใช้บริการ อาศัยอยู่ที่อำเภอสะบ้าย้อยจะไปซ่อมที่ไหน ไม่คุ้มกับค่าน้ำมันรถที่จะเอามาซ่อมแค้นอด ตัวเดียวหรือแค่ล้อยางที่จะต้องเปลี่ยนใหม่ เป็นต้น⁴³

2) ไม่ใช่แค่ซ่อมกายฯ แต่ซ่อมใจ

การที่ผู้พิการได้เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ช่วยทำให้เขามีอาชีพ มีรายได้ สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในสังคม สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของกลุ่มเป้าหมายและครอบครัว สังคมและประเทศชาติ นอกจากนี้ ในการจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการใหม่ และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดสังคม แห่งการเอื้ออาทร ทำให้สงขลาก้าวสู่เมืองที่เป็นมิตรกับคนพิการ

ที่สำคัญ ทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูลของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ที่ระบุว่า การเปิดศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เท่ากับเปิดโลกอีกใบให้ผู้พิการได้มีโอกาสได้ใช้ ความสามารถของตนเอง จากการสังเกตและพูดคุยกับหลาย ๆ คน ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวา

⁴³ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ของพวกเขา เนื่องจากกายอุปกรณ์เป็นอุปกรณ์ที่มีความจำเพาะ และแต่ละแบรนด์ก็จะมี ความแตกต่างกัน และเทคนิคการซ่อมที่มีหลายรูปแบบทำให้พวกเขาได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

ต่อประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนว่า

“คุณภาพชีวิตของช่างซ่อมดีขึ้นมาก เขากลับแสดงออกมากขึ้น กล้าที่จะพูด กล้าคิด กล้าที่จะสื่อสาร และมีการให้บริการที่ Active มากขึ้น เราเห็นเขา Advance ขึ้น เวลาวิลแชร์ถูกส่งมาที่ศูนย์ซ่อมฯ มันจะไม่เหมือนกันเลย ช่างจะต้องมาเรียนรู้กันเอง ซึ่งตอนนี้เขารู้หมดเลยว่า ยี่ห้อไหนต้องซ่อมต้องทำยังไง มันเกิดการเรียนรู้ ส่วนการให้บริการ จะสังเกตเห็นว่า พี่ ๆ น้อง ๆ ในศูนย์ซ่อมฯ จะมีความ Active ในการให้บริการมาก งานที่ศูนย์ซ่อมฯ จะท้าทายมาก ซึ่งบางคนไม่เคยใช้จักรเย็บผ้าเลย ตอนนี้ใช้จักรเย็บผ้าจนชำนาญ”⁴⁴

ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนจากผู้รับบริการเป็นผู้ให้บริการ เป็นความรู้สึกพิเศษที่สัมผัส ได้จากการที่มีผู้พิการมารับบริการที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน และศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ทำให้ที่นี้ไม่ได้เป็นพื้นที่สำหรับซ่อมกายอุปกรณ์เท่านั้น แต่เหมือนเป็นพื้นที่ซ่อมหัวใจของ ผู้มารับบริการด้วย

“ตอนนั้นสมาคมเราเป็นผู้รับบริการ แต่มาตอนนี้เราเป็นผู้ให้บริการ เมื่อคนพิการเป็นฝ่ายให้บริการแก่คนพิการ จะเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน สิ่งที่เราพบเห็นคือ การที่เราเป็นผู้ให้ เราเกิดความรู้สึกว่า เรายึดมั่นตรงกัน เพราะ เราเป็นผู้พิการเหมือนกัน เรารู้สึกเป็นกันเอง เหมือนเป็นพวกเดียวกัน เข้าใจกัน คนที่มาใช้บริการเขาจะกล้าพูดมากขึ้น”⁴⁵

“ไม่ใช่แค่ซ่อมอุปกรณ์ แต่เป็นเรื่องอื่นด้วย คือ เราไม่ใช่แค่ซ่อมกาย แต่ซ่อมใจ เพราะนอกเหนือจากเรื่องการซ่อมกายอุปกรณ์แล้ว เราจะมีเรื่องอื่น ที่เราได้แลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเมื่อเวลาเราได้ลงพื้นที่เราก็ได้ข้อมูลจากเขามา ประกอบกันด้วย”⁴⁶

⁴⁴ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

⁴⁵ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

⁴⁶ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

3) จากขยะที่ไร้ค่า กลายเป็นสิ่งมีค่า

อุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการที่ชำรุดได้รับการซ่อมบำรุง ทำให้มีอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการในระบบการยืม-คืน หมุนเวียนเพิ่มขึ้น ลดปัญหาขยะที่เกิดจากการทิ้งกายอุปกรณ์ที่เสื่อมสภาพชำรุด⁴⁷

4) ผลตอบรับที่เหมือนเป็นพลังใจให้กับคนทำงาน

ผลตอบรับของภาคีเครือข่ายต่อการดำเนินงาน พบว่า เครือข่ายมั่นใจว่าทำให้มีการจัดการที่รวดเร็วขึ้นและเป็นระบบมากขึ้น สิ่งที่ได้ดำเนินการไป ก็สามารถแก้ปัญหาและตอบเจตนาในพื้นที่ได้จริง ดังที่ทางเจ้าหน้าที่ ได้สะท้อนว่า

“ไม่ต้องใช้จำนวนคนเยอะ เน้นการใช้ภาคีเครือข่าย รับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ของตนเอง และไม่ได้เป็นการเพิ่มงานให้พวกเขา ของที่รอซ่อมที่ตั้งอยู่ใต้ถุนใต้บันไดของอาคาร พม. ตอนนี้ไม่มีเหลือแล้ว เพราะทางศูนย์ซ่อมฯ ได้ซ่อมให้หมดแล้ว และส่งกลับให้ประชาชนในพื้นที่เพื่อแจกจ่ายคืนกลับไป ที่สำคัญคือในอดีตของบริจาคที่ได้มาก็ตั้งกองไว้ ไม่มีที่จะตั้งของ และไม่มีที่ไหนรับซ่อม แต่ตอนนี้ไม่มีปัญหาเหล่านั้นแล้ว”⁴⁸

พร้อมขยายผล เพราะงานดี ๆ ต้องมีต่อยอด

ในการขยายผลและเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลามีแนวคิดจะให้ท้องถิ่นเข้ามาร่วมด้วย อันเนื่องมาจากจุดแข็งของท้องถิ่นคือสามารถคิด พัฒนา และสามารถต่อยอดในอนาคตต่อไปได้ โดยไม่ต้องรอนโยบายจากส่วนกลาง อะไรที่เป็นประโยชน์พื้นที่ก็สามารถริเริ่มได้เลย ซึ่งท้องถิ่นก็ได้มาจับมือร่วม จึงนำไปสู่ความยั่งยืนในการดำเนินการต่อไป⁴⁹

ที่สำคัญคือ จุดเริ่มต้นจากศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ก็ได้นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมใหม่ ได้แก่ ต่อยอดการผลิตที่นอนลมจากถุงน้ำยาล้างไต ณ ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน วิทยาลัย

⁴⁷ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

⁴⁸ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁴⁹ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

การอาชีพนาทวิ อำเภอนาทวิ โดยร่วมกับสมาคมอาสาสร้างสุขจังหวัดสงขลา พัฒนาต่อยอดการผลิตเบาะที่นอนผู้ป่วยและเบาะรองนั่งคนพิการ ณ ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ณ วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ อำเภอนาทวิ โดยร่วมกับสมาคมคนพิการจังหวัดสงขลา ชมรมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาจังหวัดสงขลา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา และพัฒนาต่อยอดการผลิตผ้าอ้อมสำเร็จรูปแบบถอดซักได้ “น้องอ้อมปิ่นสุข” ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยร่วมกับชมรมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาจังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา และสำนักงานพัฒนาสังคมสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา

อุปสรรคปัญหาที่มีไว้ให้แก้ มิใช่มีไว้ให้ทุกข์

1) ความไม่ชัดเจนด้านงบประมาณอุดหนุนในการซ่อมแซมกายอุปกรณ์

ในภารกิจของการซ่อมแซมกายอุปกรณ์นั้น โรงพยาบาลแต่ละแห่ง จะได้รับการจัดสรรงบประมาณจาก สปสช. เพื่อใช้ในการซ่อมแซม รวมไปถึงการบำรุงรักษากายอุปกรณ์อยู่ทุกปี แต่ในความเป็นจริงนั้น ทางโรงพยาบาลต่าง ๆ กลับนำกายอุปกรณ์ของทั้งระบบมาให้ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน เพราะขาดบุคลากร ซึ่งการที่ศูนย์ฯ รับเอาไปซ่อมทั้งหมด ทางศูนย์ฯ กลับไม่สามารถเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากทางโรงพยาบาลได้เลย เนื่องจากการเบิกค่าใช้จ่ายที่ซ้ำซ้อนกัน ประเด็นนี้ ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาเคยสะท้อนปัญหานี้ไปยังส่วนกลาง โดยเสนอ สปสช.ว่า เป็นไปได้หรือไม่หากจะตัดงบประมาณค่าซ่อมบำรุงกายอุปกรณ์มาให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาดำเนินการทั้งหมด และสามารถเบิกจ่ายได้ตามความเป็นจริง แต่คำตอบคือ ไม่สามารถทำได้

ดังนั้น วิธีแก้ปัญหขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา คือการเบิกค่าวัสดุจากกองทุนฯ ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ต้องตั้งงบประมาณของตัวเองเพื่อสนับสนุนค่าวัสดุแก่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนทุกปี หากเป็นศูนย์ที่มีขนาดใหญ่จัดสรรให้ปีละ 100,000 บาท ศูนย์ขนาดเล็กจัดสรรให้ปีละ 50,000 บาท โดยพิจารณาจากยอดการเข้ารับบริการของแต่ละศูนย์ฯ ซึ่งดูได้จากโปรแกรมของแต่ละศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน

“ปัญหาคือ โรงพยาบาลจะนำกายอุปกรณ์ของเขาทั้งระบบมาให้เราซ่อม เพราะเขาเป็นหน่วยงานที่แจกจ่ายอุปกรณ์ ทั้งวิลแชร์ ไม้ค้ำยัน แต่เนื่องจากกายอุปกรณ์ที่ทางโรงพยาบาลได้รับมานั้นได้บวกค่า Maintenance (ค่าซ่อมบำรุง) ไปแล้ว 3 ปี ทางโรงพยาบาลต้องเป็นฝ่ายซ่อม แต่กลับส่งมาให้ทาง

ศูนย์ซ่อมฯ โดยหลักการแล้ว ทางโรงพยาบาลควรเป็นฝ่ายรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้กับทางศูนย์ซ่อมฯ ด้วย เนื่องจากทางศูนย์ซ่อมฯ เป็นฝ่ายซ่อมให้กับคนไข้ในสังกัดเขา แต่ปัญหาของ โรงพยาบาลคือ ไม่มีเจ้าหน้าที่ซ่อม”⁵⁰

2) ความเข้าใจของท้องถิ่นต่อภารกิจการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัญหาเรื่องคุณภาพชีวิต เรื่องสาธารณสุข เป็นเรื่องใหม่ของท้องถิ่น ที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องเห็นด้วย หากผู้บริหารไม่เห็นด้วย ก็จะทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นไปได้ยากลำบาก แต่การที่บุคลากรท้องถิ่นมีพื้นฐานและประสบการณ์ในเส้นทางสาธารณสุขมายาวนาน ถือเป็นข้อดีในการมองภาพของการทำงาน เนื่องจากมองเห็นปัญหาของผู้รับบริการโดยตรง และที่ผ่านมาเป็นการทำตามนโยบายที่เกิดขึ้นจากส่วนกลางเท่านั้น โดยไม่ได้สะท้อนปัญหาที่แท้จริงกลับขึ้นไป ซึ่งตอนนี้ท้องถิ่นได้หันมาให้ความสำคัญขึ้น ก็ถือเป็นโอกาสดีที่คนกลุ่มเปราะบางเหล่านี้จะได้รับการดูแลและการแก้ปัญหาที่จะเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ตนเอง ได้อย่างแท้จริง⁵¹

“การที่คนไข้คนหนึ่งจะมารับกายอุปกรณ์ได้นั้น ทางโรงพยาบาลก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะมีของให้ตามที่ต้องการ เพราะข้อจำกัดทั้งเรื่องงบประมาณ ที่ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะซื้อรถเข็นมาตั้งไว้ก่อน เมื่อผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยว่าควรได้รับรถเข็น ในความเป็นจริงเขาควรได้รับรถเข็นในวันนั้นเลย แต่เมื่อโรงพยาบาลไม่สามารถจัดหาให้ได้ ทำให้ผู้ป่วยต้องรอคิวประมาณ 6 เดือน และกว่าที่ผู้ป่วยจะได้รับอุปกรณ์ ก็ไม่ทราบแล้วว่าผู้ป่วยเป็นอย่างไร อาศัยอยู่ในพื้นที่ไหน เสียชีวิตหรือไม่ แม้ว่าเขาจะมีและสามารถใช้ “สิทธิ” ได้ก็จริง แต่การเข้าถึงกายอุปกรณ์ก็ล่าช้าเกินไป บางรายพบว่ากลายเป็นภาวะแทรกซ้อนจนเป็นผู้ป่วยติดเตียงในที่สุด”⁵²

3) ข้อจำกัดด้านบุคลากรของท้องถิ่น

ปัญหาบุคลากร อาจมีมาจากหลายสาเหตุ เช่น ประการแรก คือ คนในระบบราชการ ต้องมีการโยกย้าย บางครั้งมีอัตราแต่ไม่มีคนมาบรรจุ และบางครั้งมาได้ไม่นานก็หาวิธีย้ายกลับ

⁵⁰ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁵¹ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁵² Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ที่เดิม หรือย้ายไปที่ใหม่ คนมาคิดแต่จะย้าย พอไม่ให้ย้ายใจก็ไม่อยู่ นี่คือจุดอ่อนของท้องถิ่นไทย ที่ส่งผลทำให้งานขาดความต่อเนื่อง⁵³

ประการที่สองคือ การตีโจทย์งานของคนท้องถิ่น เพราะงานที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามความเข้าใจของบุคลากรท้องถิ่นจะมองว่าเป็นงานของสาธารณสุข แต่ในความเป็นจริง เรื่องของคุณภาพชีวิตต้องอาศัยการพัฒนาจากทุก ๆ มิติที่ต้องเติมเต็มที่สำคัญคือ บุคลากรของท้องถิ่นมิใช่ทีมสหวิชาชีพเรื่องสุขภาพ เวลาเราพูดเรื่องสุขภาพมันจะเป็นเรื่องยากของเขา

ประการสุดท้าย คือ บุคลากรของท้องถิ่นยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของผู้พิการ ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจึงพยายามหาเครือข่ายเพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนไว้ว่า

“ปัญหาโดยแท้จริงไม่ใช่เรื่องงบประมาณ ปัญหาคือส่วนช่างท้องถิ่นไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของผู้พิการทาง อบก. จึงต้องจัดอบรมให้กับส่วนช่าง ช่วยเขียนโครงการให้ จัดหานักกายภาพบำบัดมาทำงานประกบ เพื่อให้แน่ใจว่าจะตอบโจทย์ในเรื่องของการใช้งานได้ สุดท้ายคือ ให้ทั้งคำแนะนำ และโอนงบประมาณให้”⁵⁴

4) การทำความเข้าใจกับเครือข่ายภาคเอกชน

การสร้างความร่วมมือระหว่างศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนกับภาคเอกชน ก็ถือเป็นความท้าทายไม่น้อย ทั้งนี้เพราะภาคเอกชนสามารถจ้างงานผู้พิการเพื่อให้มาทำงานที่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องของการจ้างงานผู้พิการตามมาตรา 33 และ 35 กล่าวคือ สถานประกอบการที่มีจำนวน 1,000 คน ต้องมีการจ้างงานผู้พิการ 1 คน ทาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาจึงได้เสนอแนวทางการสนับสนุนแก่สถานประกอบการว่ามีโครงการให้ผู้พิการทำงานที่ศูนย์ซ่อมฯ แต่คุณสมบัติคือ ต้องผ่านการอบรม ได้รับใบ Certification มาก่อน โดยต้องมีการค้นหาผู้พิการที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ที่สถานประกอบการนั้นตั้งอยู่หรือบริเวณใกล้เคียง

⁵³ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

⁵⁴ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ทั้งนี้ สถานประกอบการหรือบริษัทมองว่าการจ้างงานผู้พิการนั้นเป็นเรื่องยุ่งยาก โดยเฉพาะการทำเอกสารเพื่อต่อรงาน เป็นการเพิ่มภาระให้กับสถานประกอบการ และเห็นว่าการส่งเงินเข้ากองทุนฯ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสะดวกมากกว่า ซึ่งต้องอาศัย การทำความเข้าใจให้ภาคเอกชนเห็นว่า ผลที่ได้รับนั้น ถือเป็น CSR ของสถานประกอบการ และสามารถนำไปประชาสัมพันธ์ได้อีกทางหนึ่ง เช่น ทำป้ายติด Logo ของสถานประกอบการ ที่ให้การสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม

“สถานประกอบการแรกที่ไปขายไอเดียคือ บริษัทของท่านนายกฯ อบจ.สงขลา (บริษัท สยามอินเตอร์ จำกัด) ซึ่งท่านยินดีสนับสนุน และทำให้ บริษัทได้รับรางวัล องค์กรดีเด่นในเรื่องการสนับสนุน 3 ปีซ้อน เมื่อผ่านบริษัทแรก ไปได้ จึงขยายไปยังบริษัทอื่น ๆ โดยการเข้าร่วมประชุมและประชาสัมพันธ์ แก่สภาอุตสาหกรรมภาคใต้ ซึ่งมีการจัดประชุมทุก ๆ เดือน บริษัทที่มีมาเพิ่ม ระยะเวลาเมื่อบริษัทเหล่านี้ ทราบว่า อบจ.สงขลาจะเปิดศูนย์ฟื้นฟู ศูนย์ซ่อม ก็มีการสนับสนุนมาโดยตลอด”⁵⁵

สิ่งที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ

ปัจจัยภายในองค์กร

1) เมื่อผู้บริหารเอาด้วย ทุกอย่างก็ง่ายขึ้นทันที

แม้ว่าศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยของนายนิพนธ์ บุญญามณี เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลามาก่อนหน้านี้แล้ว แต่ผู้บริหารคนปัจจุบัน คือ นายไพเจน มากสุวรรณ์ ก็ได้สานต่องานอย่างเข้มแข็ง ซึ่งงานที่เกิดจากเครือข่ายขับเคลื่อน ต่อให้มีการเปลี่ยนผ่านผู้บริหาร งานก็ยังคงอยู่และสามารถสานต่อไปได้ ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึง เรื่องนี้ไว้ว่า

“เราไม่ได้คิดเรื่องการเมือง เราคิดถึงประชาชนมากกว่า ไม่ใช่ว่า...ไม่ใช่ ผลงานพรรคเราไม่ทำต่อ...ไม่ใช่ เราต้องคิดถึงประชาชนเป็นหลัก เพราะตอนหาเสียง คือ เพื่อช่วยเหลือประชาชน การต่อยอดการสานต่อสำคัญมาก เพราะถ้าไม่สานต่อ ก็เสียทรัพยากร ทำอย่างไรจึงจะไปเพื่อให้ถึง Ultimate outcome”⁵⁶

⁵⁵ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁵⁶ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

ประเด็นนี้ รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ที่เป็นหญิงเก่งอีกท่านหนึ่ง ได้สะท้อนว่า ความต่อเนื่องของนโยบาย และการให้ความสำคัญของผู้บริหารในแต่ละยุค ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศูนย์ซ่อมสร้างสุขได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง⁵⁷ ซึ่งสอดคล้องดังที่ ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวซ้ำอีกว่า เพราะผู้บริหารมีผลมาก หากผู้บริหารไม่เห็นด้วยกับการขยับตั้งแต่ ตอนแรก เราจะไม่มีก้าวนี้เลย ฉะนั้น วิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กรในเรื่องนี้จึงสำคัญ

สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลไปสู่ความพร้อมที่จะสนับสนุนทุกเรื่องแก่เครือข่าย ทำให้เครือข่าย ที่ร่วมงานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาเห็นถึงความตั้งใจดีในการพัฒนา นำมาสู่ ความร่วมมือในการเคลื่อนงานศูนย์ซ่อมสร้างสุข

2) ทีมทำงาน: มดงานผู้ไม่เคยยอมแพ้

บุคลากรท้องถิ่นเป็นผู้บทบาทหลักสำคัญในการทำให้นโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น ออกมาเป็นรูปธรรม การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด นอกจากนี้ ความกระตือรือร้น ของบุคลากร ความมุ่งมั่นตั้งใจของบุคลากรที่อยากให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการ สาธารณะอย่างแท้จริง มีส่วนสำคัญที่ทำให้ความสำเร็จเกิดขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงทีมงาน ของท่านอย่างภาคภูมิใจว่า

“เราสนับสนุนในนโยบายนี้ แต่คนขับเคลื่อนจริง ๆ คือข้าราชการ ถ้าเขา เสนออะไรมา เราก็สนับสนุนตามกรอบอำนาจหน้าที่ ตามงบประมาณที่มี ส่วนราชการ สำคัญสุด ถ้าผมแค่สั่งแต่เขาไม่ทำก็ไม่เกิด แสดงว่าเขากระตือรือร้นที่ทำงานมัน ถึงเกิด ก็ถือว่าทำบุญช่วยผู้พิการต่าง ๆ”⁵⁸

“สิ่งที่ทำให้เกิดนวัตกรรมดี ๆ ของที่นี่ คือ ตัวบุคลากร ซึ่งสำคัญมาก อัจฉริยะดี ความรู้ดี ความสามารถดี สมรรถนะครบหมด มีความรู้ในวิชาชีพ การทำงานเป็นทีม ความตั้งใจความเสียสละ สังคมวิชาชีพ การชอบเรียนรู้ ชอบพัฒนาตนเอง”⁵⁹

⁵⁷ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.
⁵⁸ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.
⁵⁹ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

ความน่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของที่นี่ คือ การมีวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นทำงานเป็นทีม มีการสื่อสารกันทั้งในแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการสังสรรค์กันบ้างในบางครั้ง⁶⁰

“พวกเรานั่งกินข้าวด้วยกัน มีประชุมหัวหน้าส่วนราชการแบบไม่เป็นทางการ เรามีนัดกินข้าวรวมด้วยกันเดือนละครั้ง ส่วนมากเป็นข้าวมื้อเย็น คุยเล่นกัน เล่าเรื่องงาน ช่วยทำให้เข้าใจกัน ช่วยเรื่องการประสานงานกัน เป็นการรวมตัวกันของหัวหน้าส่วนราชการอย่างไม่เป็นทางการ มีการตั้งกลุ่มไลน์ เฉพาะของเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีนายๆ ไว้คุยกันเพื่อรู้งานของกันและกัน สร้างความรัก ความสนิทความสามัคคีกัน”⁶¹

3) การทำงานบนฐานข้อมูลเพื่อเสริมเติมเต็มกัน

การทำฐานข้อมูลร่วมกัน ทำให้ทุกฝ่ายได้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แก้ปัญหา ได้ตรงจุดมากขึ้น เช่น การสำรวจกายอุปกรณ์ทำให้ทราบอายุการใช้งาน ความชำรุดของ อุปกรณ์ การขาดความรู้ในการดูแลรักษาอุปกรณ์ และขาดแคลนสถานที่รับซ่อมกายอุปกรณ์ ใกล้บ้าน เป็นต้น

เรื่องของกายอุปกรณ์ ได้มีข้อค้นพบว่า ส่วนใหญ่ในแต่ละปี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ แต่เมื่อถามถึงปลายทางของวัสดุอุปกรณ์ว่าอยู่ที่ใดบ้าง ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาไม่มีฐานข้อมูลในเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่นำมาคิดต่อว่า หากมี ฐานข้อมูลในเรื่องนี้จะช่วยทำให้เกิดประโยชน์ในเรื่องของการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ทำให้ ทราบว่าพื้นที่ใดเข้าไม่ถึงกายอุปกรณ์ และเมื่อครอบคลุมแล้วก็สามารถช่วยรัฐในการลด งบประมาณสำหรับการจัดซื้อจัดหาได้

“เมื่อมีการพูดคุยกัน ทำให้เห็นช่องโหว่ว่า ทุกหน่วยงานให้การสนับสนุน จัดซื้อจัดหากายอุปกรณ์จำนวนเท่ากันและมีการจัดงบประมาณสนับสนุนเท่าเดิม ทุกปี จึงเป็นที่มาของการทบทวน โดยเริ่มจากการทำฐานข้อมูลทั้งจังหวัด เพื่อดู ภาพรวมจำนวนกายอุปกรณ์ทั้งจังหวัดมีเท่าไร เอาข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการแจกกายอุปกรณ์มารวมกัน”

⁶⁰ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

⁶¹ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

“แต่ปัญหาคือ กรณีที่กายอุปกรณ์เกิดการชำรุด เพราะคนพิการหรือผู้สูงอายุเวลาใช้รถเข็น จะใช้แบบบรรดประโยชน์ ทั้งใช้ไปอาบนํ้า ใช้ไปกิน ใช้ออกไปข้างนอก ไม่มีความรู้ในเรื่องของการบำรุงและการดูแลรักษา ทำให้กายอุปกรณ์ชำรุดก่อนหมดอายุการใช้งาน และพบว่าเป็นการชำรุดเพียงเล็กน้อย และเมื่อถามว่าทำไม ไม่ซ่อมแซม จึงได้คำตอบที่ว่าไม่มีที่ไหนรับซ่อมกายอุปกรณ์ โรงพยาบาลไม่ได้รับซ่อม โดยทั้งจังหวัดสงขลาพบว่า มีบุคลากรที่รับซ่อมไม่เกิน 5 คน อยู่ที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์และโรงพยาบาลหาดใหญ่ ซึ่งเมื่อผู้ใช้บริการอาศัยอยู่ที่อำเภอสะบ้าย้อยจะไปซ่อมที่ไหน ไม่คุ้มกับค่าน้ำมันรถที่จะเอามาซ่อมแค่นอตตัวเดียวหรือแค่อย่างที่จะต้องเปลี่ยนใหม่ เป็นต้น”⁶²

ปัจจัยภายนอกองค์กร

1) การเปิดประตูให้คนนอกได้เข้ามาร่วมเติมเต็มในฐานะเครือข่าย

สิ่งนี้มีผลทำให้การดูแลช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และครอบคลุมทุกมิติและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

“ความสำเร็จของโครงการนี้ มันเป็นเรื่องความร่วมมือมากกว่า เป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่มองเห็นเป้าหมายเดียวกัน ผู้พิการคือจุดคนจัดพอเราพูดอะไรแล้วเอาผู้พิการเป็นตัวยืน ทุกคนมองเป้าหมายเดียวกันก็คือกลุ่มเป้าหมายได้รับอะไร ทุกคนก็มีหน้าตักอยู่แล้ว เราไม่ได้เพิ่มภาระงานของหน่วยไหนเลย แต่ อบจ. ไปเติมเต็มส่วนที่เป็นช่องโหว่ทำให้เกิดความสำเร็จมากขึ้น ฉะนั้น พอเกิดความร่วมมือนี้คือหัวใจ เราใช้คนน้อยก็จริงแต่เราไม่ได้มานั่งดันทั้งระบบ ระบบมันถูกดันโดยภาคีเครือข่าย มันถูกยึนโดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง”⁶³

สิ่งสำคัญคือ ต้องทำให้ทุกฝ่ายมองภาพเดียวกัน การทำงานที่เน้นการพูดคุย ตกลงกันให้เห็นภาพเดียวกัน ออกแบบร่วมกัน เพื่อนำมาสู่การทำงานร่วมกันในที่สุด

⁶² Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁶³ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

“ในการทำงาน เป็นการพูดคุยกันกับเครือข่าย อย่างงานพัฒนาฐานข้อมูล เราต้องนั่งคุย 11 เครือข่าย เราเอาหน่วยงาน Service มา Join กับหน่วยงานวิชาการ เพื่อออกแบบการให้บริการสาธารณะ เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการให้บริการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง”⁶⁴

2) การนำทุกอย่างมาไว้ตรงกลาง: เวทีกลาง กองทุนกลาง ฐานข้อมูลกลางและศูนย์กลาง

สิ่งที่นำมาไว้ตรงกลาง ส่งผลให้การประสานงานและบริหารจัดการเป็นระบบและต่อเนื่อง ทุกภาคส่วนทำงานบนฐานข้อมูลเดียวกันโดยใช้ระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศมาหนุนเสริม ทำให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังกรณีของการมีฐานข้อมูลช่วยเหลือเรื่องของการเข้าถึงบริการสาธารณะของผู้พิการ

ผลตอบรับของภาคีเครือข่ายต่อการดำเนินงาน พบว่าช่วยให้เกิดการจัดการที่รวดเร็วขึ้นและมีการดำเนินงานที่เป็นระบบมากขึ้น ซึ่งหมายความว่าที่ดำเนินการไปสามารถแก้ปัญหาและตอบโจทย์ในพื้นที่ได้จริง เพราะไม่จำเป็นต้องใช้คนเยอะ เน้นการใช้ภาคีเครือข่ายรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ของตนเอง⁶⁵

3) การพัฒนาต่อยอดกิจกรรม/โครงการตามสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

สิ่งนี้ส่งผลให้เกิดการขยายเครือข่ายความร่วมมือ มีการถอดบทเรียนและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เติบโตและพัฒนาระบบบริการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องร่วมกัน ทุกภาคส่วนดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ไม่มีใครใหญ่กว่าใคร มีเป้าหมายสูงสุดร่วมกันคือ ประชาชน

“ระบบมันถูกดันโดยภาคีเครือข่าย มันถูกยึนโดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์ 2 เดือน/ครั้ง คณะกรรมการศูนย์ฯ ก็จะมาประกอบด้วยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่การประชุมผ่านออนไลน์เราประชุมบ่อย เพราะว่าถ้ามีปัญหาอะไรก็จะโทรกันเลย ก็จะแก้ปัญหาไปตามหน่วยงานเพราะบริบทของศูนย์แต่ละศูนย์แตกต่างกัน”⁶⁶

⁶⁴ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

⁶⁵ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

⁶⁶ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

เพื่อป้องกันการดำเนินงานทับซ้อนในเรื่องอำนาจการบริหารงานและการใช้งบประมาณ การพูดคุยกับท้องถิ่นอื่น ๆ และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเกิดขึ้น ช่วยให้มองเห็นภาพใหญ่ร่วมกัน เกิดการขับเคลื่อนไปพร้อมกันทั้งจังหวัดและลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน

4) การขยายเครือข่ายเพื่อให้ผู้พิการเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งเริ่มให้ความสนใจ และนำไปเป็นนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ซึ่ง ณ ปัจจุบัน (2566) ได้มีศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ตั้งกระจายใน 4 จุดของเมือง ทำให้ผู้พิการเข้าถึงกายอุปกรณ์ เข้าถึงการซ่อม ไม่ต้องไปซ่อมที่ร้านรถหรือร้านจักรยาน

การขยายศูนย์ซ่อมฯ กระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ นอกจากผู้รับบริการสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงแล้ว ยังถือเป็นการตอบโจทย์ภารกิจของท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นความต้องการที่สามารถตอบสนองต่อกันและกันได้

“ปีล่าสุด 2565 เราเปิดศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ ที่เทศบาลเมืองสะเดา ซึ่งท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเยอะ ถ้าผู้นำท้องถิ่นเอาด้วย มันสามารถทำให้เกิดการขยับได้ดีขึ้น พอท้องถิ่นเห็นว่าเราทำแบบนี้ มันดีต่อเขาด้วย เป็นการหาเสียงทางอ้อม Win Win ทั้งคู่ เราแค่ตั้งต้นให้เขา แต่พอเขาตั้งตัวได้ เขาก็จะเดินไปของเขาเอง”⁶⁷

5) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ผ่านทางการบริจาคสิ่งของ ซึ่งไม่ใช่แค่กายอุปกรณ์ มีทั้งเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งสามารถนำไปให้ผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่

ในขณะที่วัดคอกหงส์ที่ตั้งอยู่ใกล้กับศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ก็ได้มีส่วนร่วมบริจาคพัดลมที่ได้จากงานศพ ทางศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนก็ได้เป็นคนกลางในการส่งต่อ-บริจาคต่อ ๆ กันไป นอกจากนี้ ทางวัดยังได้สนับสนุนอาหารกลางวันแก่เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ที่เป็นผู้พิการ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย ส่วนผู้พิการก็ได้ตอบแทนด้วยการช่วยซ่อมแซมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุดให้แก่วัด

⁶⁷ Personal communication, 31 พฤษภาคม 2566.

สำหรับสถาบันการศึกษาก็ได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยได้ใช้ประโยชน์ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนและอาจารย์ให้แก่วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่มีความจำเพาะ และฝึกให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันกับผู้พิการไปพร้อมกันด้วย

“ตรงนี้ชัดเลยว่า สิ่งที่เรากำลังทำ มันไม่ได้เกิดแค่ศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ แต่มันเป็นรายละเอียดปลีกย่อยที่ต้องมาต่อจิ๊กซอว์ มันไม่ได้เป็นคลื่นใหญ่ แต่เป็นคลื่นที่หนาแน่นและขยับพร้อม ๆ กันไป”⁶⁸

บทส่งท้าย

ใน พ.ศ. 2562 องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาเป็นผู้เริ่มแสวงหาหุ้นส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในจังหวัด และเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ รวม 14 ภาคีเครือข่าย เพื่อพัฒนาระบบบริการสาธารณะด้านกายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยใช้ “ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนนาร่อง” เป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน

ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนนี้ ตั้งอยู่ที่วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และให้บริการการซ่อมบำรุง การยืม-คืน และรับบริจาคกายอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการให้กับผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยหลังพ่นระยะวิกฤติและผู้ที่มิภาวะพึ่งพิงในจังหวัดสงขลา เพื่อให้ทุกกลุ่มมีสิทธิ์เข้าถึงบริการได้อย่างเท่าเทียม โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ที่สำคัญคือ การที่ผู้พิการได้เข้ามาเป็นเจ้าของที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชน ก็ช่วยให้คนกลุ่มนี้ได้มีอาชีพ มีรายได้ สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในสังคม และได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็น “ผู้รับบริการ” มาเป็น “ผู้ให้บริการ” นอกจากนี้ ศูนย์ซ่อมสร้างสุขชุมชนยังเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมเติมเต็มระบบบริการสาธารณะ ในบทบาทการเป็นสถานประกอบการที่จ้างงานผู้พิการเหล่านั้น ให้ได้มาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซ่อมสร้างสุขฯ ด้วย

การปรับเปลี่ยนรูปแบบระบบบริการจากเชิงรับเป็นเชิงรุก ขับเคลื่อนกลไกผ่านการบูรณาการเครือข่าย ภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม และการทำงานโดยการเชื่อมระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อนำไปสู่การจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการให้กับกลุ่มเหล่านี้ มีผลให้ความเหลื่อมล้ำทางสังคมลดลง เกิดสังคมแห่งการเอื้ออาทร เป็นการเพิ่มโอกาสให้กลุ่มเปราะบาง ได้รับบริการสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม และทำให้จังหวัดสงขลาได้เป็น **“เมืองที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” (Inclusive city)** อย่างแท้จริง

⁶⁸ Personal communication, 10 มกราคม 2566.

ฐานข้อมูล “One Data for All” เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชนิษฐา ชูสุข, สมพร คุณวิชิต และ
จิตราวดี ลีตินันทร⁶⁹

เกริ่นนำ

หากใครได้มีโอกาสเดินทางไปเยี่ยมเยือนเมืองสุราษฎร์ธานี สิ่งหนึ่งที่ได้เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ การเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันทำให้มีการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เพิ่มขึ้น

ในส่วนของประชากรที่ย้ายเข้ามานั้น มีทั้งผู้ที่มาประกอบอาชีพ มาศึกษาต่อและอื่น ๆ แต่ในส่วนนี้ก็มีกลุ่มเปราะบางระดับพื้นที่รวมอยู่ และยังมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเช่นกัน สิ่งที่คุณเมืองต้องเผชิญในขณะนี้ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มเด็ก ผู้พิการ ผู้สูงอายุ รวมไปถึงผู้ป่วยติดเตียงที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ขณะที่ในการพัฒนาเมืองแม้จะมีหลากหลายแนวคิดที่ท้องถิ่นได้พยายามนำไปปรับใช้ แต่แนวคิดหนึ่งที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของทุกเมืองต้องตระหนัก นั่นคือ การสร้างเมืองสำหรับทุกคน (Inclusive city) นั่นก็หมายถึง การทำเมืองที่ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันแก่ผู้อยู่อาศัยทุกกลุ่มได้อย่างเสมอภาค และเคารพในศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์⁷⁰

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินโครงการเพื่อแก้ปัญหาประชาชนกลุ่มผู้เปราะบาง ให้ได้รับสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ทัวถึง ทุกช่วงวัย โดยใช้ องค์ความรู้และอำนาจหน้าที่ของเทศบาลให้เกิดงานเชิงรุกตามกระบวนการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกัน” ทำให้เป็นที่มาของ โครงการการจัดทำฐานข้อมูล “One data for all” เพื่อการดูแลประชากรทุกกลุ่มในพื้นที่ โดยพัฒนากระบวนการจัดทำฐานข้อมูล ไปใช้

⁶⁹ ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ. ดร.สมพร คุณวิชิต อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
นางสาวจิตราวดี ลีตินันทร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

⁷⁰ ชนิษฐา ชูสุข, *เมืองและการจัดการปกครองเมือง*, (สงขลา: พี.ซี.ปริ้นติ้ง, 2565), 181.

ประโยชน์สำหรับประชากรที่เป็นกลุ่มเปราะบางเหล่านั้น จึงทำให้เทศบาลได้รับรางวัลความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชนมาในที่สุด และนำมาสู่การถอดบทเรียนนวัตกรรมนี้

จากการใช้เวลาเพื่อศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล และลงพื้นที่ที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ทีมวิจัยได้เห็นความสำเร็จในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานเพื่อวางระบบฐานข้อมูล เพื่อจะได้กลุ่มเปราะบางเหล่านั้น ได้เห็นความเข้มแข็งของแกนนำชุมชน เครือข่ายที่ร่วมกัน ท่วมเทพล้างแรงใจ รวมถึงความมุ่งมั่นของผู้บริหารและทีมงานของเทศบาล ทีมวิจัยจึงมั่นใจว่า หากนวัตกรรมที่ได้ถอดบทเรียนนี้ สามารถนำไปสู่การขยายผลในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ กลุ่มเปราะบางที่ยังรอความช่วยเหลือก็น่าจะได้รับการดูแลดังในกรณีของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เช่นเดียวกัน

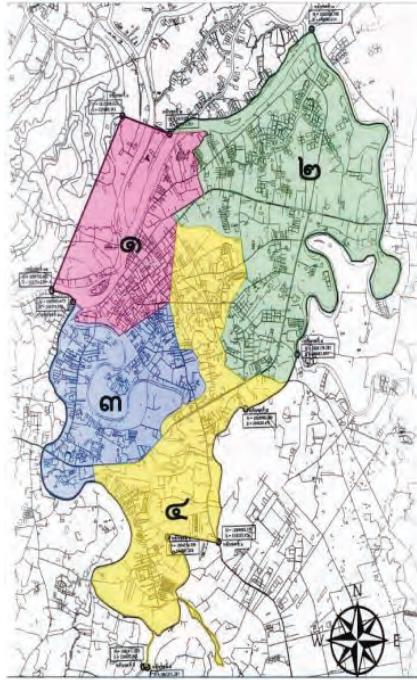
ส่วนที่ 1 จุดเริ่มต้นของภารกิจ “ปักหมุด ปักใจ”

ทำความรู้จักนครสุราษฎร์ธานี

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 90% เป็นเมืองศูนย์กลางธุรกิจของจังหวัด และเป็นเมืองใหญ่อันดับที่ 8 ของประเทศ เป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ต่อมา ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2550 เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป ทั้งนี้จัดเป็นเทศบาลขนาดใหญ่ เพราะมีพื้นที่ถึง 68.97 ตารางกิโลเมตร มีประชากรจำนวน 131,747 คน จำนวนครัวเรือน 78,056 ครัวเรือน เป็นประชากรชาย 62,459 คน ประชากรหญิง 69,288 คน (ข้อมูล ณ พ.ศ. 2565)

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำตาปีไหลผ่านภายในเขตเทศบาล ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลบางชนะ ตำบลคลองฉนากและตำบลท่าทองใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลวัดประดู่ และตำบลขุนทะเล ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขาท่าเพชร และอำเภอกาญจนดิษฐ์ ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลบางชนะ ตำบลบางไปไม้ และตำบลวัดประดู่

ภาพที่ 1: แผนที่เขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, แผนที่เขตการเลือกตั้งเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566)

ลักษณะอากาศ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือปกติจะมีแหล่งกำเนิดบริเวณทะเลจีนใต้และอ่าวไทย ทำให้จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย จึงมีช่วงฤดูฝนยาวนานระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมกราคม

ที่นี้ถือเป็นเมืองศูนย์กลางของภาคใต้ตอนบนก็ว่าได้ ดังในด้านการศึกษา พบว่ามีทั้งสถานศึกษาในสังกัดเทศบาล รวมถึงศูนย์เด็กเล็ก สถานศึกษาในสังกัดภาครัฐ สถานศึกษาในสังกัดเอกชนที่มีทั้งโรงเรียนในระดับต่าง ๆ รวมถึงโรงเรียนนานาชาติ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา และสถานศึกษาสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม คือ มหาวิทยาลัยตาปี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

ส่วนการสาธารณสุข พบว่า มีโรงพยาบาล 4 แห่ง ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง ศูนย์สุขภาพชุมชนเครือข่าย โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี 5 แห่ง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง ส่วนคลินิกเอกชนมีจำนวน 186 แห่ง (ข้อมูล พ.ศ. 2564)

ในพื้นที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีการนับถือศาสนาที่หลากหลายทั้งพุทธ คริสต์ และ อิสลาม ในเขตเทศบาลฯ ประกอบด้วย วัดจำนวน 15 แห่ง มัสยิดจำนวน 3 แห่ง และสถานที่ประกอบพิธีทางคริสต์จำนวน 8 แห่ง ส่วนงานประเพณีที่สำคัญในพื้นที่ เช่น ประเพณีชักพระทอดผ้าป่า และขบวนแห่เรือ

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ เริ่มจากการประกอบอาชีพพบว่า ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีผู้ทำการเกษตร 3,241 ราย ทำประมง 23 ราย ทั้งฟาร์มกุ้งทะเล ปลาทะเล ปลาน้ำจืด และปลาสวยงาม เลี้ยงสัตว์จำนวน 73 ราย ส่วนภาคบริการในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของสถานประกอบการต่าง ๆ ได้แก่ สถานที่บริการน้ำมัน ศูนย์การค้า ธนาคาร ตลาดสด สถานธนาบาล โรงรับจำนำ โรงแรม โรงภาพยนตร์ ร้านอาหารขนาดเล็กและขนาดใหญ่ และร้านของชำ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมเป็นโรงงานที่มีเครื่องจักรทั้งหมด 89 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวในเมือง ตลาดในย่านชุมชน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาลเจ้า และวัดต่าง ๆ

ทำความเข้าใจเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีคณะผู้บริหาร นำโดยนายประเสริฐ บุญประสพ เป็นนายกเทศมนตรีนครสุราษฎร์ธานี ส่วนรองนายกเทศบาล มี 4 ท่าน คือ นายแพง สุวรรณบุตร นายรักพงษ์ แซ่ตั้ง นายหัสชัย เรืองนุ้ย และนางวลี มีชัยพัฒน์กิจ

โครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย สำนักปลัดเทศบาล สำนักงานการศึกษา สำนักคลัง สำนักช่าง สำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ กองสวัสดิการสังคม กองการเจ้าหน้าที่ และกองสารสนเทศฯและทะเบียนทรัพย์สิน (ในส่วนต่อไปจะใช้คำว่า กองสารสนเทศฯ)

บุคลากรตามโครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี รวม 1,562 คน ประกอบด้วย พนักงานเทศบาล 560 คน ลูกจ้างประจำ 17 คน พนักงานจ้างตามภารกิจ 457 คน พนักงานจ้างทั่วไป 528 คน รายได้รวมของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ทั้งที่จัดเก็บเอง รัฐจัดสรรให้ และเงินอุดหนุน รวมทั้งสิ้น 1,190,000 บาท (ข้อมูล พ.ศ.2566)

นายประเสริฐ บุญประสพ เป็นนายกเทศมนตรีนครสุราษฎร์ธานี เป็นสมัยแรก เข้ามารับตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2564-ปัจจุบัน (พ.ศ.2566) วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร คือ “นครสุราษฎร์ธานี เมืองน่าอยู่” ส่วนนโยบายที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับคือ คือ นโยบาย 9 นคร ได้แก่ นครเลิศรส นครสะอาด นครสะดวก นครน่าเที่ยว นครสุขภาพ นครมีสุข นครปลอดภัย นครของโอกาส และนครประเพณีดีงาม โดยมุ่งเน้นที่ “มีธรรมาภิบาล ทำงานเพื่อประชาชน”

ซึ่งเป็นผลให้มีการออกนโยบายและโครงการเพื่อดูแลประชาชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยติดเตียงให้ได้ทั่วถึง ครอบคลุมและมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม การเข้ามารับตำแหน่งนายกเทศมนตรีถือเป็นบทบาทใหม่ เพราะเดิมทีนายกฯ เป็นนักธุรกิจเหมืองแร่ส่งออกต่างประเทศและทำสวน และก่อนหน้านี้เคยมีตำแหน่งเป็นรองนายกฯ ประมาณ 3 ปี (สมัย พ.ศ. 2552) ท่านนายกได้เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า

“ที่อยากเข้ามาทำงานท้องถิ่นเพราะต้องการทำพื้นที่ให้ดีขึ้น ความตั้งใจแรกคือ การเข้าไปถึงประชาชนในพื้นที่ เพื่อจะได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง”⁷¹

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและสภาท้องถิ่น พบว่าในสมาชิกสภาเทศบาลทั้งหมด 24 คน โดย 20 คนมาจากทีมเดียวกัน ส่วนอีก 4 คน เป็นทีมของผู้บริหารชุดก่อน สมาชิกสภาเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีรวมทั้งหมด 24 คน เป็นชาย จำนวน 22 คน เป็นหญิง จำนวน 2 คน (ข้อมูล พ.ศ. 2564)⁷²

ส่วนที่ 2 จากภารกิจ X – Ray ขุมชน สู่ภารกิจปักหมุด-ปักใจ

จากจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีที่มีมากถึง 131,747 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้พิการ ผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง และผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง ประมาณร้อยละ 14.77⁷³ ด้วยเหตุนี้ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีจึงต้องดูแลเอาใจใส่กลุ่มคนเปราะบางเป็นกรณีพิเศษ และพยายามหาวิธีในการดูแลโอบอุ้มคนกลุ่มนี้

อาจถือเป็นความโชคดีของทางเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีก็ว่าได้ เพราะใน พ.ศ. 2562 ตัวแทนเทศบาลได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานในทวีปยุโรปและเอเชีย โดยทุนรัฐบาลและทุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงทำให้เห็นตัวอย่างที่ดีจากประเทศเอสโตเนีย ในการแสดงพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Global Positioning System หรือ GPS) ของสถานที่สำคัญ สถานที่จำเป็น

⁷¹ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

⁷² เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, *เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

⁷³ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, *ข้อมูลกลุ่มเปราะบางในเขตเทศบาลนครเมืองสุราษฎร์ธานี ประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับประชาชนที่จะเข้าไปใช้บริการ รวมถึงพิกัดแหล่งท่องเที่ยวของเมือง แหล่งช้อปปิ้งต่าง ๆ นำมาจัดทำข้อมูล (Data Base) และพัฒนาเป็น Big Data ที่ใช้ Artificial Intelligence (Artificial Intelligence หรือ AI คือ ปัญญาประดิษฐ์ เป็นโปรแกรมที่เขียนขึ้นมาและพัฒนาให้มีความฉลาด สามารถคิด วิเคราะห์โดยการประมวลผลของฐานข้อมูลขนาดใหญ่)⁷⁴ เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลเดียว (One data for all) ที่ทุกหน่วยงานสามารถนำไปใช้ในการจัดสวัสดิการทางสังคมแก่ประชาชนทุกคนให้ได้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมครบถ้วน เนื่องจากการบันทึกข้อมูลประชากรไว้อย่างเป็นระบบ โดยใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลเดียว บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและแม่นยำ ทำให้ทีมงานที่ไปศึกษาดูงานได้แนวทางเพื่อนำมาพัฒนาระบบดังกล่าวให้สอดคล้องกับความต้องการและตอบโจทย์พื้นที่ตนเองต่อไป

กิจกรรม One data for all ภายใต้โครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนชุมชนเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการที่ต่อยอดจากโครงการบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุและผู้พิการ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยเป็นโครงการ/กิจกรรมต่อยอดจากที่เคยนำเสนอรางวัลพระปกเกล้าในปี 2564

การดำเนินโครงการนวัตกรรมนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากแหล่งเดียวสำหรับทุกคน (One data for all) โดยต่อยอดจากการใช้ระบบดิจิทัลในการบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) แสดงตำแหน่งที่อยู่อาศัย กลุ่มเปราะบาง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ มาเป็นฐานข้อมูล (Data Base) ที่เป็นระบบและถูกต้อง และครอบคลุมพื้นที่ 2) เพื่อให้การบริการมีความเท่าเทียม ลดช่องว่าง ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้แก่กลุ่มเปราะบางที่เข้าไม่ถึงสิทธิสวัสดิการ 3) เพื่อพัฒนาระบบ IT เพื่อเป็นเครื่องมือการให้บริการสาธารณะของเทศบาล และเปลี่ยนจากการให้ประชาชนเข้ามาติดต่อ (Walk-in) เป็นเจ้าหน้าที่ออกไปบริการถึงที่บ้าน (Home Service) และ 4) เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้สามารถจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ส่วนผู้ที่ได้รับประโยชน์นั้น เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ได้จำแนกออกเป็น 3 ระดับอย่างชัดเจน กล่าวคือ 1) ระดับบุคคล ได้แก่ กลุ่มเปราะบางได้รับการดูแลและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตลอดจนอยู่ในฐานข้อมูลความช่วยเหลือของภาครัฐ 2) ระดับเทศบาล ทำให้มีระบบฐานข้อมูลที่สามารถระบุพิกัดสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และสามารถแสดงข้อมูลที่จำเป็นของกลุ่มเปราะบางที่เป็นปัจจุบันและทันสมัย

⁷⁴ Luxury Society Asia, *AI คืออะไร*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://martech.luxurysocietyasia.com/archives/33934>.

และ 3) ระดับเครือข่าย: เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างเทศบาลฯ เครือข่ายภาครัฐ/ภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มอาสาสมัคร GIS และทีมบูรณาการ X – Ray ชุมชน อาทิตคณะกรรมาการชุมชน แกนนำสุขภาพชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้

ส่วนที่ 3 กระบวนการเคลื่อนไหว : เขยิบกันไปทีละก้าว

เมื่อหมุดหมายแรกได้ถูกกำหนดพิภค

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้แบ่งการดำเนินโครงการ One data for all ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ใน พ.ศ.2562 – 2563 เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้มีการวางแผนออกแบบนวัตกรรม โดยตั้งเป้าหมายให้คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มเปราะบางต้องได้รับสวัสดิการที่เขาควรได้รับ โดยเริ่มจากการบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ ปักหมุดแสดงที่อยู่อาศัยของกลุ่มเป้าหมาย ผ่านการ X-Ray ชุมชน ปุพรมเคาะประตูบ้าน ซึ่งจัดทำโดยกลุ่มอาสาสมัครค้นหาประชาชนกลุ่มเปราะบางหรือผู้ที่มีความจำเป็นต้องเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐาน โดยอาสาสมัครที่ปฏิบัติหน้าที่จะได้รับการอบรมความรู้ ความเข้าใจในการค้นหาบันทึกข้อมูลชุมชน

ดังคำบอกเล่าของนักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการทำให้เห็นถึงความตั้งใจในการทำสิ่งดี ๆ ให้กับกลุ่มเปราะบาง

“จุดเริ่มต้นของเรามาจากโครงการ X-Ray ชุมชน เพราะเราอยากเก็บข้อมูลกลุ่มเปราะบางไว้ในระบบ เพราะเราอยู่ในยุคดิจิทัล ตอนที่เริ่มคือ ปี 2562 ทำจากกลุ่มผู้พิการก่อน มีบริการทำบัตรประจำตัวคนพิการให้ที่บ้าน แต่เพราะข้อมูลถูกจัดเก็บในระบบ Excel ที่มีแต่ Text แต่ไม่ได้บอกพิกัดว่าสถานที่ตั้งบ้านเขาอยู่ที่ไหน ทำให้ได้เริ่มจัดเก็บข้อมูลไว้ใน Google My Maps เมื่อเห็นว่าทำได้สะดวกและง่ายต่อการส่งข้อมูลต่อให้กับพัฒนาสังคมจังหวัด เลยต่อยอดมาสู่ข้อมูลการรับเบี้ยผู้พิการและเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมดที่สามารถทำได้”⁷⁵

ระยะที่ 2 ใน พ.ศ. 2563 – 2564 เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีเผชิญกับปัญหาการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – 19 ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างเต็มที่ จึงได้เพิ่มเติมการบันทึก

⁷⁵ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

พิกัดทางภูมิศาสตร์แสดงแหล่งที่อยู่อาศัย (GPS) ของกลุ่มเปราะบางเป็นระบบฐานข้อมูลจากแหล่งเดียวสำหรับทุกคน (One data for all)

“ต่อมาเกิดการระบาดโควิด 19 ประชาชนเข้ามาที่สำนักงานเทศบาล ไม่ได้ มาไม่สะดวก ทำให้ได้คิดว่า ทำอย่างไรดีประชาชนจึงจะสามารถรับบริการจากที่บ้านได้เลย ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลลงใน Google My Maps ก็สามารถตอบโจทย์กับสถานการณ์ตอนนั้นได้เป็นอย่างดี”⁷⁶

ระยะที่ 3 เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้ดำเนินการใช้ฐานข้อมูล One data for all กับทุกชุมชน/ หมู่บ้านในเขตพื้นที่ เพื่อจัดสวัสดิการที่จำเป็นและจัดให้มีบริการสาธารณะแบบเฉพาะเจาะจงต่อความต้องการของประชาชน (Tailor-made services) บนพื้นที่ของข้อมูลที่ต้องการ รวมไปถึงการให้อาสาสมัครเตรียมขยายผลและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่ในฐานข้อมูล One data for all เพิ่มขึ้น

กระบวนการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การออกแบบ การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผลงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การออกแบบโครงการ

ในขั้นตอนนี้ ทีมงานจากกองสวัสดิการ คือ นักพัฒนาชุมชนและนักสังคมสงเคราะห์ ได้ออกแบบกิจกรรมบนฐานการใช้ IT โดยมุ่งไปที่ EX-RAY C Model เพื่อเป็นกลไกให้เจ้าหน้าที่ทำงานร่วมกับภาคประชาชน อาสาสมัคร GIS

EX-RAY C Model คืออะไร

EX: Exactly responsiveness focus คือ การลงพื้นที่หากกลุ่มเป้าหมาย / R: Reliability & resource sharing and human development คือ สร้างความน่าเชื่อถือของทีมงาน มีการแบ่งปันทรัพยากรและการพัฒนาบุคลากร เงินทุน ความรู้ และเทคโนโลยี / A: Appreciation in own family คือ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าการทำงาน ทั้งกับผู้รับบริการ “ทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกัน” / Y: Yourself-confident คือ เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน และ C: Community participation in urban areas คือ การทำงานร่วมกันในพื้นที่ระดับชุมชน

⁷⁶ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ

ในขั้นนี้ ทีมงานบุคลากรจากทุกสำนัก/กอง สังกัดเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ได้ร่วมกันพัฒนายกระดับการปฏิบัติงานบริการสาธารณะโดยใช้ฐานข้อมูลเดียว (One data for all) จากวัฒนธรรมองค์กรที่ต่างคนต่างทำ มาเป็นบูรณาการโดยใช้ฐานข้อมูลเดียวกันทั้งหน่วยงาน

ในขั้นตอนการทำงานนี้ ทางผู้รับผิดชอบโครงการได้จัดระบบการดำเนินงานโดยมองในเชิงระบบ Systematic approach คือ Input Process Output Outcomes สรุปได้ดังนี้ (ภาพที่ 28 แสดงถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานกิจกรรม One data for all เอาไว้)

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ กลุ่มต่าง ๆ ที่มีทั้งกลุ่มเป้าหมาย ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงเครือข่ายที่เข้ามาร่วมในการบันทึกพิกัดและจัดทำฐานข้อมูลกลางของกลุ่มเปราะบาง ประกอบด้วย 1) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาส ครอบครัวยากจน ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง ในครอบครัว คนไร้ที่พึ่ง และผู้สูงอายุ 2) Volunteer Network หรืออาสาสมัคร GIS (แกนนำ กลุ่มสตรี) อสม. คณะกรรมการชุมชน และชมรมผู้สูงอายุ 3) เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม: เป็นผู้รับเรื่องที่มีคนมาขอรับจัดสวัสดิการ บันทึกพิกัด และจัดทำฐานข้อมูลกลางสำหรับใช้จัดสวัสดิการชุมชน โดยอาจมีการประสานไปยังบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด เพื่อเข้ามาร่วมระบุพิกัดเพิ่มเติมของผู้สูงอายุและคนพิการ

2. กระบวนการ (Process) คือ ขั้นตอนที่ดำเนินงานเพื่อดูแลกลุ่มเปราะบางเหล่านั้น โดยอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม คนพิการ ผู้สูงอายุ ครอบครัวยากจน และผู้ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 แต่ในภาพรวมเริ่มจากกองสวัสดิการสังคมประสานทีมบูรณาการ จากนั้นลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง ประเมินสถานะกลุ่มเหล่านั้น ทำบัตรประจำตัว ขึ้นทะเบียน และรับการช่วยเหลือต่อไป

3. ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่กลุ่มเปราะบางเหล่านั้นจะได้รับ ดังกรณีของผู้พิการ จะได้บัตรประจำตัวคนพิการ มีชื่ออยู่ในทะเบียนรับเบี้ยความพิการ รับเงินช่วยเหลือ ได้แก่ เบี้ยความพิการ เงินสงเคราะห์จากหน่วยงานต่าง ๆ รับถุงยังชีพ รับกายอุปกรณ์ ปรับสภาพที่อยู่อาศัย รับบริการสาธารณสุข (Long Term care: LTC) (กรณีเป็นผู้สูงอายุ) และรับผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่ โดยแต่ละกลุ่มก็จะได้รับสิทธิและสิ่งของแตกต่างกันไป

4. ผลลัพธ์ (Outcome) คือ การที่กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำหรือปัญหาการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย

สำหรับเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีฐานข้อมูลที่ถูกปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันทุก 3 เดือน เชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานภายในและภายนอกเทศบาลเพื่อสร้างเครือข่ายบูรณาการบริการสาธารณะ ปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติงานของตนเองและการจัดสวัสดิการให้ประชาชน และวางแผนจัดตั้งกองทุนชุมชนจัดการตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5. ผลลัพธ์สูงสุด (Ultimate outcome) คือ ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการตามกฎหมาย ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในขั้นตอนนี้ มีการติดตามประเมินผล แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ การติดตามประเมินผลระยะสั้น และการติดตามประเมินผลระยะยาว การติดตามประเมินผลระยะสั้นเป็นภารกิจของเจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม ติดตามประเมินผลการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย คุณภาพชีวิต และความพึงพอใจ ตรวจสอบปัญหาความเหลื่อมล้ำในพื้นที่และปรับปรุงฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันทุก 3 เดือน

ส่วนการติดตามประเมินผลระยะยาวและขยายผล เน้นติดตามประเมินผลการจัดสวัสดิการให้ประชาชนและนำผลการประเมินไปปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติงานปีละ 1 ครั้ง การเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานภายใน/ภายนอกเทศบาล เพื่อสร้างเครือข่ายบูรณาการบริการสาธารณะ และวางแผนและดำเนินการจัดตั้งกองทุนชุมชนจัดการตนเอง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3) การประเมินโครงการ

มีการประเมินผลความพึงพอใจ โดยประเมินผลความพึงพอใจ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม One data for all ภายใต้โครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนชุมชนเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี มีการรายงานผลปฏิบัติงาน มีการถอดบทเรียน ดำเนินการต่อเนื่องและค้นหาเป้าหมายเพิ่มเติม

โดยผลการประเมินความพึงพอใจในภาพรวมของโครงการ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.49 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่โครงการมีบุคลิกภาพดี อธิบายดี ใส่ใจการให้บริการ ค่าเฉลี่ย 4.59 รองลงมาคือเจ้าหน้าที่โครงการมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถอธิบายชี้แจง แนะนำขั้นตอนการขอรับบริการได้ชัดเจน เข้าใจง่าย ค่าเฉลี่ย 4.55 โครงการนี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเทศบาลกับผู้รับบริการ ค่าเฉลี่ย 4.51 ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรจัดให้มีกิจกรรมการสำรวจความต้องการกายอุปกรณ์ของผู้พิการ ควรจัดให้มี

การต่ออายุบัตรผู้พิการถึงบ้าน การขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุถึงบ้าน และควรให้มีการตรวจสอบสภาพผู้พิการและผู้สูงอายุถึงบ้านโดยประยุกต์จากฐานข้อมูลเดิมที่มีอยู่

กลไกของเทศบาลที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้สร้างกลไกเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับในการดำเนินโครงการ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดความรู้ โครงการดังกล่าว ไปยังพื้นที่สื่อสาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของโครงการ โดยการการจัดทำ และเผยแพร่คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุและผู้พิการ กิจกรรม X-Ray ชุมชนเคาะประตูเยี่ยมบ้าน เยี่ยมใจ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสถานีวิทยุ โดยนายกเทศมนตรีฯ เกี่ยวกับโครงการ One data for all เมื่อเดือนพฤษภาคม 2565

2) การมีส่วนร่วมในระดับหารือ

ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการหารือ เพื่อให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และแสดงความคิดเห็น เพื่อประกอบการดำเนินโครงการ มีการประชุมกลุ่มแกนนำสตรี เพื่อร่วมกันวางแผนและออกแบบกิจกรรมในการให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร GIS ทำการค้นหากลุ่มคนเปราะบางร่วมกับเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี แล้วนำมาบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS)

3) การมีส่วนร่วมในระดับเข้ามามีบทบาท

ในขั้นตอนนี้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมรับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ สำหรับอาสาสมัครประชาชนทั่วไป ผู้นำชุมชน แกนนำสตรี อสม. เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทำการค้นหา เพื่อบันทึกข้อมูลกลุ่มเปราะบางในรูปแบบพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ในชุมชน และฝึกปฏิบัติ ขั้นตอน วิธีการการบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ของกลุ่มเปราะบางในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 2: ขั้นตอนการปฏิบัติงานโครงการ One data for all

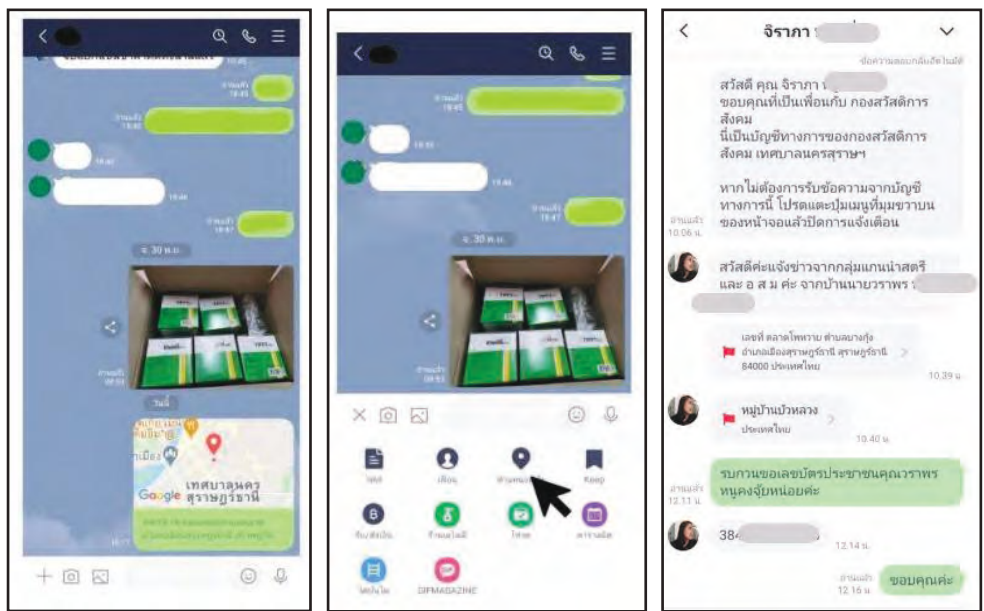

สำหรับการดำเนินงานในพื้นที่นั้น อาสาสมัครฯ จะทำการส่งข้อมูลเบื้องต้นของผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือและแชร์ตำแหน่ง และแนบบัตรประชาชนหรือเลขที่บัตรประชาชนส่งเข้าไลน์ของกองสวัสดิการของเทศบาล เมื่อเจ้าหน้าที่ที่ต้องการเข้าไปดูข้อมูลที่อาสาสมัครฯ ส่งมา โดยเลือกหมวดที่ต้องการดูข้อมูล จากนั้นเลือก Direction แล้วกด Start for navigation ก็จะขึ้นตำแหน่งผู้ที่รอรับการช่วยเหลือหรือรอรับบริการ

ภาพที่ 3: คิวอาร์โค้ดของกองสวัสดิการสังคมเพื่อเป็นช่องทางการติดต่อระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคม

ภาพที่ 4: การแชร์ตำแหน่งที่ตั้งผ่านแอปพลิเคชัน Line

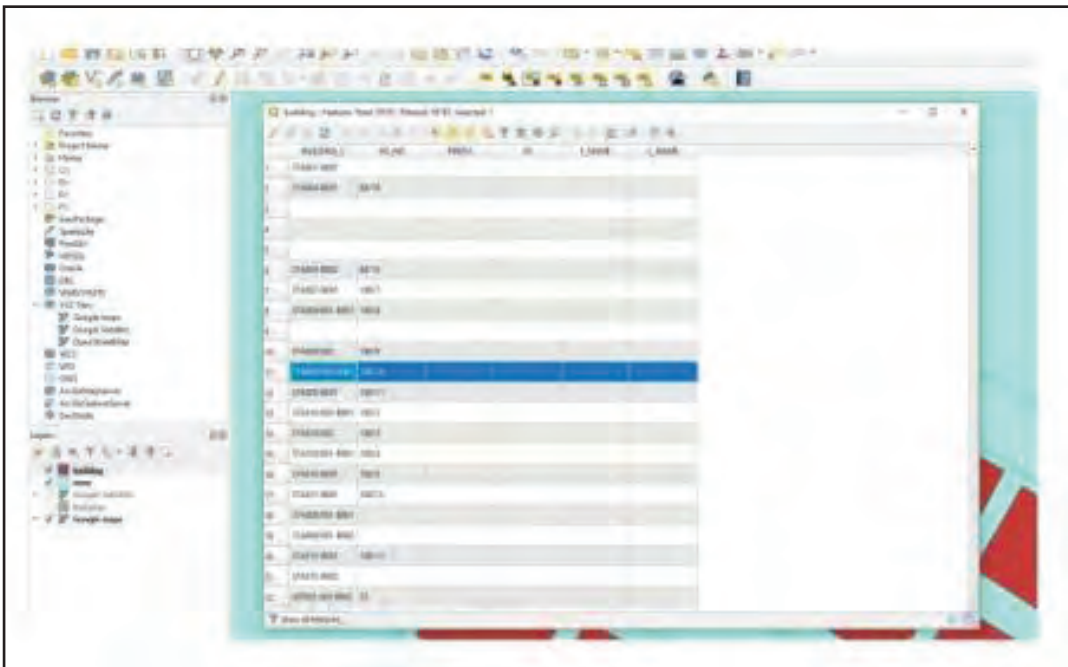

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

สำหรับเจ้าหน้าที่ เมื่อได้พิกัดจากอาสาสมัครฯ จากนั้นทำการบันทึกพิกัดโดยใช้โปรแกรม QGIS ซึ่งตัวโปรแกรมจะมีแผนที่ บ้านเลขที่และตัวอาคาร ทำการเปิดแผนที่ที่มีรายละเอียดตรงกับที่ต้องการ แล้วทำการปักพิกัดให้ตรงกับตำแหน่งที่เราต้องการ

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ยังสามารถสร้างแผนที่ทางภูมิศาสตร์โดยใช้ Google My Maps โดยสามารถเปลี่ยนชื่อแผนที่ สร้าง Layer ใหม่ได้ เช่น แผนที่ผู้สูงอายุและ Layer ตำบลบางไผ่ โดยนำตำแหน่งที่ตั้งจากการที่อาสาสมัครฯ แชรตำแหน่งส่งมาทางไลน์ มาวางในแผนที่ที่สร้างไว้ แล้วคลิกเพิ่มพิกัดและบันทึกข้อมูลในพิกัด ในส่วนนี้ข้อมูลที่ได้จะนำมาใส่ในตารางในโปรแกรม Microsoft Excel ไปพร้อมกันด้วย

ภาพที่ 5: บันทึกพิกัดโดยใช้โปรแกรม QGIS

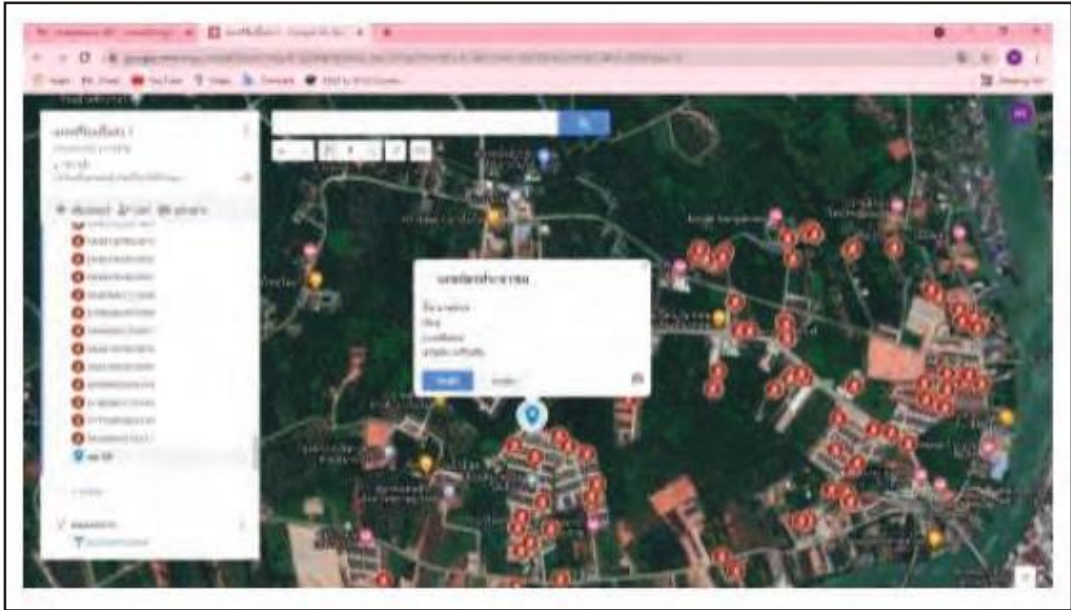

หมายเหตุ: โปรแกรม QGIS (Quantum GIS) เป็นโปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ประเภทซอฟต์แวร์รหัสเปิดที่ไม่คิดค่าใช้จ่าย (Free and Open Source Software) มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการสร้างฟังก์ชันเสริมในรูปแบบของ Plug-in เพื่อรองรับการใช้งานเฉพาะด้าน นำมาใช้ในการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ เชื่อมโยงข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง กราฟ และแผนที่⁷⁷

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินงานโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และ ผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

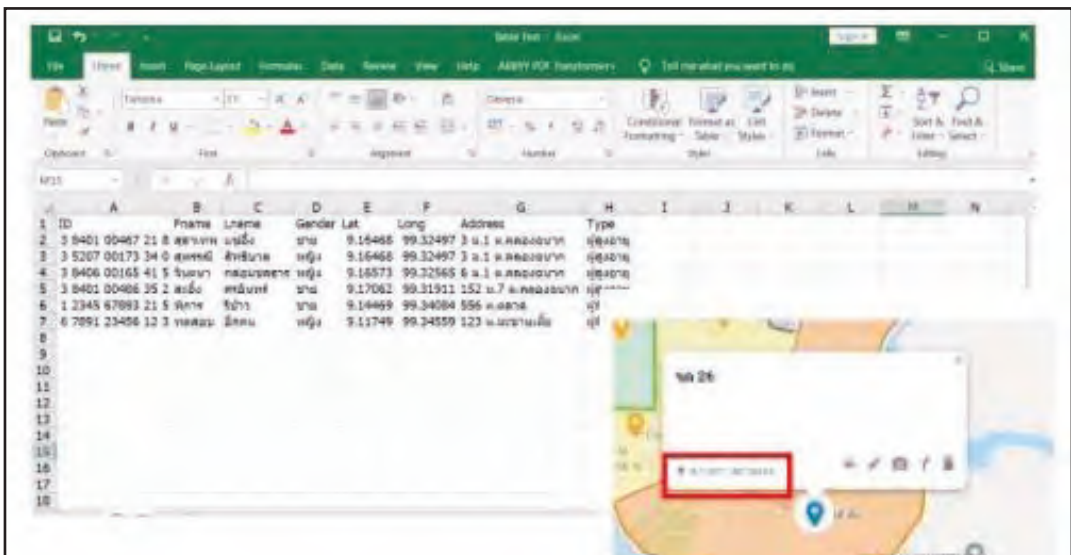
⁷⁷ ดวงพร บุญยะพรรค, การสรุปความรู้ เรื่องการใช้งานโปรแกรม QGIS เบื้องต้น, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <http://osm.idd.go.th>.

ภาพที่ 6: การสร้างแผนที่ทางภูมิศาสตร์ผ่าน Google My Maps

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินงานโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และ ผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

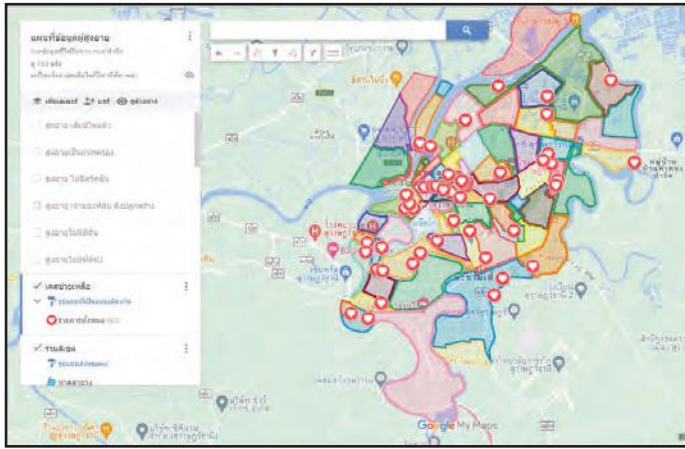
ภาพที่ 7: การใช้โปรแกรม Microsoft Excel โดยนำข้อมูลที่ได้ในตาราง หลังจากที่มีการระบุพิกัดแล้ว

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินงานโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และ ผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

สิ่งที่ได้คือ แผนที่ที่ระบุพิกัดของกลุ่มเปราะบาง และฐานข้อมูลของประชากรกลุ่มเปราะบาง ซึ่งจะประกอบด้วย ชื่อ ที่อยู่ พิกัด และรายละเอียดการได้รับบริการต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ต้องมีการบูรณาการความร่วมมือกันของข้อมูลระหว่างสำนัก/กองต่าง ๆ ของเทศบาล

ภาพที่ 8: แผนที่ที่ระบุพิกัดของกลุ่มเปราะบางในที่นี่เป็นภาพตัวอย่างแผนที่ข้อมูลของผู้สูงอายุ

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

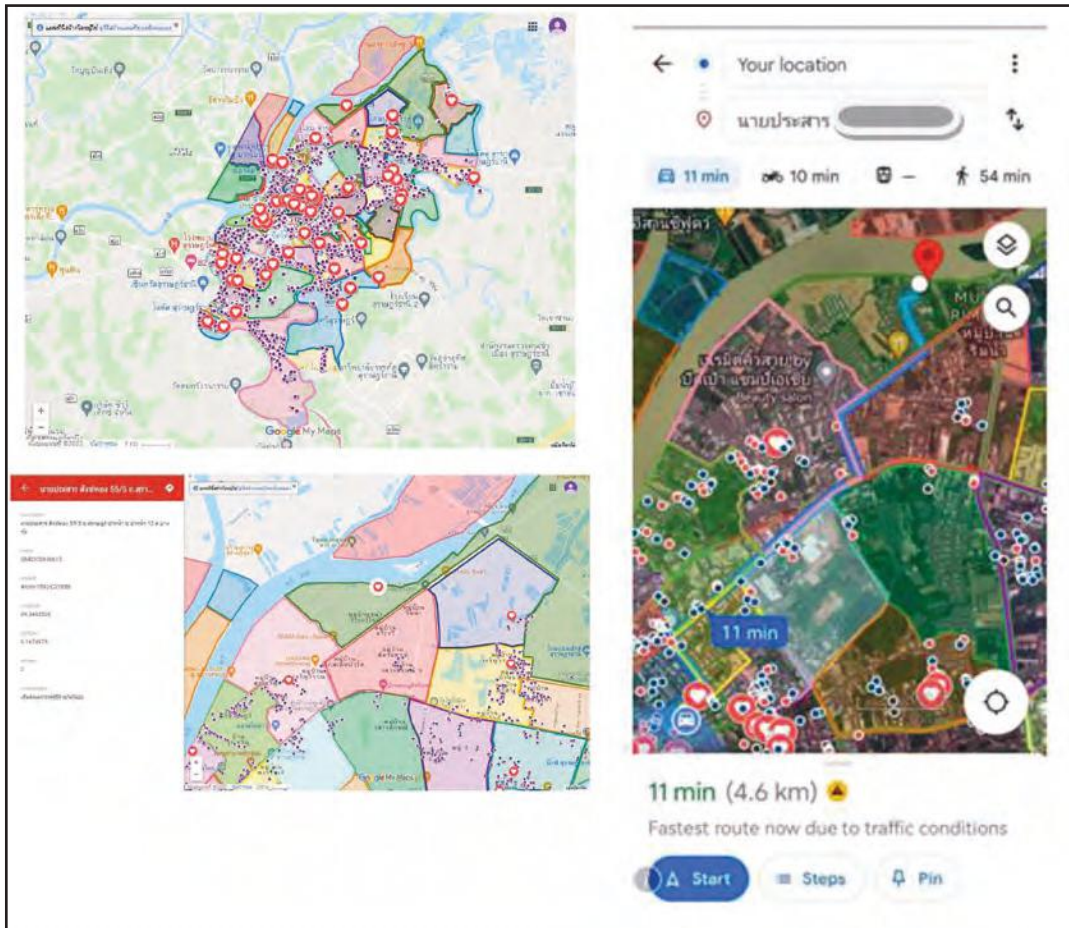
ภาพที่ 9: ตัวอย่างข้อมูลของผู้สูงอายุ ในรูปแบบของตารางในโปรแกรม Microsoft Excel

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

(ในที่นี่เป็นตัวอย่างข้อมูลการได้รับวัคซีน ที่ต้องอาศัยข้อมูลจากแผนที่ภาษีและข้อมูลสาธารณสุขของเทศบาล)

การเดินทางจากเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีไปยังบ้านของนายประสาร (นามสมมติ) โดยใช้แผนที่แสดงพิกัดทางภูมิศาสตร์ GPS และแผนที่แสดงพิกัดทางภูมิศาสตร์ GPS ในบริเวณดังกล่าว

ภาพที่ 10: ตัวอย่างแผนที่แสดงพิกัดทางภูมิศาสตร์ GPS และการนำทางไปยังบ้านของนายประสาร (นามสมมติ)

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และผู้พิการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

4) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ

การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อให้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบกลุ่มอาสาสมัครและหน่วยงานราชการอื่น ๆ โดยกลไกที่นำมาใช้ประกอบด้วย

(1) การทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีกับกลุ่มแกนนำสตรีเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เพื่อดำเนินการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุและผู้พิการ

(2) การออกประกาศเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี เรื่อง แต่งตั้งอาสาสมัคร GIS บันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ของกลุ่มเปราะบาง

5) การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจให้ประชาชน

โครงการนี้ ได้ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยการดึงทรัพยากร ทูตทางสังคม ร่วมกันวางแผนและจัดการแก้ปัญหาของชุมชนสู่การพัฒนาต่อยอดเป็น “กองทุนชุมชนจัดการตนเอง” โดยใช้นวัตกรรมฐาน One data for all เป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน มีชุมชนนาร่อง คือ กองทุนชุมชนจัดการตนเองปากน้ำเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี

ทรัพยากรที่นำมาขับเคลื่อนงานปึกทุด

1) งบประมาณ

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีได้ตั้งงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ในกรณีของกิจกรรมการฝึกอบรม ใน พ.ศ.2565 มีโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้สูงอายุและผู้พิการ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี จำนวน 100,000 บาท เพื่อใช้ในการจัดการอบรม 2 หลักสูตร สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ 1) อบรมการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ในกลุ่มผู้รับเบี้ยผู้พิการ จำนวน 50,000 บาท และ 2) อบรมการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ในกลุ่มผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ จำนวน 50,000 บาท ซึ่งมีผู้เข้าอบรมหลักสูตรละ 70 คน โดยใช้เวลาอบรมหลักสูตรละ 5 ชั่วโมง

นอกจากนี้ เทศบาลยังได้ตั้งงบประมาณไว้เพื่อให้มีระบบฐานข้อมูลผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุและผู้พิการ (Big data) พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ของ 70 ชุมชน โดย พ.ศ. 2565 ได้ตั้งงบประมาณไว้จำนวน 200,000 บาท

ส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2566-2570 ได้ตั้งงบประมาณที่ต่อเนื่องสำหรับพัฒนาระบบหลังบ้านผ่านโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยสูงอายุและผู้พิการ เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี โดยตั้งงบประมาณปีละ 200,000 บาท (ปีงบประมาณ 2566-2570)

“ก่อนเริ่มทำโครงการฝึกอบรมให้ความรู้ เราไม่ได้ใช้งบประมาณ แต่เรามีทุนของกอง มีเครื่องมือเครื่องใช้ของเทศบาล แต่พอจะอบรม เราก็จัดตั้งเป็นโครงการ โดยทำแผนทำโครงการฝึกอบรมบันทึกพิภักดิ์ GIS แล้วตั้งงบประมาณ 70,000 บาท เป็นงบประมาณในปี 2565 เพื่อใช้ในโครงการบันทึกพิภักดิ์ ปี 2565 โดยเน้นกิจกรรมการอบรมอาสาสมัครฯ นอกจากนี้ มีการของบประมาณประมาณ 200,000 บาทมาทำ Back up data สำหรับพัฒนาระบบหลังบ้าน เพิ่มเติม โดยนำเข้าแผนพัฒนาเทศบาลเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ”⁷⁸

2) บุคลากร

บุคลากรหลักสำหรับโครงการนี้ มี 2 ส่วน คือ กลุ่มแรกเป็นบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ และกลุ่มที่สองคือ กลุ่มที่มาช่วยในการจัดฝึกอบรม

สำหรับบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ ตามที่ผู้อำนวยการกองสวัสดิการได้เล่าว่า

“จริง ๆ แล้ว โครงการนี้ เทศบาลอื่น ๆ ก็อยากทำ แต่คือขาดบุคลากรอย่างน้องปิ่น ที่เป็นนักคอมพิวเตอร์ น้องมีไอเดีย พยายามศึกษา เรียนรู้และพัฒนา น้องเป็นบุคลากรของเราเอง ทำให้เราสามารถทำโครงการขึ้นมาและใช้ประโยชน์ได้ดังที่เห็น”⁷⁹

ซึ่งเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า หากเทศบาลใดสนใจที่จะทำฐานข้อมูลเช่นนี้ ในแต่ละกองควรจะมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และชอบในการเรียนรู้ เพื่อมา Support งานของกอง กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ ในกองควรต้องมีโปรแกรมเมอร์มาจัดระบบ และเป็นบุคลากรที่มองเห็นแนวทางในการพัฒนางานด้วย

ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มาช่วยจัดฝึกอบรมการบันทึกข้อมูลกลุ่มเปราะบางในรูปแบบพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ในชุมชน และฝึกปฏิบัติ ขั้นตอน วิธีการการบันทึกพิภักดิ์ โดยกิจกรรมนี้ มีคนในกองสวัสดิการสังคมประมาณ 30 คน และวัสดุอุปกรณ์ก็ใช้เท่าที่มีในกองสวัสดิการสังคม⁸⁰

⁷⁸ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁷⁹ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁸⁰ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

3) ข้อมูลแผนที่จากกองสารสนเทศภาคีและทะเบียนทรัพย์สิน

ข้อมูลแผนที่ถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการนำมาใช้เพื่อการระบุพิกัดกลุ่มเปราะบาง สิ่งที่คุณทำงานต้องเรียนรู้และแก้ปัญหา คือ ในช่วงแรกที่ทางกองสวัสดิการฯ ขอข้อมูลแผนที่ไปยังกองสารสนเทศฯ แต่ก็มีได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ทำให้ได้ข้อมูลมาเพียงบางส่วนเท่านั้น แต่หลังจากที่กองสวัสดิการฯ ได้นำมาใช้และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่จนประสบความสำเร็จ ทางกองสารสนเทศฯ จึงได้อนุมัติให้ใช้ข้อมูลแผนที่ได้

“เรามีข้อมูลที่กองสารสนเทศฯ ที่ให้ความร่วมมือ แม้ช่วงแรกในการทำโครงการฯ ทางกองสารสนเทศฯ เขายังไม่อิน และไม่กล้าให้ข้อมูลแผนที่ แต่หลังจากที่เราประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้บริหารให้ความสนใจกับเรื่องนี้มากขึ้น หน่วยงานอื่น ๆ มองเห็นว่าโครงการฯ นี้ดี มีประโยชน์ เขาก็สามารถมาเข้าร่วมทำงานกับเรา และทางเทศบาลเราก็มีเครือข่ายที่ค่อนข้างเข้มแข็ง คอยให้ความร่วมมือ มีจิตอาสา และเรามีการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการนี้”⁸¹

4) โปรแกรมที่ใช้ดำเนินการ

เทศบาลไม่ได้มีการจัดซื้อโปรแกรมใด ๆ มาใช้ เนื่องจากโปรแกรม “ฟรี” ที่ใช้อยู่นี้ ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยปรับให้เข้ากับการทำงานของตนเอง และยินดีหากพื้นที่อื่นจะเข้ามาเรียนรู้กับทางเทศบาล

“โปรแกรมที่ใช้ เราไม่ได้ใช้งบประมาณ หรือจ้าง Outsource ในการทำเลย เป็นโปรแกรมฟรีที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ได้ เราสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ฟรีเลย ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ที่ผ่านมาก็ลงมือทำกันเอง”⁸²

⁸¹ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁸² Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

ส่วนที่ 4 ในวันที่ไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมของโครงการนี้ มีทั้งส่วนที่เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

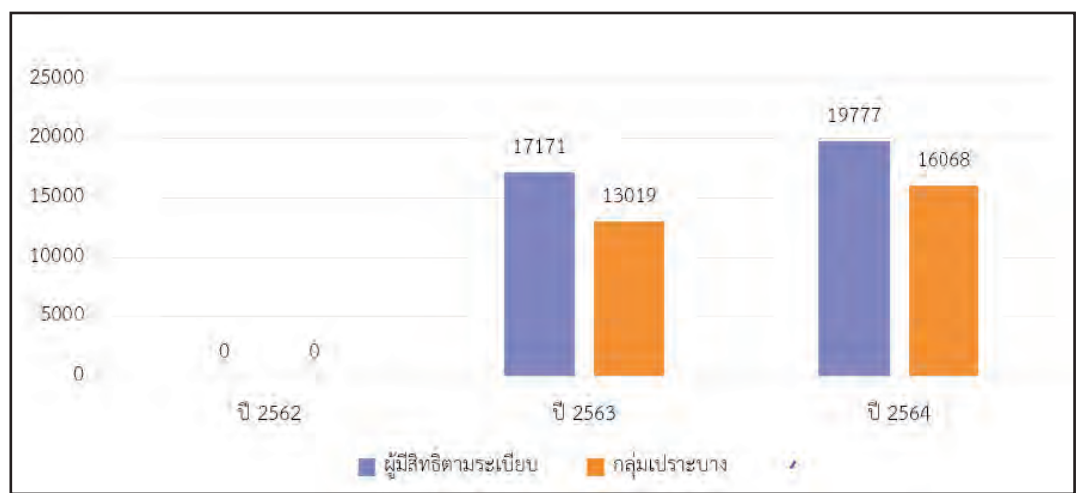
ผลสำเร็จเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้เข้ารับการช่วยเหลือ ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อาทิ

1) กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคม เช่น กลุ่มผู้ป่วยติดเตียง กลุ่มผู้ต้องขัง และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโควิด 19 ก่อนดำเนินการนวัตกรรมใน พ.ศ. 2563 จำนวน 13,039 ราย และหลังดำเนินการนวัตกรรมใน พ.ศ. 2564 จำนวน 16,068 ราย พบว่า กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้น จำนวน 3,029 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.23

2) กลุ่มผู้มีสิทธิสวัสดิการตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย เช่น กลุ่มผู้พิการ ผู้สูงอายุ ก่อนดำเนินการนวัตกรรมใน พ.ศ.2563 จำนวน 17,171 ราย และหลังดำเนินการนวัตกรรมใน พ.ศ. 2564 จำนวน 19,777 ราย พบว่า กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคม ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพิ่มขึ้น จำนวน 2,606 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.17

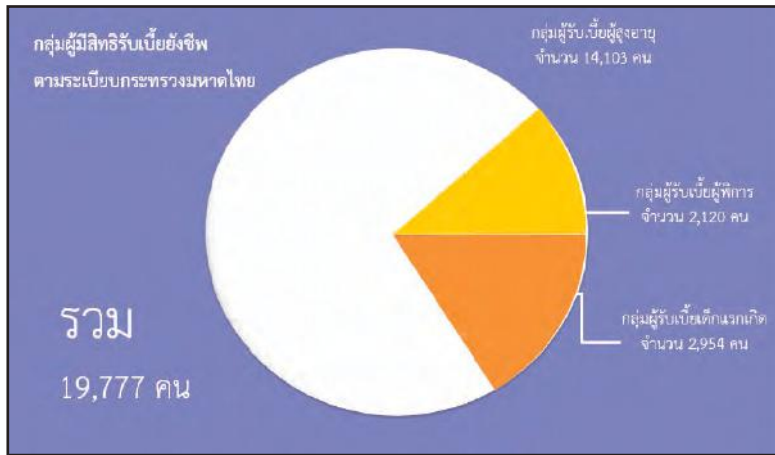
ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือคนในพื้นที่ได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จำนวนผู้มีสิทธิรับเบี้ยยังชีพและจำนวนกลุ่มเปราะบางที่ถูกค้นพบในพื้นที่มากขึ้น

ภาพที่ 11: ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้น

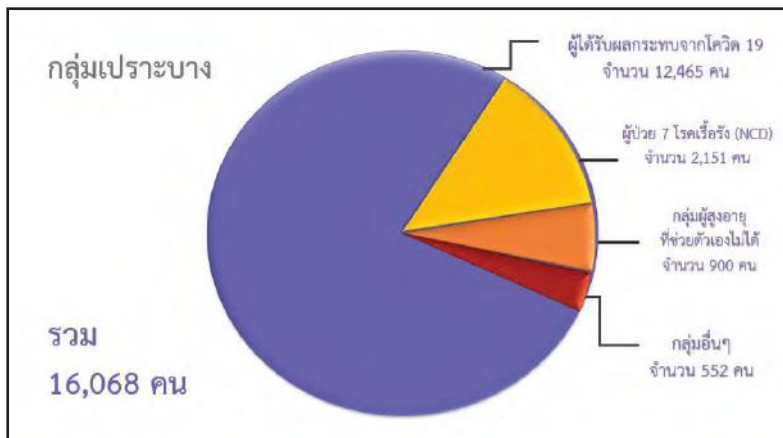
ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ภาพที่ 12: จำนวนกลุ่มผู้มีสิทธิรับเบี้ยยังชีพตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ภาพที่ 13 จำนวนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ผลสำเร็จเชิงคุณภาพ สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ตัวบุคคล เทศบาล และเครือข่าย กล่าวคือ

1) **ตัวบุคคล** หมายถึง กลุ่มเปราะบางทางสังคมที่เขาเหล่านี้ได้รับการดูแล ได้รับการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการทางสังคม เช่น การรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้พิการ ที่ทางเทศบาลนำไปมอบให้ถึงบ้าน (At Home Service)

นอกจากนี้ ยังพบว่า จำนวนผู้ได้รับการช่วยเหลือมีมากขึ้น และไม่ตกหล่นจากการสำรวจดังในอดีต

“พอมีการจัดเก็บข้อมูลแบบนี้ ทำให้ยอดจำนวนผู้ป่วยติดเตียงเพิ่มขึ้นในระบบ เหมือนมีช่องทางในการสอดส่องมากขึ้น มีการส่งข้อมูลระหว่างกัน ทำให้เราติดต่อกับหน่วยงานภายนอก พม.จังหวัด กษาดจังหวัดได้ดีขึ้น มีคนช่วยส่งข้อมูลในพื้นที่เข้ามาเพิ่มจากช่องทางนี้ 40 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ การมีระบบดังกล่าว ช่วยทำให้เทศบาลมีช่องทางในการดูแลผู้ป่วยเพิ่มขึ้น เราช่วยได้ในเรื่องการทำเอกสาร แต่ต้องมีการเซ็นเอกสารเพื่อยอมรับให้มีการเปิดเผยข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการดูแลรักษาและประชาสัมพันธ์ด้วย”⁸³

2) เทศบาล คือ การที่เทศบาลมีระบบฐานข้อมูล (Data Base) ที่ระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) แสดงถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มเปราะบางในสังคม อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน ลดขั้นตอนการทำงานในภาวะวิกฤต

ที่สำคัญ คือโครงการนี้ทำให้รูปแบบการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงไป จากการทำเทศบาลเคยทำงานเชิงรับ ประชาชนต้องเข้ามาติดต่อใช้สิทธิสวัสดิการที่สำนักงานเทศบาล ก็ได้เปลี่ยนเป็นการทำงานเชิงรุก โดยนำนวัตกรรม X-RAY ชุมชน เคาะประตู เยี่ยมบ้าน เยี่ยมใจ ใช้แนวคิด “EX-RAY C Model” มาใช้ดำเนินการร่วมกับทีมบูรณาการ สำหรับการลงพื้นที่สำรวจประชากรกลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการให้ความช่วยเหลือถึงที่บ้าน โดยใช้ฐานข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จัดเก็บบันทึกไว้ใน Google MY Maps เป็นแผนที่นำทางในการเดินทางไปยังบ้านของกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ ยังช่วยให้เจ้าหน้าที่ทำงานได้อย่างรวดเร็วมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา โดยเมื่ออาสาสมัครโทรแจ้งสภาพปัญหาเบื้องต้น แชรพิกัด ทางเจ้าหน้าที่ทำการบันทึกพิกัด ก็สามารถลงพื้นที่ได้ภายใน 1 วัน

“มันรวดเร็วขึ้นจากเดิมมาก เดิมเรามีแค่โทรศัพท์ กว่าเจ้าหน้าที่เทศบาลจะประสานกันเองได้ กว่าจะประสานกับชุมชนได้จะล่าช้ามาก พอมี Line OA กับระบบนี้ ทำให้สามารถบันทึกพิกัดและแชร์พิกัดได้ทันทีกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถลงพื้นที่ได้ภายในวันนั้น ช่วยการให้บริการประชาชนมีความรวดเร็วขึ้นทันตาเห็น”⁸⁴

⁸³ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁸⁴ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

3) **เครือข่าย** คือ การที่เครือข่ายได้มาร่วมกันพัฒนาระบบฐานข้อมูล (Data Base) ที่ได้จากการระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) กลุ่มเปราะบางในสังคมเพื่อ “เก็บตก” คนที่เคยถูกลืม ในที่สุดข้อมูลเหล่านี้ก็ถูกนำไปใช้ประโยชน์ต่อ โดยเครือข่ายภาครัฐ และภาคประชาชน เช่น แกนนำสตรี คณะกรรมการชุมชน ผู้สูงอายุ แกนนำสุขภาพชุมชน แพทย์ พยาบาล สำนัก/กอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตั้งในกรณีของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พม.จังหวัด) และสำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัด โดยทางเทศบาลได้ประสานงาน เพื่อส่งข้อมูลให้หน่วยงานเหล่านี้ ให้ได้เข้ามาช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

“พม.จังหวัด กาชาดจังหวัด เขาก็ได้รับความสะดวก เพราะเมื่อก่อนเวลา ลงพื้นที่ในแต่ละครั้งจะต้องโทรหาเทศบาลฯ แต่หลังจากที่เทศบาลเราแชร์พิกัด และข้อมูลให้ ทางเขาก็สะดวกในการลงพื้นที่ได้เร็วขึ้น เดินทางไปถึงบ้านของกลุ่มเปราะบางได้เร็วขึ้น ซึ่งทางเขาก็อยากได้ข้อมูลใน Google My Maps ทั้งหมด”⁸⁵

ภาพที่ 14: นางจิต (นามสมมติ) อาศัยอยู่ใน
ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการช่วยเหลือ
เงินสงเคราะห์จาก สำนักงานพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
จำนวน 2,000 บาท

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

⁸⁵ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 15: นางวิน (นามสมมติ) อาศัยอยู่ในตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการช่วยเหลือ เงินสงเคราะห์จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2,000 บาท และเงินสงเคราะห์จากสำนักงานเหล่ากาชาด จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3,000 บาท

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ภาพที่ 16 นายชม (นามสมมติ) อาศัยอยู่ในตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการช่วยเหลือ เงินสงเคราะห์จากสำนักงานเหล่ากาชาด จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3,000 บาท และถุงยังชีพ

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ภาพที่ 17: นางอร และนายพร (นามสมมติ) อาศัยอยู่ในตำบลบางกุ้ง อำเภอมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการช่วยเหลือในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย

ที่มา: เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, การจัดทำฐานข้อมูล One data for all, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เพราะการปักหมุด...จะไม่หยุดเพียงเท่านี้

ความยั่งยืนของโครงการนี้ ดังจะเห็นได้จากการที่เทศบาลได้บรรจุโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุและผู้พิการเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีลงในแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2566-2570 แผนงานสังคมสงเคราะห์ หน้า 154 ข้อ 11 และบรรจุโครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนชุมชนเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีลงในแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570

พร้อมกับได้พยายามให้เกิดการต่อยอดในเรื่องการบริการประชาชน การขยายฐานข้อมูลไปสู่ประชาชนกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ทำให้ “ภารกิจการปักหมุด” ยังไม่หยุดเพียงแค่การดูแลกลุ่มเปราะบาง แต่ยังมีerkคิดหา “การปักหมุด” ในเรื่องอื่น ๆ ด้วย

“เรามีแผนต่อยอดการปักหมุดในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มเติมไป ขยายการปักหมุดผู้ป่วยติดเตียง มีโครงการพันเตียง เรื่องเด็กได้ทุนการศึกษาของกองการศึกษา ช่าง Delivery ปักหมุดถึงสารเคมีหัวแดงจ่ายน้ำของสำนักปลัดฯ และด้านท่องเที่ยว โดยเราจะขยายทุกกองเลย เพื่อให้มีข้อมูลบริการประชาชน”⁸⁶

⁸⁶ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

ในขณะที่ทางเทศบาลมีแผนจัดตั้ง “กองทุนชุมชนจัดการตนเอง” เพื่อเพิ่มศักยภาพของ คนในชุมชน ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชนของ ตนเอง โดยมีชุมชนนำร่อง คือ ชุมชนปากน้ำ ตำบลบางกุ้ง ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลดังกล่าว ทำให้ชุมชนทราบพิกัดของกลุ่มเปราะบาง สะดวกต่อการประสานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ หรือ หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในชุมชนนำไปสู่การพัฒนา ที่ยั่งยืน

นอกเหนือจากการโครงการฯ นี้แล้ว มีโครงการต่อยอดอีก คือ “โครงการสวัสดิการ วันละบาท” เพื่อดูแลตั้งแต่เกิด เจ็บป่วยและเสียชีวิต โดยเป็นการรับบริจาคจากเครือข่ายที่เป็น ภาคเอกชน ประชาชน เทศบาล และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

“ตอนนี้เราจะเพิ่มเป็นโครงการสวัสดิการวันละบาท ดูแลตั้งแต่เกิดเจ็บและ ตาย เบิกค่ารักษาพยาบาลและค่าทำศพ สำหรับคนกลุ่มเปราะบาง ท่านนายกฯ ก็ไปขอรับบริจาคจากภาคีเครือข่ายภาคเอกชน เพื่อดูแลเรื่องรักษาพยาบาล กลุ่มเปราะบาง โดยการบริจาคมานั้นมาจากประชาชน จากเทศบาล และ พมจ. เพื่อช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง”⁸⁷

กว่าจะมาถึงตรงนี้.. ผ่านอะไรมาบ้างและแก้ไขอย่างไร

ในการดำเนินโครงการนี้ แม้ว่าในปัจจุบันถือได้ว่าค่อนข้างหนึ่งและประสบความสำเร็จ ได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่เพื่อให้เห็นว่าเส้นทางที่ได้เดินมาถึงจุดนี้ว่า ใน “ระยะแรก” มีปัญหา อะไร และจัดการได้อย่างไร ทีมวิจัยจะได้นำเสนอให้เห็น เพื่อเป็นประโยชน์กับท้องถิ่นที่จะนำ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนางานของตนต่อไป

1) ปัญหาการจัดการกับความปลอดภัยของข้อมูล

ในช่วงแรกของการดำเนินงาน จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากกองสารสนเทศฯ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ระหว่างข้อมูลแผนที่ของกองสารสนเทศฯ กับข้อมูลพิกัด ที่กองสวัสดิการฯ ได้ทำเอาไว้ ซึ่งบางข้อมูลเป็นข้อมูลทางราชการที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อ สาธารณะได้ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย

⁸⁷ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

“ตัวแผนที่ และเลขประชาชน 13 หลัก เราจะไม่แชร์ข้อมูลออกสู่สาธารณะ เนื่องจากเป็นข้อมูลปิด เราไม่อนุญาตให้เปิดเผย นอกจากนี้ ถ้าเป็นข้อมูล ผู้รับเบี้ยยังชีพกลุ่มต่าง ๆ คนอื่น ๆ ก็จะเข้ามาดูข้อมูลของเราซึ่งไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้ รับอนุญาต”⁸⁸

แนวทางแก้ไขคือ ให้มีการเปิดใช้งานและอนุญาตเฉพาะบุคคลเท่านั้น หากเป็นคน ภายนอกที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงได้ ก็ไม่สามารถเข้าใช้งานในระบบนี้ได้

2) ปัญหาความร่วมมือจากทั้งคนในเทศบาลและเครือข่าย

ในระยะแรกของการดำเนินงาน กองสวัสดิการฯ ต้องขอความร่วมมือกับ กองสารสนเทศฯ และการประสานก็ค่อนข้างยาก เนื่องจากมีข้อกังวลด้านความปลอดภัย ของข้อมูล เจ้าหน้าที่จึงต้องหาวิธีทำในส่วนที่พอจะทำได้ แต่ระยะหลัง ที่โครงการฯ ถูกพูดถึง มากขึ้น ได้รับการยอมรับจากสำนัก/กองต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้การติดต่อประสานงานเพื่อขอ ข้อมูลได้รับความสะดวก และเริ่มบูรณาการข้อมูลระหว่างกันภายในสำนักงานเทศบาลง่ายขึ้น

“ในช่วงเริ่มต้นระหว่างขอข้อมูลระหว่างกองกัน เขาก็เป็นห่วงเรื่อง Security เพราะในการทำงานเราต้องมีการอ้างอิงข้อมูลแผนที่ เพื่อตรวจสอบ พิกัดกับแผนที่ว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ เราต้องเดินเอากระดาษคำถามแล้วจด ตัวเลขแปลงที่ดินเอง แต่พอช่วงหลังทีมงานของเราเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ผอ.กอง สารสนเทศฯ เห็นว่า ควรมีการบูรณาการข้อมูลกัน เป้าหมายคือเพื่อให้บริการ ประชาชนได้”⁸⁹

“ในขณะนั้น ดิฉันยังเป็นรักษาการผู้อำนวยการกองสารสนเทศฯ ได้เข้าประชุมหัวหน้าส่วนกับผู้บริหารท้องถิ่น ทางผู้บริหารก็ตามงานแต่ละส่วน พอแต่ละกองเสนองานมา ผู้อำนวยการกองสวัสดิการฯ ตอนนั้น ท่านก็มาถามว่า ทางฝั่งของกองสารสนเทศฯ มีอะไรที่จะช่วยได้หรือไม่ เราเลยอนุญาตให้นำข้อมูล แผนที่จากกองสารสนเทศฯ ไปใช้งาน เรามีการสัญญาใจกันว่าจะไม่มีการเปิดเผย ข้อมูลออกสู่สาธารณะ เน้นความเชื่อใจต่อกัน”⁹⁰

⁸⁸ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁸⁹ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁹⁰ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

อุปสรรคอีกประการหนึ่งคือ ช่วงแรกของการให้ความช่วยเหลือเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น แต่กลับไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของบ้านเท่าที่ควร เนื่องจากกังวลว่าจะต้องมีค่าใช้จ่าย ทางเทศบาลได้แก้ไข ด้วยการสื่อสารทำความเข้าใจ และอาสาสมัคร GIS กับประชาชนชุมชนได้ช่วยกันหาทางออกให้ โดยจัดหาช่างก่อสร้างจิตอาสา มาช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ

“เรื่องที่ยากที่สุด คือ บ้านบางหลังเขาไม่ร่วมมือกับเรา บางกรณีที่บ้านทรุดโทรม ไม่มีห้องน้ำ เมื่อเราจะไปเสนอช่วยเขา แต่เจ้าของบ้านกลับไม่เต็มใจ และไม่ให้ความร่วมมือ เราก้คุยกับประชาชนชุมชน ให้ช่วยแก้ปัญหาด้วยการหาช่างจิตอาสา มาช่วย เป็นต้น”⁹¹

3) เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้และปรับตัว

การทำโครงการนี้ ถือได้ว่าค่อนข้างยากในช่วงแรกเลย เพราะเป็นเรื่องใหม่ ไม่เคยมีใครเคยคิดหรือทำมาก่อน ความยากครั้งแรก คือ การฝึกให้ “เจ้าหน้าที่เทศบาล” จัดการกับข้อมูลชุมชน หลังจากนั้นเป็นการฝึกทำไปเรื่อย ๆ พร้อมกับการใช้งานจริง ทั้งกรณีการรับถุงยังชีพในช่วงโควิด 19 ระบาด และการรับเบี้ยของกลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุ ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่เทศบาลเกิดความชำนาญมากขึ้น

ส่วนฝั่งของ “ประชาชน” ความยาก คือ การแชร์ Location ซึ่งน้อยคนที่สามารถทำได้ แต่เทศบาลได้จัดการอบรม 2-3 ครั้ง มีใช้แค่สอนครั้งเดียว ทั้งยังมีสิ่งพื้นที่เพื่อฝึกการระบุพิกัดพร้อมกันระหว่างประชาชนกับเทศบาล ซึ่งช่วยให้ทีมภาคประชาชนทำได้คล่องแคล่วมากขึ้น บางครั้งก็ฝากการบ้าน ให้ประชาชนลองทำแล้วส่งมาให้กองสวัสดิการสังคมตรวจสอบ และเช็คความถูกต้องของจุดพิกัดในแผนที่ไปกับกองสารสนเทศฯ อีกครั้ง หลังจากนั้นก็ทำอย่างต่อเนื่อง ขยายการฐานข้อมูลและระบุพิกัดกับกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ในการต่อไปอนุญาตอื่น ๆ ต่อไป⁹²

⁹¹ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

⁹² Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

“วันก่อนเห็นน้องเขาไปสอน มีคนมาเรียนรู้เยอะ เรื่องการบันทึกพิกัดแรก ๆ มันอาจยากสักนิด แต่สิ่งที่ทุกคนทำได้ดี คือ การแชร์ข้อมูลจากการใช้ Line การแชร์พิกัดจึงทำได้สะดวก เมื่อบันทึกข้อมูลพิกัดผู้ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ทำให้เราส่งต่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้สะดวก ขึ้น เช่น พม.จังหวัด และกาชาดจังหวัด เป็นต้น”⁹³

สิ่งที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ...เพราะกว่าจะได้มา..มิใช่ง่าย

กว่าที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีจะมาถึงจุดนี้ได้ สิ่งที่เป็นปัจจัยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จมีหลากหลายมาก ทั้งส่วนที่อยู่ในองค์กร อาทิ ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร บุคลากรที่มีความสามารถ หน่วยงานในโครงสร้างของเทศบาลเอื้อต่อการเคลื่อนงาน รวมถึงการปรับเปลี่ยน Mindset การทำงาน รวมถึงปัจจัยที่มาจากการทำงานกับเครือข่ายและภาคประชาชนที่เข้มแข็ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายในองค์กร ประกอบไปด้วย

1) ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร

ถือเป็นความโชคดีของคณะทำงานโครงการ ที่ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสนใจในเรื่องนี้ เพราะท่านมิได้มองว่าเป็นแค่ภารกิจทั่วไปที่ท้องถิ่นต้องทำเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การแชร์และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานรัฐที่มีเป้าหมายดูแลประชากรกลุ่มเดียวกัน โดยมีแกนนำชุมชนเป็นเหมือนเป็นคนกลางคอยรับและส่งต่อความช่วยเหลือไปยังคนที่อยู่ในพื้นที่ ก่อให้เกิดเครือข่ายในการดูแลคนในท้องถิ่นของตนเอง ผลประโยชน์จึงเกิดขึ้นกับกลุ่มประชากรเหล่านั้นโดยตรง

“มันเป็นเรื่องของการพัฒนาที่ได้ทำต่อเนื่องกันมา เพราะเป็นเรื่องที่เกิดจากความต้องการที่สะท้อนมาจากแกนนำในพื้นที่ทั้งประธานชุมชน กรรมการชุมชน และ อสม. ที่อยากให้กลุ่มเปราะบางในชุมชนเขาได้รับการดูแลจากหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้อย่างทั่วถึง เขาจึงแจ้งมาทางเทศบาลก็สอดคล้องกับการที่ทางเทศบาลต้องการจะพัฒนาอยู่แล้ว จึงมีการดำเนินการปักหมุดและเชื่อมโยงข้อมูลไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ให้ทราบตำแหน่งและลงช่วยเหลือผู้ที่รอรับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที”⁹⁴

⁹³ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁹⁴ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

หากย้อนไปดูนโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่นที่ประกาศในการหาเสียง ท่านนายกฯ ได้ใช้นโยบายหาเสียงผ่านแนวคิดการทำงาน ที่ว่า “มีธรรมาภิบาล ทำงานเพื่อประชาชน” ซึ่งเป็นการดูแลประชาชนในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในการดูแลประชากรกลุ่มเปราะบาง

“ในการดูแลประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ป่วยติดเตียง ที่ผ่านมาได้พยายามสื่อสารทั้ง 2 ทางทั้งการเป็นผู้ให้บริการ และฝ่ายผู้รับบริการ โดยทางผู้ให้บริการจะเป็นการเตรียมรถ เตรียมบุคลากรเอาไว้ให้พร้อม ส่วนผู้รับบริการสามารถรอรับบริการที่บ้านของตนเองได้ เช่น เมื่อมีการเรียกมูลนิธิ หรือ 1669 ทางเทศบาลก็จะมีการเตรียมความพร้อมของบุคลากร ทั้งเจ้าหน้าที่เทศบาลที่มีการติดต่อกับคุณหมอ เพื่อที่เวลาลงพื้นที่จะได้ลงไปให้ความช่วยเหลือที่บ้านพร้อมกัน”⁹⁵

นอกจากนี้ บุคลิกของผู้บริหารที่มีความเป็นกันเอง สุภาพและมีอัธยาศัยที่ดี และการเป็นคนที่ชาวบ้านรู้จักในพื้นที่มาอย่างยาวนาน ทำให้ประชาชนสามารถพูดคุยกับผู้บริหารท้องถิ่นได้โดยตรง นอกจากนี้ การให้กำลังใจในการทำงาน การเน้นย้ำความสำเร็จว่ามาจากการทำงานของคนในชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจและมีกำลังใจในการทำงาน

“ท่านนายกดีใจกับพวกเรา ท่านชมว่าเราเก่ง แยกให้กำลังใจ แยกบอกว่าอย่าทิ้งเทศบาลนะ ช่วยกันทำงาน แยกเอาโล่รางวัลมาให้พวกเรา แล้วบอกว่ารางวัลเป็นของเรา เราก็รู้สึกภูมิใจไปด้วย นายกท่านนี้คนรู้จักกันมาหลายสมัยแล้ว ตั้งแต่แกเป็นราษฎรเต็มขั้น ไม่ว่าชาวบ้านเดือดร้อนอะไร มีปัญหาอะไรสามารถโทรหาได้ บางครั้งก็โทรกลับมาหาเรา แต่ตอนนี้เวลาแจ้งเรื่องร้องเรียนหรือปัญหาต่าง ๆ ก็แจ้งโดยแสกน QR Code ที่ติดอยู่ตามเสาสื่อสารและเสาไฟฟ้า”⁹⁶

“นายกฯ เป็นนักธุรกิจ เป็นคนมีฐานะ ซึ่งนักธุรกิจจะมีเครือข่ายจำนวนมากที่จะให้การสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ และสามารถขอความช่วยเหลือได้”⁹⁷

⁹⁵ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

⁹⁶ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

⁹⁷ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

2) บุคลากรที่มีความสามารถ

ทุนที่สำคัญของเทศบาล คือ บุคลากรทั้งที่เป็นผู้ที่ไม่ใช่ตัวแกนแรก และทีมงานที่ร่วมกันลงแรงอย่างแข็งขันเพื่อขับเคลื่อนงานนี้

ตั้งที่ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมได้ให้ข้อสังเกตว่า จากการเป็นคนช่างสังเกต ชอบเรียนรู้ และมีความพยายามในการค้นคว้า ทำให้เกิดการนำความรู้ที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เข้ากับการทำงานได้ในพื้นที่จริง จึงกลายเป็นข้อได้เปรียบของเทศบาลฯ ซึ่งต้องยกเครดิตในเรื่องนี้ให้กับบุคลากรในกองสวัสดิการสังคมฯ

“มันเป็นแต้มต่อที่กองเรามีนักวิชาการคอมพิวเตอร์ แต่ประเด็นหลักคือ น้องคิด น้องมีไอเดีย พื้นฐานน้องก็เป็นนักพัฒนาชุมชนมาก่อนด้วย ทำให้ น้องสามารถเอามาประยุกต์ใช้ในงาน บวกกับความรู้อะไรเรื่องคอมพิวเตอร์ด้วย มีความคิดสร้างสรรค์ด้วย”⁹⁸

บุคลากรในกองสวัสดิการสังคมฯ ได้เล่าเพิ่มเติมให้ทีมวิจัย ฟังว่า

“ปัญหาองค์ความรู้ เหมือนการที่จะเอา Google My Maps กับโครงการคนละครึ่งมาตัดแปลง เพื่อใช้งานในพื้นที่ ซึ่งช่วงแรกเราก็ทำไม่ถูกและไม่รู้จะถามใคร เพราะไม่มีเอกสารหรือคู่มือที่เป็นภาษาไทยให้ศึกษาอ่าน ทำให้ต้องค้นเป็นภาษาอังกฤษ อาศัยความชอบในเรื่องนี้เป็นทุนเดิม แล้วก็เอามาใช้เอง ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างนวัตกรรมเลยก็ว่าได้”⁹⁹

ประเด็นต่อมา ความสำเร็จที่เกิดขึ้นก็เพราะทุกคนร่วมมือกัน ทั้งคนภายในเทศบาล หน่วยงานภายนอก และประชาชน ทำให้ประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยติดเตียงได้เข้าถึงสิทธิและบริการอย่างรวดเร็วและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

“เสียงสะท้อนทุกคนแฮปปี้ ดูเขาภูมิใจกับรางวัลที่ได้รับ และโครงการฯ นี้ที่สำเร็จได้นั้นเป็นเพราะความร่วมมือของทุกคน ทั้งกองสวัสดิการสังคมที่เป็นเจ้าของงาน บทบาทของชุมชน อสม.ที่ช่วยเทศบาลทำงานกันเป็นอย่างดี”¹⁰⁰

⁹⁸ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

⁹⁹ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹⁰⁰ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

นอกจากนี้ ความตั้งใจของเจ้าหน้าที่เทศบาลในการทำงานร่วมกับภาคประชาชน ก็เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จเช่นกัน ดังที่เหล่าแกนนำชุมชนว่า สามารถทำงานร่วมกัน ได้เป็นอย่างดี โดยต่างฝ่ายต่างสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์แกนนำชุมชน หลายท่าน และทุกท่านก็ต่างชื่นชมเจ้าหน้าที่เทศบาล กล่าวคือ

“การทำงานกับกองสวัสดิการสังคม เจ้าหน้าที่เขาก็สนับสนุนการทำงาน ให้พวกเราเป็นอย่างดี ทั้งการพาไปอบรมให้ความรู้ ดูแลกัน ให้การช่วยเหลือและ ให้คำแนะนำเราทุกอย่าง บางครั้งที่ลงพื้นที่เมื่อพบเคสที่น่าสงสาร เจ้าหน้าที่ บางคนก็ใช้เงินส่วนตัวซื้อของให้บ้าง บางคนเห็นสงสารก็ซื้อของให้เอง กองสวัสดิการเขาก็อำนวยความสะดวกและให้บริการดี”¹⁰¹

“ความรักความเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่เทศบาล ซึ่งเอาใจใส่พวกเราทุกคน โทรถามก็ตอบทันทีไลน์ถามทันทีก็ตอบ และทำงานด้วยความเข้าใจกัน”¹⁰²

“เจ้าหน้าที่เทศบาลให้ความเอาใจใส่และสนใจเราเป็นอย่างดี”¹⁰³

“กำลังใจของตัวเองเราเอง แรงใจเรา เจ้าหน้าที่เทศบาลที่เป็นน้อง ๆ บางคน บอกเราให้สู้ ผอ.บ่อม ก็โหนมน้าวเราให้ทำงานในพื้นที่ต่อไป เขาสอนสิ่งดีให้เราว่า เหมือนเราทำบุญ ทำสิ่งที่ดี ๆ ทำให้เราก็มั่นใจ มีกำลังใจในการทำงานต่อ”¹⁰⁴

“น้อง ๆ เจ้าหน้าที่เขามีจิตบริการที่ให้คำแนะนำ และพาไปอบรม บอกถึง ผลตอบรับที่จะได้มาเป็นอย่างไร ทำให้เราอยากทำ อยากให้ทุกอย่างประสบความสำเร็จ เขาสื่อสารให้เราเห็นชัดเจนว่า คุณค่าของงานคืออะไร เราถึงอยากทำ เจ้าหน้าที่เทศบาลเขาเรียกมาคุย เขาชวนลงพื้นที่ปึกหมุดด้วยกัน เราก็ไป เราเอง ก็ชวนเพื่อน ๆ มาด้วย”¹⁰⁵

¹⁰¹ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.
¹⁰² Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.
¹⁰³ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.
¹⁰⁴ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.
¹⁰⁵ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

3) หน่วยงานในโครงสร้างของเทศบาลเอื้อต่อการเคลื่อนงาน

การดำเนินโครงการนี้ จริง ๆ แล้ว สารตั้งต้นอยู่ที่กองสวัสดิการสังคม และเชื่อมต่อกับสำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเพื่อไปดูแลเก็บกลุ่มเปราะบางในชุมชน แต่เมื่อต้องเชื่อมโยงกับข้อมูลแผนที่ในระบบ และทะเบียนประชากร จึงต้องบูรณาการกับกองสารสนเทศฯ

“กองสวัสดิการสังคมแชร์ข้อมูลกับกองสารสนเทศฯ เราทำงานร่วมกัน โดยร่วมตรวจสอบข้อมูลระหว่างกันเพื่อให้เกิดความกระจ่าง มีการแชร์ฐานข้อมูลร่วมกัน กองสารสนเทศฯ จะให้ตัวเลขแปลงที่ดินมา ละติจูด ลองจิจูดกับเรา มา แล้วกองสวัสดิการฯ เราก็มาตรวจสอบอีกครั้ง”¹⁰⁶

ซึ่งนี่คือ ความสำเร็จของเทศบาลที่มี “กองสารสนเทศฯ และทะเบียนทรัพย์สิน” โดยทางกองสารสนเทศฯ และทะเบียนทรัพย์สินได้มีการใช้โปรแกรม LTAX 3000 ทำให้มีข้อมูลและเชื่อมโยงการทำงานกับสำนัก/กองอื่น ๆ ในสำนักงานเทศบาลได้ทั้งระบบ

“ที่นี่มีกองสารสนเทศฯ แยกมาจากสำนักคลัง มีการทำงานภาคสนามที่ต้องออกสำรวจที่ดิน 8 หมื่นแปลง ข้อมูลกองนี้จะเชื่อมต่อกับทะเบียนราษฎร์ เอามาใช้ประโยชน์โดยสามารถเช็คกับเลขที่บ้านและทรัพย์สินได้ โดยในอนาคต กองสารสนเทศฯ จะเชื่อมโยงกับกรมที่ดินเพื่อใช้ประเมินราคาที่ดิน ภายในกองมีเจ้าหน้าที่รวม 50 กว่าคน ทำงานเกี่ยวกับภาษีและทะเบียนทรัพย์สิน ปัจจุบันเราใช้โปรแกรม LTAX 3000”¹⁰⁷

4) การปรับเปลี่ยน Mindset ในการทำงาน: เน้นเชิงรุกและบูรณาการมากขึ้น

การทำโครงการนี้ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนการทำงานของเจ้าหน้าที่ในเทศบาล คือ จากเดิมรอให้บริการประชาชนอยู่ที่สำนักงาน เปลี่ยนมาเป็นประชาชนเป็นฝ่ายรอรับบริการอยู่ที่บ้าน เทศบาลเป็นผู้ลงไปให้บริการในพื้นที่ เน้นการทำงานเชิงรุกมากยิ่งขึ้น¹⁰⁸

¹⁰⁶ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹⁰⁷ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹⁰⁸ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

ความตั้งใจของเทศบาลคือ ช่วยอำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่ประชากรกลุ่มเปราะบาง เนื่องจากประชากรที่เป็นกลุ่มเปราะบางส่วนมากเป็นกลุ่มที่มีความเดือดร้อน และต้องการความช่วยเหลือจริง ๆ บางกรณีมีความลำบากมากในการเดินทางเพื่อมารับบริการที่สำนักงานเทศบาล ซึ่งการมีโครงการนี้เกิดขึ้น ช่วยทำให้ประชากรกลุ่มนี้ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น และสิ่งที่ได้จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้เป็นเชิงรุกนี้ ก็ทำให้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดังที่เจ้าหน้าที่ได้เล่าว่า

“ประชาชนพอใจกับโครงการฯ เป็นอย่างมาก เมื่อมีการแจ้งปัญหา และพิกัด ประมาณ 1-2 วัน ก็ได้รับความช่วยเหลือถึงที่บ้านเลย เช่น การออกใบรับรองความพิการ พอเรารู้พิกัด สำนักสาธารณสุขฯ ออกใบรับรองให้เราก็อประสานให้เขาไปตรวจให้ไปออกใบรับรองความพิการให้ถึงที่บ้าน และประสานต่อกับ พม. จังหวัด และทำให้ได้รับการได้ไวมากขึ้น ประชาชนมีความพึงพอใจอย่างมาก” ¹⁰⁹

เพราะก่อนหน้าที่จะมีโครงการนี้เกิดขึ้น หากเทศบาลพบว่า มีผู้พิการที่ตกสำรวจทางเจ้าหน้าที่ก็ต้องหอบหิ้วนำตัวคนเหล่านี้มาที่ศูนย์ฯ เพื่อให้แพทย์ตรวจ เมื่อตรวจเสร็จแพทย์จะให้กลับไปบ้านก่อน แต่เมื่อมีการปิกหมุด แพทย์และเจ้าหน้าที่สามารถลงไปที่บ้านของผู้พิการได้โดยตรง เช่น หากพบเคสผู้ป่วย ซึ่งภายในไม่เกิน 1 อาทิตย์ ก็จะมีแพทย์ไปลงพื้นที่ตรวจได้เลย

“เราเชื่อว่าผู้พิการบางคนที่ไม่รู้กลุ่หลานพามาหาหมอ โครงการนี้ช่วยได้ เพราะมีคุณหมอลงมาตรวจถึงบ้าน หลังจากตรวจเสร็จก็สามารถออกบัตรผู้พิการให้ได้ในทันที เพื่อให้ผู้พิการได้นำบัตรนี้ไปใช้สิทธิต่าง ๆ เช่น สามารถรับความช่วยเหลือจาก พม. จังหวัดตามสิทธิของเขาต่อไป” ¹¹⁰

นอกจากนี้ ยังมีการบูรณาการกับหน่วยงานภายนอกเทศบาล มีการทำงานระหว่างเทศบาลฯ กับกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มสตรีต่าง ๆ ภาคีภาคประชาชน ที่จะกล่าวในส่วนตัวไป

¹⁰⁹ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹¹⁰ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

ปัจจัยภายนอกองค์กร ประกอบไปด้วย

1) แคนนำชุมชนให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

ความสำเร็จของโครงการนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่แคนนำชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น

คำถามคือ ทำไมแคนนำชุมชนเหล่านั้นจึงเสียสละและทุ่มเทให้กับงานนี้ ทีมวิจัยพบว่า เป็นผลมาจากการที่แคนนำชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้เกิดความภูมิใจที่ได้ดูแลชุมชนของตัวเอง ได้ช่วยเหลือประชากรกลุ่มเปราะบางที่เดือดร้อนอย่างแท้จริง เนื่องจากในเขตเทศบาลมีชุมชนจำนวนถึง 70 ชุมชน ทำให้ในการทำงานต้องอาศัยแคนนำชุมชน โดยเฉพาะ อสม. ที่มีบทบาทอย่างมากในการช่วยกันค้นหาประชากรกลุ่มเป้าหมายและแชร์พิกัดที่อยู่ของประชากรกลุ่มนั้น ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เทศบาลต้องประสานกับบุคลากรและหน่วยงานต่าง ๆ

สิ่งที่เป็นความโดดเด่นของที่นี่ คือ มีอาสาสมัคร GIS ที่เกิดจากการนำแคนนำกลุ่มสตรีมาเข้าอบรม รวม 50 คน เมื่ออบรมเสร็จ อาสาสมัครเหล่านี้ก็ลงพื้นที่ ปักหมุดแล้วส่งข้อมูลนั้นให้เทศบาล

“เมื่อลงสำรวจชุมชน พวกเรามีหน้าที่ค้นหาประชากรกลุ่มเปราะบาง หากไปเจอคนที่ไม่ได้ลงทะเบียน ผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้สูงอายุ อาสาสมัคร GIS จะนำเลขบัตรประชาชน 13 หลัก พิมพ์ลงใน Line แล้วก็แชร์ตำแหน่ง (แชร์ Location) ส่ง Line ให้กองสวัสดิการสังคม จากนั้นทางกองจะส่งไปยังกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับที่เทศบาลส่งข้อมูลไปยัง รพ.สต. ในพื้นที่ พม. จังหวัด และเหล่ากาชาดก็ว่ากันไป ซึ่งก็ขึ้นกับประเภทของประชาชนว่าเป็นกลุ่มไหน ผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุ หรือคนไร้ที่พึ่ง”¹¹¹

นอกจากนี้ ระหว่างการสัมภาษณ์กับแคนนำชุมชน สิ่งที่ทำให้ทีมวิจัยตั้งชื่อ แคนนำชุมชนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การร่วมมือร่วมใจของเขาเหล่านั้น ก็เพราะมองประโยชน์ที่คนในพื้นที่จะได้รับเป็นหลัก แม้เปลี่ยนผู้บริหารท้องถิ่น แคนนำในพื้นที่ก็เปิดใจทำงานได้

เพราะบางพื้นที่เมื่อเปลี่ยนผู้บริหาร แคนนำในชุมชนจะเปลี่ยนแปลงตามชั่วคราวเมืองสำหรับที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีไม่ได้เป็นอย่างนั้น ประชาชนที่ช่วยเคลื่อนงานในพื้นที่ยังคง

¹¹¹ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

เป็นกลุ่มเดิม ใจกว้าง และมองว่าเป็นการสานต่อนโยบายของผู้บริหารที่ส่งต่อจากรุ่นหนึ่งมายังอีกรุ่นหนึ่ง ขณะที่ผู้บริหารเองต่างก็มองประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับเป็นหลักด้วยเช่นกัน¹¹²

ความเป็นจิตอาสาของแกนนำชุมชนที่ไม่ได้มองว่า การทำงานชุมชนเป็นการทำเพื่อนายกฯ คนใดคนหนึ่ง เป็นจิตสำนึกและอาสาทำงานเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

“พวกเราทำชื่อเสียงให้กับเทศบาลทุกสมัย เพราะเราเป็นจิตอาสา เราอยากทำให้คนในชุมชนของเราได้อยู่ดีกินดี เราไม่ได้ดูว่าเป็นนายกฯ คนไหน มันเป็นเรื่องหน้าที่ของเราที่เราทำมาตลอด เรามีจิตสำนึกที่อยากทำ”¹¹³

กระทั่งเมื่อโครงการนี้ได้รับรางวัล แกนนำชุมชนได้เล่าให้ฟังอย่างมีความสุขว่า

“เรามีความภูมิใจ มีความสุขที่ได้ทำงาน เราเข้าถึงชาวบ้าน เข้าถึงคนที่เดือดร้อนได้ เข้าถึงคนที่ยากจน เพราะพวกเราอยู่ทุกจุดในชุมชน เมื่อชาวบ้านมีความสุขก็ทำให้เรามีความสุขด้วย และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มีส่วนที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จและทำให้เทศบาลได้รับรางวัล เนื่องจากสุดท้ายแล้ว คนในพื้นที่ที่ตกหล่นสามารถเข้าถึงการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง ทำให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น”¹¹⁴

อาจกล่าวได้ว่า ความเข้มแข็งของแกนนำชุมชน ทำให้สามารถเคลื่อนงานในพื้นที่ได้ เพราะความร่วมมือร่วมใจของชุมชน อสม. แกนนำสตรี ช่วยเหลือกันหมด หากมิได้รับความร่วมมือของทุกกลุ่มของเทศบาล ก็จะไม่สามารถทำงานนี้ได้สำเร็จ¹¹⁵

2) เครือข่ายเข้มแข็ง

สำหรับเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งมีความเป็นจิตอาสาและมีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม เมื่อพบว่าโครงการฯ นี้เป็นเรื่องดีต่อคนในพื้นที่ ก็อาสาที่จะช่วยงานเทศบาลเพื่อให้คนในพื้นที่ได้รับการช่วยเหลือ ทำให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

¹¹² Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹¹³ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

¹¹⁴ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

¹¹⁵ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

“เมื่อดำเนินงานได้มาระยะหนึ่ง หลาย ๆ ฝ่ายเริ่มเห็นว่าโครงการฯ มันประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้บริหารให้ความสนใจกับเรื่องนี้มากขึ้น หน่วยงานอื่น ๆ มองเห็นว่าโครงการฯ นี้ดี มีประโยชน์ เขาก็สามารถมาเข้าร่วมทำงานกับเรา และทางเทศบาลเราก็มีเครือข่ายที่ค่อนข้างเข้มแข็ง คอยให้ความร่วมมือ มีจิตอาสา และเรามีการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการนี้”¹¹⁶

เทศบาลได้เชิญชวนให้เครือข่ายต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในโครงการนี้ เพื่อจะได้มีส่วนในการดูแลพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเครือข่ายต่าง ๆ ก็ให้ความร่วมมืออย่างดีเมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่

ในพื้นที่ของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ยังมีกลุ่มต่าง ๆ อีก อาทิ กลุ่มสตรี 35 กลุ่ม ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มประชาสังคมที่เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ทำให้เทศบาลได้อาศัยเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งแต่ละเครือข่ายมีบทบาทที่โดดเด่นของตนเอง ซึ่งช่วยเสริมกันในการทำงานที่มีเป้าหมายเดียวกันได้มากขึ้น ดังในกรณีการปิดหมุดเพื่อแชร์ตำแหน่งของผู้รับบริการ ก็ได้อาศัยเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษาที่ช่วยเรื่องความรู้ การใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เมื่อแกนนำชุมชนลงพื้นที่และค้นหาประชากรกลุ่มเป้าหมายและระบุพิกัดแล้ว ทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดก็เข้ามารับไม้ช่วยเหลือต่อไป

สิ่งนี้ส่งผลให้หน่วยงานภายนอกมองเห็นช่องทางในการช่วยเหลือประชาชน ร่วมรับประโยชน์จากโครงการฯ

“การดำเนินงานเป็นลักษณะของการค่อย ๆ ทำ ไม่มีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เนื่องจากใช้ Google ที่มีอยู่มาเป็นเครื่องมือ การอบรมการปิดหมุด เทศบาลก็ได้วิทยากรจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มาช่วยอบรมให้ชาวบ้านเพื่อให้สามารถปิดหมุดได้อย่างถูกต้อง ซึ่งค่าใช้จ่ายมีเพียงการจัดอบรม”¹¹⁷

อีกเครือข่ายหนึ่งที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนี้ คือ ผู้ประกอบการและภาคเอกชนที่ได้มาร่วมช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนได้ตรงจุดมากขึ้น

¹¹⁶ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

¹¹⁷ Personal communication, 2 พฤษภาคม 2566.

“มีเจ้าหน้าที่เทศบาลจากสำนักช่างมาช่วยก่อสร้างห้องน้ำ บริษัทต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น บริษัทปูนซิเมนต์ที่มีสำนักงานในพื้นที่ ก็มาช่วยบริจาควัสดุอุปกรณ์ โดยเทศบาลได้ทำหนังสือขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อมาสร้างห้องน้ำให้ผู้พิการ เพราะเราเชื่อว่า ผู้พิการรายนี้ ไม่มีบ้านอยู่ในทะเบียน ทำให้ไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการได้ วิธีแก้ปัญหของเทศบาล คือ หันมาขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายที่เป็นภาคเอกชน และประชาชนในชุมชนก็ได้ระดมทุนช่วย ๆ กัน”¹¹⁸

บทส่งท้าย

อาจกล่าวได้ว่า กว่าที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีจะมาถึงจุดนี้ได้ สิ่งที่เป็นปัจจัยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จมีหลากหลายมาก ทั้งส่วนที่อยู่ในองค์กร อาทิ ความตั้งใจของผู้บริหาร บุคลากรที่มุ่งมั่น มีหน่วยงานต่าง ๆ ของเทศบาลที่สนับสนุนการเคลื่อนงาน รวมถึง Mindset ของเจ้าหน้าที่คนทำงานของแกนนำชุมชน และเครือข่ายและภาคประชาชนที่เข้มแข็งที่หันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ โดยการระดมทรัพยากรการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอาสาสมัคร GIS เพื่อบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) กลุ่มเปราะบาง และจัดทำฐานข้อมูล (Data Base) ที่ถูกต้องครอบคลุมพื้นที่ โดยใช้ระบบดิจิทัล Google My Maps เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการตรวจเยี่ยมติดตามตรวจสอบการเข้าถึงสิทธิกลุ่มผู้เปราะบางในเขตเทศบาล ให้ได้รับการแก้ไขปัญหา อาทิ ได้รับเบี้ยยังชีพ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการทางสังคมขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด และพัฒนาเป็นฐานข้อมูลเดียว (One data for all) ที่ทุกหน่วยงานสามารถเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ เพื่อลดจำนวนข้อมูลที่ซ้ำซ้อน ลดต้นทุนในการจัดเก็บข้อมูล และเพิ่มการใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุดเดียวกันอย่างเต็มประสิทธิภาพ ทำให้สามารถจัดสวัสดิการทางสังคมและบริการสาธารณะแก่ประชาชนทุกคนให้ได้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมครบถ้วน

¹¹⁸ Personal communication, 21 มีนาคม 2566.

การจัดระเบียบชุมชนและแนว “จร” และ “ไม่จร” (จัด) เทศบาลเมืองกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

ชนิษฐา ชูสุข และคณะ¹¹⁹

เกริ่นนำ

หากผู้อ่านได้ติดตามข่าวสารทางสื่อต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันความขัดแย้งของคนในชุมชน ปัญหาเพื่อนบ้านมีการทะเลาะวิวาท ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งที่หนีไม่พ้นคือ ปัญหาสัตว์เลี้ยงนินเอง เพราะสุนัขและแมวอาจไปขบถ่ายไม่เป็นที่เป็นทาง อุจจาระปัสสาวะกองส่งกลิ่นเหม็น บริเวณบ้านใกล้เรือนเคียง พื้นที่สาธารณะสกปรกและเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค หรือเสียงสุนัขเห่าหอนก็ทำให้เกิดความรำคาญ อาจไปรบกวนเพื่อนบ้านในยามวิกาลได้เช่นกัน

ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาสุนัขและแมวที่ไม่มีเจ้าของก็ถือเป็นเรื่องใหญ่ ที่นำมาสู่เหตุเดือดร้อนรำคาญ ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้สัญจรไปมา และอาจมีสุนัขที่ติดเชื่อพิษสุนัขบ้า หากผู้ที่ถูกกัดไม่ได้รับการรักษาทันที ไม่ได้รับวัคซีน ก็อาจได้รับอันตรายถึงชีวิตได้

จะมีพื้นที่ใด ที่ไม่มีปัญหาเหล่านี้ หรือมีแต่สามารถจัดการปัญหาได้ และทำให้คนที่เป็นคนรักสัตว์ และไม่รักสัตว์ สามารถใช้ชีวิตและใช้พื้นที่ร่วมกันได้กับสุนัขและแมวเหล่านั้น

นวัตกรรมต้นแบบในการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่ของเทศบาลเมืองกะทู้ คือคำตอบของเรื่องนี้ ทำไมเทศบาลกะทู้จึงเป็นเทศบาลที่สามารถจัดการปัญหาหมา ๆ แมว ๆ ได้ เขามีวิธีการอย่างไร มีกระบวนการทำงานกันอย่างไร ต้องผ่านบทเรียนอะไรมาบ้าง จึงประสบความสำเร็จจนสามารถครอบครองรางวัลพระปกเกล้าทองคำ พ.ศ. 2565 ได้ ขอเชิญผู้อ่านติดตามกันไปด้วยกัน

1. ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. รศ. ดร.สมพร คุณวิจิต อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. นางสาวจิตราวดี ฐิตินันทกร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
4. นายประวิช ขุนนิคม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่เขตเทศบาลเมืองกะทู้

ทำความเข้าใจเมืองกะทู้

ก่อนจะลงไปถึงที่มา ที่ไปของการจัดการเรื่องของหมา ๆ แมว ๆ สารระสำคัญอย่างแรกคือ อยากรู้จักเมืองกะทู้ และการบริหารงานของเทศบาลเมืองกะทู้กันเสียก่อน

เทศบาลเมืองกะทู้ตั้งอยู่ในอำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ห่างจากตัวเมืองภูเก็ต 9 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ ทิศเหนือจรดตำบลศรีสุนทร อำเภอถลาง ทิศใต้จรดตำบลฉลอง อำเภอเมือง ทิศตะวันออกจรดตำบลวิชิต ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง และทิศตะวันตกจรดตำบลป่าตอง ตำบลกมลา เทศบาลมีพื้นที่รวม 34.81 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 30,573 คน เป็นชาย 14,123 คน เป็นหญิง 16,450 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 21,651 ครัวเรือน ภายในเขตเทศบาลฯ ประกอบด้วย 19 ชุมชน (ข้อมูล พ.ศ. 2564) (สถาบันพระปกเกล้า, 2565)¹²⁰

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ล้อมรอบด้วยภูเขาเกือบ 4 ด้าน มีแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ โดยในเขตเทศบาลฯ มีคลองบางใหญ่ไหลผ่าน ลักษณะภูมิอากาศมีฝนตกชุกเกือบตลอดปี ตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนพฤศจิกายน โดยมีฝนตกหนักเนื่องจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน (เทศบาลเมืองกะทู้, 2565)¹²¹

พื้นที่ของเทศบาลเมืองกะทู้เป็นศูนย์กลางการศึกษา ตั้งแต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจนถึงมหาวิทยาลัย ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเก็ดโฮ้ และสถานที่รับเลี้ยงเด็ก จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองกะทู้ 2 แห่ง โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภูเก็ต 4 แห่ง สถานศึกษาในกระทรวงอุดมศึกษาฯ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต นอกจากนี้ ยังมีศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดภูเก็ต ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ห้องสมุดประชาชนและสถานศึกษาเอกชน ได้แก่ โรงเรียนขจรเกียรติศึกษา สาขากะทู้

ในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ มีผู้นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาล มีวัดจำนวน 2 แห่ง นอกนั้น ประชากรนับถือศาสนาอื่น ๆ

¹²⁰ สถาบันพระปกเกล้า, *รางวัลพระปกเกล้า*, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 72.

¹²¹ เทศบาลเมืองกะทู้, *ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองกะทู้*, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2565), สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://kathucity.go.th>.

ลักษณะทางสังคมของเทศบาลเมืองกะทู้ มีลักษณะเป็นกิ่งสังคมเมืองกิ่งสังคมชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง นับถือศาสนาพุทธ และเป็นคนไทยเชื้อสายจีนกว่าร้อยละ 80

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีกินผักเจียะฉ่าย ประเพณีตรุษจีน ประเพณีไหว้เทวดา ไหว้พระจันทร์ ประเพณีเซ่งเม้ง และประเพณีฟ้อต่อ

ระบบเศรษฐกิจในพื้นที่ ประกอบด้วยเกษตรกรจำนวน 866 ราย (ข้อมูล พ.ศ.2559) ประเภทไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว สะตอและหมาก นอกจากนี้ ยังมีประเภทไม้ผลอย่างทุเรียน เงาะและลองกอง ตลอดจนพืชผัก ส่วนการทำประมงมีทั้งสถานที่เพาะพันธุ์สัตว์น้ำเอกชนจำนวน 4 แห่ง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำปศุสัตว์ส่วนมากเป็นการเลี้ยงไก่ เป็ด สุกร โค และแพะ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก รวม 19 แห่ง ขณะที่ภาคบริการ ได้แก่ ธนาคาร สถานีบริการน้ำมัน ตลาดสด โรงแรม และร้านอาหาร (ข้อมูล พ.ศ. 2559)

ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 2 แห่ง ได้แก่ น้ำตกกะทู้และน้ำตก ร.6 เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่ตั้งห่างจากตัวเมืองภูเก็ตประมาณ 15 กิโลเมตร นอกจากนี้ มีเขื่อนบางวาด เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำของกรมชลประทาน ส่งน้ำดิบเพื่อทำน้ำประปา เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนสำหรับคนในพื้นที่ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติภูเก็ต ภายในจัดแสดงอาชีพของชาวกะทู้ ทั้งการทำเหมืองแร่ เช่น เหมืองฉีด เหมืองสูบ เหมืองถ่าน เป็นแร่ดีบุก อุปกรณ์ทำเหมืองแร่ในยุคที่การผลิตและการค้าแร่ดีบุกรุ่งเรือง

ทำความเข้าใจเทศบาลเมืองกะทู้

คณะผู้บริหารประกอบด้วย นายชัยอนันต์ สุทธิกุล เป็นนายกเทศมนตรี มีนายอรรถาพงษ์ จันทรัดวงษ์ นายสมบูรณ์ อัยรักษ์ และ นางสมทรง ประสานสม เป็นรองนายกเทศมนตรี รวม 3 ท่าน นายกิตติศักดิ์ บุญเอิบ เป็นประธานสภาเทศบาลฯ และนางทัศนีย์ แซ่ทอง เป็นปลัดเทศบาลฯ สมาชิกสภาเมืองทั้งสิ้น 18 คน เป็นชาย 17 คน เป็นหญิง 1 คน (สถาบันพระปกเกล้า, 2565)¹²²

โครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลกะทู้ ประกอบด้วย สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ กองการศึกษา และ กองสวัสดิการสังคม

¹²² สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 72.

บุคลากรตามโครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลเมืองกะทู้ รวม 209 คน ประกอบด้วย พนักงานเทศบาล 42 คน ลูกจ้างประจำ 6 คน พนักงานจ้างตามภารกิจ 85 คน พนักงานจ้างทั่วไป 44 คน พนักงานจ้างทั่วไป (เงินอุดหนุน) 1 คน เทศบาลเมืองกะทู้มีรายได้ 187,654,039.85 บาท (ไม่รวมเงินอุดหนุนเงินกู้ เงินจ่ายขาดจากเงินสะสม) เงินอุดหนุน 104,806,708.00 บาท

นายชัยอนันต์ สุทธิกุล ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองกะทู้รวม 3 สมัย คือ สมัยแรก นับแต่วันที่ 12 ตุลาคม 2551-11 ตุลาคม 2555 สมัยที่สอง นับแต่วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555-1 กุมภาพันธ์ 2564 และจากการเลือกตั้งครั้งล่าสุด วันที่ 28 มีนาคม 2564 จนถึงปัจจุบัน (2566) โดยนายกฯ พันเพเป็นเป็นคนที่ ก่อจะดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองกะทู้ ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เช่น โรงแรมและร้านอาหาร

ทีมวิจัยได้เรียนถามนายกเทศมนตรีถึงเหตุผลที่มาทำการเมือง ท่านได้เล่าว่า

“ที่มาลงการเมืองเพราะ มีการกระจายอำนาจ เราก็เป็นคนในพื้นที่ ก็สนใจ และอยากเข้ามาผลักดันให้พัฒนาทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น”¹²³

นายกเทศมนตรีได้ประกาศนโยบายการพัฒนา ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านการศึกษา 2) การพัฒนาด้านสุขภาพพลานามัยและสิ่งแวดล้อม 3) การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน 4) การพัฒนาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน 5) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และ 6) การพัฒนาด้านการเมืองการปกครองและการบริหาร โดยนโยบายที่เน้นเป็นอันดับต้น ๆ คือ ด้านการศึกษา เพราะต้องการขยายโอกาสให้กับเด็กในพื้นที่ให้ได้เรียนใกล้บ้าน¹²⁴

เทศบาลเมืองกะทู้ มีสมาชิกสภาเทศบาลทั้งหมด 18 คน โดย 17 คนมาจากทีมเดียวกัน ส่วนอีก 1 คน มาจากทีมอื่น จึงเป็นผลให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยตลอด ทั้งในส่วนของสภาเทศบาลและฝ่ายบริหาร ส่วนอัตราส่วนชาย-หญิงของสมาชิกสภาท้องถิ่น คือ ชาย 17 คน หญิง 1 คน

¹²³ Personal communication, 21 มิถุนายน 2566.

¹²⁴ เทศบาลเมืองกะทู้, ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองกะทู้. สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2566, <https://kathucity.go.th>.

ส่วนที่ 2 ที่มาเรื่องยุ่ง ๆ ของหมาแมวในซอย

เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเหตุรำคาญที่เกิดจากสุนัขและแมวจำนวนมากในพื้นที่ของเทศบาลเมืองกะทู้ มิได้เพิ่งเกิดขึ้นแค่วันสองวัน หรือเดือนสองเดือน แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2552

ทำไมปัญหาสุนัขและแมวในพื้นที่นี้ จึงเป็นเรื่องที่มีอาจมองข้ามได้ คำตอบคือ เพราะพื้นที่ในเขตเทศบาลกะทู้ส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยและแคมป์คนงานก่อสร้างที่เลี้ยงสุนัขและแมวจำนวนมาก บางครั้งไม่ได้เลี้ยง แต่คอยให้อาหาร และเมื่อเสร็จงานก่อสร้าง ถึงเวลาย้ายไซต์งานคนงานเหล่านั้นก็ไม่นำสุนัขและแมวไปด้วย กลายเป็นว่าเป็นสุนัขและแมวนั้นยังคงอยู่ในพื้นที่นั้น มีช่วงที่เทศบาลเมืองกะทู้ได้ทำการสำรวจ ก็พบว่าแคมป์คนงานถึง 50 แห่ง บางแห่งมีสุนัข-แมวจำนวนมากจนกลายเป็นปัญหาของชุมชน¹²⁵

ข้อมูลจากการสำรวจใน พ.ศ. 2561-2564 แสดงให้เห็นถึงตัวเลขจำนวนสุนัขและแมวชุมชน (จรจัด) ที่ยังคงเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงในอนาคตที่จำนวนสุนัขและแมวจรจัดถูกทิ้งจะยิ่งเพิ่มสูงขึ้น สร้างความเดือดร้อนและเป็นเหตุรำคาญให้แก่คนในพื้นที่¹²⁶ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า

“ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญก็คือปัญหาของคนเลี้ยงสุนัขแล้วไม่ค่อยได้ดูแล ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่องของเสียง กลิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตและเทศบาลเมืองกะทู้จะมีชาวต่างชาติอาศัยอยู่จำนวนมาก หากเห็นสัตว์เลี้ยงที่ถูกทรมาณ หรืออาศัยอยู่แบบไม่ถูกสุขลักษณะ เขาจะให้เทศบาลเข้าไปดูแล ขณะที่เรื่องในชุมชนจะเป็นการร้องเรียนหากสุนัขเห่าจนเกิดเป็นเสียงดังรบกวนการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งในการทำงานของเทศบาลก็ต้องพิจารณาเป็นกรณีไป เป็นเรื่องที่เทศบาลต้องเข้ามาดูแล เนื่องจากเรื่องเล็กน้อยเหล่านี้ หากปล่อยปละละเลย ในอนาคตอาจจะกลายเป็นเรื่องใหญ่ได้ตามที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ซึ่งก็ต้องมีทางเทศบาลและเครือข่ายช่วยกันลงไปดู ช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน”¹²⁷

¹²⁵ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹²⁶ สถาบันพระปกเกล้า, ราชวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 76-77.

¹²⁷ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

นอกจากนี้ จากสถานการณ์โควิด 19 ที่ทำให้เจ้าของและสัตว์เลี้ยงถูกแยกออกจากกัน บ้านบางหลังมีชาวต่างชาติอาศัยอยู่ เมื่อเกิดปัญหาการแพร่ระบาดโควิด 19 เมื่อเจ้าของกลับต่างประเทศไปแต่ไม่ได้นำสุนัขกลับไปด้วย โดยเลี้ยงไว้ที่บ้านประมาณ 4-6 ตัว มีการจ้างคนมาดูแล แต่สัตว์เลี้ยงไม่ได้รับความรักความเอาใจใส่เท่าเจ้าของ จึงเปลี่ยนเป็นนิสัยดุร้าย ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงร้องเรียนมายังเทศบาล

แต่จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การดำเนินงานของเทศบาลเมืองกะทู้เป็นไปอย่างมีระบบและประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ก็คือ เทศบาลได้เริ่มขับเคลื่อนงานตามแนวทาง “โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า” ตามพระปณิธานศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพะเจ้าที่นั่งนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ที่ทรงมีพระประสงค์ให้โรคพิษสุนัขบ้าหมดไปจากประเทศไทย จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2561¹²⁸

*“ตามแนวนโยบาย พระราชดำรัสของฟ้าหญิงจุฬาภรณฯ ท่านบอกว่าสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความฉลาด ไม่อยากจะใช้คำว่าสุนัขจรจัด ถ้าคำว่าสุนัขจรจัด หมายถึงจะต้องดุร้าย ขอให้เรียก “สุนัขชุมชน” ที่ทุกคนเป็นเจ้าของ แต่ไม่มีใครที่จะเป็นเจ้าของดูแล แต่ทุกคนเอาอาหารไปให้ ความดุร้ายจะน้อยลง สุนัขจรจัดต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้อาหารอยู่รอด หาอาหารเอง แต่สุนัขชุมชนเป็นสุนัขที่รู้จักคนให้อาหารและมีนิสัยที่ค่อนข้างจะไม่ดุร้าย”*¹²⁹

วัตถุประสงค์ของโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวฯ นี้ ประกอบด้วย 1) เพื่อป้องกันปัญหาการเพิ่มจำนวนสุนัขและแมวจรจัดในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ 2) เพื่อสร้างเครือข่ายการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าและบูรณาการการดำเนินงานให้ครอบคลุมพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ 3) เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสุนัข-แมวของประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ 4) เพื่อสร้างภูมิคุ้มโรคให้แก่สุนัขและแมว 5) เพื่อควบคุมดูแลและติดตามจำนวนประชากรสุนัข-แมว ในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ และ 6) เพื่อให้สุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ ได้รับการจัดการสวัสดิภาพสัตว์ มีคุณภาพความเป็นอยู่ที่ดี

¹²⁸ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹²⁹ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

โดยเป้าหมายสำคัญในการดำเนินโครงการ คือ 1) สุนัขและแมวด้วยโอกาสในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ได้รับการควบคุมดูแลและติดตาม 2) สุนัขและแมวที่มีเจ้าของในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ มีการจัดสวัสดิภาพสัตว์และมีความเป็นอยู่ที่ดี และ 3) สุนัขและแมวทั้งหมดในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ มีภูมิคุ้มกันโรค¹³⁰

ส่วนที่ 3 ก้าวแรกที่นำไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องหมา ๆ แมว ๆ ในพื้นที่

กิจกรรมตั้งแต่เริ่มจุดไม้ขีดก้านแรก

“เทศบาลเมืองกะทู้ได้เริ่มแก้ปัญหาสุนัขและแมวมาตั้งแต่ปี 2552 เพราะช่วงนั้นสถานการณ์ความขัดแย้งในชุมชนค่อนข้างรุนแรง มีทะเลาะกัน จะยิงกัน เพราะเรื่องขี้หมา ซึ่งเป็นปัญหาในท้องถิ่นมาโดยตลอด ประชากรเราสามหมื่นกว่าคน แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่แค่นั้น มีทั้งคนอพยพย้ายถิ่น มีที่มาเป็นแคมป์คนงาน ชาวต่างชาติ มาพักอาศัย และนักท่องเที่ยวด้วย หากนับจริง ๆ ประชากรเราก็น่าจะเกินแสนคน”¹³¹

จากการที่มีประชาชนร้องเรียนเข้ามาจำนวนมาก เทศบาลเมืองกะทู้ก็เริ่มลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน พูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น นำมาสู่การตั้งคำถามว่าทำอะไร คนกับสัตว์เหล่านั้นจึงจะอยู่ร่วมกันได้ สุดท้ายก็นำมาสู่นโยบายและแผนงาน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หากมาคลี่ให้เห็นถึงวิธีการดำเนินงาน ณ ปัจจุบัน จะพบว่า มีขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้

1) การจัดทำโครงการฯ

เริ่มต้นจากการจัดทำแผนการดำเนินงาน เขียนโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ เสนอต่อผู้บริหารเพื่อขออนุมัติโครงการฯ ปีงบประมาณ 2564 ประสานงานเครือข่าย ปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต ปศุสัตว์อำเภอกะทู้ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย (Soi Dog Foundation) เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกหน่วยให้บริการผ่าตัดทำหมันสุนัขและแมวทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ ทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบ ดำเนินงานตามโครงการ สรุปโครงการฯ และรายงานผลการดำเนินงาน

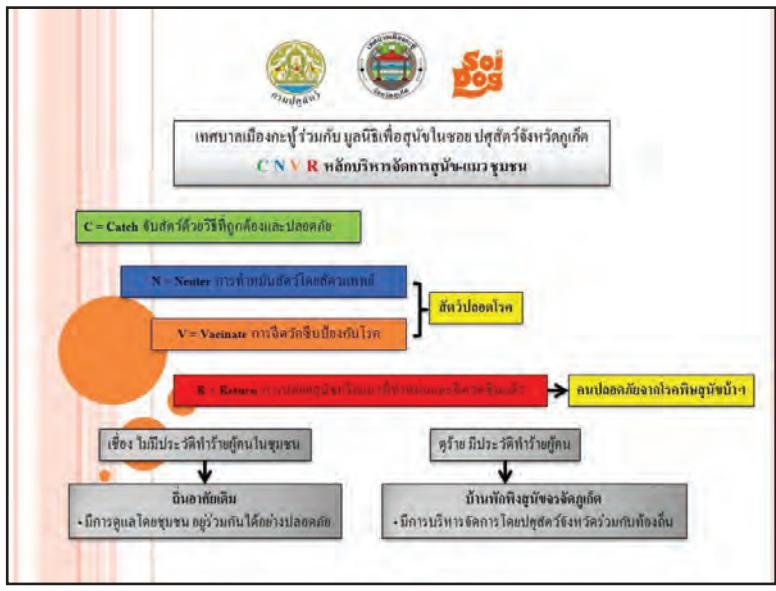
¹³⁰ เทศบาลเมืองกะทู้, เอกสารโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

¹³¹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

2) การบริหารจัดการสุนัขและแมว ด้วยแนวทาง CNVR

เทศบาลเมืองกะทู้ ร่วมกับ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย ปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต ดำเนินงาน ด้วยหลักการบริหารจัดการสุนัขและแมว CNVR ประกอบด้วย C Catch จับสัตว์ด้วยวิธี ที่ถูกต้องและปลอดภัย/ N Neuter การควบคุมอัตราการเกิดสุนัขและแมว ด้วยการทำหมัน โดยสัตวแพทย์/ V Vaccinate การสร้างภูมิคุ้มกันโรคด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรค/ และ R Return การปล่อยสุนัขและแมวที่ทำหมันและฉีดวัคซีนแล้ว

ภาพที่ 1: CNVR หลักการบริหารจัดการสุนัข-แมวชุมชน

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, เอกสารโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ภาพที่ 2: C catch จับสัตว์ด้วยวิธีที่ถูกต้อง และปลอดภัย

ภาพที่ 3: N Neuter การทำหมันโดย สัตวแพทย์

ภาพที่ 4: V Vaccinate การฉีดวัคซีนป้องกันโรค

ภาพที่ 5: R Return การปล่อยสุนัขและแมวที่ทำหมันและฉีดวัคซีนแล้ว

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, เอกสารโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

3) การดำเนินงานในพื้นที่

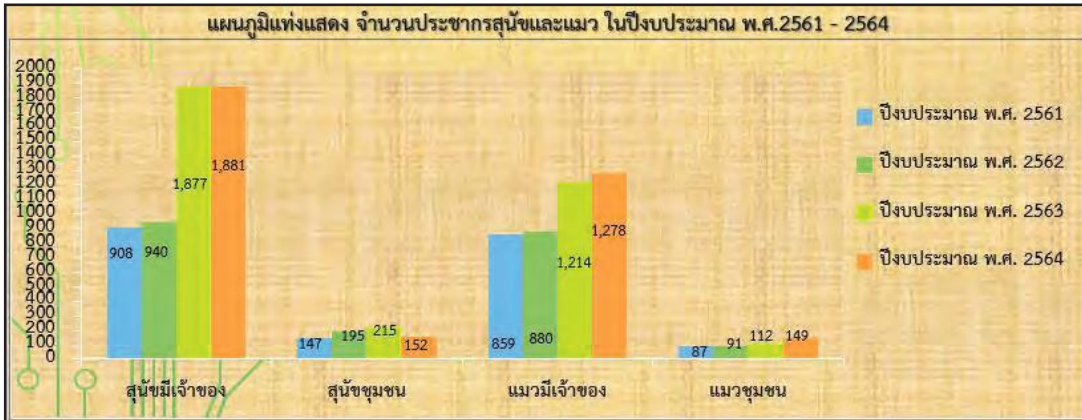
เทศบาลเมืองกะทู้ได้มีการลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ร่วมคิดร่วมวางแผนกำหนดมาตรการทางสังคม เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ประชุมหารือและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเครือข่ายการดำเนินงาน เครือข่ายประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และประชาชน
- 2) สำรวจและขึ้นทะเบียนสุนัขและแมวในเขตเทศบาลฯ

ตารางที่ 1: ข้อมูลสุนัข-แมวที่ทำการสำรวจในแต่ละปี

ปีงบประมาณ	สุนัข (ตัว)			แมว (ตัว)		
	สุนัขมีเจ้าของ	สุนัขชุมชน	รวม	แมวมีเจ้าของ	แมวชุมชน	รวม
1 ตุลาคม 2560-30 กันยายน 2561	908	147	1,055	859	87	946
1 ตุลาคม 2561-30 กันยายน 2562	940	195	1,135	880	92	971
1 ตุลาคม 2562-30 กันยายน 2563	1,877	215	2,092	1,214	112	1,326
1 ตุลาคม 2563-30 กันยายน 2564	1,881	152	2,033	1,278	149	1,427

ภาพที่ 6: จำนวนประชากรสุนัข-แมว พ.ศ. 2561-2564

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,2565).

ทั้งนี้ในการดำเนินงาน ได้จัดแบ่งสุนัขและแมว ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 กลุ่มสุนัขและแมวกรณีที่เชื่อง ไม่มีประวัติทำร้ายผู้คน จะถูกส่งกลับถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม ดูแลโดยชุมชนและอยู่ร่วมกันได้ปลอดภัย

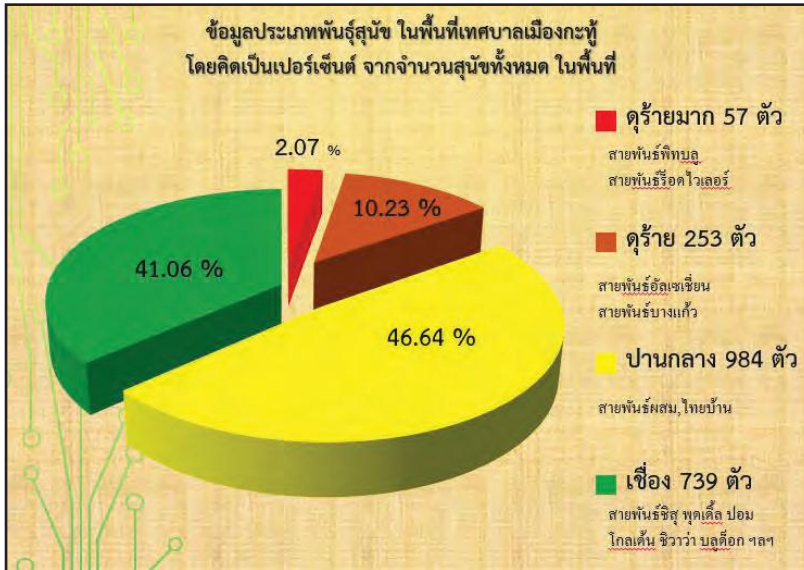
ประเภทที่ 2 กลุ่มสุนัขและแมวกรณีดุร้าย มีประวัติทำร้ายผู้คน นำส่งเข้าบ้านพักพิงสุนัขจรจัดภูเก็ที่บริหารจัดการโดยปศุสัตว์จังหวัดร่วมกับเทศบาลฯ¹³²

นอกจากนี้ เทศบาลเมืองกะทู้ ได้สำรวจเพิ่มเติม เรื่องความดุร้ายโดยแยกตามสายพันธุ์ พบว่า มีสุนัขดุร้ายมาก 57 ตัว สุนัขดุร้าย 253 ตัว สุนัขดุร้ายปานกลาง 984 และสุนัขเชื่อง 739 ตัว¹³³

¹³² สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 79.

¹³³ สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 76-77.

ภาพที่ 7: การจำแนกประเภทสุนัข-แมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการพัฒนาศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,2565).

3) นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการขึ้นทะเบียนสุนัขและแมว ด้วยระบบ Rabies One Data โดยประชาชนสามารถลงทะเบียนสุนัขและแมว ผ่าน QR Code ลงทะเบียนสุนัข-แมว

4) ออกหน่วยให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ฆ่าตัดทำหมันสุนัขและแมว ฟรี โดยประชาชนสามารถลงทะเบียนจองคิวทำหมัน ผ่าน QR Code จองคิวทำหมันสุนัข-แมว

5) จัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับสุนัขและแมว ผ่านทาง Messenger และ Line จากนั้นเทศบาลฯ รับเรื่องและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผ่านกลุ่มไลน์ที่เป็นเครือข่ายในการลงพื้นที่แก้ปัญหาเรื่องร้องเรียน และแจ้งสถานะผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบภายใน 7 วัน¹³⁴

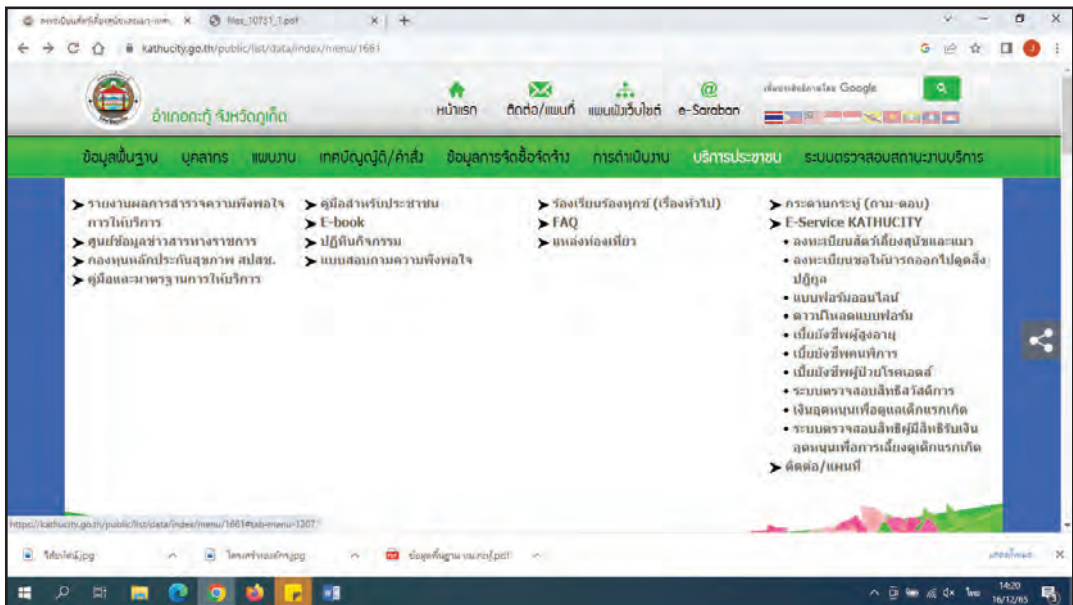
¹³⁴ สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 77-78.

ภาพที่ 8: การลงทะเบียนสุนัข-แมว จอกรับแจ้ง และรับเรื่องร้องเรียนผ่าน QR Code

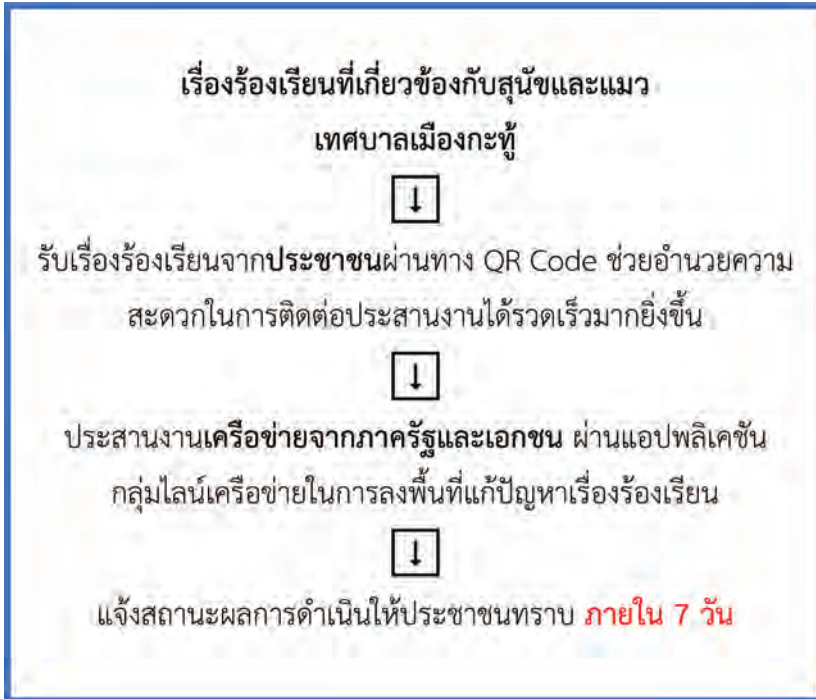
ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,2565).

ภาพที่ 9: การลงทะเบียนสัตว์เลี้ยงสุนัขและแมว และรับเรื่องร้องเรียนผ่านทางเว็บไซต์ <https://kathucity.go.th/public/list/data/index/menu/1661>

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,2565).

ภาพที่ 10: แผนผังขั้นตอนการรับเรื่องร้องเรียนของเทศบาลเมืองกะทู้

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,2565).

6) ประเมินผลโครงการฯ เกิดขึ้นหลังจากการจัดกิจกรรม โดยกองยุทธศาสตร์และงบประมาณมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจประชาชนที่มาใช้บริการ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับนำมาปรับปรุงโครงการ จากนั้นรายงานให้แก่ผู้บริหารได้รับทราบ โดยในการประเมินโครงการฯ นี้จะเกิน 4.5 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ประชาชนมีความพึงพอใจมากที่สุด สำหรับความคิดเห็นของประชาชนที่เจอการประเมิน คือ อยากให้มีการจัดกิจกรรมเป็นประจำทุกปี โดยเวลาที่เทศบาลออกหน่วยบริการ จะมีประมาณ 5-6 พื้นที่ ซึ่งจะครอบคลุมเกือบทุกชุมชน¹³⁵

พนักงานจ้าง-เทศบาลและเครือข่ายเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเรื่องหมา-แมว

ปัญหาสุนัขและแมวที่ไม่มีเจ้าของถือเป็นวาระแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่เกินกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่หรือหน่วยงานตั้งกรมปศุสัตว์จะทำเพียงหน่วยงานเดียว ทว่าต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยกัน ทั้งหน่วยงานสาธารณสุข

¹³⁵ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มูลนิธิ ควบคู่ไปกับการรณรงค์ให้คนเลี้ยงสัตว์เหล่านั้นมีความ
รับผิดชอบ¹³⁶

ในส่วนนี้เราลองมาดูว่า แต่ละภาคส่วนได้มีบทบาทความร่วมมือกันอย่างไรบ้าง

1) เทศบาลเมืองกะทู้ – ผู้รับบทหลัก

เทศบาลเมืองกะทู้ได้มีบทบาทสำคัญในหลายเรื่อง กล่าวคือ เริ่มแรกสุดคือ

(1) การเสนอโครงการฯ เพื่อขออนุมัติโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและ
ติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ โดยมีการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณ
ใน พ.ศ. 2564 จากนั้นสภาเทศบาลจะพิจารณาเห็นชอบ โดยโครงการนี้ก็ได้รับการจัดสรร
งบประมาณให้ดำเนินการมาต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี

“สภาที่ดูเรื่องของงบประมาณ ที่ผ่านมามีการพูดคุยกัน สมาชิกสภา เราเอา
ปัญหาเรื่องสุนัข แมวมาพูดคุยว่าจะต้องแก้ไขปัญหา สมาชิกทุกคนก็เห็นด้วยว่า
เราจะแก้ปัญหาอย่างไรเพื่อให้เรื่องสุนัขและแมวในเขตเทศบาลเมืองกะทู้ได้ลด
ปัญหาลง และก็มี การควบคุมได้ง่ายขึ้น ซึ่งก็มีการตั้งงบประมาณอย่างต่อเนื่อง
ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาเพื่อที่จะดำเนินการ เรื่องนี้เป็นการร่วมมือ
กับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของเทศบาล สมาชิกสภา ฝ่ายผู้บริหาร
ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่ลงไปดำเนินการ”¹³⁷

(2) การลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามชุมชนต่าง ๆ เพื่อร่วมคิด
ร่วมวางแผน กำหนดมาตรการทางสังคมเพื่อการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

(3) การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนำเครือข่ายลงพื้นที่ออกหน่วยบริการแก่
ประชาชน ซึ่งก่อนจะมีการลงพื้นที่หรือออกหน่วย จะมีการประชุมกับเครือข่ายเพื่อกำหนด
ความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อสำรวจและขึ้นทะเบียนสุนัข-แมว โดยใช้ระบบ Rabies One
Data และ QR Code มาเป็นตัวช่วยในการลงทะเบียนสุนัข-แมว จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์

¹³⁶ ศรีบุญ ภัทติวงศ์, “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาสุนัขจรจัด กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานี”,
(การศึกษาศาสตร ัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2560).

¹³⁷ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ให้ประชาชนทราบวันและเวลาในการออกหน่วยบริการ มีการสรุปโครงการและรายงานผลการดำเนินงาน หลังจากที่มีการออกหน่วยให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและให้บริการผ่าตัดทำหมันสุนัขและแมวทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ

การลงพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในแต่ละครั้งจะมีเทศบาลเมืองกะทู้เป็นหลัก และมีเครือข่ายที่เข้ามาร่วมลงพื้นที่ด้วย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนที่เป็นแกนนำและจิตอาสาในพื้นที่

“เวลามีกิจกรรมแต่ละครั้งเจ้าหน้าที่เทศบาลเป็นหลักส่วนหนึ่ง แล้วก็จะมีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐส่วนหนึ่ง เจ้าหน้าที่มูลนิธิ Soi Dog ประชาชนจิตอาสาเข้ามาช่วยกัน เรามีภาคีเครือข่ายค่อนข้างเยอะ ในการดำเนินการแต่ละครั้งเราจะต้องใช้เจ้าหน้าที่ประมาณ 20-30 คน จะเป็นภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วย ส่วนใหญ่ก็เป็นเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ มูลนิธิ Soi Dog ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เข้ามาช่วยดูแล”¹³⁸

(4) การแก้ปัญหาเรื่องร้องเรียน ในการแก้ปัญหาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับสุนัข-แมว ในขั้นตอนของการประสานงานของเทศบาลเมืองกะทู้กับเครือข่ายต่าง ๆ จากภาครัฐและเอกชน จะดำเนินการผ่านแอปพลิเคชันไลน์กลุ่มและไลน์เครือข่ายในการลงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาที่ประชาชนทำการร้องเรียนเข้ามาไปยังช่องทางต่าง ๆ ของเทศบาลเมืองกะทู้¹³⁹

ภาพที่ 11: การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

¹³⁸ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹³⁹ เทศบาลเมืองกะทู้, เอกสารรายละเอียดโครงการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

สำหรับกลไกการทำงานภายในเทศบาล คือ เน้นการสื่อสารพูดคุยกันภายในกอง การติดตามการดำเนินงานโดยการประชุมทุกเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง และหลังการประชุมผู้บริหาร ที่เป็นการมอบนโยบายและงาน ก็จะต้องนำมาถ่ายทอดต่อให้รับทราบ

“ถ้าหากมีปัญหาเราก็จะสื่อสารกัน ประสานงานกันว่าแก้ไขกันยังไง ระดับ กองเขาจะแก้ไขกันก่อน พอแก้ไขไม่ได้ก็จะมาหาปลัด ปลัดแก้ไขไม่ได้ก็จะหา ท่านนายกฯ แต่เราก็จะมีการประชุมกันทุกเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง ส่วนการประชุม ของผู้บริหารก็จะมาถ่ายทอดข้อมูลให้กับผู้อำนวยการกอง ในการประชุมแต่ละ ครั้งเป็นการประชุมเพื่อติดตามงานว่าตรงนี้ติดขัดอะไร ตรงนี้ทำไมถึงทำต่อไม่ได้ งานมันล่าช้าเพราะอะไร หลังจากนั้นให้ ผอ.กองไปสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งเขา ก็ต้องมีการประชุมพนักงานทุกเดือนเหมือนกัน จากนั้นทำรายงานสรุปให้ผู้บริหาร ทราบว่ามีการถ่ายทอดนโยบายและมีการสื่อสารกับคนในทีม”¹⁴⁰

2) บทบาทของภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2.1) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่

(1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดภูเก็ต รวม 19 แห่ง ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานโครงการและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานให้แก่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต เพื่อจ่ายเป็น ค่าอาหาร ค่ายารักษาโรค ค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ใน บ้านพักพิงฯ ค่าจ้างเหมา ผู้เลี้ยงดูสุนัข ในส่วนของเทศบาลเมืองกะทู้ ได้สนับสนุนงบประมาณ เป็นประจำทุกปี ปีละ 40,000 บาท

(2) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ตและสำนักงานปศุสัตว์อำเภอกะทู้ มีบทบาท ในการให้คำแนะนำและสนับสนุนบุคลากรทางด้านเทคนิคและวิชาการ สำหรับการฝึกอบรม ประชาชนในพื้นที่ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว เห็นความสำคัญและมีความรู้ความเข้าใจ ในการเลี้ยงสุนัขและแมว

¹⁴⁰ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

“ท่านนายกฯ ลงไปดูการทำงาน และคอยถามเราว่า เราขาดเหลืออะไร เราก็บอกว่า เราขาดงบประมาณและขาดคน ซึ่งกำลังคนสามารถขยายเวลาทำงานให้มากขึ้นได้ แต่ถ้าอยากให้มีปริมาณสัตว์เลี้ยงที่ได้รับการดูแลมากขึ้น ต้องทำให้เกิดความต่อเนื่องและท้องถิ่นต้องของงบประมาณสนับสนุนเวชภัณฑ์ ยา วัสดุวิทยาศาสตร์ เทศบาลจึงตั้งبودหนุนเวชภัณฑ์ ยา วัสดุวิทยาศาสตร์ และให้การสนับสนุนเรามา 3 ปี ให้งบจัดซื้อยาสำหรับทำหมัน ในเรื่องของวัคซีน เป็นของกระทรวงเอง เทศบาลเขาจะเตรียมการก่อนที่จะมีช่วงณรงค์เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า เทศบาลมีการวางแผนสั่งวัคซีนก่อนที่วัคซีนจะขาดตลาด ทำให้เราสามารถดูแลสุนัขและแมวในพื้นที่ของเขาเองได้”¹⁴¹

การทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ จะมีคณะทำงานป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 19 แห่ง ซึ่งจะมีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลาย ๆ แห่งมีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับศูนย์พักพิงสุนัขจังหวัดภูเก็ต เพื่อเป็นแหล่งรองรับสุนัขชุมชนและสุนัขที่ดุร้ายที่ไม่มีเจ้าของ โดยศูนย์พักพิงจะนำงบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ให้มาจัดการศูนย์พักพิง ทั้งค่าอาหาร ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ และค่าดำเนินการ¹⁴²

นอกจากนี้ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ/จังหวัดได้จัดอบรมอาสาป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อให้ประชาชนสามารถเป็นตัวแทนจากปศุสัตว์ในการออกหน่วยไปฉีดวัคซีน โดยทางปศุสัตว์จะออกไปประกาศเป็นบัตรประจำตัวเพื่อใช้ในการออกหน่วย

“เมื่อเริ่มมีคนสนใจมากขึ้น จึงได้มีการจัดอบรมอาสาปศุสัตว์ด้านโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 90 คน เป็นตัวแทนที่มาจากแต่ละชุมชน โดยอาสาปศุสัตว์นี้จะคอยดูแลพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง และต้องผ่านการอบรมและมีใบอนุญาตที่ออกโดยปศุสัตว์จังหวัด ซึ่งอาสาปศุสัตว์สามารถฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้าแก่สัตว์เลี้ยงได้ แต่หากเจอกรณีสัตว์ดุร้าย สามารถขอความร่วมมือเครือข่ายอย่างมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย หรือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ที่ชำนาญการให้เข้ามาช่วยได้”¹⁴³

¹⁴¹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁴² Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁴³ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

(3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดภูเก็ตและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอกะทู้ มีบทบาทในการตรวจสอบและออกหนังสือยืนยันกรณีไม่พบผู้ป่วยและเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า ในเขตเทศบาลเมืองกะทู้ ดังภาพที่ 58 หนังสือยืนยันกรณีไม่พบผู้ป่วยและเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้

ภาพที่ 12: หนังสือยืนยันกรณีไม่พบผู้ป่วยและเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

“ในโครงการโรคพิษสุนัขบ้า สาธารณสุขอำเภอมีบทบาทดูแลเรื่องพิษสุนัขบ้าในคน มีสุนัข หรือสัตว์เลื้อยคลานอื่น ๆ เป็นพาหะ เราบูรณาการกับเทศบาล โดยการอบรมให้ความรู้ให้กับแกนทำภาคประชาชน ได้แก่ 1) ป้องกันไม่ให้ถูกสุนัขกัด ด้วยมาตรการ 5 ย อย่าเหยย อย่าแยก อย่ายุ่ง อย่าแย่ง และอย่าเหยียบ 2) สอนให้ประชาชนสื่อสารเรื่องการทำความสะอาดแผลปฐมพยาบาลเบื้องต้นหลังจากถูกหมากัด และ 3) การให้บริการฉีดวัคซีนเป็นการป้องกันล่วงหน้า หากเป็นโรงพยาบาลอื่นจะมีราคาสูง แต่ รพ.สต.มีให้บริการตรงนี้

แต่เนื่องจากวัคซีนมีราคาสูง เราจึงจัดสรรให้เฉพาะคนเป็องหน้าก่อน อาสาสมัคร
ที่ทำงานหมาแมว เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เป็นต้น”¹⁴⁴

2.2) องค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย หรือ Soi Dog Foundation เป็นองค์กรที่ช่วยเหลือสุนัขและแมวจรจัด มีบทบาทในการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้า คอยสนับสนุนการฉีดวัคซีนและทำหมันสุนัขและแมวที่ไม่มีเจ้าของในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ รวมไปถึงอบรมให้ความรู้ให้คำแนะนำแก่ประชาชนในพื้นที่ และการรักษาโรคในสุนัขและแมวชุมชน เพื่อจัดการสวัสดิภาพของสัตว์ให้มีสุขภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี

มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย มีงบประมาณในการช่วยเหลือสุนัข-แมวจรจัด กำลังหาพื้นที่สำหรับทำกิจกรรม จนเมื่อได้ทราบว่าเทศบาลก็ได้ทำเรื่องนี้ด้วยเหมือนกัน จึงขอลงพื้นที่ ด้วยเนื่องจากเทศบาลเป็นเจ้าของพื้นที่ หลังจากนั้นมาจึงได้ทำงานร่วมกันและต่างช่วยเหลือ และสนับสนุนกันมาโดยตลอด

“ช่วงแรก ย้อนกลับไปเมื่อ 5 ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2561) ได้เดินมาคุยกับเทศบาล ว่าเรามีงบประมาณในการดำเนินงาน แต่ไม่มีอำนาจในท้องถิ่น จึงมาขอให้เทศบาลในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ช่วยพาลงพื้นที่ และก็ได้ได้รับความร่วมมืออย่าง ดีมาตลอด รวมถึงการช่วยกันแก้ปัญหาสุนัขจร ด้วยการย้ายสุนัขไปยังศูนย์พักพิง ที่มาทำได้เพราะท่านนายกฯ เปิดห้องและประชุมกับเรา ท่านเปิดใจคุยแล้วถามว่า มูลนิธิอยากได้อะไร เราก็สบายใจที่จะบอกว่าอยากให้ทำอะไร อยากได้อะไร ท่านก็สนับสนุน เพราะเราไม่ใช่แค่ทำกับสัตว์ แต่มันเป็นเรื่องของปรับ Mindset ของประชาชน ในการมองปัญหาหมาและดูแลหมา ซึ่งเป็นสิ่งที่เราอยากทำ”¹⁴⁵

อาจกล่าวได้ว่า มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยมีการบริการแบบครบวงจร ทั้งเจ้าหน้าที่ คอยจับสัตว์ สัตวแพทย์เป็นของมูลนิธิเอง บุคลากรที่สามารถสนับสนุนได้ 20 คน ซึ่งสามารถ ให้บริการทำหมันได้ประมาณ 50-70 ตัว มีห้องฉีดวัคซีน ที่ตั้งของมูลนิธิฯ อยู่ที่ไม้ขาว และ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากการบริจาคเดิมได้มาประเทศอังกฤษ แต่ระยะหลังคนไทย เริ่มเห็นความสำคัญ ก็เข้ามาบริจาคกันมากขึ้น¹⁴⁶

¹⁴⁴ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁴⁵ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁴⁶ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ภาพที่ 13-14: การทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลเมืองกะทู้กับมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย (Soi Dog)

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

2.3) แกนนำชุมชน ได้แก่ ประธานชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข จะได้เข้ารับการฝึกอบรมโดยวิทยากรจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย และสำนักงานสาธารณสุข จากนั้นมอบหมายให้เป็น “อาสาปศุสัตว์ด้านโรคพิษสุนัขบ้าจากจังหวัด” แล้วดำเนินการแก้ไขปัญหาเหตุรำคาญและโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ เช่น ออกสำรวจและขึ้นทะเบียนสุนัขและแมวในพื้นที่ชุมชน ร่วมออกหน่วยให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่

เทศบาลเมืองกะทู้ได้ทำการลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนคนในชุมชนได้มีการคิดร่วมกันและร่วมกันวางแผนในการกำหนดมาตรการทางสังคม เพื่อสร้างพื้นที่ให้ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า ร่วมกันให้ข้อมูล คอยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ และสอดส่องดูแลปัญหาที่เกี่ยวกับสุนัขและแมวในพื้นที่¹⁴⁷

“เราเป็นประธานชุมชนอยู่แล้ว เรามาประชุมบ่อยมากที่กองสาธารณสุขฯ หากพี่น้องประชาชนอยากฉีดวัคซีนหรือทำหมัน เขาจะมาถามเราว่า วันไหน เขาก็จะอยากรู้และให้เราช่วยประสาน เรามีกรรมการชุมชน มีอสม. ซึ่งคนในชุมชนสามารถติดต่อกับแกนนำได้ตลอดเวลา”¹⁴⁸

¹⁴⁷ สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 78.

¹⁴⁸ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ในการทำงานของแกนนำชุมชนนั้นได้ทำอย่างเป็นระบบ การลงพื้นที่ทำกิจกรรมจะทำตามปฏิทินที่เทศบาลเมืองกะทู้ได้ให้ไว้ จากนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งให้ประชาชนรับทราบในการลงพื้นที่ของเทศบาลและอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียนจองคิวเพื่อรับบริการ ซึ่งมีทั้งที่แจ้งผ่านแกนนำชุมชนโดยตรงและการจองคิวผ่านแอปพลิเคชันของเทศบาล

“เรามีปฏิทินแผนงาน มีปฏิทินงานของเทศบาล เรามีคณะกรรมการ เมื่อรู้ว่าวันใดจะต้องมีการฉีดวัคซีน ทำหมัน พวกเราก็จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เดียวนี้เทศบาลมีการให้ลงแอปพลิเคชันเพื่อจองคิวฉีดวัคซีน ทำหมัน เดือนละ 1 ครั้ง ครั้งละ 50 ตัวต่อเดือน หน้าทีของพวกเราก็คือประชาสัมพันธ์และแจ้งให้ประชาชนลงทะเบียน เพื่อรับบริการครั้งนี้ของเทศบาล โดยที่ประชาชนไม่ต้องเดินทางมาที่สำนักงานเทศบาล”¹⁴⁸

ภาพที่ 15: แกนนำชุมชนกับการอบรมเพื่อเป็นอาสาปศุสัตว์ในพื้นที่

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

¹⁴⁸ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ภาพที่ 16-18: อาสาปศุสัตว์กับการทำงานในพื้นที่

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

2.4) วัดในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ ได้แก่ วัดอนุกษัตริย์ธาราม และวัดกะทู้ ก็ได้มีบทบาทในการร่วมกันสอดส่องดูแล และร่วมตรวจสอบจำนวนสุนัข-แมว ซึ่งอาจมีผู้ลักลอบนำมาปล่อยทิ้ง รวมไปถึงแจ้งการทำหมันการเจ็บป่วยของสัตว์ และการเปิดพื้นที่ให้เทศบาลเข้าไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ดังที่ท่านเจ้าอาวาส ได้ให้ข้อมูลกับทีมวิจัยว่า

“พระเณรก็ดีใจกับโครงการนี้ เพราะมีการทิ้งสุนัขและแมวที่วัดน้อยลง เพราะชุมชนกับเทศบาลได้มาหารือร่วมกันกับบ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงานต่าง ๆ เรามาคุยกันถึงปัญหา และหาทางแก้ด้วยกัน สิ่งสำคัญคือ ต้องอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ทำแล้วทิ้ง ทำแล้วตรวจซ้ำ เวียนเข้าไปดู ไม่ใช่แค่ถ่ายภาพ ทำแล้วติดตามความคืบหน้าตลอด”¹⁵⁰

¹⁵⁰ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

กลไกการทำงานกับเครือข่าย

1) เทศบาลเมืองกะทู้เป็นศูนย์กลางคอยประสานงาน เมื่อมีการร้องเรียนเข้ามายังเทศบาล เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะพิจารณาความเกี่ยวข้องว่ามีหน่วยงานภายในเทศบาลและภายนอกเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับกรณีเรื่องร้องเรียนนี้ จากนั้นจึงทำการประสานงาน และทำการลงพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับเครือข่ายที่ประสานงานกันไว้ เรื่องที่ประชาชนทำการร้องเรียนเกี่ยวกับสุนัข-แมว ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกลิ่น อุจจาระ เสียงดังรบกวน โดยส่วนมากเป็นเหตุรำคาญ ซึ่งช่องทางที่สามารถร้องเรียนมายังเทศบาล สามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ โฉนของเทศบาลที่เป็น One Stop Service การร้องเรียนผ่านแกนนำชุมชน

“หน้าที่หลัก ๆ ในโครงการนี้ก็คือ การประสานงานและการลงพื้นที่เพื่อแก้ไขเรื่องร้องเรียน ยกตัวอย่างมีเคสร้องเรียนเข้ามา จากนั้นทำการประสานงานกับเครือข่าย เช่น ปศุสัตว์จังหวัด มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย ส่วนการลงพื้นที่ที่ประชาชนร้องเรียนเข้ามา เป็นการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหา ซึ่งเทศบาลก็เข้าไปทำงานร่วมกับเครือข่าย”¹⁵¹

2) การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนทั้ง 19 ชุมชน การจัดอบรมเกิดขึ้นก่อนที่เทศบาลเมืองกะทู้จะลงพื้นที่ไปฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้า ก่อนจะเข้าไปทำหมันก็จัดอบรมให้ความรู้กับประชาชนอีกครั้ง ในการจัดอบรมอาสาป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของปศุสัตว์นั้น จะจัดอบรมโดยมีประชาชนที่เป็นตัวแทนจากท้องถิ่นละ 2 คน เพื่อเป็นตัวแทนจากปศุสัตว์ในการออกหน่วยไปฉีดวัคซีน โดยทางปศุสัตว์จะออกใบประกาศเป็นบัตรประจำตัวเพื่อใช้ในการออกหน่วย

“เมื่อเริ่มมีคนสนใจมากขึ้น จึงได้มีการจัดอบรมอาสาปศุสัตว์ด้านโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 90 คน เป็นตัวแทนที่มาจากแต่ละชุมชน โดยอาสาปศุสัตว์นี้จะคอยดูแลพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง และต้องผ่านการอบรมและมีใบอนุญาตที่ออกโดยปศุสัตว์จังหวัด ซึ่งอาสาปศุสัตว์สามารถฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้าแก่สัตว์เลี้ยงได้ แต่หากเจอกรณีสัตว์ดุร้าย สามารถขอความร่วมมือเครือข่าย อย่างมูลนิธิ Soi Dog หรือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ที่ชำนาญการให้เข้ามาช่วยได้”¹⁵²

¹⁵¹ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁵² Personal communication, 9 มกราคม 2566.

3) กลไกการสื่อสาร คือ การสื่อสารอยู่ตลอดทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีของแต่ละภาคส่วนยิ่งทำให้การทำงานร่วมกันง่ายมากขึ้น นอกจากนี้ การสื่อสารกันโดยตรงผ่านไลน์ ทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการทำงาน เวลาลงพื้นที่ก็จะมีการนัดเครือข่ายและลงทำงานกันเป็นทีม

“เวลามีกิจกรรมอะไร ก็ส่งไลน์ประสานกันโดยตรง ไม่ต้องทำหนังสือก็สะดวก ทำงานได้สะดวกรวดเร็ว เรามีกลุ่มไลน์อย่างกลุ่มงานควบคุมโรค เวลาลงพื้นที่ก็จะมีการลงไปเป็นทีม มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เทศบาลในพื้นที่ก็มีสม. กรณีบางเคสต้องใช้ตำรวจ ก็พาตำรวจไปด้วยกรณีที่เขาไม่ให้ความร่วมมือ”¹⁵³

ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการ

1) งบประมาณ

(1) งบประมาณสำหรับผ่าตัดทำหมันสุนัข-แมว เป็นงบประมาณจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองกะทู้ สนับสนุนงบประมาณ 40,000 บาทต่อปีให้แก่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ตเพื่อใช้ในผ่าตัดทำหมันสุนัข-แมว โดยสามารถทำหมันสุนัขและแมวได้ประมาณ 100-150 ตัวต่อปี โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยตัวละ 300-400 บาทต่อตัว หากเป็นคลินิกของเอกชนจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 700-1,500 บาทต่อตัว ซึ่งในการทำโครงการฯ ดังกล่าวช่วยให้ประชาชนประหยัดค่าใช้จ่ายได้ประมาณ 400-1,100 บาทต่อตัว

(2) งบประมาณสำหรับฉีดวัคซีนให้สุนัข-แมวเพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เทศบาลเมืองกะทู้ได้รับเงินอุดหนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเพื่อใช้ในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า จำนวน 54,600 บาท (งบประมาณที่ได้รับอุดหนุนในปี 2564) เงินจำนวนดังกล่าว ช่วยทำให้น้องสุนัข-แมวได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าจำนวน 3,460 ตัวต่อปี ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยตัวละ 30 บาท แต่หากใช้บริการคลินิกเอกชนต้องมีค่าใช้จ่ายประมาณ 80-120 บาทต่อตัว ซึ่งโครงการฯ ดังกล่าวช่วยให้ประชาชนประหยัดค่าใช้จ่ายได้ประมาณ 50-90 บาทต่อตัว

¹⁵³ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

“จากงบประมาณของเทศบาล กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็มีงบประมาณจำนวนสุนัขทำการผ่าตัด สุนัขทำหมัน ประมาณ 100-150 ตัวต่อปี ถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนในเขตพื้นที่ในการลดค่าใช้จ่าย ที่ใช้งบประมาณไม่มาก เพราะว่ามีความร่วมมือกับปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์จังหวัด และมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยซึ่งมีทีมสัตวแพทย์มาช่วยเหลือและให้คำแนะนำ ไม่ได้มีการตั้งงบประมาณไว้มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการซื้อวัสดุอุปกรณ์ และไม่มีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าแรง เนื่องจากมีเครือข่ายทุกคนมาช่วยกัน”¹⁵⁴

(3) งบประมาณสำหรับบ้านพักพิงสุนัขจรจัดภูเก็ต โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดภูเก็ตร่วมกันสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานให้แก่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร ค่ายารักษาโรค ค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในบ้านพักพิงฯ ค่าจ้างเหมาผู้เลี้ยงดูสุนัข ซึ่งในส่วนของเทศบาลเมืองกะทู้ได้สนับสนุนงบประมาณเป็นประจำทุกปี ปีละ 40,000 บาท ให้แก่บ้านพักพิงสุนัขจรจัดภูเก็ต

ในการดูแลสุนัข-แมวในเขตเทศบาลเมืองกะทู้ ไม่ได้มีเพียงโครงการเพิ่มศักยภาพการดูแลสุนัขและแมวเพียงโครงการเดียว แต่ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่ช่วยในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาสุนัข-แมวมืดอีก 2 โครงการ ได้แก่ โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า และโครงการอบรมให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการดูแลสุนัขและแมว ซึ่งงบประมาณโดยรวมประมาณ 290,000 บาท ทั้งนี้ เทศบาลสามารถดำเนินงานภายใต้งบประมาณที่มีอยู่ แต่หากมีการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ เพิ่มเติม เทศบาลอาจเพิ่มกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับประชาชนในแง่ของการแก้ปัญหาสุนัข-แมวมืดได้อีก

2) บุคลากร

1) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงของเทศบาลเมืองกะทู้ ในเรื่องนี้ประมาณ 2-3 คน แต่เมื่อมีการกิจกรรม เจ้าหน้าที่สำนัก/กองต่าง ๆ ก็มาช่วยกัน ทั้งการประชาสัมพันธ์ การทำความเข้าใจกับคนในชุมชน

2) วิทยากร เทศบาลเมืองกะทู้ได้รับการสนับสนุนบุคลากรจากมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และปศุสัตว์จังหวัด เพื่อจัดอบรมความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับสุนัขและแมว เป็นประจำทุกปี

¹⁵⁴ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

3) สัตวแพทย์และเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย พร้อมหน่วยผ่าตัดทำหมันเคลื่อนที่จากมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย ซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชนที่คอยสนับสนุนบุคลากรทั้งสัตวแพทย์และเจ้าหน้าที่ในการลงพื้นที่ผ่าตัดทำหมันตลอดทั้งปี โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

4) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดได้ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเทศบาลมีหน้าที่ประสานและขอความร่วมมือในการจัดอบรมให้กับประชาชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งทุกปี นอกจากนี้ ยังมีการอบรมให้แก่ อสม. ซึ่งมีจำนวนประมาณ 200 คน เพื่อให้ อสม. กระจายความรู้แก่ประชาชนต่อไป¹⁵⁵

ในส่วนของการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองกะทู้ มองว่าจำนวนบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการฯ แม้จะมีไม่มากแต่ไม่ได้เป็นข้อจำกัดในการทำงาน เนื่องจากเน้นการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายมากกว่าการทำงานจากเทศบาลเพียงฝ่ายเดียว¹⁵⁶

ภาพที่ 19: วิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุนัข-แมว จากมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2565).

¹⁵⁵ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁵⁶ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ภาพที่ 20: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ตและสำนักงานปศุสัตว์อำเภอกะทู้ สนับสนุนบุคลากรทางด้านเทคนิคในการฉีดวัคซีนและผ่าตัดทำหมันสุนัขและแมว

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ภาพที่ 21-22: มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยให้การสนับสนุนสัตวแพทย์ เจ้าหน้าที่และหน่วยผ่าตัดทำหมันเคลื่อนที่ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

3) อาคารสถานที่

(1) สถานที่ฉีดวัคซีนเป็นอาคารของเทศบาลและในบริเวณสวนสาธารณะของเทศบาล เทศบาลเมืองกะทู้มีจำนวน 19 ชุมชน เทศบาลฯ มีการทำแผนการดำเนินงานเพื่อวางแผนการลงพื้นที่ในแต่ละสัปดาห์ จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์ว่าจะทำกิจกรรมอะไร เช่น ทำหมันฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทางเทศบาลฯ เน้นการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

ใช้เวลาประมาณครึ่งวัน กรณีที่จะจัดกิจกรรมใหญ่ จะใช้พื้นที่บริเวณสวนสาธารณะของเทศบาลเมืองกะทู้ในการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นสถานที่กว้างขวาง และปลอดภัย¹⁵⁷

ภาพที่ 23-24: การบริการฉีดวัคซีนและทำหมันให้แก่สุนัข-แมว

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

(2) บ้านพักพิงสุนัขจรจัด บ้านพักพิงสุนัขจรจัดเป็นของจังหวัด ตั้งอยู่ในอำเภอถลาง บริเวณสวนป่าวังขนุน ซึ่งเป็นพื้นที่ของอุทยาน ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลเมืองกะทู้ ศูนย์พักพิงเป็นสถานที่ที่มีการรวบรวมสุนัขที่ไม่มีที่อยู่ ไม่มีเจ้าของ และสุนัขจรจัด ที่ผ่านมามีสัตว์ที่ถูกล่ามาไว้ที่ศูนย์พักพิงนี้ประมาณ 900 หรือ 1,000 กว่าตัว โดยมีมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยเข้าไปดูแลช่วยเหลือ มีการเลี้ยงดูสุนัขตลอดจนรักษาในกรณีที่สุนัขไม่สบาย ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์พักพิงคอยดูแลและบริหารจัดการ¹⁵⁸

¹⁵⁷ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁵⁸ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ภาพที่ 25-27: บ้านพักพิงสุนัขจรจัดภูเก็ต สภาพความเป็นอยู่ของบ้านพักพิงสุนัขจรจัดภูเก็ต

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ส่วนที่ 4 สมานฉันท์ ให้เราอยู่ด้วยกันได้- เรอ-จัน-หมา-แมว

ผลสำเร็จ และผลกระทบที่เกิดขึ้นค่อนข้างจะเห็นเป็นรูปธรรมอย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ กล่าวคือ

ผลสำเร็จในเชิงปริมาณ พบว่า

1) จำนวนเรื่องร้องเรียนลดลง

โดยใน พ.ศ. 2561 มีเรื่องร้องเรียนจำนวน 16 เรื่อง พ.ศ. 2562 มีเรื่องร้องเรียนจำนวน 14 เรื่อง พ.ศ. 2563 มีเรื่องร้องเรียนจำนวน 11 เรื่อง และ พ.ศ. 2564 มีเรื่องร้องเรียนจำนวน 9 เรื่อง¹⁵⁹

¹⁵⁹ สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 79.

“วัดเป็นทั้งที่รับหมาดน้ำแรก และเป็นผู้รับประโยชน์ด้วย เป็นผู้รับประโยชน์โดยตรง ทั้งลดปริมาณหมา การร่ำคาญรบกวน เสียง อันตราย คือไม่เคยได้ยินข่าวสุนัขกัดใครอีกเลย ที่เห็นเป็นรูปธรรมคือ ปริมาณสุนัขที่นำมาปล่อยลดลงมาก และในชุมชนเห็นชัดว่าสมัยนี้ไม่เคยได้ยินว่าหมากัดพระเวลาไปออกบิณฑบาต”¹⁶⁰

ตารางที่ 2: สถิติเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้

พ.ศ.	จำนวนคำร้อง	ผลการดำเนินการ
2561	16 เรื่อง	แล้วเสร็จทั้งหมด
2562	14 เรื่อง	
2563	11 เรื่อง	
2564	9 เรื่อง	

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, (2554)

2) การให้บริการที่เกี่ยวข้องกับสุนัขและแมวในพื้นที่ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น

การให้บริการที่เกี่ยวข้องกับสุนัขและแมวในพื้นที่ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ดังรายงานผลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่¹⁶¹ และรายงานผลประวัติการทำหมันสะสมของสุนัขและแมวในพื้นที่ ปีงบประมาณ 2566¹⁶²

¹⁶⁰ Personal communication, 16 มกราคม 2566.
¹⁶¹ เทศบาลเมืองกะทู้, ข้อมูลโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).
¹⁶² เทศบาลเมืองกะทู้, ข้อมูลโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ตารางที่ 3: สัดส่วนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าต่อสัตว์ทั้งหมดในพื้นที่

ปีงบประมาณ 2566 สัดส่วนการฉีดวัคซีนป้องกัน โรคพิษสุนัขบ้า ต่อสัตว์ทั้งหมดในพื้นที่	สุนัข (ตัว)		แมว (ตัว)	
	สุนัขชุมชน	สุนัขมีเจ้าของ	แมวชุมชน	แมวมีเจ้าของ
1. สำรวจได้	147	1,887	272	1,342
2. เพศผู้	72	886	145	686
3. เพศเมีย	75	1,001	127	656
4. ฉีดวัคซีนแล้ว	147	1,887	272	1,342
คิดเป็นร้อยละ	100	100	100	100

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, (2566)

ตารางที่ 4: สัดส่วนการทำหมันสะสมของสุนัขและแมว ปีงบประมาณ 2566

ปีงบประมาณ 2566 สัดส่วนการทำหมันสะสม ของสุนัขและแมว	สุนัข (ตัว)		แมว (ตัว)	
	สุนัขชุมชน	สุนัขมีเจ้าของ	แมวชุมชน	แมวมีเจ้าของ
1. เพศผู้ (ตัว)	72	886	145	686
ทำหมันแล้ว (ตัว)	72	783	145	490
คิดเป็นร้อยละ	100	88.38	100	71.43
2. เพศเมีย (ตัว)	75	1001	127	656
ทำหมันแล้ว (ตัว)	75	910	127	485
คิดเป็นร้อยละ	100	90.91	100	73.93
รวมทำหมัน คิดเป็นร้อยละ	100	89.72	100	72.65

ที่มา: เทศบาลเมืองกะทู้, (2566)

3) สมาชิกอาสาปศุสัตว์ด้านโรคพิษสุนัขบ้าจำนวน 90 คน

การจัดอบรมอาสาปศุสัตว์ด้านโรคพิษสุนัขบ้า ทำให้ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มีจำนวน 86 ราย และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มี 62 ราย โดยเป็นตัวแทนมาจากแต่ละชุมชน อาสาปศุสัตว์ฯ นี้จะคอยดูแลพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง และต้องผ่านการอบรมและมีใบอนุญาตที่ออกโดยปศุสัตว์จังหวัด ซึ่งอาสาปศุสัตว์สามารถฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้าแก่สัตว์เลี้ยงได้

แต่หากเจอกรณีสัตว์ร้าย สามารถขอความร่วมมือเครือข่ายอย่างมูลนิธิฯ หรือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ที่ชำนาญการให้เข้ามาช่วยได้¹⁶³

4) มีสถานที่พักพิงสุนัข

ศูนย์พักพิงเป็นสถานที่ที่มีการรวบรวมสุนัขที่ไม่มีที่อยู่ ไม่มีเจ้าของ และสุนัขจรจัดที่ผ่านมามีสัตว์ที่ถูกนำมาไว้ที่ศูนย์พักพิงนี้ประมาณ 900 หรือ 1,000 กว่าตัว โดยมีมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยเข้าไปดูแลช่วยเหลือ มีการเลี้ยงดูสุนัขตลอดจนรักษาในกรณีที่สุนัขไม่สบายซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์พักพิงคอยดูแลและบริหารจัดการ¹⁶⁴

5) การประเมินความพึงพอใจของประชาชน

ในการวัดผลสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น ทางเทศบาลเมืองกะทู้ได้มีการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ โดยผลการสำรวจพบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้านก็พบเช่นกันว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.81) ในเรื่องเจ้าหน้าที่ตอบคำถามและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เจ้าหน้าที่บริการด้วยความสุภาพ และเจ้าหน้าที่มีจำนวนเพียงพอในการให้บริการ มีความพึงพอใจในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.80) ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอต่อการเข้ารับบริการ เช่น ที่จอดรถ ที่พักนั่งรอ ห้องสุขา น้ำดื่ม มีวัสดุอุปกรณ์มีจำนวนเพียงพอ และอุปกรณ์ในการให้บริการมีคุณภาพและความสะอาด มีความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.76) ในเรื่องสถานที่ให้บริการมีความสะดวก ระยะเวลาที่ให้บริการมีความสะดวก และมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรายละเอียดการให้บริการ ความพึงพอใจในด้านกระบวนการขั้นตอนการให้บริการในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.75) ในเรื่องมีการให้บริการอย่างสม่ำเสมอทุกปี การให้บริการรวดเร็ว ทันเวลา และการให้บริการรวดเร็ว ทันเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

ผลสำเร็จในเชิงคุณภาพ

ในแง่ของผลสำเร็จในเชิงคุณภาพ สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ด้านคือ

¹⁶³ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁶⁴ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ด้านสังคม อันเป็นผลมาจากการที่โครงการนี้ทำให้การเป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน ประชาชนในเขตเทศบาลฯ และนักท่องเที่ยวทุกคนมีความปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้โดยไม่กังวลและหวาดระแวง ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดีจากการที่ไม่มีเหตุเดือดร้อนรำคาญจากปัญหาสุนัขและแมว¹⁶⁵

“ตำบลกระทุ่มมีความเป็นเมือง ปัญหาสุนัขก็ยังมีอยู่ ตำบลกะทุ่มคนส่วนใหญ่เป็นคนไทยพุทธ จำนวนสุนัขก็จะมากตามไปด้วย การดำเนินการนี้ก็ส่งผลประโยชน์โดยตรงเลย ทั้งกับเจ้าของหมาเอง เพราะสุนัขที่มีในตำบลกะทุ่มไม่ได้มีแค่สุนัขที่มีเจ้าของอย่างเดียว มีสุนัขจรจัด สุนัขตามวัด ทำให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของสุนัขและเกิดประโยชน์กับคนในชุมชน แม้ว่าในจังหวัดภูเก็ตจะไม่มีรายงานเรื่องโรคพิษสุนัขบ้า ถ้าโรคนี้เป็นแล้วจะรักษาไม่หาย การที่หมาถูกฉีดวัคซีนมากเท่าไร จะลดความเสี่ยงในการเกิดโรคมามากขึ้นเท่านั้น”¹⁶⁶

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อเทศบาลฯ จัดกิจกรรมออกหน่วยให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และทำหมันสุนัขและแมวฟรีเป็นประจำทุกปี ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการอย่างสะดวก รวดเร็วและทั่วถึง และลดค่าใช้จ่ายได้อย่างเห็นได้ชัด โดยประชาชนประหยัดค่าใช้จ่ายได้ประมาณ 400-1,100 บาทต่อตัว เพราะหากนำไปที่คลินิกของเอกชนจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 700-1,500 บาทต่อตัว แต่หากนำมาในกิจกรรมออกหน่วยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเหลือตัวละ 300-400 บาท ซึ่งลดค่าใช้จ่ายได้ค่อนข้างมาก

ด้านสิ่งแวดล้อม การที่เทศบาลเมืองกะทุ่ม ลงพื้นที่ให้ความรู้แก่ชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับสุนัขและแมว หากสุนัขและแมวมีความเป็นอยู่ที่ดี ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น สุนัขคุ้ยเขี่ยถังขยะ สุนัขไล่กัดผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ที่ผ่านไปผ่านมา สุนัขและแมวถ่ายอุจจาระหน้าบ้านก็จะลดลงและหมดไป¹⁶⁷

¹⁶⁵ สถาบันพระปกเกล้า, รางวัลพระปกเกล้า, 65, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565), 78.

¹⁶⁶ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁶⁷ เทศบาลเมืองกะทุ่ม, “สร้างพลังเครือข่ายสู่รางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565”, บอร์ดนิทรรศการสถาบันพระปกเกล้า เทศบาลเมืองกะทุ่ม, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ทำแล้ว ทำต่อยอด เพื่อความยั่งยืน

การทำให้โครงการฯ นี้มีความยั่งยืน คือการนำเข้าแผนพัฒนาท้องถิ่น การทำให้เป็นงานประจำ และพยายามทำให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมสุนัข-แมวในชุมชน

นอกจากนี้ เทศบาลเมืองกะทู้ได้จัดตลาดนัดสุขภาพเป็นประจำทุกเดือน และได้นำเรื่องรณรงค์การฉีดวัคซีนเข้ามาในตลาดนัดสุขภาพด้วย โดยมีการบริการฉีดวัคซีนสำหรับสุนัข-แมวเดือนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ ซึ่งการทำกิจกรรมเดิม ๆ ซ้ำ ๆ ในการฉีดวัคซีน ทำให้สร้างภูมิคุ้มกันระดับสูงได้ถึง 90% เพราะหากมีโรคเข้ามา ก็จะไม่เกิดระบาดเป็นวงกว้าง เพราะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันหมู่หรือฝูงได้ การทำซ้ำ ทำตลอดตรงนี้ ถือว่าเป็นนวัตกรรม¹⁶⁸

“ที่นี่ไม่ได้คิดให้ทันสมัย แต่คิดให้คนตระหนักรู้ คนก็พาสัตว์มาฉีดเป็นประจำทุกปี ผลจากการทำบ่อย ๆ ทำให้คนเห็นความสำคัญ นำมาสู่การได้รับรางวัล ซึ่งที่ผ่านมาส่งประกวดไป เทศบาลก็ได้รับรางวัลมาโดยตลอด”¹⁶⁹

ในการดำเนินงานของเทศบาลเมืองกะทู้ ยังสามารถเป็นตัวอย่างให้กับพื้นที่อื่นได้ โดยในอนาคตจังหวัดภูเก็ตมีความพยายามทำให้เป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งมองว่าเทศบาลเมืองกะทู้สามารถเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้แก่หน่วยงานอื่นได้

“เดือนธันวาคม 2565 ที่ผ่านมา ได้มีการประชุมระดับจังหวัด และมีการพูดถึงการทำพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีการขอความร่วมมือให้จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า เพราะเห็นว่าภูเก็ตน่าจะทำได้ง่าย เนื่องจากมีช่องทางการเดินทางเข้าในเมืองเพียงช่องทางเดียว ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นในที่ประชุมทางสาธารณสุขฯ ได้เสนอให้เทศบาลเมืองกะทู้เป็นพื้นที่นำร่อง เพราะมีโครงการที่ดี ที่พื้นที่อื่นได้เข้ามาเรียนรู้ได้”¹⁷⁰

¹⁶⁸ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁶⁹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁷⁰ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

กว่าจะมาถึงจุดนี้ได้ต้องผ่านอะไรมามากมาย

1) ในช่วงแรกที่เราเริ่มดำเนินงานประชาชนแทบไม่ให้ความร่วมมือ

ในการดำเนินการช่วงแรก พบว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่เท่าที่ควร แต่ด้วยการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาเกือบ 10 ปี ที่มีการทำอย่างจริงจัง ทำให้ปัจจุบันประชาชนให้ความร่วมมือกันมากขึ้น ทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทำหมัน ฉีดวัคซีน การเข้าอบรม และการร่วมสำรวจประชากรสุนัข-แมวในชุมชน

“ช่วงแรก ก็มีปัญหาเยอะเพราะว่าประชาชนในเขตพื้นที่อาจจะไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือเท่าที่ควร แต่เทศบาลฯ ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและจำแนกประเภทของสุนัขประเภทที่มีเจ้าของ จากนั้นพูดคุยกับเจ้าของและขอความร่วมมือ สำรวจสุนัขชุมชนที่มีคนเข้าไปให้อาหาร มันมีพฤติกรรมอย่างไร ตลอดจนมีการเริ่มทำหมัน มีการควบคุมประชากร มีการประสานงาน บูรณาการร่วมกับเครือข่ายและ ต่อยอดจริงจังในเรื่องการฉีดวัคซีนและทำหมัน

กลายเป็นว่าช่วงหลังตลอดระยะเวลาที่ทำมาเกือบสิบปี ชาวบ้านก็เริ่มให้ความสำคัญ เข้ามามีส่วนร่วม ในการสำรวจประชากรสุนัขและแมวได้อย่างชัดเจน จนได้มาเป็นฐานข้อมูลที่อยู่ในมือเราสามารถทราบได้ว่าสุนัขตัวไหนที่ยังไม่ได้ฉีดวัคซีน สุนัขตัวไหนที่ยังไม่ได้ทำหมัน หรือสุนัขตัวไหนอยู่ในพื้นที่ที่จะต้องระมัดระวังในเรื่องของความดุร้าย หรือสุนัขพันธุ์ไหนมีพฤติกรรมอย่างไร ตรงนี้ ก็เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อที่จะมาแยกแยะประเภทสุนัข-แมวในชุมชนได้”¹⁷¹

“ทัศนคติของประชาชนในช่วงแรก ๆ ที่อาจไม่เข้าใจแต่ก็แก้ได้ด้วย การลงพื้นที่อธิบายทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ซึ่งต้องร่วมกันลงไปพูดทั้ง ผู้นำเทศบาล เจ้าหน้าที่มูลนิธิ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เราเลยต้องทำงานแก้ปัญหาจิตสำนึกทัศนคติของคนตรงนี้ด้วย ไม่ใช่แค่ทำแต่กับหมา ต้องทำให้เขารู้สึกว่า เราทำเพื่อเขา ไม่ใช่ทำเพื่อหมานะ ทำแล้วเขาจะได้ประโยชน์อะไร ฉีดวัคซีนทำให้ไม่ต้องหวาดระแวง การทำมาหากิน การท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ คือ มันอยู่ที่กลยุทธ์การสื่อสาร ของเรา ที่ใช้ในการแก้ปัญหาทัศนคติของคนตรงนี้”¹⁷²

ตัวแทนจากมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยได้กล่าวไว้

¹⁷¹ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁷² Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ในขณะที่นายกเทศมนตรีเมืองกะทู้กลับไม่ได้มองปัญหาให้เป็นเรื่องยาก และเชื่อมั่นว่าจะผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ในที่สุด เช่น การการดึงให้คนเข้ามามีส่วนร่วมก็ต้องอาศัยเทคนิค กล่าวคือ

“เราไม่ได้ย่อท้อแม้จะมีปัญหามากมาย มีการถอดบทเรียน บางปัญหา แก้ได้ยากเราก็พยายามต้องแก้ แต่อาจจะต้องใช้ระยะเวลาหนึ่ง ปัญหาตรงไหน ที่ทำได้ก่อน ปัญหาตรงไหนที่สามารถพูดคุยกับภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมมาก เอาคนที่เห็นด้วยมาร่วมงานให้มากที่สุด มันจะค่อย ๆ ขยายไป ดังที่สิ้นเกล้า รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงสอนว่า จะต้องระเบิดจากข้างใน ข้างในหมายถึงถึงว่า ทุกคนต้องรู้ว่านี่คือปัญหา อาจจะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ แต่ขยายวงกว้างไปเรื่อย ๆ มันก็หมายถึงว่าการใช้ระยะเวลาสิบปีเนี่ยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ เหมือนกับเราขว้างหิน ลงไปในน้ำมันค่อยขยายวงกว้างไปเรื่อย ๆ เป็นสูตรหนึ่งที่ผมได้ดำเนินการในหลาย กิจกรรมด้วยกัน”¹⁷³

2) เจ้าหน้าที่เทศบาลอาจจะไม่ถนัดในเรื่องหมา ๆ แมว ๆ

สำหรับเทศบาลเมืองกะทู้ ด้วยภารกิจที่ต้องดำเนินการ ทำให้ตัวเทศบาลมีลักษณะงานที่มีหลากหลาย แต่บางงานเจ้าหน้าที่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองได้ เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง จึงต้องอาศัยหน่วยงานที่มีบุคลากรที่สามารถตอบสนองต่อ งานเฉพาะทางได้ เช่น บุคลากรจากปศุสัตว์ในการผ่าตัดทำหมันสุนัข-แมว เช่นเดียวกับ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ต้องอาศัยเทศบาลในการลงพื้นที่ เนื่องจากเทศบาลเข้าใจและรู้จักพื้นที่เป็นอย่างดี มีความคุ้นเคยกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเทศบาลสามารถที่จะสื่อสารและพูดคุยทำความเข้าใจกับประชาชนได้ เป็นการพึ่งพาและเติมเต็มซึ่งกัน และกันในการทำงาน

“ปัญหาอุปสรรคของโครงการนี้ เท่าที่สัมผัสจะไม่มี เจ้าหน้าที่เทศบาล ภาระงานมีหลายรูปแบบ บางอย่างเราไม่ถนัด เราไม่สามารถทำเองได้ เช่น เราไม่มีเจ้าหน้าที่ที่สามารถในการผ่าตัดทำหมันสุนัข เราก็ไปจับมือกับเครือข่าย ไปจับมือกับปศุสัตว์ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย ที่เขามีความเชี่ยวชาญมาทำงาน

¹⁷³ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ร่วมกัน ปศุสัตว์จังหวัด มูลนิธิเขาอาจจะไม่เข้าใจพื้นที่ดำเนินการท่าเทศบาลที่มีความคุ้นเคยกับประชาชน เวลาเขาออกหน่วยเขาก็ต้องมาพึ่งพาเราในการที่จะพูดคุยกับประชาชนหรือหาพื้นที่ในการออกหน่วย เหมือนเดิมเดิมซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานพอรวมกันดีกว่าแยกกันทำ”¹⁷⁴

“การจับแมว คือจับได้ยากลำบากมาก มันอยู่ไม่นิ่ง มันอยู่บนหลังคากระโดดไปนั่นนี่ เราก็พึ่งมูลนิธิ เพื่อสุนัขในซอยมาช่วยเราจับ เพราะเรามีเครือข่ายมาก งานจึงสามารถเดินไปได้”¹⁷⁵

3) การทำงานในช่วงแรกยังเป็นแค่การตั้งรับมากกว่าเชิงรุก

ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานภายนอก มองว่าหน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นการทำงานแบบตั้งรับกับปัญหา โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณ แต่มีแก้ไขโดยการสำรวจประชากรสุนัข-แมว เพื่อที่จะได้วางแผนการทำงานและกิจกรรม รวมทั้งการจัดงบประมาณในการดำเนินงาน

“เราเป็นลงมือ เราเป็น Take action แต่อำนาจเป็นของปศุสัตว์อำเภอ จังหวัด และท้องถิ่น แต่ไม่แน่ใจว่า การจัดสรรงบในบางลักษณะผิดหลักการคลังหรือระเบียบราชการหรือไม่ ที่ผ่านมามองว่าการจัดสรรยังเป็นตั้งรับอยู่ ไม่ใช่เชิงรุก ที่มีการสำรวจจำนวนหมาที่แน่ชัดเพื่อที่จะได้วางแผนจัดสรรหรือไม่หางบมาดำเนินการให้เป็นระบบที่ชัดเจนขึ้น”¹⁷⁶

ภารกิจป้องกันและควบคุมโรค เป็นภารกิจสำคัญในการดำเนินงานของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ในการเขียนโครงการของทางเทศบาลเพื่อขอของบประมาณสนับสนุน จึงอยู่ภายใต้กรอบของ “การควบคุมและป้องกันโรค” เมื่อใช้คำว่า การควบคุมโรคเป็นหลัก ทำให้ทุกโรคไม่ว่าจากคนสู่คน จากสัตว์สู่คน เทศบาลจึงมีหน้าที่ทำทั้งหมด

“ปี 2563 ทุกพื้นที่หยุดหมดเลย ในช่วงโควิด-19 ทำไม่เรายังดำเนินการได้เนื่องจากพลิกวิกฤติเป็นโอกาส มันไม่มีกิจกรรมอย่างอื่น แต่เราต้องลงพื้นที่ไปให้ความรู้ ไปรณรงค์ ไปสแกนพื้นที่ ลงไปกลุ่มชาวบ้าน ไปแคมป์คนงาน ไปดูทั้งเรื่อง

¹⁷⁴ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁷⁵ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁷⁶ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ใช้เลือดออกและโควิด-19 เพราะถึงยังไงเราก็กองพื้นที่ เราต้องดูแลหมด เนื่องจาก เป็นภารกิจของท้องถิ่น”¹⁷⁷

ปัจจัยความสำเร็จ

สำหรับปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่

1) ผู้บริหารมีความตั้งใจและลงมือทำอย่างจริงจัง

ผู้บริหารท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีความตั้งใจ และเน้นการทำงานในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมองว่าทุกอย่างที่จะทำให้เห็นภาพชัดขึ้นจะต้องอาศัยระยะเวลา ซึ่งการที่ผู้บริหารท้องถิ่นทำงานมาเป็นระยะเวลาถึง 10 ปี ทำให้มีโอกาสในการดำเนินนโยบาย และดำเนินโครงการได้อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นงานประจำของเทศบาลฯ

“ที่นี้ข้อดีเลยคือ ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญในรายละเอียด ทำให้การทำงานราบรื่น เมื่อนายกฯ ลงพื้นที่จะรับรู้ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตนเอง แล้วก็เข้าไปดูรายละเอียดในแต่ละส่วนองงาน”¹⁷⁸

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารท้องถิ่น แต่การวางให้เป็นยุทธศาสตร์ของเมือง จะช่วยให้โครงการที่ดี ๆ สามารถดำเนินต่อไปได้

“ถ้าเรามียุทธศาสตร์ในการดำเนินการว่าเราจะต้องทำเรื่องสุนัข-แมว เป็นอย่างไร แม้จะไม่มีผู้บริหารท้องถิ่นคนไหนที่ให้ความสำคัญในเรื่องของสุนัข-แมวก็น่าตาม ทางเทศบาลก็ต้องดำเนินการไปตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยั่งยืนมากกว่า เนื่องจากผู้บริหารท้องถิ่นที่เข้ามาบางรายอาจไม่เคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ไม่เคยเล่นการเมือง หรือไม่ได้คลุกคลีทำงานในพื้นที่ ทำให้โครงการที่ดีอาจไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตรงนี้ผมพยายามบอกเจ้าหน้าที่ว่า โครงการที่เห็นว่าดี ต้องทำให้เป็นยุทธศาสตร์ของเมืองเพื่อที่จะให้เกิดการดำเนินการต่อเนื่องและต่อยอดไปให้ได้”¹⁷⁹

¹⁷⁷ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁷⁸ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁷⁹ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ท้องถิ่นอื่นอาจให้ความสำคัญกับเรื่องการท่องเที่ยว แต่กะทู้เป็นเมืองที่อยู่ระหว่างป่าตองกับตัวเมืองภูเก็ต บริบทพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน กะทู้เป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยเป็นหลัก ทำให้มีสัตว์เลื้อยตามมาค่อนข้างมาก เทศบาลเมืองกะทู้จึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากกว่าเมื่อเทียบกับท้องถิ่นอื่น ๆ เนื่องจากเป็นความเดือดร้อนของคนอยู่อาศัย สำหรับเทศบาลเมืองกะทู้จึงเป็นการดำเนินงานเพื่อทำให้เป็นเมืองที่น่าอยู่และเป็นเมืองปลอดภัย

“การทำเรื่องสุนัข-แมวของท้องถิ่นอื่นอาจมีความแตกต่างกันไปในยุทธศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ กะทู้อยู่ระหว่างเมืองภูเก็ตกับเมืองป่าตอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย มีสัตว์เลื้อยค่อนข้างมาก เราก็มียุทธศาสตร์เมืองน่าอยู่และปลอดภัย ท้องถิ่นอื่นของจังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ที่สำคัญในเรื่องของการบูรณาการหรือพัฒนาในเรื่องการท่องเที่ยว แต่ทางเทศบาลเมืองกะทู้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากกว่าท้องถิ่นอื่น”¹⁸⁰

นอกจากนี้ ทั้งตัวผู้บริหารและทีมงานของท้องถิ่นยังเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน ดังที่รองเจ้าอาวาสได้สะท้อนว่า

“นายกฯ เป็นตัวอย่างที่ดีไม่เคยใช้เสียงดังและใช้อารมณ์กับบุคลากร เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีผลต่อความรู้สึกและเป็นพฤติกรรมที่กระทบต่อภาพลักษณ์ในการทำงาน นอกจากนี้ ท่านยังให้วางความเป็นข้าราชการลง เน้นบริการประชาชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด บริการให้ประชาชนเกิดความประทับใจ เพราะท่านมีวิสัยทัศน์ดี เป็นคนรุ่นใหม่ เป็นคนทันสมัย นอกจากนี้ คณะผู้บริหารทั้งหมดของเทศบาล รองนายกฯ ปลัด เป็นคนที่เก่ง คนอยากทำงานด้วย เป็นคนคุยแล้ว ท่านรับฟัง ฟังทุกคน ฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน”¹⁸¹

นอกจากนี้ ในมุมมองของเครือข่ายที่ได้ทำงานร่วมกับนายกฯ ยังเห็นว่า

“ปัจจัยความสำเร็จเป็นเรื่องของทัศนคติของผู้บริหาร ท่านไปคุยด้วยเหตุผลกับชาวบ้าน กล้าพูดกับชาวบ้าน ไม่กลัวชาวบ้านไม่พอใจ พูดด้วยเหตุผลว่าปัญหาคืออะไร และชาวบ้านควรให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาอย่างไร คือทัศนคติของผู้บริหารต่อประเด็นปัญหา ถือว่าสำคัญมาก ที่นี้นายกฯ ในฐานะ

¹⁸⁰ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁸¹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

เจ้าของพื้นที่ที่ดีมาก คือ ลงพื้นที่กับเรา หรือบางครั้ง ผอ.กองสาธารณสุข ก็ลงพื้นที่กับเรา”¹⁸²

2) ทีมงานเทศบาลทำงานอย่างจริงจัง สม่าเสมอ และมีการถอดบทเรียน

ความสม่ำเสมอในการลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจนั้น เป็นเพราะในพื้นที่ที่จะมีประชากรที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยใหม่ และมีการตั้งแคมป์คนงานก่อสร้างบ่อยครั้ง ซึ่งการที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การลงพื้นที่เพื่อสื่อสารทำความเข้าใจจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น

“การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มาก ตรงนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่เราทำมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ค่อนข้างที่จะเยอะ เวลาคนที่ย้ายมาอยู่ใหม่เราก็ต้องทำความเข้าใจกันอีกระดับหนึ่ง”¹⁸³

เมื่อประชาชนเห็นความสม่ำเสมอในการดำเนินงานของเทศบาลฯ และเครือข่าย ทั้งการทำความเข้าใจกับประชาชน การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์บ่อยครั้งของเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองกะทู้ และเครือข่าย ทำให้ประชาชนเข้าใจ พร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและให้ความร่วมมือมากขึ้น ประชาชนหันมาให้ความร่วมมือทั้งการนำสัตว์เลี้ยงมาฉีดวัคซีน การเข้าอบรมเรื่องการเลี้ยงสัตว์เลี้ยง และการมีส่วนร่วมโดยการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา

“บุคคลที่ได้ให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงสัตว์เลี้ยง ไม่ว่าจะป็นสุนัข แมว ว่าต้องเข้าใจ ต้องให้ความรัก บางครั้งการเลี้ยงสุนัขหรือแมวพอช่วงเริ่มเลี้ยงใหม่ ๆ จะน่ารัก แต่พออายุมากไปเราก็ต้องดูแล กลายเป็นว่าพออายุมากไปก็ไม่มีการดูแล ปล่อยให้ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ มันก็เหมือนกับคน ๆ หนึ่งพออายุมากขึ้นกำลังก็ไม่ค่อยดี สายตาก็ไม่ค่อยดี เพราะฉะนั้นคุณต้องเข้าใจพฤติกรรมของการเลี้ยงสุนัขก่อนว่าจะต้องดูแลเอาใจใส่เหมือนกับลูกคนหนึ่ง เราก็ทำความเข้าใจกับประชาชน ประชาชนก็เริ่มเข้าใจมากขึ้นว่าการเลี้ยงสุนัขไม่ใช่เลี้ยงแค่สนุก พอหมดความน่ารักแล้วก็ทิ้งไป ตรงนี้เป็นปัญหาให้กับสังคม ซึ่งช่วงหลังเริ่มมีความเข้าใจกันมากขึ้น ไม่ว่าจะป็นคนในพื้นที่เอง หรือแรงงานต่างด้าวที่มาอยู่ ตรงนี้ต้องขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่ลงไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน อาจจะยากในช่วงแรก ๆ ก็ต้องพยายาม แต่ช่วงหลังดีขึ้นเพราะมีส่วนร่วม”¹⁸⁴

¹⁸² Personal communication, 16 มกราคม 2566.
¹⁸³ Personal communication, 9 มกราคม 2566.
¹⁸⁴ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

เมื่อมีการดำเนินงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง สำหรับทีมงานของเทศบาลฯ จะมีการถอดบทเรียน เพื่อเรียนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ความตั้งใจทำและความต่อเนื่องดังกล่าว ทำให้คนเริ่มเห็นด้วยกับสิ่งที่เทศบาลฯ พยายามทำกันมาโดยตลอด

“เราก็มาถอดบทเรียนว่าทำไมพฤติกรรมของสุนัขที่เลี้ยงเองกัดเจ้าของกัดเด็กที่เดินเล่นอยู่หน้าบ้าน ตรงนี้ก็มีการป้องกัน และก็ให้ความรู้กับคนเลี้ยงสุนัข นี่คือหลัก ๆ ที่เราได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ความต่อเนื่องเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เราประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง และต่อไปผมว่าเราจะต้องให้ความสำคัญมากขึ้น โดยให้ทุกคนเข้ามาช่วยกัน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม โดยเฉพาะแคมป์คนงานตอนนี้เริ่มดีขึ้น ใครมีสุนัขเข้ามาเจ้าหน้าที่จะไปสำรวจและขอความร่วมมือว่าพฤติกรรมสุนัขเป็นอย่างไร เราจะมีเจ้าหน้าที่ไปดูแล”¹⁸⁵

3) เน้นการสร้างความเข้าใจตรงกัน

ประเด็นการดูแลเมืองท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัยเป็นนโยบายที่สำคัญของเมืองท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่นจึงต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วย

“เป็นเพราะว่าเรามีการพูดคุย เสนอปัญหา ความเดือดร้อนว่าเป็นอย่างไรหลาย ๆ ครั้งที่เทศบาลทำแล้วเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือ เพราะว่าเป็นหน้าที่ภารกิจของปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์จังหวัด เพราะว่าพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างเยอะ ถ้าเราควบคุมปัญหาเรื่องสุนัขหรือแมวไม่ได้ ถ้ามันออกมาไม่เป็นที่เป็นทางทำให้นักท่องเที่ยวเกิดอันตรายได้ เป็นนโยบายที่สำคัญเกี่ยวกับเมืองท่องเที่ยว ซึ่งตรงนี้ทุกภาคส่วนที่จะเข้าร่วมต้องสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน”¹⁸⁶

การขับเคลื่อนงานโดยเครือข่ายที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และที่สำคัญในการทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและมีส่วนร่วม นั้น ทางเทศบาลเมืองกะทู้เน้นความถี่ในการดำเนินงาน ซึ่งเมื่อประชาชนเห็นบ่อยครั้งทำให้เกิดการซึมซับและค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

¹⁸⁵ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁸⁶ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

ส่วนเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับสุนัข-แมว ชาวบ้านไม่เข้าใจกัน มีการทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้านเรื่องการขับถ่ายอุจจาระของสัตว์เลี้ยงบริเวณหน้าบ้าน เมื่อเทศบาลและเครือข่ายลงพื้นที่เข้าไปพูดคุย ทำความเข้าใจกับเจ้าของสัตว์เลี้ยง ซึ่งช่วยให้ปัญหาคล้อยลง

“แรก ๆ อย่างการลงพื้นที่ไปพบประชาชนเรื่องการร้องเรียน มีความไม่เข้าใจกัน มีการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างเพื่อนบ้าน อย่างสุนัขบ้านคุณมาอีมาย่านหน้าบ้าน พอเจ้าหน้าที่เทศบาล เครือข่ายอย่างมูลนิธิ Soi Dog ปลูกสัตว์ลงพื้นที่ไปพูดคุย ทำความเข้าใจกันว่าต้องทำแบบนี้ละ ก็เกิดความเข้าใจกัน”¹⁸⁷

4) การหาวิธีสื่อสารที่โดนใจ

เทคนิคในการพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่ ในเรื่องของการสร้างความรับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยงนั้น ทางเทศบาลฯ จะสอดแทรกเกี่ยวกับการให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้มีส่วนในการดูแลสัตว์เลี้ยง เพื่อแก้ปัญหาเด็กติดเกมส์และโทรศัพท์

“สังเกตเห็นครอบครัวที่มีสัตว์เลี้ยง เด็ก ๆ จะมีจิตใจอ่อนโยน มีความโอปอ้อมอารี ทำให้ใจเย็นมากขึ้น ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาเด็กติดเกมส์และโทรศัพท์ ทั้งนี้ เทศบาลฯ กำลังเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อในอนาคตอาจมีการจัดกิจกรรมให้เด็ก ๆ นำสัตว์เลี้ยงมาโชว์ มาทำการแสดงหรือพามาเที่ยว เพื่อให้เขาสามารถเข้าใจสังคมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งตรงนี้มีประโยชน์ในการต่อยอดและต่อเนื่องในการเลี้ยงสัตว์ นอกจากการควบคุมในเรื่องโรคพิษสุนัขบ้าและประชากรสุนัข ทำให้จิตใจของน้อง ๆ คนที่เลี้ยงสัตว์มีจิตใจอ่อนโยนและเข้าใจมากขึ้น ตรงนี้ถือว่าเป็นหนึ่งในหลักการที่นำไปพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่”¹⁸⁸

นอกจากนี้ เทศบาลเมืองกะทู้ได้ใช้การสื่อสารกับประชาชนทุกช่องทาง ทั้งการโฆษณากิจกรรมโดยใช้ภาพถ่ายของสุนัข-แมวของประชาชน เพื่อดึงดูดความสนใจของพี่น้องในเขตเทศบาล รวมถึงการสำรวจที่ต้องลงพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูล ซึ่งเมื่อประชาชนได้รู้ถึงการเอาใจใส่ การไต่ถามความเป็นอยู่ของคน สุนัข-แมว กลายเป็นความรู้สึกดีและยินดีที่จะให้ความร่วมมือกลับมา

¹⁸⁷ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁸⁸ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

“ผลที่เกิดขึ้น คือ เราได้รู้ประวัติหมาแต่ละตัวว่าเป็นไง เวลาเรามีงานตลาดนัดสุขภาพ พี่น้องประชาชนจะเอามาที่น่ารักสวย ๆ มา ทางเทศบาลก็จะถ่ายรูปไว้ พอจะทำกิจกรรมอีก ก็ขึ้นป้ายไว้นิล พอเจ้าของเห็น เขาก็ดีใจ นี่ถือเป็นจุดที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือ เพราะเขาดีใจ ที่เขาได้ออกป้าย ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีจากประชาชน”¹⁸⁹

ปัจจัยภายนอกองค์กร

1) การทำงานในรูปแบบเครือข่าย

การทำงานของเทศบาลเมืองกะทู้ใช้รูปแบบการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายตั้งในกรณีของมูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยที่แนวทางการดำเนินงานของทางมูลนิธิฯ สอดคล้องกับนโยบายของเทศบาลเมืองกะทู้ คือ สุนัข-แมวที่ไม่มีเจ้าของสามารถอยู่ร่วมกับคนในชุมชนได้โดยไม่ต้องอาศัยคนที่ผลักสุนัข-แมวเหล่านั้นเข้าไปในศูนย์พักพิงหรือบ้านพักพิงสัตว์อย่างเดียว เมื่อมีแนวทางการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงได้ชวนกันมาทำ

“ปัจจัยสำคัญคือ การมีเครือข่ายและการบูรณาการ ทำงานร่วมกัน มีความเสียสละ ความมีจิตอาสา ทุกฝ่ายเห็นปัญหาร่วมกันตรงกัน ความสามัคคีของทุกฝ่าย”¹⁹⁰

เมื่อถามว่าทำไมในพื้นที่ถึงได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายเป็นอย่างดี ผู้บริหารท้องถิ่นมองว่าเป็นเรื่องของบทบาทและหน้าที่ที่ต้องทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่แล้ว และยังเป็นภารกิจหลักของหน่วยงานภาครัฐอย่างสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ที่ต้องดูแลพื้นที่เนื่องจากเป็นจังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก หากไม่สามารถควบคุมสุนัข-แมวได้ อาจเป็นอันตรายทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวได้ จึงจับมือกันเป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน

ความสามารถในการประสานเครือข่ายถือเป็นจุดเด่นหลักของเทศบาลเมืองกะทู้ เนื่องจากการแก้ปัญหาเรื่องสุนัข-แมวไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยลำพัง ต้องอาศัยภาคส่วนต่างเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยยังรวมไปถึงเรื่องอื่น ๆ ด้วยที่เราต้องทำงานด้วยกัน

¹⁸⁹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁹⁰ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นความสำเร็จของทุกภาคส่วน เนื่องจากแต่ละเครือข่ายก็สามารถนำไปเป็นผลงานของตนเองได้

“มันก็เป็นผลงานของทุกภาคส่วน ปศุสัตว์ก็เอาผลงานตรงนี้ไปดำเนินการว่า กิจกรรมแต่ละปีที่เขาทำมีส่วนร่วมอะไรบ้าง มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอยก็ถือเป็นผลงานที่เขาทำประโยชน์เพื่อสาธารณชน เทศบาลก็นำข้อมูลตรงนี้มาใช้แล้ว ก็ต่อยอดต่อไป นี่คือนี่ที่ทำแล้วมันมีความภูมิใจด้วยกัน ไม่ว่าจะปศุสัตว์ มูลนิธิ คนในชุมชน แล้วก็ภาพรวมของทั้งจังหวัด”¹⁹¹

ในมุมมองของผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มองว่า การที่ได้รับรางวัลนั้น เป็นเรื่องของการสนับสนุนกันและกันของเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ การทำงานที่ไปด้วยกัน และเชื่อมโยงกัน การช่วยเหลือในสิ่งที่แต่ละเครือข่ายมี และการที่เครือข่ายดำเนินงานกันอย่างต่อเนื่อง

“เมื่อเราออกสำรวจแล้ว สัตว์ที่ทำการสำรวจ ที่ให้วัคซีน ทำหมันให้ มันไม่ดุร้าย และเรามีการทำเอ็มโอยูร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนกลับไปดูแลและคอยแจ้งข่าว เพราะชุมชนส่วนใหญ่เป็นอาสา พื้นที่เราเด่นเรื่องเครือข่าย ชุมชน รัฐและเอกชน อย่างปศุสัตว์จังหวัดสนับสนุนบุคลากร ส่วนของเทศบาลเป็นส่วนของงบประมาณและนโยบาย เราจึงใช้สองอย่างมาเชื่อมโยงกัน และเราสนับสนุนเขาทุกอย่าง ปศุสัตว์อยากลงพื้นที่ เทศบาลก็เปิดพื้นที่ จัดกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณให้ แต่เราไม่มีบุคลากรอย่างสัตวแพทย์ มีแต่พยาบาล ก็ได้เครือข่ายมา Support จึงเป็นจุดเด่น นอกจากนี้ นายกฯให้การสนับสนุน และเรามีนโยบายต่อเนื่อง ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ”¹⁹²

จากการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแก้ปัญหาสุนัข-แมว ทำให้แกนนำชุมชนมองว่า ไม่ได้แค่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนและสัตว์ดีขึ้นเท่านั้น แต่โยงไปถึงภาพลักษณ์ที่ดีในระดับจังหวัด ในฐานะที่ถูกยกให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เมื่อเกิดความเข้าใจและเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อคนในพื้นที่ จึงกลายเป็นความเต็มใจที่จะช่วยดูแลพื้นที่ตนเอง

¹⁹¹ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁹² Personal communication, 16 มกราคม 2566.

“เราต้องดูแลบ้านเกิดตัวเอง ท่านนายกฯ มีนโยบายให้ช่วยกันดูแล เพราะ
ภูเก็ตเราเป็นเมืองท่องเที่ยว เพราะกระทรวงเราเป็นประตูสู่ป่าตอง ถ้ามีชาวพิษณุพนธ์เข้า
เกิดขึ้นเพียง 10 นาทีชาวนี้ก็ถึงยุโรปถึงอเมริกาแล้ว ประธานชุมชนจึงต้องเห็นว่า
มันจำเป็นจริง ๆ เราต้องช่วยกัน และเราก็เห็นด้วย เพราะมันเกี่ยวกับปากท้องเรา
เราเป็นเมืองนักท่องเที่ยว”¹⁹³

แม้แต่ในส่วนของวัด ทีมวิจัยได้พบว่า

“พระอาจารย์ทำงานกับทางเทศบาลมาตลอด ก็เคยทำร่วมกันมาก่อนแล้ว
หลายโครงการ เช่น โครงการรณรงค์ขยะ ก็ทำมาตลอด พอเขาชวนทำโครงการนี้
ก็ยินดีทำเลย ก็มาร่วมประชุม พระอาจารย์ออกมาประชุมกับที่เทศบาลอยู่ตลอด
เพราะพระอาจารย์ชอบทำงานเพื่อสังคม เลยออกมาทำกับเทศบาล”¹⁹⁴

2) ความเข้มแข็งของชุมชน

ความสำเร็จในการดำเนินงาน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากแกนนำชุมชน ดังที่นายกเทศมนตรี
ได้เล่าอย่างภาคภูมิใจว่า

“ชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันโครงการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ
การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการไปทำความเข้าใจกับชาวบ้านในเรื่อง
ความรับผิดชอบต่อสัตว์เลี้ยงอย่างไร เมื่อใดจึงต้องไปฉีดวัคซีน โดยไปขณะที่
เทศบาลฯ ออกหน่วย

เทศบาลฯ เริ่มจากจุดเล็ก ๆ คือการไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ซึ่งแทบ
จะทุกครั้งเราจะมีสมาชิกสภา ประธานชุมชน และคนในชุมชนไปสื่อสารทำความเข้าใจกับคนในชุมชนว่าสิ่งที่ทำไปเกิดประโยชน์มันก็เกิดกับชุมชน คนเลี้ยงสุนัข
และเมื่อทุกคนเริ่มเห็นพ้องต้องกัน กลายเป็นว่าเมื่อถึงช่วงเวลานี้ในแต่ละปี
ชุมชนจะเป็นฝ่ายถามกลับมาว่าเมื่อไหร่เทศบาลฯ จะมีการฉีดวัคซีนและทำหมัน
สัตว์เลี้ยง”¹⁹⁵

¹⁹³ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁹⁴ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁹⁵ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

จากจำนวนสุนัข-แมวในพื้นที่ที่มีจำนวนลดลง แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้น ปัจจุบันเทศบาลฯ จะเป็นฝ่ายรับแจ้งข้อมูลจากชาวบ้านให้เข้าไปในพื้นที่เมื่อพบกับสุนัข-แมวที่ยังไม่ได้รับการดูแล

“ประชาชนในเขตพื้นที่ให้เข้าไปช่วยดูแล สอดส่อง ตัวไหนที่ยังไม่ทำหมันหรือตัวไหนที่มีลักษณะที่อาจก่อให้เกิดอันตรายกับคนในพื้นที่เขาจะโทรมาที่เทศบาลฯ ซึ่งเทศบาลฯ เป็นฝ่ายพิจารณาว่าเรื่องไหนเป็นบทบาทของเครือข่ายใดแล้วทำการประสานภาคีเครือข่ายให้เข้ามาดูแลตามความรับผิดชอบที่แบ่งหน้าที่กันไว้ แต่ช่วงนี้ ประชากรสุนัขและแมวในเขตเทศบาลค่อนข้างที่จะเพิ่มขึ้นน้อยเพราะว่าหลายคนมาทำหมัน ให้อ้วนแล้วก็มีการทำหมันมากขึ้น”¹⁹⁶

“เราทำกันอย่างต่อเนื่อง กระจายในทุกชุมชน ที่อื่นอาจทำแค่เป็นครั้ง ๆ เช่น หน้าร้อน สงกรานต์ แต่ของที่นี่ทำตลอดต่อเนื่อง ครอบคลุมพื้นที่ทุกชุมชนทุกช่วงเวลา”¹⁹⁷

กรณีเป็นสุนัข-แมวจรที่อยู่บริเวณโรงแรม เดิมที่จะเห็นจำนวนมากและไม่ได้รับการดูแล แต่ปัจจุบันอาศัยประชาชนแถวนั้นคอยสังเกต เมื่อพบว่ามีสุนัข-แมวตัวใหม่ที่เข้ามาในบริเวณนั้น ก็จะแจ้งมูลนิธิหรือเทศบาลให้เข้ามาช่วยดู

“ปัจจุบันจากชาวบ้านที่เฉย ๆ กับเรื่องหมาแมว กลายเป็นเจอหมาแมวตัวใหม่ก็แจ้งมูลนิธิ ให้มาช่วยทำหมัน จึงจบแบบสัตว์อยู่ด้วยกันกับคนได้แบบไม่ทำร้ายกัน และสัตว์ก็อาศัยอยู่ที่เดิม เช่น กรณีมีแมวเกิดแล้วนำมาทิ้งที่โรงแรมทางเราไปทำหมันให้ ปรากฏว่าแมวก็นอนอาศัยอยู่บริเวณนั้นได้ และไม่เพิ่มประชากรแมว”¹⁹⁸

จากการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแก้ปัญหาสุนัข-แมว ทำให้แกนนำชุมชนมองว่า ไม่ได้แค่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนและสัตว์ดีขึ้นเท่านั้น แต่โยงไปถึงภาพลักษณ์ที่ดีในระดับจังหวัด ในฐานะที่ถูกเกิดเป็นเมืองท่องเที่ยว เมื่อเกิดความเข้าใจและเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อคนในพื้นที่ จึงกลายเป็นความเต็มใจที่จะช่วยดูแลพื้นที่ตนเอง

¹⁹⁶ Personal communication, 9 มกราคม 2566.

¹⁹⁷ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

¹⁹⁸ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

“เราต้องดูแลบ้านเกิดตัวเอง ท่านนายกฯ มีนโยบายให้ช่วยกันดูแล เพราะ ภูเก็ตเราเป็นเมืองท่องเที่ยว เพราะกระทรวงเราเป็นประตูสู่ป่าตอง ถ้ามีข่าวพิษสุนัขบ้าเกิดขึ้นเพียง 10 นาทีข่าวนี้ก็ถึงยุโรปถึงอเมริกาแล้ว นอกจากนี้ กระทรวงจัดงานวิ่งบ่อย จะเกิดเหตุหมากัดนักท่องเที่ยว หรือคนเข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น ท่านนายกฯ จึงมีแนวคิดว่าจะเอาหมาพันธุ์ที่ดุร้ายมาลงทะเลเป็นทั้งหมดเพื่อควบคุม”¹⁹⁹

“เมื่อเราพบปัญหาในชุมชน เราก็มาเสนอนายกฯ เพื่อหาวิธีแก้ไขและวิธีป้องกันปัญหา เช่น ชุมชนมีแคมป์คนงานเยอะ เมื่อคนงานย้ายไซต์ไปได้ทั้งหมดแมวที่เลี้ยงไว้ ผมก็มาหารือกับท่านนายกฯ ว่าจะแก้ปัญหายังไง เพราะมันสร้างปัญหาให้เรา พอมาเสนอท่าน จากนั้นท่านจะให้กองสาธารณสุขลงพื้นที่เพื่อดูปัญหา และเอามาเข้าระบบต่อไป ซึ่งเราต้องบอกเทศบาลก่อน เพราะเรารู้พื้นที่มากกว่าเทศบาล”²⁰⁰

“เราทำไปโดยที่ไม่รู้หรอกว่า ใครได้รางวัลอะไร เราทำทุกวัน เราสุขใจสบายใจ อยากรับประโยชน์ ทำของเราตลอด ต่อเนื่อง ใครจะได้รางวัลอะไรหรือไม่เราไม่สนใจ เป็นมรดกงาน ให้เขาโดยธรรมชาติ”²⁰¹

นอกจาก เป็น อสม. และอปพร. แล้วบางรายยังคงเป็นอาสาสมัครปศุสัตว์ในพื้นที่ด้วย ทั้งนี้ มองว่าอะไรที่เกิดประโยชน์กับคนในพื้นที่ แม้ว่าจะเปลี่ยนผู้บริหารท้องถิ่น แต่ก็ยังคงทำงานให้กับชุมชนตนเองต่อไป

“เมื่อทางเทศบาลเปิดอบรมอาสาสมัครฉีดวัคซีนหมา เราอยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เวลาเทศบาลออกหน่วยเราเลยมาเป็นอาสา ช่วยเบิกยา ช่วยฉีดยา ช่วยฉีดวัคซีนสัตว์ หากเจอกรณีสัตว์ดุร้ายจะให้อาหารก่อนแล้วยิงยาสลบ”²⁰²

¹⁹⁹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

²⁰⁰ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

²⁰¹ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

²⁰² Personal communication, 16 มกราคม 2566.

“การที่เรามาช่วย เราไม่สนใจว่าใครเป็นนายกฯ เราดูที่เรา เราสนใจตัวเอง เราอยากทำ เรารัก และอยากช่วยเขา”²⁰³

“ฉีดวัคซีนให้คนได้ อสม. อปพร. และอื่น ๆ สำหรับสัตว์หมาแมว ถ้ามีโครงการก็ไปช่วย ทำหมันหมาแมว ก็ไปช่วย ไปช่วยจับหมาแมวให้หมา”²⁰⁴

“จากเดิมที่ทำงานในชุมชน เราไปเยี่ยมคน หลัง ๆ มีไปถึงหมาและแมว ด้วยจุดเริ่มต้น คือ เราเคยนอนติดเตียง เราเลยอธิษฐาน ว่าถ้าหายเราจะช่วยคน”²⁰⁵

บทส่งท้าย

เรื่องสุนัข-แมว ไม่ใช่เรื่องหมา ๆ แต่เป็นเรื่องคุณภาพชีวิต ผู้บริหารท้องถิ่นได้วางนโยบายการพัฒนาเมืองไว้ 6 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านจะสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาระดับจังหวัดและระดับประเทศ ในการทำเรื่องสุนัข-แมวเป็นเรื่องที่ทำค่อนข้างยาก เพราะเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิตทั้งคนและสัตว์ ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการที่จะเห็นผลลัพธ์ แตกต่างจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เห็นผลได้รวดเร็วกว่า ความยากในการขับเคลื่อนโครงการฯ จึงเป็นเรื่องของการรวมเครือข่ายเข้าไว้ด้วยกัน การใช้เวลามากกว่าที่ประชาชนจะเกิดความเข้าใจ และการที่จะให้เกิดความยั่งยืนก็เป็นความยากลำบากด้วยเช่นกัน

ผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญกับโครงการฯ ให้การสนับสนุนทั้งคำแนะนำ การจัดสรรงบประมาณ และการบริหารงานมาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดเป็นความต่อเนื่อง และเจ้าหน้าที่คอยสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน และความร่วมมือกันของเครือข่าย

²⁰³ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

²⁰⁴ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

²⁰⁵ Personal communication, 16 มกราคม 2566.

คลองขุดเปลี่ยนทางเดินน้ำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

วิลาวัณย์ หงษ์นคร²⁰⁶

เกริ่นนำ

ย้อนกลับไปเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ประเทศไทยเผชิญกับพายุโซนร้อนสองลูก ลูกแรกคือพายุ “ตาลัส” (Talas) ซึ่งทำให้เกิดฝนตกหนักต่อเนื่องหลายวันและน้ำท่วมในหลายพื้นที่ทั่วประเทศรวมถึงเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ด้วย สถานการณ์น้ำท่วมจากอิทธิพลของพายุตาลัสยังไม่ทันกลับเข้าสู่สภาวะปกติ พายุลูกที่สอง คือ “เซินกา” (Sonca) ก็ได้เคลื่อนตัวเข้าสู่ประเทศไทย ส่งผลทำให้เกิดฝนตกหนักต่อเนื่องอีกระลอกหนึ่ง เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เผชิญปัญหาน้ำท่วมติดต่อกันเป็นเวลา 10 กว่าวัน ถนนหลายสายภายในเขตเทศบาลมีน้ำท่วมสูงถึง 50 เซนติเมตร และเอ่อล้นเข้าท่วมร้านค้าและบ้านเรือนหลายแห่ง

ถึงแม้ไม่ได้เผชิญกับพายุ เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ก็มักประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝนที่มีฝนตกหนักต่อเนื่อง เพราะเป็นที่ราบต่ำริมฝั่งลำน้ำป่าว ประกอบกับเป็นพื้นที่ต่ำอ่างเก็บน้ำชลประทานที่ต้องรองรับน้ำที่ระบายออกมาจากอ่างหากน้ำล้น

ปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ไม่ได้กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และสร้างความเสียหายต่อรายได้และทรัพย์สินของชาวเมืองกาฬสินธุ์เท่านั้น แต่เป็นชนวนของความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณอ่างเก็บน้ำและใต้อ่างเก็บน้ำจากการเปิดปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำ สถานการณ์เช่นนี้กลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่น้ำท่วมหัวของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ด้วยศักยภาพของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่การันตีด้วยรางวัลระดับประเทศจำนวนมาก โดยเฉพาะรางวัลพระปกเกล้า ซึ่งได้รับมากถึง 11 ครั้งในระยะเวลา 11 ปีที่ผ่านมา เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์สามารถดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการขุดคลองผันน้ำจากในพื้นที่เพื่อระบายน้ำลงสู่ลำน้ำป่าวโดยตรง การดำเนินการเช่นนี้ดูเหมือนจะเป็นเรื่องง่ายแต่กลับไม่ง่ายอย่างที่คิด เพราะปัญหาน้ำท่วมไม่อาจดำเนินการ

²⁰⁶ นักวิชาการผู้ชำนาญการ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

ป้องกันและแก้ไขได้เฉพาะในอาณาเขตของเทศบาลเท่านั้น เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จำเป็นต้องประสานงานและร่วมมือกับหลายฝ่ายทั้งในและนอกอาณาเขตพื้นที่ และดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างเป็นระบบตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเกิดความยั่งยืนต่อไป ขอเชิญผู้อ่านติดตามไปด้วยกัน

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ทำความเข้าใจเมืองกาฬสินธุ์

ดังที่ได้เกริ่นนำไปแล้วว่าเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประสบปัญหาน้ำท่วมมาโดยตลอดในช่วงฤดูฝนแม้ไม่ได้เผชิญกับพายุ สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเริ่มต้นด้วยการฉายภาพให้ผู้อ่านได้รู้จักและเข้าใจบริบทพื้นที่ของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เสียก่อน

เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ครอบคลุมพื้นที่ตำบลกาฬสินธุ์ทั้งตำบลโดยมีเนื้อที่ 16.96 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดกับตำบลโพหนอง ตำบลหลุบ ตำบลเหนือ และตำบลพาน เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นศูนย์กลางการปกครองและการจัดบริการสาธารณะของจังหวัด โดยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ สถานศึกษา สถานพยาบาลและสาธารณสุข และการคมนาคม ดังจะเห็นได้จากสถานศึกษาในพื้นที่มีจำนวนมากถึง 27 แห่ง แบ่งเป็นสถานศึกษาในสังกัดเทศบาล จำนวน 8 แห่ง และสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 19 แห่ง โดยจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา สำหรับสถานพยาบาลและสาธารณสุขในพื้นที่ก็มีจำนวนมาก โดยมีมากถึง 177 แห่ง

ภาพที่ 1: จำนวนสถานบริการสาธารณสุขในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ที่มา: ผู้เขียนประมวลข้อมูลจาก เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570*. [ออนไลน์] <http://www.kalasin-mu.go.th/> สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2566.

นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถรับบริการด้านอื่น ๆ ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อาทิ ไปรษณีย์ สถานธนาบาล โรงฆ่าสัตว์ สถานีบริการน้ำมันและก๊าซ LPG ตลาดสด โรงแรม ธนาคาร ศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

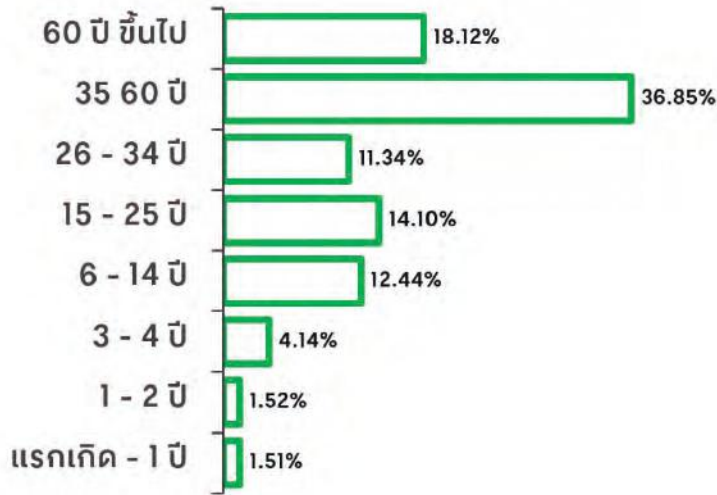
ภายในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประกอบด้วย 36 ชุมชน (รายละเอียดดังตาราง) มีครัวเรือน จำนวน 15,939 ครัวเรือน และมีประชากร รวม 32,464 คน แบ่งเป็นชาย 15,486 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 47.70 และหญิง 16,978 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 36.85 อยู่ในช่วงอายุ 35-60 ปี (ข้อมูล ณ ปี 2564)

ตารางที่ 1: รายชื่อชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

เขต 1	เขต 2	เขต 3
ชุมชนซอยน้ำทิพย์	ชุมชนตลาดเก่า	ชุมชนสงเปลือยใน
ชุมชนกุศยางสามัคคี	ชุมชนคุ้มห้วย	ชุมชนสงเปลือยกลาง
ชุมชนโพธิ์ไทร	ชุมชนทุ่งสระ	ชุมชนเปลือยนอก
ชุมชนท่าสินค้า	ชุมชนวัดหอไตรพิภุการาม	ชุมชนหน้าโรงซ่อม ร.พ.ช.
ชุมชนดอนสวรรค์	ชุมชนวัดสว่างพัฒนา	ชุมชนวัดป่าทุ่งศรีเมือง
ชุมชนหน้าโรงเลื่อย	ชุมชนวัดสว่างคงคา	ชุมชนทุ่งศรีเมืองพัฒนา
ชุมชนวัดเหนือ	ชุมชนริมแก่งดอนกลาง	ชุมชนทุ่งศรีเมืองกลาง
ชุมชนโรงจั่ว	ชุมชนบุญกว้าง	ชุมชนทุ่งมน
ชุมชนวัดใต้โพธิ์คำ	ชุมชนดอนกลอย	ชุมชนหัวคู-หนองเรือพัฒนา
ชุมชนหนองลิ้นจี่	ชุมชนสุขสบายใจ	ชุมชนเกษตรสมบูรณ์
ชุมชนหนองไชยวาน	ชุมชนหัวโนนโก	ชุมชนหาดลำดวน
ชุมชนหนองผักแว่น	ชุมชนก.ล.ส.	ชุมชนคงป่อ

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570*. [ออนไลน์] <http://www.kalasin-mu.go.th/>
สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2566.

ภาพที่ 2: ร้อยละประชากรในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จำแนกตามช่วงอายุ ปี 2564

ที่มา: ผู้เขียนประมวลข้อมูลจาก เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2564). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570. [ออนไลน์] <http://www.kalasin-mu.go.th/> สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2566.

ก่อนที่จะนำเสนอลักษณะภูมิประเทศของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผู้เขียนขอฉายภาพลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ทั้งนี้จังหวัดกาฬสินธุ์มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงจนถึงที่ราบลุ่มมีน้ำแข็ง โดยสามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศออกเป็น 5 ลักษณะได้ ดังนี้

- พื้นที่ที่เป็นภูเขา ได้แก่ เทือกเขาภูพาน ซึ่งมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 200-500 เมตร บริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำปาวและลำน้ำพาน พื้นที่ภูเขาอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือของจังหวัดในพื้นที่อำเภอสมเด็จ อำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอห้วยผึ้ง
- สภาพที่เป็นหุบเขา อยู่ในเขตอำเภอเขาวง มีลักษณะเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาแบบลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 175-250 เมตร ขณะที่เขตอำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอยางตลาด ทิศใต้ของอำเภอสมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้งมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้น
- สภาพเป็นลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำปานกลาง 175-250 เมตร เขตอำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอยางตลาด ทิศใต้ของอำเภอสมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้งมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้น

- สภาพค่อนข้างราบ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 150-170 เมตร บริเวณอำเภอเมือง อำเภอยางตลาด บางส่วนของทิศใต้ของอำเภอสหัสขันธ์ ทางทิศตะวันออกของอำเภอสมเด็จ และอำเภอยักษ์ผึ้ง
- สภาพพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำ เป็นที่ราบริมแม่น้ำชี ลำน้ำป่าว ลำน้ำพาน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 140-150 เมตร อยู่ในอำเภอกมลาไสย บางส่วนของอำเภอเมือง และอำเภอยางตลาด

ภาพที่ 3: แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา: สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2564). *สรุปข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาฬสินธุ์*. [ออนไลน์] <https://www.kalasin.go.th/t/th/> สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2566

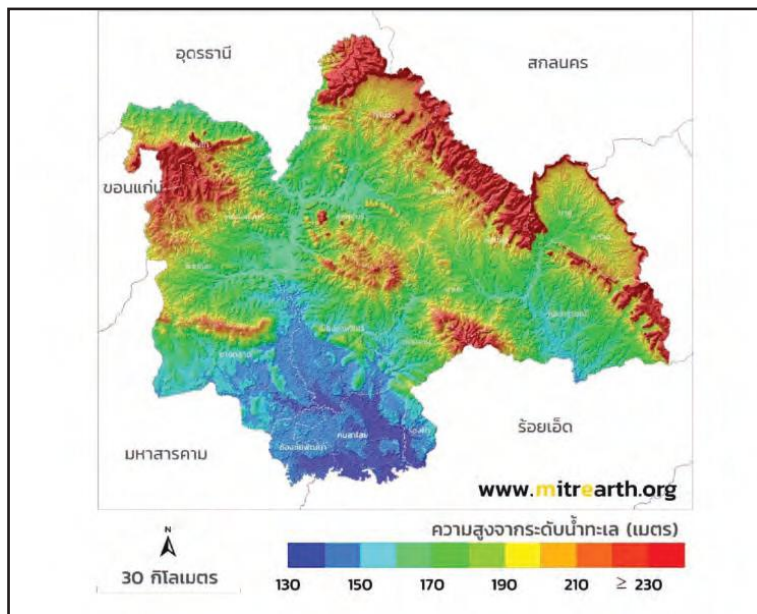
หากดูลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดกาฬสินธุ์โดยแบ่งเป็นพื้นที่ตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างแสดงให้เห็นว่า

- พื้นที่ตอนบน ได้แก่ อำเภอท่าคันโท อำเภอคำม่วง อำเภอสามชัย อำเภอนาคู และอำเภอเขาวง เป็นบริเวณแนวเทือกเขาภูพาน มีภูเขาสลับซับซ้อน และมีที่ราบในบริเวณระหว่างภูเขาสลับกับป่าทึบ ได้แก่ ป่าดงมูลและป่าดงแม่แฝด บริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยงจังหวัดกาฬสินธุ์ที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำป่าว

และลำน้ำพาน มีเขื่อนลำปาวเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง

- พื้นที่ตอนกลาง ได้แก่ บริเวณอำเภอหนองสูง อำเภอเสด็จ อำเภอสมเด็จ อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอนามน อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอห้วยเม็ก เป็นเนินเขาสลับกับป่าโปร่งและทุ่งราบ
- พื้นที่ตอนล่าง ได้แก่ อำเภอขามเฒ่า อำเภอเมือง อำเภอร่องคำ อำเภอกมลาไสย อำเภอดอนจาน และอำเภอฆ้องชัย เป็นที่ราบต่ำและเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของจังหวัด ตลอดจนเป็นบริเวณที่รับน้ำชลประทานจากโครงการชลประทานลำปาว บริเวณนี้มีลำน้ำชี ลำน้ำพาน ลำห้วย บึง และหนองน้ำทั่วไป

ภาพที่ 4: ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดกาฬสินธุ์

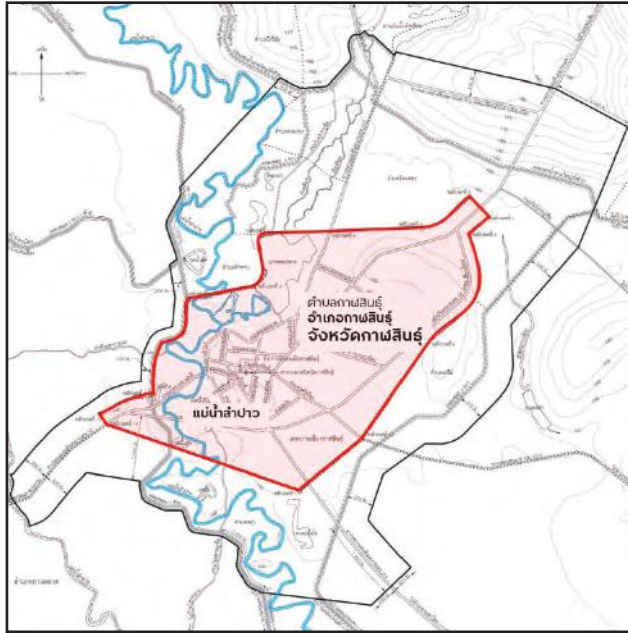

ที่มา: สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2564). สรุปข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาฬสินธุ์. [ออนไลน์] <https://www.kalasin.go.th/t/th/สืบค้นเมื่อ> 24 สิงหาคม 2566

เมื่อผู้อ่านเข้าใจลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวมดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงเห็นภาพลักษณะภูมิประเทศของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ตอนล่างของจังหวัดในอำเภอเมือง ตำบลกาฬสินธุ์ (ทั้งตำบล) มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำและเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งลำน้ำพาน ลำน้ำพานเป็นลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

ไหลผ่านเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ในแนวเหนือลงใต้ด้านทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 6.50 กิโลเมตร ลำน้ำปาวเป็นแหล่งน้ำสำหรับเกษตรกรรมและคลองระบายน้ำของเมืองเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ภาพที่ 5: ที่ตั้งของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์และการไหลผ่านของแม่น้ำลำปาว

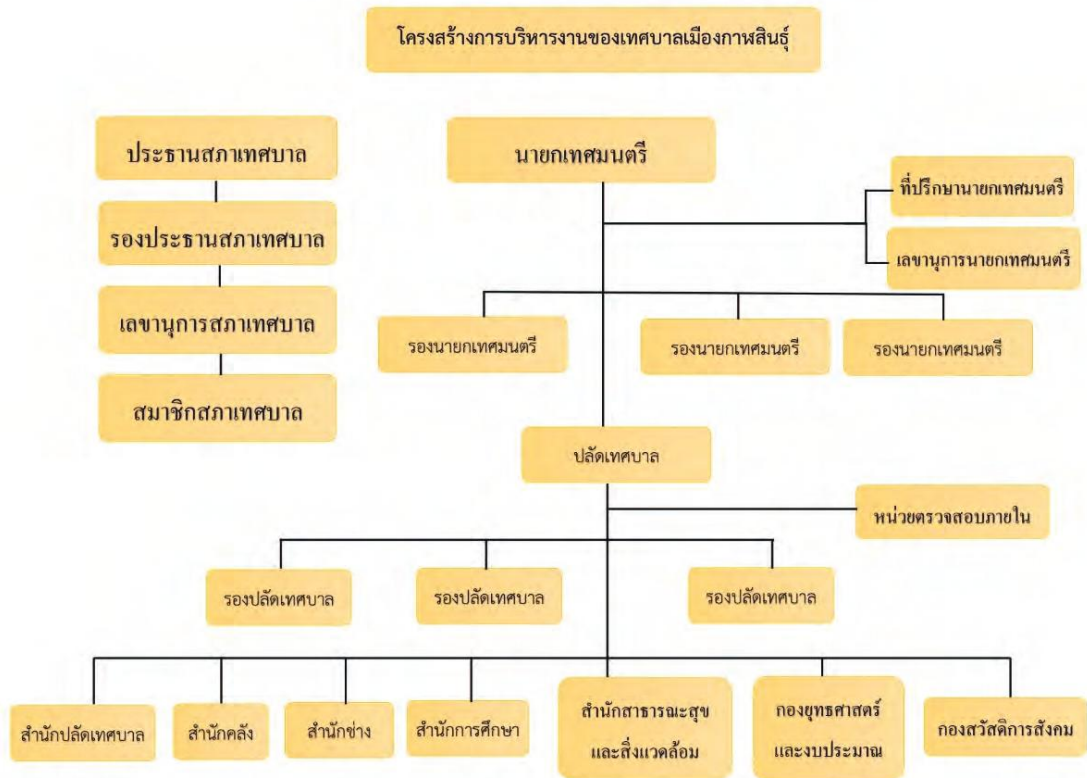

ที่มา: กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2562. (15 พฤศจิกายน 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 119 ก. หน้า 1.

ทำความเข้าใจเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ปัจจุบันการบริหารงานของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์อยู่ภายใต้การนำของนายจรรวีวัฒน์ บุญเพิ่ม นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์ ที่ครองตำแหน่งมาอย่างต่อเนื่องยาวนานถึง 4 สมัย สำหรับสภาเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีสมาชิกสภาเทศบาล รวม 18 คน แบ่งเป็นชาย 17 คน และหญิง 1 คน โดยมีนายโฆษิต ธีรกุล ดำรงตำแหน่งประธานสภาเทศบาล ทั้งนี้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประกอบด้วย 7 ส่วนงาน ได้แก่ สำนักปลัดเทศบาล สำนักคลัง สำนักช่าง สำนักการศึกษา สำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ และ กองสวัสดิการสังคม โดยมีนายพรประสิทธิ์ รัตนวิชัย ดำรงตำแหน่งปลัดเทศบาล

ภาพที่ 6: โครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. นโยบายการบริหาร: แผนภูมิโครงสร้าง. [ออนไลน์] <http://www.kalasin-mu.go.th/sj/>
สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2566

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “เป็นเมืองอุดมสุข” ซึ่งหมายถึงเมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว เมืองน่าลงทุน และเมืองน่าศึกษา ผู้บริหารชุดปัจจุบันได้แถลงนโยบายที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ดังกล่าว 4 ประการ ได้แก่ 1. การสร้างเมืองให้น่าอยู่เพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประชาชน เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงในระดับประเทศ 2. การสร้างเมืองให้น่าท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่งคั่งของประชาชนและเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภายในจังหวัด 3. การสร้างเมืองให้น่าลงทุนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการลงทุนเพื่อสร้างเสริมเศรษฐกิจให้มั่นคง มั่งคั่ง และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง และ 4. การสร้างเมืองให้น่าศึกษา เป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ มีทุนทางสังคมที่ดีอันจะนำไปสู่สังคมแห่งความผูกพันทุกครัวเรือนปลอดภัย นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินงานของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์บรรลุวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานไว้ 10 ประการ ได้แก่ 1. พัฒนา

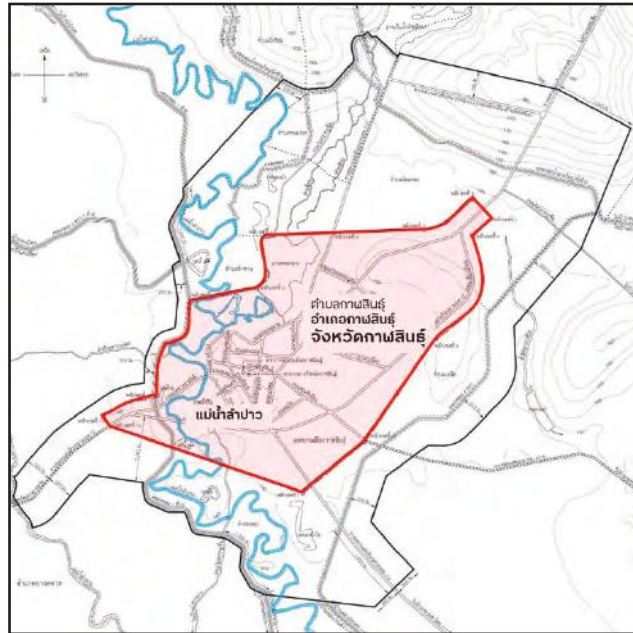
โครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพเมืองให้เอื้อต่อการอยู่อาศัย การจราจร และการประกอบธุรกิจเป็น Smart City 2. พัฒนาเมืองให้สวยงาม สะอาด และอนุรักษ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพระดับสากล 3. สร้างชุมชนให้เข้มแข็งที่พลเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง 4. กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับความช่วยเหลือและสามารถพึ่งตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” 5. ส่งเสริมครัวเรือนให้มีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้เพิ่มขึ้น 6. พัฒนาระบบสุขภาพที่มีความเอื้ออาทรเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี 7. พัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและทั่วถึงตลอดชีวิต 8. พัฒนาเมืองกาฬสินธุ์เป็นเมือง “วิถีศิลปะถิ่นวัฒนธรรมอีสาน” เพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในจังหวัดกาฬสินธุ์ 9. อนุรักษ์สืบสานงานประเพณีและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 10. พัฒนาให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูงและเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์บริหารงานโดยยึดมั่นหลักธรรมาภิบาลโดยเฉพาะหลักความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านความโปร่งใสนอกจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชั่นที่ดำเนินการตามกฎหมายระเบียบคล้ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไปแล้ว เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีความโดดเด่นในการจัดให้มีอาสาสมัครชุมชนร่วมตรวจสอบการบริหารงาน (อสต.) ในการจัดซื้อจัดจ้างของเทศบาล ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2564 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบการป้องกันการทุจริตจากสำนักงาน ป.ป.ช. ที่มีผลการประเมินคุณธรรมความโปร่งใสระดับ AA ที่ร้อยละ 95.59 ในด้านการมีส่วนร่วมเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเสริมสร้างเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมทั้งในและนอกพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นดังเช่นการป้องกันและแก้ไขปัญหา น้ำท่วมที่จะกล่าวไว้ในรายละเอียดต่อไป

ส่วนที่ 2 ด้วยลักษณะภูมิประเทศจึงเผชิญปัญหาน้ำท่วมมาโดยตลอด

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ตั้งอยู่ตอนล่างของจังหวัดและเป็นที่ย่ำน้ำโดยต่ำกว่าพื้นที่ตอนบนและตอนกลางของจังหวัด ประกอบกับเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งลำน้ำปาวซึ่งมีต้นกำเนิดในบริเวณตอนบนของจังหวัดและไหลลงผ่านเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แม้จะมีการสร้างเขื่อนลำปาวในบริเวณตอนบนของจังหวัดเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการเพาะปลูกทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง แต่เมื่อลำน้ำปาวมีปริมาณน้ำมากก็มักเอ่อล้นเข้าท่วมเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ภาพที่ 7: ที่ตั้งของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์และการไหลผ่านของแม่น้ำลำปาว

ที่มา: กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2562. (15 พฤศจิกายน 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 119 ก. หน้า 1.

นอกจากลักษณะภูมิประเทศตามธรรมชาติแล้ว สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ คือ การระบายน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทันที่ตั้งอยู่ทิศเหนือของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อ่างเก็บน้ำห้วยสีทันตั้งอยู่ในตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ถูกสร้างขึ้นและดูแลรับผิดชอบโดยโครงการชลประทานกาฬสินธุ์ สำนักงานชลประทานที่ 6 กรมชลประทาน เพื่อใช้สำหรับกักเก็บน้ำประกอบการทำเกษตรกรรมในตำบลโพนทอง และใช้สำหรับการผลิตน้ำประปาให้แก่ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ โดยสามารถเก็บน้ำได้ไม่เกิน 3.55 ล้าน ลบ.ม.

ตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ทิศเหนือของเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ในอาณาเขตเทศบาลตำบลโพนทอง มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,340 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม อาทิ ปลูกข้าว ข้าวโพด แตงโม มะเขือเทศ เห็ด และถั่วต่าง ๆ จำนวน 642 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 27.44 และเป็นพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย ที่ตั้งหน่วยงานราชการ และบริษัทเอกชน จำนวน 1,698 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 72.56²⁰⁷

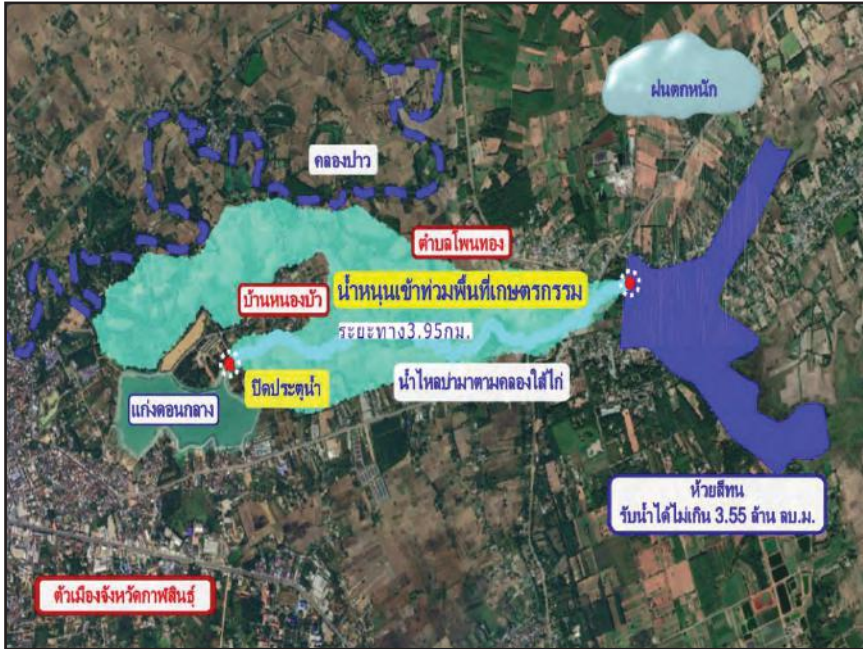
²⁰⁷ เทศบาลตำบลโพนทอง. *หน้าหลัก: สภาพและข้อมูลพื้นฐาน*. [ออนไลน์] <https://www.phonthong-mu.go.th/index.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2566

เมื่อฝนตกหนักต่อเนื่องหรือมีมรสุมทำให้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนมีปริมาณมากเกินไปกว่าที่รองรับได้ อ่างเก็บน้ำห้วยสีทนจะทำการผันน้ำหรือระบายน้ำที่ล้นออกจากอ่างมาตามคลองไส้ไก่ ระยะทาง 3.95 กิโลเมตร เพื่อระบายเข้าสู่แก่งตอนกลาง หากแก่งตอนกลางมีน้ำล้นน้ำก็จะไหลออกตามลำห้วยสีทนลงสู่ลำน้ำปาว ทั้งนี้ได้มีการสร้างประตูน้ำเพื่อควบคุมการระบายน้ำจากคลองไส้ไก่เข้าสู่แก่งตอนกลาง ซึ่งเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบประตูน้ำแห่งนี้

แก่งตอนกลางประกอบด้วยผืนดิน ผืนน้ำ หนองเบ็ญ และหนองอีคูณ โดยมีเนื้อที่รวม 641 ไร่ 1 งาน 45.5 ตารางวา สามารถรองรับน้ำได้สูงสุด 104 ล้าน ลบ.ม. มีท่อระบายน้ำและทางระบายน้ำ 13 จุดรอบอ่าง แก่งตอนกลางตั้งอยู่ในตำบลโพนทองและติดต่อกับชุมชนโดยรอบ 10 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ หนองเบ็ญและหนองอีคูณมีเนื้อที่ 33 ไร่ 1 งาน 49.8 ตารางวา เป็นส่วนหนึ่งของแก่งตอนกลาง เป็นพื้นที่รกร้างและหนองน้ำตื้นเขินและอยู่ภายใต้การดูแลรักษาโดยเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ร่วมกับอำเภอเมืองกาฬสินธุ์

จะเห็นได้ว่า เส้นทางการระบายน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนที่ไหลมาตามคลองไส้ไก่และมายังแก่งตอนกลางเพื่อระบายลงสู่ลำน้ำปาวได้ผ่านอาณาเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองแห่ง โดยเป็นการระบายน้ำจากพื้นที่เทศบาลตำบลโพนทองซึ่งอยู่ทิศเหนือลงมายังพื้นที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ โดยมีประตูน้ำควบคุมการระบายน้ำระหว่างสองพื้นที่นี้ ที่ผ่านมามีเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโพนทองและชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มาโดยตลอดเกี่ยวกับการเปิด-ปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำเข้าสู่แก่งตอนกลาง สาเหตุเกิดจากหากเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เปิดประตูน้ำเพื่อรับน้ำเข้าสู่แก่งตอนกลางมากเกินไปจนน้ำเต็มความจุและล้นข้ามสันอ่าง น้ำจะเอ่อล้นท่วมชุมชนโดยรอบแก่งในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ รวมถึงน้ำล้นจากแก่งตอนกลางที่ไหลมาตามลำห้วยสีทนเพื่อลงสู่ลำน้ำปาวก็จะเอ่อท่วมชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่อยู่ตามแนวลำห้วยด้วยเช่นเดียวกัน ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มากถึง 10 ชุมชนจะประสบปัญหาน้ำท่วมจากภาวะการณ์เช่นนี้ ด้วยเหตุนี้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงปิดประตูน้ำเพื่อลดปริมาณน้ำเข้าแก่งตอนกลาง แต่หากปิดประตูน้ำก็จะทำให้พื้นที่ด้านเหนือแก่งตอนกลางตามแนวคลองไส้ไก่หรือชุมชนบ้านหนองบัวในเขตเทศบาลตำบลโพนทองประสบปัญหาน้ำท่วมเพราะน้ำรอการระบาย ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนบ้านหนองบัวเสียหาย ดังนั้นชุมชนบ้านหนองบัวในเขตเทศบาลตำบลโพนทองจึงต้องการให้เปิดประตูน้ำ ขณะที่ชุมชนโดยรอบแก่งตอนกลางในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ต้องการให้ปิดประตูน้ำ ความขัดแย้งระหว่างสองพื้นที่นี้เกิดขึ้นเรื่อยมาและรุนแรงจนถึงขั้นมีความพยายามทำลายประตูน้ำ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการจัดเวรยามคอยเฝ้าประตูน้ำ

ภาพที่ 8: เส้นทางการระบายน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนสู่แก่งดอนกลาง

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ภาพที่ 9: แก่งดอนกลางและประตูน้ำบริเวณแก่งดอนกลาง

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ความขัดแย้งระหว่างสองพื้นที่ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นจนถึงจุดแตกหักเมื่อจังหวัดกาฬสินธุ์เผชิญกับพายุโซนร้อนสองลูก คือ พายุ “ตาลัส” (Talas) และพายุ “เซินกา” (Sonca) ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 พายุลูกแรกทำให้เกิดฝนตกหนักหลายวันและน้ำท่วมในจังหวัดกาฬสินธุ์ สถานการณ์น้ำท่วมจากอิทธิพลของพายุตาลัสยังไม่ทันกลับเข้าสู่สภาวะปกติ

พายุลูกที่สอง คือ “เซินกา” (Sonca) ก็ส่งผลทำให้เกิดฝนตกหนักหลายวันอีกระลอกหนึ่งโดยตกติดต่อกันนานกว่า 5 วัน ปริมาณน้ำฝนวัดได้สูงสุดถึง 148 มิลลิเมตร ซึ่งเข้าเกณฑ์ฝนหนักมาก (Very Heavy Rain)²⁰⁸ รวมปริมาณน้ำฝนที่ตกทุกวันทั้งหมด 352.60 มิลลิเมตร น้ำป่าจากเทือกเขาภูพานบริเวณตอนบนของจังหวัดไหลลงมายังพื้นที่ราบต่ำบริเวณตอนล่างของจังหวัด ส่งผลให้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนล้นเข้าท่วมเรือกสวนไร่นาบริเวณชุมชนบ้านหนองบัว ในเขตเทศบาลตำบลโพหนอง สร้างความเดือดร้อนและความเสียหายอย่างหนัก ขณะนั้นมีน้ำไหลลงอ่างห้วยสีทน 14.28 ล้าน ลบ.ม. และล้นจากอ่าง 11.353 ล้าน ลบ.ม. ชุมชนบ้านหนองบัวจึงเรียกร้องให้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำเข้าสู่แก่งดอนกลาง แต่ในขณะเดียวกันมวลน้ำได้ไหลบ่าล้นประตูน้ำเข้ามาในแก่งดอนกลางและพื้นที่โดยรอบแก่งในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์แล้ว ส่งผลให้ชุมชนโดยรอบแก่งดอนกลางและตามแนวลำห้วยสีทนถูกน้ำท่วม น้ำไหลต่อเนื่องเข้ามาয়ใจกลางเมืองเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ สมทบกับน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่และระบายลงสู่ลำน้ำปาวไม่ทัน จึงทำให้ถนนสายหลักมีน้ำท่วมสูง 50-100 เซนติเมตร การสัญจรเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ถูกน้ำท่วม รวม 10 ชุมชน บ้านเรือนที่อยู่อาศัย หน่วยงานราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล และร้านค้าในตัวเมืองถูกน้ำท่วม โดยเฉพาะชุมชนติดลำน้ำปาวมีน้ำท่วมสูงสุดถึง 2 เมตร คริวเรือนมากกว่า 300 คริวเรือนจำเป็นต้องอพยพออกจากพื้นที่ บางพื้นที่ทำการตัดกระแสไฟฟ้าเพื่อป้องกันอันตราย สถานการณ์น้ำท่วมครั้งนี้เป็นเวลานานมากกว่า 10 วัน ซึ่งนับว่ารุนแรงที่สุดในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา

ภาพที่ 10: น้ำท่วมไหลจากชุมชนบ้านหนองบัวล้นประตูน้ำเข้าสู่แก่งดอนกลาง

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

²⁰⁸ ฝนหนักมาก (Very Heavy Rain) มีปริมาณตั้งแต่ 90.1 มิลลิเมตรขึ้นไป (กรมฝนหลวงและการบินเกษตร. บกทน้อยฝนตกมกน้อยขนาดไหน. [ออนไลน์] <https://www.royalrain.go.th/royalrain/ShowDetail.aspx?DetailId=10384> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2566)

ภาพที่ 11: น้ำท่วมเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ปี 2560

ที่มา: MGR Online. “เซินกา” พ่นพิษ 10 ชุมชนกาฬสินธุ์ถูกน้ำท่วมรุนแรงรอบ 40 ปี. [ออนไลน์] <https://mgronline.com/local/detail/9600000076926> สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2566

วิกฤตน้ำท่วมครั้งนี้ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์และความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างสองพื้นที่ คือ ชุมชนบ้านหนองบัวในเขตเทศบาลตำบลโพหนองและชุมชนโดยรอบแก่งดอนกลางในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เกี่ยวกับการเปิด-ปิดประตูน้ำบริเวณแก่งดอนกลาง โดยความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นมีความพยายามทำลายประตูน้ำ และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ต้องจัดเวรยามคอยเฝ้าประตูน้ำ

แม้ว่าเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์พยายามป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่มาโดยตลอดแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ยกตัวอย่างการดำเนินงานที่สำคัญเช่น การวางท่อระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตเศรษฐกิจ โดยเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ขอรับงบประมาณจากงบประมาณศาสตร์จังหวัดกาฬสินธุ์และเริ่มดำเนินการในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา แต่ปัจจุบันก็ยังไม่แล้วเสร็จเนื่องจากด้วยปัญหาของผู้รับเหมา และการขุดลอกลำน้ำปาวซึ่งเป็นทางระบายน้ำหลักของเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้น ไม่เพียงแต่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เท่านั้นที่พยายามดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ หน่วยงานราชการอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและเกี่ยวข้องก็ได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมทั้งในระดับจังหวัดและในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มาโดยตลอดเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใดจนเกิดวิกฤตน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2560

ด้วยเหตุการณ์น้ำท่วมและความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2560 ดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงถือเป็นจุดชนวนที่ทำให้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์คิดหาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วม

ในพื้นที่ด้วยการขุดคลองเชื่อมลำน้ำป่าวกกับหนองเบ็ญและหนองอีคูณเพื่อเป็นทางระบายน้ำจากแก่งตอนกลางให้ไหลผ่านเข้าสู่ลำน้ำป่าวกโดยตรงโดยไม่ผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ส่วนที่ 3 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์: นักประสานความร่วมมือ

หลังจากเผชิญวิกฤตน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2560 นายจรรูวัฒน์ บุญเพิ่ม นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์ ก็ไม่รอช้า เริ่มคิดหาแนวทางใหม่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ เนื่องจากนายกฯ มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และรู้จักลักษณะภูมิประเทศและสภาพพื้นที่เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นอย่างดี นายกฯ จึงมีแนวคิดในการขุดคลองเชื่อมหนองเบ็ญและหนองอีคูณกับลำน้ำป่าวกเพื่อเป็นทางระบายน้ำจากแก่งตอนกลางเข้าสู่ลำน้ำป่าวกโดยตรงโดยไม่ผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ นายกฯ เริ่มต้นด้วยการให้ฝ่ายควบคุมอาคารและผังเมือง สำนักงานช่างสำรวจสภาพพื้นที่และศึกษาความเป็นไปได้ การสำรวจเสร็จสิ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 และผลปรากฏว่า หากต้องการขุดคลองเชื่อม เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จำเป็นต้องดำเนินการ 5 งาน ดังนี้

งานที่ 1 ขุดลอกหนองเบ็ญและหนองอีคูณลึกประมาณ 1.5 เมตรจากระดับปัจจุบัน พื้นที่ประมาณ 30,000 ตารางเมตร ปริมาตรกักเก็บน้ำประมาณ 45,000 ลบ.ม.

งานที่ 2 ขุดปรับปรุงคลองขุดของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ความยาวประมาณ 125 เมตร พื้นที่ประมาณ 4,900 ตารางเมตร

งานที่ 3 ขุดลอกกุดเขือกลึกประมาณ 2 เมตรจากระดับปัจจุบัน พื้นที่ประมาณ 18,000 ตารางเมตร ปริมาตรกักเก็บน้ำประมาณ 36,000 ลบ.ม.

งานที่ 4 ขุดคลองเชื่อมหนองเบ็ญหนองอีคูณกับลำน้ำป่าวกโดยขุดผ่านที่ดินของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ 2 แปลง โดยมีเนื้อที่ 2 ไร่ และ 3 ไร่ 2 งาน 98 ตารางวา โดยการขุดทำได้ 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 ขุดผ่านด้านหลังที่ดินติดร่องน้ำสาธารณะ เขตคลองรวมร่องน้ำกว้าง 20 เมตร เป็นแนวเข้าไปในที่ดินดังกล่าว กว้าง 15 เมตร เป็นพื้นที่ประมาณ 3,300 ตารางเมตร เนื้อที่ ประมาณ 2 ไร่

กรณีที่ 2 ขุดผ่านกลางที่ดิน เขตคลองกว้าง 20 เมตร พื้นที่ประมาณ 3,600 ตารางเมตร
เนื้อที่ ประมาณ 2 ไร่ 1 งาน

งานที่ 5 ก่อสร้างสะพานหรือท่อลอดผ่านร่องน้ำสาธารณะระบายออกสู่ลำปาว

จากผลการสำรวจและการศึกษาความเป็นไปได้พบว่า การดำเนินงานครั้งนี้เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายทั้งในและนอกเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ได้แก่ เทศบาลตำบลโพนทองซึ่งเป็นที่ตั้งของแก่งดอนกลาง หนองเบ็ญ และหนองอีคูณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ทั้งจังหวัด เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน และประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ผู้เป็นเจ้าของที่ดินที่จะใช้ทำคลองขุด ดังนั้นเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงจัดประชุมหารือกับภาคส่วนดังกล่าวและได้เชิญผู้แทนจากสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ปลัดอาวุโสอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และโครงการชลประทานกาฬสินธุ์ มาร่วมปรึกษาหารือในครั้งนี้ด้วย

การประชุมหารือจัดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 ในการประชุมครั้งนี้ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้นำเสนอแนวคิดในการขุดคลองเชื่อมหนองเบ็ญและหนองอีคูณกับลำน้ำปาวเพื่อเป็นทางระบายน้ำจากแก่งดอนกลางเข้าสู่ลำน้ำปาวโดยตรงโดยไม่ผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ และเทศบาลตำบลโพนทองได้ตกลงที่จะร่วมมือกันในการบริหารจัดการน้ำ ขุดลอกและรักษาคลอง หนองเบ็ญ และหนองอีคูณ โดยมีผู้แทนจากสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดกาฬสินธุ์และปลัดอาวุโสอำเภอเมืองกาฬสินธุ์เป็นพยาน พร้อมทั้งได้มีการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบในการดำเนินงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสามแห่งอย่างชัดเจน

หลังจากการประชุมหารือและได้ข้อสรุปร่วมกันอย่างชัดเจนแล้ว เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เทศบาลตำบลโพนทอง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นทางการและมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสามแห่งได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำตามโครงการขุดลอกและบำรุงรักษาคลอง หนองเบ็ญและหนองอีคูณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะช่วยป้องกันอุทกภัยในพื้นที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งได้มีการกำหนดขอบเขตและแนวทางการร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ดังนี้

องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ รับผิดชอบดำเนินการ ดังนี้

- (1) เป็นหน่วยงานดำเนินการขุดลอกโครงการตามแบบแปลนที่กำหนด โดยขุดลอกหนองเบ็ญและหนองอีคูณ โดยเครื่องจักร บุคลากร และเชื้อเพลิงของหน่วยงาน
- (2) เป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการจนกว่าจะแล้วเสร็จ
- (3) ส่งมอบพื้นที่โครงการให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องดูแลบำรุงรักษา

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ รับผิดชอบดำเนินการ ดังนี้

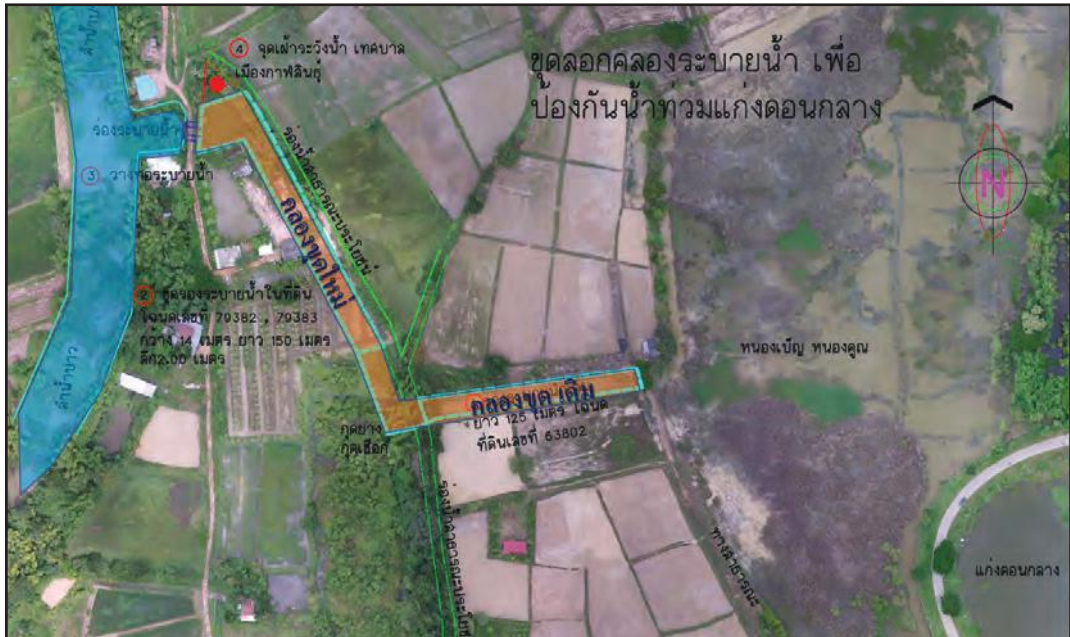
- (1) เป็นหน่วยงานออกแบบแปลนโครงการ
- (2) เป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานทั้งบุคลากร เครื่องจักร และเชื้อเพลิง
- (3) เป็นหน่วยงานอำนวยความสะดวกดำเนินงานโครงการให้เป็นไปตามรูปแบบแปลน
- (4) ดูแลรักษาตามอำนาจหน้าที่

เทศบาลตำบลโพนทอง รับผิดชอบดำเนินการ ดังนี้

- (1) ดำเนินการวางท่อลอดถนนและคืนสภาพถนนเพื่อระบายน้ำจากหนองเบ็ญและหนองอีคูณไหล ระบายลงสู่ลำน้ำป่าว
- (2) เป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ
- (3) เป็นหน่วยงานประสานการดำเนินงานโครงการกับประชาชนในพื้นที่โครงการ
- (4) ดูแลรักษาตามอำนาจหน้าที่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นผู้ออกแบบแปลนในการทำคลองขุดและสนับสนุนการดำเนินการขุดคลองทั้งในด้านบุคลากร เครื่องจักร และเชื้อเพลิง รวมถึงเป็นผู้ดูแลรักษาคลองขุดหลังจากดำเนินการขุดเสร็จแล้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นผู้ดำเนินการขุดคลองเชื่อม รวมถึงขุดลอกหนองเบ็ญและหนองอีคูณโดยใช้เครื่องจักร บุคลากร และเชื้อเพลิงของตน และเทศบาลตำบลโพนทองดำเนินการวางท่อระบายน้ำลอดใต้ถนนเพื่อระบายน้ำจากแก่งตอนกลาง หนองเบ็ญ และหนองอีคูณในเขตพื้นที่ตนมายังคลองขุดใหม่

ภาพที่ 12: การขุดคลองเชื่อมหนองเบ็ญและหนองอีคูณกับลำน้ำป่าว

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

การดำเนินการวางท่อระบายน้ำและขุดคลองใช้ระยะเวลาเพียง 14 วัน โดยดำเนินการแล้วเสร็จในช่วงต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 การขุดคลองเชื่อมครั้งนี้ดูเหมือนเป็นเรื่องง่ายแต่แท้จริงแล้วเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เจอโจทย์ให้ต้องขบคิดและแก้ปัญหาอยู่หลายประการ กล่าวคือ

โจทย์แรก การวางท่อระบายน้ำและการขุดเจาะทางระบายน้ำบริเวณหนองเบ็ญและหนองอีคูณซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโพหนองโดยเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นการดำเนินการนอกเขต ซึ่งตามกฎหมายแล้วเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีอำนาจหน้าที่จัดทำกิจการใด ๆ ในเขตพื้นที่ที่ตนดูแลรับผิดชอบเท่านั้น หากต้องการดำเนินการนอกเขต การดำเนินการนั้นต้องเป็นเรื่องจำเป็น ต้องได้รับความยินยอมจากสภาเทศบาลตำบลโพหนอง และต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย²⁰⁹ ซึ่งเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เห็นว่า การดำเนินการ

²⁰⁹ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และแก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 มาตรา 57 ทวิ เทศบาลอาจทำกิจการนอกเขตเมื่อ

- (1) การนั้นจำเป็นต้องทำและเป็นการที่เกี่ยวข้องกับกิจการที่ดำเนินตามอำนาจหน้าที่อยู่ภายในเขตของตน
- (2) ได้รับความยินยอมจากสภาเทศบาล คณะกรรมการสุขภาพ สภาจังหวัด หรือสภาตำบลแห่งท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และ
- (3) ได้รับความอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

นอกเขตมีกระบวนการหลายขั้นตอนและจะใช้ระยะเวลาในการขอความยินยอมและขออนุมัติ นานมาก ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานล่าช้าและไม่เท่าทันต่อสถานการณ์น้ำท่วมครั้งใหม่ที่จะเกิดขึ้น ประกอบกับมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับความยินยอมจากสภาเทศบาลตำบลโพหนองและไม่ได้ รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ดังนั้นเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงแก้ปัญหา นี้ด้วยการประสานความร่วมมือกับเทศบาลตำบลโพหนองโดยการประชุมหารืออย่างเป็นทางการ พุดคุยทำความเข้าใจอย่างไม่เป็นทางการถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งสองพื้นที่ และจัดทำบันทึก ข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เทศบาลตำบลโพหนองเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ขุดเจาะทางระบายน้ำและวางท่อระบายน้ำลอดถนนบริเวณหนองเป็ญและหนองอิ้วคุณในเขต พื้นที่ของตนเอง ซึ่งเป็นการดำเนินการในเขตพื้นที่ของตนตามอำนาจหน้าที่โดยปกติ

โจทย์ที่สอง เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อที่ดิน 2 แปลงที่จำเป็น ต้องใช้สำหรับการทำคลองขุด โดยจำเป็นต้องใช้งบประมาณ จำนวน 1,070,000 บาท ที่ดิน ดังกล่าวเป็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เดิมเป็นพื้นที่ทำไร่นา สวนผสม และ เลี้ยงควาย แต่เมื่อเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เจรจาพูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็น ในการทำคลองขุดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ เจ้าของที่ดินก็ให้ความร่วมมือ ในการขายที่ดินเป็นอย่างดี ประจวบเหมาะที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้รับรางวัลองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงนำเงินรางวัลมาใช้ในการจัดซื้อที่ดินดังกล่าว โดยเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์สามารถนำเงินรางวัลที่ได้รับมาใช้จ่ายตามอำนาจหน้าที่และหรือ การต่อยอดนวัตกรรมที่ได้รับรางวัลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยไม่ต้องจัดทำเป็นข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี²¹⁰

โจทย์ที่สาม เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ไม่มีทรัพยากรเพียงพอสำหรับการดำเนินการ ขุดคลองทั้งเครื่องจักรขนาดใหญ่ เชื้อเพลิง บุคลากร และงบประมาณในการดำเนินการจำนวน มาก เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงแก้ปัญหาด้วยการประสานความร่วมมือกับองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่ทั้งจังหวัด²¹¹ และเป็นองค์กร

²¹⁰ ประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และ อัตราการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นรางวัลสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการของท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *อปท.ที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. [ออนไลน์] <https://odloc.go.th/> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2566)

²¹¹ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และแก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 8 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น เขตขององค์การบริหารส่วนจังหวัดได้แก่ เขตจังหวัด

ปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรและงบประมาณค่อนข้างมาก โดยทำการประสานความร่วมมือด้วยการประชุมหารืออย่างเป็นทางการ การจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน และการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นผู้ดำเนินการขุดคลอง

โจทย์ที่สี่ ประชาชนและชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์บริเวณที่มีการขุดคลองไม่ยินยอมให้ดำเนินการ เพราะเกรงว่าการดำเนินการอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งเรื่องฝุ่นและเสียงดังรบกวน การสัญจรในพื้นที่ที่ต้องมีการขนย้ายเครื่องจักรขนาดใหญ่ และถนนเต็มไปด้วยดินโคลน รวมถึงกระทบต่อการทำไร่นา เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์แก้ปัญหาด้วยการลงพื้นที่บ่อยครั้งเพื่อพูดคุยทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับ การทำความเข้าใจผ่านผู้นำชุมชนเพื่อให้ช่วยทำความเข้าใจกับคนในชุมชน และการให้คำมั่นสัญญาว่าจะดำเนินการให้เสร็จโดยเร็ว

ส่วนที่ 4 ป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยเปลี่ยนเส้นทางระบายน้ำไม่ให้ไหลผ่านตัวเมือง

คลองขุดใหม่ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นเส้นทางระบายน้ำจากแก่งดอนกลางหนองเบ็ญและหนองอีคุณในเขตเทศบาลตำบลโพหนองให้ไหลลงสู่ลำน้ำป่าวโดยตรงโดยไม่ไหลผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ กล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนเส้นทางระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม ซึ่งคลองขุดใหม่มีขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 272 เมตร ลึก 4 เมตร และมีคันคลองกว้าง 7 เมตร สามารถรองรับน้ำได้ 6,050 ลบ.ม. และมีอัตราการไหลของน้ำ 700 ลบ.ม.ต่อนาที ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่าคลองขุดใหม่สามารถช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้อย่างไร ผู้เขียนขออธิบายเปรียบเทียบเส้นทางระบายน้ำก่อนและหลังการทำคลองขุด ดังนี้

เส้นทางระบายน้ำก่อนทำคลองขุด เมื่อน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนในเขตเทศบาลตำบลโพหนอง โครงการชลประทานกาฬสินธุ์จะทำการผันน้ำหรือระบายน้ำมาตามคลองไส้ไก่ ระยะทาง 3.95 กิโลเมตร เพื่อระบายเข้าสู่แก่งดอนกลาง หนองเบ็ญ และหนองอีคุณ หากแก่งดอนกลางในเขตเทศบาลตำบลโพหนองมีน้ำล้น น้ำก็จะไหลออกตามลำห้วยสีทนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ลงสู่ลำน้ำป่าว ทั้งนี้ได้มีการสร้างประตูน้ำเพื่อควบคุมการระบายน้ำจากคลองไส้ไก่เข้าสู่แก่งดอนกลาง ซึ่งเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบประตูน้ำแห่งนี้ จะเห็นได้ว่า เส้นทางระบายน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนที่ไหลมาตามคลองไส้ไก่และมายังแก่งดอนกลางเพื่อระบายลงสู่ลำน้ำป่าวได้ผ่านอาณาเขตขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

สองแห่ง โดยเป็นการระบายน้ำจากพื้นที่เทศบาลตำบลโพนทองซึ่งอยู่ทิศเหนือลงมายังพื้นที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ โดยมีประตูน้ำควบคุมการระบายน้ำระหว่างสองพื้นที่นี้ ที่ผ่านมามีได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโพนทองและชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มาโดยตลอดเกี่ยวกับการเปิด-ปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำเข้าสู่แก่งดอนกลางสาเหตุเกิดจากหากเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เปิดประตูน้ำเพื่อรับน้ำเข้าสู่แก่งดอนกลางมากเกินไปจนน้ำเต็มความจุและล้นข้ามสันอ่าง น้ำจะเอ่อล้นท่วมชุมชนโดยรอบแก่งในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ รวมถึงน้ำล้นจากแก่งดอนกลางที่ไหลมาตามลำห้วยสีทนเพื่อลงสู่ลำน้ำปาวก็จะเอ่อท่วมชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่อยู่ตามแนวลำห้วยด้วยเช่นเดียวกัน ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มากถึง 10 ชุมชนจะประสบปัญหาน้ำท่วมจากภาวะการณ์เช่นนี้ แต่หากเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ปิดประตูน้ำ ก็จะทำให้พื้นที่ด้านเหนือแก่งดอนกลางตามแนวคลองไส้ไก่หรือชุมชนบ้านหนองบัวในเขตเทศบาลตำบลโพนทองประสบปัญหาน้ำท่วมเพราะน้ำรอการระบาย ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนบ้านหนองบัวเสียหาย ดังนั้นชุมชนบ้านหนองบัวในเขตเทศบาลตำบลโพนทองจึงต้องการให้เปิดประตูน้ำ ขณะที่ชุมชนโดยรอบแก่งดอนกลางในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ต้องการให้ปิดประตูน้ำ ความขัดแย้งระหว่างสองพื้นที่นี้เกิดขึ้นเรื่อยมาและรุนแรงจนถึงขั้นมีความพยายามทำลายประตูน้ำ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการจัดเวรยามคอยเฝ้าประตูน้ำ

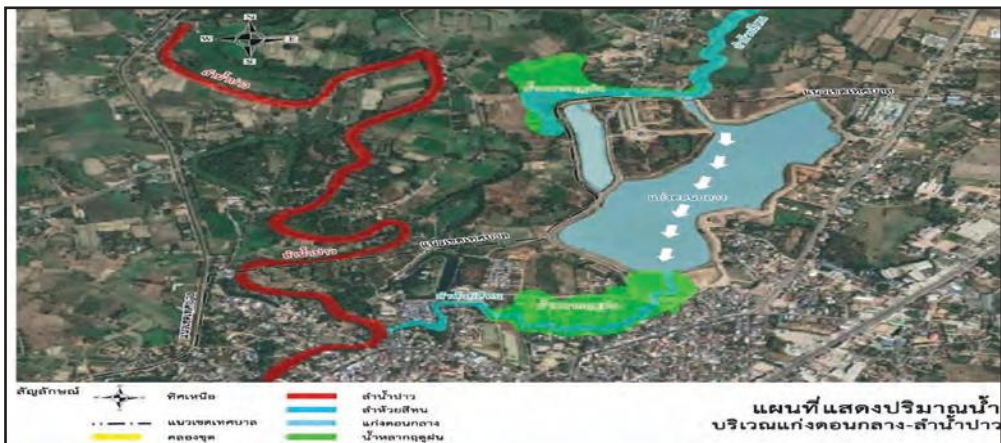
เส้นทางระบายน้ำหลังทำคลองขุด เมื่อน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนในเขตเทศบาลตำบลโพนทอง โครงการชลประทานกาฬสินธุ์จะทำการผันน้ำหรือระบายน้ำมาตามคลองไส้ไก่ ระยะทาง 3.95 กิโลเมตร เพื่อระบายเข้าสู่แก่งดอนกลาง หนองเปือย และหนองอีคุณหากแก่งดอนกลางในเขตเทศบาลตำบลโพนทองมีน้ำล้น น้ำก็ไหลมาตามคลองขุดใหม่ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ลงสู่ลำน้ำปาวโดยตรง โดยไม่ไหลมาตามลำห้วยสีทนผ่านเขตตัวเมืองชั้นในของเทศบาลเมือง ดังนั้นหากเกิดน้ำท่วม น้ำจะสามารถระบายลงสู่ลำน้ำปาวได้เร็วมากยิ่งขึ้น

การระบายน้ำท่วมลงสู่ลำน้ำปาวได้รวดเร็วส่งผลดีทั้งต่อพื้นที่เทศบาลตำบลโพนทองและเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ และช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการเปิด-ปิดประตูน้ำบริเวณแก่งดอนกลางระหว่างชุมชนเขตเทศบาลตำบลโพนทองและชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ น้ำที่ล้นจากอ่างเก็บน้ำห้วยสีทนที่ไหลมาตามคลองไส้ไก่ไม่เอ่อล้นเข้าท่วมชุมชนบ้านหนองบัวตำบลโพนทอง ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือหากเอ่อล้นเข้าท่วม ปริมาณน้ำที่ท่วมในพื้นที่ก็ลดลง เพราะสามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้เร็วมากยิ่งขึ้นโดยคลองขุดใหม่ ดังนั้นความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตรในพื้นที่ย่อมลดลง เช่นเดียวกับชุมชนโดยรอบแก่งดอนกลาง ชุมชนตามลำห้วยสีทน และชุมชนตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่จะ

ไม่ประสบปัญหาน้ำท่วม หรือปริมาณน้ำที่ไหลเข้าท่วมในพื้นที่ลดลง เพราะสามารถระบายน้ำออกจากแก่งตอนกลางได้เร็วมากยิ่งขึ้นและน้ำระบายไปทางคลองชุดใหม่ไม่ผ่านลำห้วยสีทน ซึ่งช่วยลดความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ได้ ขณะที่ความขัดแย้งในการเปิด-ปิด ประตูน้ำบริเวณแก่งตอนกลางระหว่างชุมชนเขตเทศบาลตำบลโพนทองและชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ก็ไม่เกิดขึ้น เพราะชุมชนบ้านหนองบัวไม่จำเป็นต้องเรียกร้องให้มีการเปิดประตูน้ำบริเวณแก่งตอนกลางเพื่อระบายน้ำเข้าสู่แก่งตอนกลางจนล้น เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์สามารถควบคุมการเปิด-ปิดประตูน้ำเพื่อระบายน้ำเข้าสู่แก่งตอนกลางและลำห้วยสีทนได้ตามความเหมาะสม ความขัดแย้งรุนแรงระหว่างสองชุมชนจนถึงขั้นมีการทำลายประตูน้ำซึ่งเป็นทรัพย์สินของทางราชการจะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นน้ำ (อ่างเก็บน้ำห้วยสีทนในตำบลโพนทอง) กลางน้ำ (แก่งตอนกลางในตำบลโพนทองและลำห้วยสีทนในตำบลกาฬสินธุ์) และปลายน้ำ (ประตูน้ำดอนสงวนในตำบลหลุบ) โดยติดตามการระบายน้ำตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนกระทั่งปลายน้ำ แม้พื้นที่ปลายน้ำไม่ได้อยู่ในอาณาเขตของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แต่เมื่อน้ำท่วม เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จะลงพื้นที่ติดตามการระบายน้ำของลำน้ำปาวลงสู่แม่น้ำพานที่ประตูน้ำดอนสงวน ตำบลหลุบด้วย เพราะหากประตูน้ำดอนสงวนสามารถระบายลำน้ำปาวลงสู่แม่น้ำพานได้เร็ว ย่อมส่งผลสัมพันธ์ต่อการระบายน้ำออกจากเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์และเขตเทศบาลตำบลโพนทองซึ่งเป็นพื้นที่กลางน้ำและต้นน้ำตามลำดับ ระยะเวลาที่น้ำท่วมขังในพื้นที่กลางน้ำและต้นน้ำลดลง ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพย์สินก็จะลดลงตามลงไปด้วย

ภาพที่ 13: เส้นทางการระบายน้ำก่อนทำคลองชุด

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ภาพที่ 14: เส้นทางการระบายน้ำหลังทำคลองขุด

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

คลองขุดใหม่สามารถระบายน้ำท่วมออกจากเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้เร็วขึ้น และช่วยลดระยะเวลา น้ำท่วมขังในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ โดยพิสูจน์ได้จากการเผชิญกับ พายุโซนร้อนโพดุลในปี พ.ศ. 2562 จากอิทธิพลของพายุลูกนี้ส่งผลให้เกิดฝนตกหนักต่อเนื่อง ในพื้นที่ภาคอีสานรวมถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ ฝนที่ตกลงมาอย่างหนักทำให้น้ำล้นอ่างเก็บน้ำห้วยสีพัน และไหลมายังแก่งดอนกลางมากถึง 23 ลบ.ม. ซึ่งเป็นปริมาณน้ำที่มากกว่าปี พ.ศ. 2560 แก่งดอนกลางมีปริมาณน้ำอยู่ที่ร้อยละ 172 หรือ 6.118 ล้าน ลบ.ม. จาระดับน้ำที่กักเก็บ ได้เพียง 3.350 ล้าน ลบ.ม. ดังนั้นน้ำจึงล้นจากแก่งดอนกลางเข้าท่วมเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ทำให้บางจุดมีน้ำท่วมสูงเกือบ 2 เมตร และถนนสายหลักมีน้ำท่วมสูง 20-50 เซนติเมตร แต่เนื่องจากมีคลองขุดช่วยระบายน้ำออกจากแก่งดอนกลางลงสู่ลำน้ำป่าว ส่งผลให้น้ำท่วม

ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ลดลงจนกลับสู่สภาพปกติภายใน 2 วัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2560 ที่มีปริมาณน้ำน้อยกว่าแต่ยังไม่มีคลองขุดช่วยในการระบายน้ำได้ใช้ระยะนานมากถึง 10 วัน

การทำคลองขุดเกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมแล้ว คลองขุดยังเป็นแหล่งกักเก็บน้ำในหน้าแล้งสำหรับการทำเกษตรกรรม โดยช่วยให้ชุมชนบ้านหนองบัวสามารถทำนาได้ถึงปีละ 2 ครั้งจากบางปีที่ไม่สามารถทำนาได้เลย กล่าวได้ว่าเป็นการพลิกฟื้นผืนนาที่รกร้าง และช่วยให้มีน้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี ส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มรายได้ของเกษตรกร และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ต่อไป นอกจากนี้คันคลองของคลองขุด กว้าง 7 เมตร สามารถใช้เป็นถนนหรือเส้นทางสัญจรเชื่อมต่อระหว่างเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์และชุมชนบ้านหนองบัว ช่วยเพิ่มความสะดวกในการเดินทางให้แก่ประชาชนในพื้นที่

การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จะยังคงดำเนินการต่อเนื่องและยั่งยืน เพราะโครงการการบริหารจัดการน้ำ ขุดลอกและบำรุงรักษาคูคลองหนองเป็ญ หนองอีคูณ และหนองยางที่ได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกันระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ และเทศบาลตำบลโพนทอง ได้รับการบรรจุในแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย²¹² ซึ่งได้มีการถ่ายทอดแผนแม่บทระดับชาติสู่แผนแม่บทลุ่มน้ำและแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ขยายผลการดำเนินงานด้วยการจัดทำโครงการขุดลอกกุดเขือกซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงแก่งดอนกลาง หนองเป็ญ และหนองอีคูณ

²¹² แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ดำเนินการจัดทำโดยคณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีกรอบการดำเนินงาน 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และจัดทำให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติภายใต้ประเด็นที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ โดยยึดหลักแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และหลักการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

แผนด้านการจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ การจัดระบบป้องกันน้ำท่วมชุมชนเมือง การจัดการพื้นที่น้ำท่วมและพื้นที่ชะลอน้ำรวมทั้งการบรรเทาอุทกภัยในเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบในระดับลุ่มน้ำ และพื้นที่วิกฤต (Area based) ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ ลุ่มน้ำสาขา/ลดความเสี่ยง และความรุนแรงลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60 สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). [ออนไลน์] http://www.onwr.go.th/?page_id=4174 สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2566

เพื่อใช้เป็นแก้มลิงในช่วงฤดูน้ำหลากและน้ำแล้ง ประกอบกับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ร่วมกับเทศบาลตำบลโพนทองและองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ได้วางแผนการพัฒนาพื้นที่หรือปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณแก่งตอนกลาง หนองเบ็ญ และหนองอีคูณให้เป็นสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนต่อไป

ภาพที่ 15-16: แผนการพัฒนาพื้นที่และการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณแก่งตอนกลาง หนองเบ็ญ และหนองอีคูณ

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ครั้งนี้เกิดขึ้นได้ด้วย**ปัจจัยความสำเร็จ**ภายในเทศบาลที่สำคัญ 3 ประการ คือ วิสัยทัศน์และภาวะผู้นำของผู้นำองค์กร ความเชี่ยวชาญของบุคลากร และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น กล่าวคือ

วิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กร นายจรรูวัฒน์ บุญเพิ่ม นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์คนปัจจุบัน มีภูมิชำนาญอยู่ในพื้นที่ และดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรียาวนานถึง 4 สมัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 นายกา จึงรู้จักและเข้าใจลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์และพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกันเป็นอย่างดีทั้งพื้นที่ที่เป็นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ประกอบกับรู้และเข้าใจสภาพปัญหาน้ำท่วมและสาเหตุสำคัญของปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่อย่างลึกซึ้ง ซึ่งก็คือทิศทางและเส้นทางการไหลของน้ำตามลักษณะภูมิประเทศ ด้วยเหตุนี้ นายกา จึงมีวิสัยทัศน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ให้ตรงกับสาเหตุที่เกิดขึ้น เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน ไม่ใช่การป้องกันและแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะหน้าเป็นรายครั้ง นายกา จึงมีแนวคิดในการเปลี่ยนเส้นทางการไหลของน้ำไม่ให้ผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แต่ให้ไหลลงสู่แหล่ง

น้ำตามธรรมชาติโดยเร็วที่สุด โดยเสนอให้มีการขุดคลองใหม่เพื่อเป็นเส้นทางระบายน้ำจากแก่งดอนกลาง หนองเป็ญ และหนองอีคุณในเขตเทศบาลตำบลโพหนองให้ไหลลงสู่ลำน้ำปาวโดยตรงโดยไม่ไหลผ่านตัวเมืองชั้นในเขตเทศบาลเมือง

กล่าวได้ว่านายกฯ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ไม่ใช่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นรายครั้ง เพราะประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีความยั่งยืนและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานมีความคุ้มค่ามากกว่า นอกจากนี้นายกฯ มีความเป็นผู้นำในการนำเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหา แม้จะเป็นแนวคิดที่เกินกำลังความสามารถและศักยภาพของเทศบาลที่จะดำเนินการได้เพียงหน่วยงานเดียว แต่นายกฯ ลองเสนอแนวคิดที่ดีที่สุดดูก่อนและให้มีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ดังนั้นความเป็นผู้นำของนายกฯ ในกรณีนี้จึงไม่ใช่ลักษณะของการสั่งการให้ทำ แต่เป็นการนำเสนอทางเลือก จากผลการศึกษาความเป็นไปได้และการตรวจสอบสภาพพื้นที่นำมาสู่การตัดสินใจร่วมกันภายในเทศบาลว่าจะดำเนินการตามแนวคิดนี้ ดังนั้นนายกฯ จึงใช้ความเป็นผู้นำในการหาแนวทางการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยหาแนวทางการดำเนินงานที่ก้าวข้ามข้อจำกัดด้านกฎหมายและด้านศักยภาพและทรัพยากรของเทศบาล ซึ่งก็คือการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่มีศักยภาพและทรัพยากรเพียงพอในการดำเนินงาน ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวต่อไป

หากนายกฯ ไม่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและไม่มีความเป็นผู้นำเช่นนี้ ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ปฏิบัติอาจไม่กล้าคิดการใหญ่หรือไม่กล้าดำเนินงานที่เกินกำลังความสามารถหรือศักยภาพของเทศบาล การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่อาจดำเนินการเป็นรายกรณีตามสถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่เกิดความยั่งยืน และใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานไม่คุ้มค่า

ความเชี่ยวชาญของบุคลากร สำนักช่างเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีบุคลากรที่บรรจุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 บุคลากรท่านนี้จึงมีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานสูง และเนื่องจากสังกัดสำนักช่างซึ่งดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการระบายน้ำในพื้นที่ บุคลากรท่านนี้จึงรู้จักและเข้าใจลักษณะภูมิประเทศ สภาพปัญหาน้ำท่วม และสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เป็นอย่างดีเช่นเดียวกับนายกฯ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงมีบุคลากรที่มีศักยภาพในการแปลงนโยบายหรือแนวคิดของนายกฯ ให้เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ กล่าวได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติที่เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การศึกษาความเป็นไปได้ การสำรวจพื้นที่ การเสนอแนวทางในการดำเนินงาน และการลงมือปฏิบัติ แม้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จะมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูงเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วยคลองขุด แต่การดำเนินงานก็ทำเป็นทีม ดังนั้นผู้ปฏิบัติ

โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติที่มีศักยภาพ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ จึงเป็นกลไกสำคัญในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ เรียกได้ว่า **“ทำฝันของนายกฯ ให้เป็นจริง”**

การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ในการจัดทำคลองขุดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์พบกับข้อจำกัดด้านกฎหมายและด้านทรัพยากร การดำเนินการส่วนหนึ่งคือการวางท่อระบายน้ำและการขุดเจาะทางระบายน้ำบริเวณหนองเบ็ญและหนองอีคูณที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโพหนอง ซึ่งจะเป็นการทำการนอกเขตของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการทำการนอกเขตไว้ แต่กระบวนการมีหลายขั้นตอนและใช้ระยะเวลาาน อาจทำให้การดำเนินงานล่าช้าและไม่เท่าทันต่อสถานการณ์น้ำท่วมครั้งใหม่ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับความยินยอมและการอนุมัติให้ดำเนินการนอกเขต ประกอบกับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานทั้งบุคลากร เครื่องจักร เชื้อเพลิง และงบประมาณจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงใช้วิธีประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งเทศบาลตำบลโพหนองและองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยให้เทศบาลตำบลโพหนองเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการขุดเจาะทางระบายน้ำและวางท่อระบายน้ำตลอดถนนบริเวณหนองเบ็ญและหนองอีคูณในเขตพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเป็นการดำเนินการในเขตพื้นที่ของตนตามอำนาจหน้าที่โดยปกติ และให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่ทั้งจังหวัดและเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรและงบประมาณมากเป็นผู้ดำเนินการขุดคลองใหม่ การประสานความร่วมมือนี้จึงทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จโดยก้าวข้ามข้อจำกัดที่มีอยู่ กล่าวได้ว่าเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นนักประสานความร่วมมือ โดยใช้กลยุทธ์ในการประสานความร่วมมือ ทั้งการประชุมหารืออย่างเป็นทางการ การพูดคุยทำความเข้าใจอย่างไม่เป็นทางการถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น การทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ และการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร

การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉิน: กรณีโควิด-19 เทศบาลเมืองแม่เหิยะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จิตรานุช เกียรติอดิศร²¹³

เกริ่นนำ

เมื่อกล่าวถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยที่เป็นผู้นำในการใช้ข้อมูลและสารสนเทศร่วมกับเครือข่ายการทำงานเพื่อสนับสนุนการจัดการเมืองแล้ว เทศบาลเมืองแม่เหิยะมักได้รับการกล่าวถึงเป็นแห่งแรก ๆ เนื่องจากเป็นเทศบาลผู้เริ่มต้นพัฒนาและใช้ประโยชน์ระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการเมืองและให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนที่ครอบคลุมร่วมกับเครือข่ายทั้งในภาครัฐและภาควิชาการ ซึ่งเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการทำงานในพื้นที่เป็นอย่างมาก

ช่วงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและนำข้อมูลและสารสนเทศมาใช้ในการบริหารเมืองท่ามกลางการเผชิญวิกฤตการระบาดของเชื้อไวรัสชนิดที่รุนแรงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 นี้ เผยให้เห็นความท้าทายของการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขในเขตเมืองทั้งเรื่องการจัดการเชิงกายภาพในเขตเมืองที่มีความแออัดและเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค โครงสร้างการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขระหว่างรัฐท้องถิ่นกับรัฐส่วนกลางที่มีความทับซ้อนกัน การขาดความยืดหยุ่นของกลไกทางกฎหมายสำหรับการจัดการวิกฤตในเขตเมือง รวมไปถึงความท้าทายของการประสานงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในเขตเมือง²¹⁴ ดังนั้นความสามารถในการสื่อสารระหว่างกันจึงเป็นความจำเป็นลำดับต้น ๆ เพื่อการจัดการกับวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ในเขตเมือง

²¹³ นักวิชาการวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

²¹⁴ ทวีดา กมลเวช และคณะ (2565). การศึกษาวิจัย การบริหารจัดการระบบสาธารณสุขในภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครภายใต้ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจและประชาธิปไตยท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2565. หน้า 1-3

เนื้อหาส่วนนี้นำเสนอภาพการจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเมืองอย่างเทศบาลตำบลแม่เหียะ ที่ใช้การจัดการข้อมูลและสารสนเทศเป็นตัวนำในการสื่อสารกับเครือข่ายการทำงานและภาคประชาชน เพื่อบรรเทาสถานการณ์วิกฤตในพื้นที่

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่เหียะ²¹⁵

ทำความเข้าใจเมืองแม่เหียะ

เทศบาลเมืองแม่เหียะ เดิมมีฐานะเป็น สภาตำบล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของส่วนราชการภูมิภาค และในปี พ.ศ. 2538 ได้รับสถานะเป็นนิติบุคคลและเป็นส่วนราชการท้องถิ่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล จนถึง พ.ศ. 2550 จึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น เทศบาลตำบล²¹⁶

ปี พ.ศ. 2554 จากการที่เทศบาลตำบลแม่เหียะ เป็นตำบลที่มีการพัฒนาและมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว สภาเทศบาลตำบลแม่เหียะจึงได้มีมติให้ส่งเรื่องยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองไปยังรัฐสภา ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2554 เทศบาลตำบลแม่เหียะจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น เทศบาลเมือง ในปีงบประมาณ 2559 เทศบาลเมืองแม่เหียะมีรายรับทั้งสิ้น 136.05 ล้านบาท มีรายจ่ายทั้งสิ้น 123.73 ล้านบาท ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นพื้นที่เขตเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ โดยเทศบาลมีพื้นที่ทั้งหมด 24.405 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมชุมชนจำนวน 24 ชุมชน หรือ 10 หมู่บ้าน โดยมีประชากรทั้งหมด 19,740 คน

²¹⁵ กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองแม่เหียะ. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565. ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม. เสนอ 2 สิงหาคม 2565. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 4-6.

²¹⁶ เทศบาลเมืองแม่เหียะ. ประวัติเทศบาลเมืองแม่เหียะ. สืบค้นจาก http://www.maehia.go.th/web/show_detail.php?select=history&snameประวัติหน่วยงาน. เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2566.

ตารางที่ 1: จำนวนประชากรและครัวเรือนของเทศบาลเมืองแม่เหิยะ

ตำบล/หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
ตำบลแม่เหิยะ	14,018	8,900	10,840	19,740
หมู่ที่ 0 แม่เหิยะ	2	40	24	64
หมู่ที่ 1 ตำบลหนัก	724	579	692	1,271
หมู่ที่ 2 อุโบสถ	1,769	1,081	1,277	2,358
หมู่ที่ 3 ป่าจี้	1,339	881	1,031	1,912
หมู่ที่ 4 ท่าข้าม	3,071	1,679	2,161	3,840
หมู่ที่ 5 ดอนปิน	2,276	1,688	2,045	3,733
หมู่ที่ 6 ใหม่สามัคคี	753	552	642	1,194
หมู่ที่ 7 ตำบลหนักใหม่	1,616	941	1,150	2,091
หมู่ที่ 8 วรณนิเวศน์	406	378	442	820
หมู่ที่ 9 ไทยสมุทร	288	252	304	556
หมู่ที่ 10 ป่าเป้า	1,687	8,29	1,072	1,901

ที่มา: กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองแม่เหิยะ. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565 ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม. เสนอ 2 สิงหาคม 2565. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 1.

ตารางที่ 2: รายได้ของเทศบาลเมืองแม่เหิยะ

รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน (บาท)
รายได้ที่ อปท.จัดเก็บเอง	15,293,205.47
รายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บให้	-
รายได้ที่รัฐบาลแบ่งให้	69,166,490.51
เงินอุดหนุน	49,351,600.00
รวม	133,811,295.98

ที่มา: กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองแม่เหิยะ. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565 ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม. เสนอ 2 สิงหาคม 2565. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 2.

ตารางที่ 3: บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประเภทบุคลากร	จำนวน (คน)
ข้าราชการ/พนักงาน	39
2. ลูกจ้าง(ประจำ)	1
3. พนักงานจ้าง	64
4. พนักงานจ้างเหมา	50
รวม	154

ที่มา: กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลเมืองแม่เหิยะ. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565 ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม. เสนอ 2 สิงหาคม 2565. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 3.

ภาพรวมการบริหารจัดการและการทำงานของเทศบาลเมืองแม่เหิยะ:

ในด้านการบริหารจัดการ “เทศบาลเมืองแม่เหิยะ” มีหนึ่งในเป้าหมายที่สำคัญ คือ ความพยายามในการสร้างเมืองให้ดึงดูดคนรุ่นใหม่มาใช้ชีวิตและเติบโตเป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาศักยภาพเมือง เทศบาลจึงพลิกโฉมในการพัฒนาบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ให้มีความทันสมัย รวดเร็ว ฉับไว โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การพลิกองค์กรของเทศบาลเมืองแม่เหิยะนี้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558²¹⁷ ที่เทศบาลพบว่าการเป็นเมืองของพื้นที่เทศบาลเมืองแม่เหิยะมีการเจริญเติบโตมากขึ้น ซึ่งมาพร้อมกับปริมาณงานและภารกิจที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เทศบาลมีการปรับองค์กร เป็นลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดวางองค์กรให้ผู้บริหารทำงานแบบ CEO-Chief Executive Officer ซึ่งทำหน้าที่ตัดสินใจในตัวเลือกต่าง ๆ ที่ดีที่สุดจากนโยบายหรือข้อเสนอที่ทางสมาชิกสภาและพนักงานเสนอ รวมถึงปัญหาหรือข้อเสนอของประชาชนพบ

ขั้นที่ 2 ระดมความเห็นจากประชาชนและทุกภาคส่วน เพื่อทราบความต้องการของแต่ละฝ่าย

ขั้นที่ 3 ปรับวัฒนธรรมองค์กร โดยเริ่มจากการให้โอกาสผู้ที่มีความตั้งใจจะสร้างสรรค์งานดี ๆ ให้องค์กร และวางรากฐานการทำงานเป็นทีมด้วยการสื่อสารวัฒนธรรมในการทำงาน

²¹⁷ ธนวัฒน์ ยอดใจ, “ธรรมาภิบาลในการบริหารงานท้องถิ่นด้านการบริการประชาชน : เทคโนโลยีสารสนเทศกับการให้บริการประชาชน,” ใน รายงานการสัมมนาหลักสูตรวุฒิปริญญาตรีการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น รุ่น 1, วันที่ 17 กันยายน 2565, ณ สถาบันพระปกเกล้า.

ไปในทางเดียวกัน โดยมีการสื่อสารงานกันผ่านการประชุมประจำและเปิดโอกาสให้พนักงาน
เล่าสถานการณ์และแสดงความคิดเห็นอยู่เสมอ

ขั้นที่ 4 พลิกโฉมบริการสาธารณะ เกิดจากความคิดในการพัฒนาเมืองเพื่อเปิดรับ
คนรุ่นใหม่ให้อาศัยและเติบโตในพื้นที่มากขึ้น ดังนั้นจำเป็นต้องพัฒนาบริการสาธารณะ
ให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกต่อประชาชน เมื่อเป้าหมายนี้ได้รับการสื่อสารใน
องค์กรจนมีความเข้าใจตรงกัน ก็สามารถดึงศักยภาพพนักงานมาทำงานได้เต็มที่และพัฒนา
จนกลายเป็นระบบบริหารจัดการบ้านเมืองที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้บริการแก่ประชาชน

ในขณะที่เขตที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตเมือง เทศบาลตำบลแม่เหียะมีเครือข่ายองค์กรชุมชน
กว่า 28 เครือข่าย ที่รวมไปด้วยหมู่บ้านดั้งเดิม และหมู่บ้านจัดสรร โดยในการบริหารงานของ
เทศบาลเมืองแม่เหียะ เทศบาลใช้การเชื่อมโยงเครือข่ายทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนงาน
รวมทั้งใช้หลักการปฏิรูปงานท้องถิ่นแนวใหม่ ซึ่งต้องบริหารภายใต้การจัดการความเสี่ยงและ
สอดคล้องกับหลักความคุ้มค่า โปร่งใส ประหยัดในทุกมิติ ทั้งในด้านการบริหารงานด้าน
บุคลากรซึ่งเป็นกำลังสำคัญภายในองค์กร การบริหารงานด้านงบประมาณที่เป็นทรัพยากร
สำคัญขององค์กร และการบริหารงานด้านภารกิจงานของท้องถิ่นตอบสนองความต้องการ
ประชาชนให้เกิดผลสำเร็จ

ส่วนที่ 2 โควิด-19 ในประเทศไทยและพื้นที่เทศบาลเมืองแม่เหียะ

เหตุการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย
ตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 จนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 จำนวนผู้ติดเชื้อ
แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาสายพันธุ์เชื้อโควิด-19 ซึ่งมีความสัมพันธ์กับลักษณะการแพร่ระบาด
ใหญ่ โดยเป็นการติดเชื้อเป็นกลุ่มก้อนหรือคลัสเตอร์ (Cluster) ซึ่งในประเทศไทยได้เกิดขึ้น
ทั้งหมด 5 ระลอก โดยถึงแม้ศูนย์กลางการระบาดในช่วงแรกของประเทศไทยจะอยู่ที่
กรุงเทพมหานคร แต่ทุกระลอกต่างมีผลกระทบต่อประชาชนทั่วประเทศ รวมถึงเทศบาลเมือง
แม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง
6 กิโลเมตร และเป็นทางผ่านการสัญจรของนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศ ต่อไปนี้
เป็นการอธิบายภาพสถานการณ์การแพร่ระบาดในประเทศไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ
สถานการณ์การแพร่ระบาดในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่เหียะ โดยเทศบาลเมืองแม่เหียะได้
แบ่งช่วงสถานการณ์ความท้าทายช่วงแห่งการแพร่ระบาดเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1) ช่วงการขาดแคลนอุปกรณ์ป้องกัน

- **ระลอกที่ 1 คลัสเตอร์สนามมวย** : เป็นการแพร่ระบาดช่วงแรกของโควิดสายพันธุ์ที่มีที่มาจากเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน หรือโควิดสายพันธุ์ S (Serine) โดยการระบาดระลอกแรกในไทย เดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จากกลุ่มคนที่สนามมวยลุมพินี ราชดำเนิน และอ้อมน้อย²¹⁸ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และยอดผู้ติดเชื้อของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้รัฐบาลต้องยกระดับควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ในประเทศไทย

ช่วงเวลาดังกล่าวการแพร่ระบาดยังอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แต่ด้วยความรุนแรงของโรคอุบัติใหม่ที่มีการแพร่กระจายได้ง่าย รวดเร็ว สามารถทำให้ผู้ติดเชื้อเสียชีวิตได้ ทำให้ประชาชนทั่วประเทศ รวมถึงพื้นที่เทศบาลเมืองแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเขตเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่มีประชาชนจากต่างพื้นที่และต่างชาติเข้าออกเสมอเกิดการกักตุนสินค้าที่ใช้ป้องกันโรคอย่างหน้ากากอนามัยและแอลกอฮอล์จนขาดตลาด และราคาสูงขึ้น 10 เท่าตัว เป็นช่วงเวลาที่เทศบาลทำหน้าที่ในการจัดหาหน้ากากและอุปกรณ์ป้องกันโรคแจกจ่ายให้ประชาชน โดยเริ่มจากการใช้ฐานข้อมูลของเทศบาล และการทำ Google Form เพื่อสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม

- **ระลอกที่ 2 คลัสเตอร์แรงงานสมุทรสงคราม**²¹⁹ : เป็นการแพร่ระบาดของโควิดสายพันธุ์เชื้อสายพันธุ์ซึ่งมีต้นทางมาจากประเทศอินเดีย ก่อนแพร่ระบาดเข้าไปยังประเทศเมียนมา และแพร่มายังประเทศไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ซึ่งใกล้กับช่วงเทศกาลปีใหม่ที่มีคนสัญจรระหว่างจังหวัด มีการตรวจพบสายพันธุ์นี้จากแรงงานอุตสาหกรรมประมงตลาดกุ้งจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ไม่ได้ผ่านการคัดกรองเข้าเมือง จำนวนผู้ติดเชื้อ 1,300 ราย

การระบาดครั้งนี้ กระจายไป 27 จังหวัด ทั่วประเทศภายใน 1 สัปดาห์ เชื้อระบาดถึงจังหวัดพื้นที่ชายแดนอย่างเชียงรายซึ่งมีเขตติดกับประเทศเมียนมาและจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่การควบคุมประชากรที่เข้าออกระหว่างปริมณฑลและกรุงเทพฯ เป็นไปด้วยความยากลำบากและไม่ทราบจำนวนประชากรแฝงที่แน่นอน เทศบาลเมืองแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีการปิดกั้นด่านระวังผู้เดินทางมาจากต่างพื้นที่ และจัดตั้งศูนย์ฉุกเฉินเพื่อดูแลสถานการณ์เพื่อประสานกับหน่วยงานส่วนกลางของจังหวัด จิตอาสา และจัดการข้อมูล

²¹⁸ รพีพรรณ รัตนวงศ์นรา มอร์ด, (2564, สิงหาคม 21). *มาทำความเข้าใจโควิดกลายพันธุ์ โดยเฉพาะสายพันธุ์เดลต้า ตัวที่แกร่งที่สุดและแพร่เชื้อได้ไวที่สุดในตอนนี้*. Retrieved from ราชามาเนล ชับเคลื่อนสังคมไทยให้สุขภาพดี: <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article>

²¹⁹ BBC. (n.d.). Thailand Covid – 19 Situation. *Thailand - BBC News*. Retrieved July 5, 2022, from <https://www.bbc.com/thai/other-news-56319853>

2) ช่วงคลุม

- **ระลอกที่ 3 คลัสเตอร์ทองหล่อ** : เป็นการแพร่ระบาดของโควิดสายพันธุ์อัลฟา หรือสายพันธุ์จากประเทศอังกฤษ ในขณะนั้นแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วกว่า 138 ประเทศทั่วโลก และได้เข้ามาระบาดในประเทศไทยในต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 โดยมีจุดกระจายการแพร่ระบาดอย่างหนักจากกลุ่มผู้เที่ยวสถานบันเทิงย่านทองหล่อ เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ที่แพร่กระจายเชื้อได้ง่ายกว่าสายพันธุ์อื่นมากถึง 40-70% และยังเลี้ยงภูมิคุ้มกันได้ดี ทำให้มีอัตราการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงขึ้นถึง 30% นอกจากนี้ ในช่วงเวลาคาบเกี่ยวกันยังมีโควิดสายพันธุ์เบต้า ที่พบในประเทศแอฟริกาใต้ โดยพบครั้งแรกในไทยที่ จ.นราธิวาส ในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2564 ซึ่งมีอัตราการแพร่เชื้อไวขึ้น 50% จากสายพันธุ์เดิม และสามารถกลายพันธุ์ในตำแหน่งสำคัญ ทำให้เชื้อไวรัสสามารถหลบหลีกภูมิคุ้มกันที่ร่างกายสร้างขึ้นและติดเชื้อซ้ำอีกได้²²⁰ ในช่วงแห่งการระบาดระลอกนี้ ประชาชนประสบปัญหาการเข้าถึง การตรวจ Real-Time PCR ที่มีราคาสูง ปริมาณจำกัด ในขณะที่ผู้มีผลตรวจประสบปัญหา การหาเตียงไม่ได้ ในช่วงการระบาดอย่างรุนแรงเกิดสายตัวโควิดเต็มทุกคู่สาย และเกิดข้อมูล ทั้บซ้อนกันระหว่างเบอร์ฉุกเฉิน

จำนวนผู้ติดเชื้อในจังหวัดเชียงใหม่ระลอกเดือนเมษายน 2564 มีจำนวนผู้ติดเชื้อ สะสมมากกว่า 7,000 ราย มีรายงานจำนวนผู้ติดเชื้อรายวันจำนวนมาก มีนำมาตรการ เฝ้าระวังมาใช้ ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญที่ใช้ป้องกันการแพร่ระบาด โดยจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการกำหนดให้ผู้เข้ามาพักในจังหวัดต้องรายงานตัวต่อพนักงานควบคุมโรค เพื่อที่พนักงาน ควบคุมโรคได้ เฝ้าระวังให้เกิดความปลอดภัย เพื่อค้นหาการติดเชื้อของผู้ที่เดินทางมาจาก ต่างจังหวัด เพื่อให้การรักษา และควบคุมไม่ให้แพร่เชื้อไปยังชุมชน²²¹

จังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดให้ผู้เดินทางจากพื้นที่ต่างจังหวัด ต้องรายงานตัว ผ่านระบบ CM - CHANA เมื่อเข้าจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งระบบนี้เป็นระบบที่สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้จัดทำขึ้นเพื่อนำส่งข้อมูลให้ทางพื้นที่ ผ่านโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมายังเทศบาล

²²⁰ รพีพรรณ รัตนวงศันรา มอร์ด, (2564, สิงหาคม 21). มาทำความเข้าใจโควิดกลายพันธุ์ โดยเฉพาะสายพันธุ์ เดลต้า ตัวที่แกร่งที่สุดและแพร่เชื้อได้ไวที่สุดในตอนนี้. Retrieved from รามามาเนล ขับเคลื่อนสังคมไทยให้สุขภาพ ดี: <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article>

²²¹ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2565). สู่จิตร์รางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565. “เทศบาลเมืองแม่เหียะ: การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)”. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 64 - 71.

แต่ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลวันถัดไป ทำให้เกิดความล่าช้าของการติดตามผู้เดินทางเข้าพื้นที่ และการติดตามผู้เดินทางต้องมีการออกคำสั่งแยกกัก 14 วัน หรือคุมไว้สังเกต ตลอดจน ส่งตรวจหาเชื้อด้วยวิธี RT-PCR ในสถานพยาบาลตามประกาศของจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่เจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อที่ลงพื้นที่เพื่อติดตามการแยกกัก การคุมไว้สังเกต และส่งคำสั่งของเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อนั้น มีความเสี่ยงสูงที่จะสัมผัสผู้เดินทางซึ่งมีความเสี่ยงและยังต้องเฝ้าระวัง²²² ในขณะนั้นเริ่มมีการเปิดโรงพยาบาลสนามเพื่อรองรับผู้ป่วยโรคโควิด - 19 ที่จำเป็นต้องแยกกับผู้ป่วยธรรมดา และมีปริมาณมากทำให้จำนวนเตียงไม่เพียงพอต่อความต้องการ บุคลากรต้องมีการสอบสวนโรค ในขณะนั้นเกิดปัญหาความซุกมุนของข้อมูลมากขึ้น การรายงานข้อมูลไม่ทันต่อเหตุการณ์

3) ช่วงแห่งการระบาด

- **ระลอกที่ 4 คลัสเตอร์แคมป์คนงาน** : เป็นการแพร่ระบาดของโควิดสายพันธุ์เดลต้า หรือ สายพันธุ์ที่พบครั้งแรกในประเทศอินเดียซึ่งสามารถจับเซลล์ของมนุษย์ได้ง่ายขึ้น แพร่กระจายเชื้อได้รวดเร็วกว่าสายพันธุ์ก่อนหน้านี้ จึงแพร่ระบาดรวดเร็วมาก โดยในประเทศไทยพบครั้งแรกที่คลัสเตอร์แคมป์คนงานเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร และต่อมาเป็นสายพันธุ์หลักที่กำลังแพร่ระบาดรุนแรงในประเทศไทยในช่วงพฤษภาคม - พฤศจิกายน 2564 นอกจากนี้ยังพบว่าโควิด-19 สายพันธุ์เดลต้าสามารถกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์เดลต้า พลัส ซึ่งทำให้ผู้ที่สัมผัสเชื้อมีอาการที่ง่ายกว่าเดิม ทั้งยังหลบเลี่ยงภูมิคุ้มกันจากวัคซีนได้ดี²²³ ในเดือนมิถุนายน 2564 ประเทศไทยเริ่มปูพรมฉีดวัคซีนทั่วประเทศ แต่จำนวนผู้ติดเชื้อยังสูงและผู้เสียชีวิตสูงเป็นประวัติการณ์

ต่อมากระทรวงสาธารณสุขอนุญาตให้ชุดตรวจโควิด-19 แบบตรวจหาแอนติเจนด้วยตนเอง หรือ ATK Self-Test สามารถจำหน่ายได้ทั่วไปตามร้านค้าและช่องทางออนไลน์ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 29 กันยายน 2564

²²² วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2565). *สุจิตร์ราชวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565*. “เทศบาลเมืองแม่เหิยะ: การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)”. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 64 - 71.

²²³ รพีพรรณ รัตนวงศันรา มอร์ด, (2564, สิงหาคม 21). *มาทำความรู้จักโควิดกลายพันธุ์ โดยเฉพาะสายพันธุ์เดลต้า ตัวที่แกร่งที่สุดและแพร่เชื้อได้ไวที่สุดในตอนนี้*. Retrieved from รามาชาแนล ชับเคลื่อนสังคมไทยให้สุขภาพดี: <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article>

ภาพที่ 1: การคัดกรองประชาชนในพื้นที่ช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

- **ระลอกที่ 5 คลัสเตอร์โอมิครอน** : โรคโควิด-19 สายพันธุ์ โอมิครอน คือ โควิด กลายพันธุ์สายพันธุ์ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้เป็นสายพันธุ์ระดับที่น่ากังวล (Variants of Concern: VOC)²²⁴ ถูกค้นพบครั้งแรกในแถบแอฟริกาใต้ในช่วงสิ้นปี พ.ศ. 2564 ซึ่งมีการกระจายไปหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่มีอัตราการระบาดค่อนข้างรวดเร็ว ด้วยเชื้อสามารถกลายพันธุ์ส่วนโปรตีนหนามมากถึง 32 ตำแหน่ง ทำให้สามารถหลบหลีกภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติมากขึ้น เข้าสู่ร่างกายได้ง่ายขึ้น ส่งผลต่อการลดประสิทธิภาพของวัคซีนที่มีอยู่ปัจจุบันอย่างมาก และมีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการกลับมาติดเชื้อซ้ำเพิ่มขึ้น แต่ผู้ป่วยมักติดเชื้อในลักษณะที่เป็นระบบทางเดินหายใจส่วนบน ไม่ลงปอด จึงทำให้มีอาการป่วยไม่รุนแรงมาก การจัดการโควิดในพื้นที่จึงเป็นลักษณะ Semi-Community Isolation โดยสนับสนุนให้ชุมชนดูแลผู้ป่วยโควิด-19 ที่ไม่มีอาการรุนแรงเองและมีศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 ในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยง

²²⁴ BBC. (n.d.). Thailand Covid – 19 Situation. *Thailand - BBC News*. Retrieved July 5, 2022, from <https://www.bbc.com/thai/other-news-56319853>

ส่วนที่ 3 ร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาแพลตฟอร์มระบบข้อมูลเมือง

ในช่วงเวลาแห่งการแพร่ระบาดที่เป็น “ช่วงซุลมุน” และ “ช่วงแห่งการระบาด” ของพื้นที่ตำบลแม่เหียะ ในขณะที่เศรษฐกิจในพื้นที่หยุดชะงัก เนื่องจากสถานการณ์การระบาดที่ธุรกิจและหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินกิจการและงานไม่ได้ มีผู้เดินทางจากต่างจังหวัดเข้ามาจำนวนมาก กว่าจะได้รับข้อมูลจากจังหวัดต้องใช้เวลาหลายวัน เพื่อเป็นการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดในพื้นที่ เทศบาลเมืองแม่เหียะ ร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้จัดทำแพลตฟอร์มระบบข้อมูลเมืองในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ตำบลแม่เหียะขึ้น โดยแพลตฟอร์มระบบข้อมูลเมืองแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ระบบข้อมูลเมือง (City Data Platform) เป็นแพลตฟอร์มระบบข้อมูลเมืองแม่เหียะ ซึ่งเดิมถูกพัฒนาจากนโยบายการทำแม่เหียะให้เป็น Smart City เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการต่อยอดการบริหารจัดการเชิงนโยบาย และการบริหารจัดการการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยแพลตฟอร์มระบบข้อมูลเมืองสามารถนำข้อมูลทั้งผังเมือง ทรัพยากร และประชากร มาวิเคราะห์ใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

2. ระบบฮักแม่เหียะ (HUG MAEHIA) เป็นระบบที่สร้างขึ้นสำหรับการลงทะเบียนออนไลน์เพื่อรายงานการเข้าพักของนักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางข้ามจังหวัด เข้ามาในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการแจ้งข้อมูลต่าง ๆ ของทางเทศบาลเมืองแม่เหียะ และยังมีข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนการบริหารจัดการการดำเนินงานเฝ้าระวังสอบสวนควบคุมของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2: กิจกรรม “การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของระบบฮักแม่เหียะ (HUG MAEHIA) : เครื่องมือสำหรับการจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)”

ระบบฮักแม่เหียะ (HUG MAEHIA) หรือ แอปพลิเคชันฮักแม่เหียะ มีจุดเริ่มต้นจากการประชุมกันภายในเทศบาลตามความต้องการของเครือข่ายในภาวะฉุกเฉิน เพื่อออกแบบและผลิตรบบตามความต้องการในการใช้งาน หลังจากผลิตรบบฮักแม่เหียะออกมาแล้ว มีการทดสอบใช้ โดยประชาชนในพื้นที่ที่เป็นจิตอาสาจัดการด้านสาธารณสุข ทดลองเก็บข้อมูลเมื่อระบบเสถียร ก็มีการประชาสัมพันธ์การใช้แอปพลิเคชันในชุมชนโดยใช้รถตามเส้นทางเสี่ยงตามสาย และสถานประกอบการตามครัวเรือนในชุมชน โดยเน้นพื้นที่ที่ประชากรหนาแน่น และเป็นแหล่งที่พักขนาดใหญ่และสถานประกอบการ โดยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน รายงานการเข้าพักผ่านแอปพลิเคชัน

ภาพที่ 3: ระบบฮักแม่เหียะ (HUG MAEHIA)

โดยเทศบาลเมืองแม่เหียะ ได้ร่วมกับภาคีเครือข่าย 9 เครือข่าย ในการดำเนินการควบคุมกลุ่มเสี่ยงโควิด - 19 ซึ่งรวมทั้งผู้เข้าพักและผู้กักตัว ผู้เดินทางจากต่างพื้นที่หรือผู้สัมผัสเสี่ยงสูงในชุมชน กระบวนการให้การรักษาผู้ติดเชื้อ รวมไปถึงดำเนินการส่งเสริมการรับวัคซีนของประชาชน และการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

ภาพที่ 4 ภาครัฐเครือข่าย 9 เครือข่ายที่ดำเนินการควบคุมกลุ่มเสี่ยงร่วมกับเทศบาลเมืองแม่เหียะ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรองรับและแก้ไขปัญหาจากการเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา - 19 ในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ
2. เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา - 19 ในพื้นที่

โดยการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการพัฒนาด้านแพลตฟอร์มเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชื่อว่า HUG MAEHIA “ฮักแม่เหียะ” ระบบนี้เป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถแจ้งข้อมูลต่าง ๆ ในสถานการณ์โควิด - 19 ซึ่งจะสามารถนำไปสนับสนุนระบบข้อมูลเมือง (City Data Platform) ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มกลางที่เชื่อมต่อข้อมูลต่าง ๆ ในพื้นที่

การเชื่อมต่อของข้อมูลดังกล่าวทำให้เทศบาลเมืองแม่เหียะสามารถสร้างแผนรองรับเมืองเมื่อเกิดโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ได้แบ่งการบริหารจัดการออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

ด้านการป้องกัน	ด้านการรักษา	การฟื้นฟู
<ul style="list-style-type: none"> มีการดำเนินการตรวจหาผู้ติดเชื้อเชิงรุก การรวบรวมข้อมูลของประชาชนในตำบลที่ได้รับวัคซีน การคัดกรองผู้เดินทางเสี่ยงสูงจากพื้นที่ควบคุมเข้มงวด 	<ul style="list-style-type: none"> มีการนำข้อมูลจากการคัดกรองเชิงรุกในชุมชน จากเครือข่ายสุขภาพ แสวงหาความร่วมมือจากหน่วยบริการทั้งในและนอกพื้นที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์แยกกักตัวในชุมชน เพื่อให้การดูแลรักษาพยาบาลซึ่งเกินศักยภาพการจัดระบบบริการในการรองรับผู้ป่วยหน่วยงานสาธารณสุข และจากฐานข้อมูลผู้ป่วยในพื้นที่ทำให้ทราบว่าในพื้นที่มีผู้ป่วยที่อาศัยในแคมป์หรือหอพักที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ มีการติดเชื้อมีแพร่ระบาดในลักษณะเป็นคลัสเตอร์ จึงมีการพัฒนาระบบเพื่อจัดทำแพลตฟอร์มในการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขและด้านอื่น ๆ ต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> มีการดำเนินการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจโดยการฝึกอบรมสร้างอาชีพ การขายสินค้าออนไลน์ การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านสุขภาพ มีการฟื้นฟูจิตใจแก่ผู้ที่ได้ผลกระทบโดยการสร้างเครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 เทศบาลเมืองแม่เหิยะได้พัฒนาแพลตฟอร์มซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้สามารถจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติระหว่างการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 (Disaster Preparedness during COVID – 2019) โดยการออกแบบฐานข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติระหว่างการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และจัดทำแพลตฟอร์มการลงทะเบียนผู้เดินทางเข้าพักในพื้นที่ เพื่อลดการสัมผัสระหว่างพนักงานควบคุมโรคและผู้เข้ามาพักในเขตพื้นที่ และเป็นการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ในพื้นที่ตำบลแม่เหิยะ และดำเนินการตามแนวทางวงจรการจัดการภัยพิบัติ²²⁵ ได้แก่

²²⁵ ทวีดา กมลเวชช, เอกวิรุ มีสุข, จิตรานุช เกียรติอดิสร, ญัฐวัฒน์ จันทร์ศรีธาดา, และ วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2565). การศึกษาวิจัย การบริหารจัดการระบบสาธารณสุขในภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครภายใต้ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบกระจายอำนาจและประชาธิปไตยท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2565. หน้า 162

1. การประเมินความเสี่ยง (Risk Identification)
2. การป้องกันและลดผลกระทบ (Prevention & Mitigation)
3. การเตรียมความพร้อมรับมือก่อนเกิดสาธารณภัย (Preparedness)
4. การเกิดสาธารณภัย (Disaster Impact)
5. การเผชิญเหตุฉุกเฉิน (Response)
6. การฟื้นฟูและช่วยเหลือผู้ประสบภัย (Recovery)

ภาพที่ 5: วงจรการจัดการภัยพิบัติ

ส่วนที่ 4 เมืองที่สร้างนวัตกรรมแก้ปัญหา จากการพัฒนาเชิงกลยุทธ์

จากการนำระบบฮักแม่เหียะ (HUG MAEHIA) มาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยใช้เทคโนโลยีมาสร้างประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา ตอบสนองต่อกระบวนการ และบริการได้ โดยเกิดผลการดำเนินงาน และผลสำเร็จ ดังนี้

1. สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการแจ้งข้อมูล และช่วยลดการสัมผัสของเจ้าหน้าที่ด่านหน้าที่ต้องตรวจเอกสารเพื่อเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่เหียะ

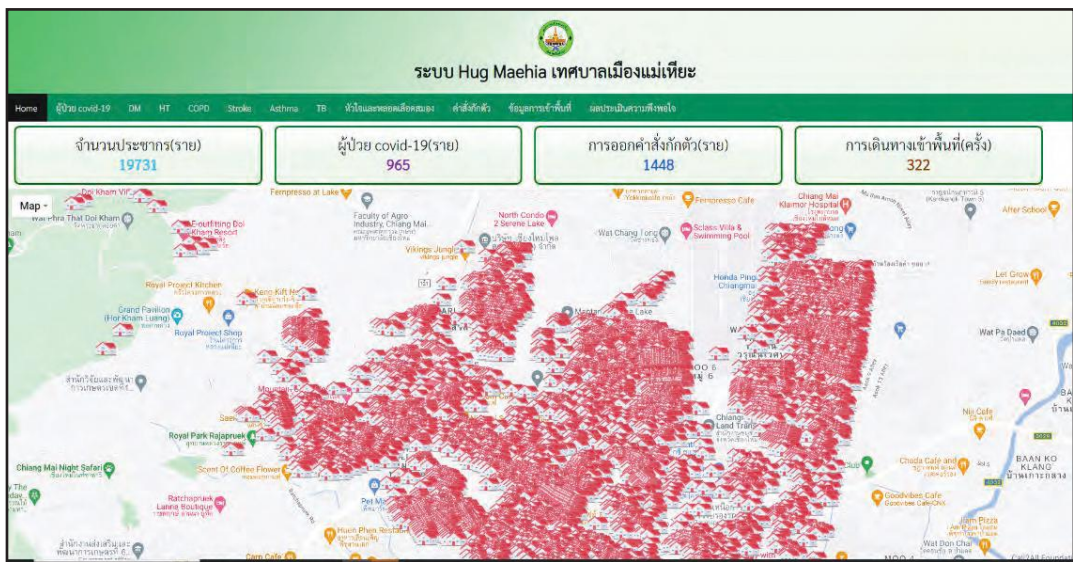
2. มีข้อมูลพื้นฐานในการบริหารจัดการเชิงนโยบาย การบริหารจัดการการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่แบ่งเป็นด้านการป้องกัน การรักษา การฟื้นฟู และยังรวมถึงการจัดสรรทรัพยากรทางธรรมชาติ และการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

3. สามารถรวบรวมข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้น นำมาออกแบบแผนการรับมือจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รวมถึงโรคอุบัติใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. นวัตกรรมด้านข้อมูลที่พัฒนาขึ้นมา สามารถต่อยอดกับฐานที่มีอยู่เดิมได้ และแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในพื้นที่ได้ทันท่วงที

5. เกิดการเรียนรู้การพัฒนาการทำงานด้านเครือข่ายในภาวะฉุกเฉินสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานของภายในและระหว่างหน่วยงานได้

ภาพที่ 6: ระบบการแสดงฐานข้อมูลของ HUG MAEHIA

เทศบาลตำบลแม่เหิยะ มีความโดดเด่นเรื่องการใช้หลักการกลยุทธ์²²⁶ ในการบริหารเทศบาลโดยกลยุทธ์ที่ใช้เป็นปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จของเทศบาลเมืองแม่เหิยะในการจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สามารถแบ่งได้เป็นด้าน 2 ด้าน ได้ดังนี้

²²⁶ Jaco Lok. (2019). *Strategic Management. Strategist Thailand OCSC: Macquarie Business School.* Sydney: Macquarie University.

1. การจัดตำแหน่งทางกลยุทธ์ภายนอกองค์กร (External Alignment) :

เทศบาลมีการปรับกลยุทธ์การทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ ซึ่งท้องถิ่นไทย ต่างก็ไม่เคยประสบภาวะการณ์ปิดเมือง ทำให้ห้องค์กรปกครองท้องถิ่นหลายแห่งยังปรับตัวไม่ได้ในช่วงแรก ในขณะที่เทศบาลตำบลแม่เหียะ ซึ่งมีฐานข้อมูลเมืองเป็นทุนเดิมและมีการเฝ้าระวังอยู่แล้ว ได้เฝ้ารอคำสั่งจากส่วนกลางเพื่อดำเนินมาตรการป้องกันโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งในช่วงนั้นเชื่อมีความรุนแรง และประชาชนมีความตระหนก เกิดการกักตุนสินค้าเพื่อป้องกันโรค จนต้องมีประกาศเพื่อควบคุมราคาสินค้าป้องกันโรค²²⁷ จนกระทั่งในวันที่ 24 มีนาคม 2563 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548²²⁸ หรือ พรก.ฉุกเฉิน เพื่อควบคุมสถานการณ์การระบาดของโรคใช้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือ Covid-19 ซึ่งให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 ซึ่งหลังจากที่ประเทศไทยมีการออกคำสั่ง ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน เทศบาลเมืองแม่เหียะ มีการจัดการการบูรณาการกับภาคส่วนราชการจังหวัดเชียงใหม่ โรงพยาบาลในพื้นที่ และภาคเอกชนในพื้นที่ ในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องทำทันทีในภาวะฉุกเฉิน²²⁹ ดังนี้

1. ค้นหาปัญหา : เทศบาลลงพื้นที่พบว่า มีคนย้ายถิ่นฐานและการเคลื่อนตัวของคนจากพื้นที่ภายนอก และกลุ่มเสี่ยง ซึ่งถ้าโดยโครงสร้างของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดเชียงใหม่ (ศบค.จ. เชียงใหม่) แล้วเทศบาลจะต้องรับข่าวจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพทางเดียว ทำให้เห็นปัญหาข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน (none-real-time data)

²²⁷ ประกาศ คณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2563 เรื่อง การแจ้งและการแสดงราคาผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุขอนามัยสำหรับมือ. (2563, 4 กุมภาพันธ์). ฉบับที่ 5/63.

²²⁸ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2563. (2563, 25 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง. หน้า 1.

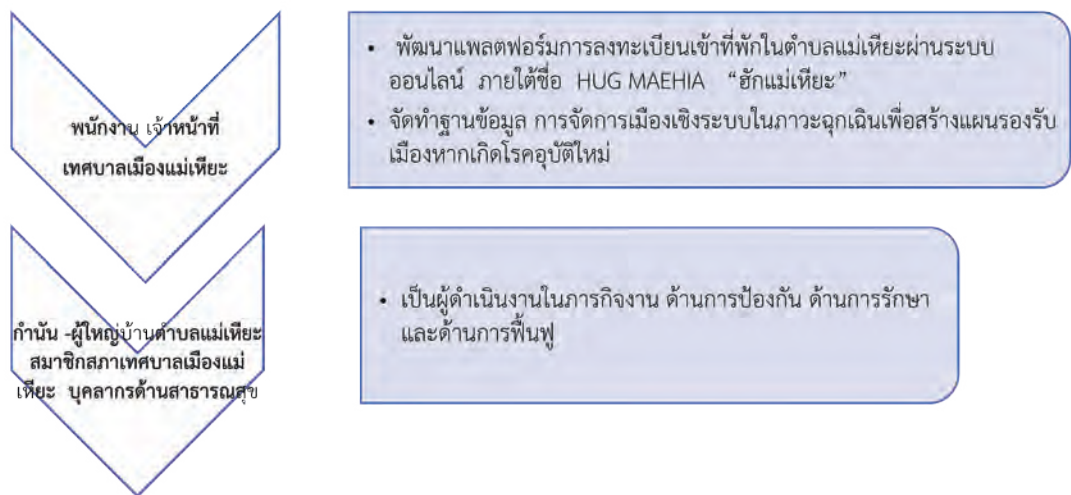
²²⁹ ธนวัฒน์ ยอดใจ, “ธรรมาภิบาลในการบริหารงานท้องถิ่นด้านการบริการประชาชน : เทคโนโลยีสารสนเทศกับการให้บริการประชาชน,” ใน *รายงานการสัมมนาหลักสูตรวุฒิปริญญาตรีการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น รุ่น 1*, วันที่ 17 กันยายน 2565, ณ สถาบันพระปกเกล้า.

2. คิดเครื่องมือแก้ปัญหา : เทศบาลคิดระบบแพลตฟอร์มที่จะทำให้ได้ข้อมูลและลดการสัมผัสขึ้นมาโดย

2.1 เริ่มจากการทำงานข้ามเครือข่าย เชิญผู้ใหญ่บ้าน กำนันแบ่งข้อมูล ทั้งคนอยู่อาศัยและวิธีการเข้าเมือง เพื่อจัดกลุ่มคนและสถานการณ์

2.2 สื่อสารหน่วยงานภายใน เพื่อให้คิดแพลตฟอร์มร่วมกัน ได้แก่ กองสาธารณสุขที่ต้องแม่นยำชัดเจน ในข้อมูลสาธารณสุขของคนในพื้นที่ กองคลังต้องชัดเจนเรื่องทรัพยากรและวิธีการบริหาร และผู้บริหารทำหน้าที่ตัดสินใจที่รอบด้าน ชัดเจน เพื่อสื่อสารและสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนและหน่วยงานที่ทำงานร่วมกัน

ภาพที่ 6: การสื่อสารภายในและภายนอกองค์กร

2.3 เปิดระบบ Hug Maehia เป็นแหล่งฐานข้อมูลแบบปัจจุบัน (real-time) เชิญหน่วยงานที่มีหน้าที่การรักษามาทำงานร่วมกัน มีการจัดทำพื้นที่สำหรับกลุ่มเสี่ยงโรงพยาบาลสนาม ของชุมชน ทำระบบและเปิดศูนย์

การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายในการจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉิน เพื่อรองรับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามภารกิจงานแบ่งเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

เครือข่ายด้าน
การป้องกัน

- สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้ต่างๆที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันควบคุมโรค
- อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานตำบลแม่เหียะ มีบทบาทในการร่วมคิดหาแนวทางในการจัดการและร่วมมือในการดำเนินงาน
- กำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลแม่เหียะ มีบทบาทในการร่วมคิดหาแนวทางในการจัดการและร่วมมือในการดำเนินงานรวมถึงสะท้อนปัญหาเพื่อหาแนวทาง วิธีการปรับปรุงแก้ไขปัญหา
- เครือข่ายภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ) มีบทบาทในการร่วมดำเนินงานและสะท้อนผลการดำเนินงาน

เครือข่าย
สังคม

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าข้ามตำบลแม่เหียะ โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลเชียงใหม่ไกรหล่มอ ซึ่งมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและประเมินผลการดำเนินงาน

เครือข่าย
ด้านการ
ฟื้นฟู

- ทีม MCATT กรมสุขภาพจิต เขตสุขภาพที่ ๑ มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและประเมินสุขภาพจิตของประชาชนในพื้นที่จากเกิดปัญหาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2.4 หลังจากสถานการณ์คลี่คลาย เทศบาลทำหน้าที่รณรงค์การฉีดวัคซีนโควิด – 19 ให้ประชาชนในพื้นที่ มีการเปิดทางเลือก และสื่อสารช่องทางที่สะดวกและง่ายด้วยวิธีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและกระจายบริการ

2.5 การประเมินความพึงพอใจประชาชนหลังเหตุการณ์ เทศบาลเมืองแม่เหียะ มีการประเมินความพอใจประชาชนพบว่า ร้อยละ 90 พึงพอใจกับระบบ Hug Maehia โดยเห็นว่าเป็นระบบข้อมูลที่ดีสามารถใช้ประโยชน์ได้

ในกรณีการมีโรคอุบัติใหม่หรือสถานการณ์ฉุกเฉิน เทศบาลเมืองแม่เหียะ มั่นใจว่ามีระบบนี้อยู่ จะเป็นจุดที่สร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนและนักลงทุนได้

2) การจัดตำแหน่งทางกลยุทธ์ภายในองค์กร (Internal Alignment) :

เทศบาลเมืองแม่เหียะ พัฒนาคอนในองค์กรและวิธีการทำงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายความสามารถหลัก (core ability)²³⁰ ที่องค์กรได้ตั้งไว้ ทำให้เป็นองค์กรที่มี

²³⁰ Jaco Lok. (2019). *Strategic Management. Strategist Thailand OCSC: Macquarie Business School.* Sydney: Macquarie University.

ประสิทธิภาพทั้งในเชิงสรรถนะและการความสามารถ

1) โครงสร้างการทำงาน (Structure) : มีการใช้โครงสร้างในการทำงานที่เป็นระบบอยู่แล้วในการทำงานประจำให้ขับเคลื่อนอย่างมั่นคง ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีการกิจพิเศษก็มีการยืดหยุ่นโครงสร้างการทำงานให้ทีมผู้มีความเชี่ยวชาญหรือเป็นผู้รับผิดชอบปรับบทบาท

2) การบริหารคน (People) : นายกเทศมนตรีเมืองแม่เหียะมีวิสัยทัศน์ในการบริหารคน โดยเห็นว่า

- ผู้นำต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้านำ กล้าเห็นต้องเปลี่ยนแปลง
- สมาชิกทีมต้องแสวงหาความรู้ ทั้งราชการการเมืองและบุคลากรอื่น ๆ

โดยไม่ยึดติดกฎระเบียบ กระตือรือร้นในการหาความรู้ เพื่อหาวิธีการทำงานและแก้ปัญหา ในขณะที่ต้องรู้จักประสานงานกับผู้มีความรู้ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพทั้งตัวบุคคลและทีมไปด้วยกัน

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ วิธีการเปิดโอกาสแก่ผู้ต้องการทำงานของผู้บริหารเทศบาล โดยเริ่มจากการตั้งหัวข้อโครงการหรือปัญหาจากความต้องการในพื้นที่ และหาคนที่มีศักยภาพภายในองค์กร ซึ่งผู้บริหารมีหน้าที่สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ทำงานและทีม รวบรวมทั้งพร้อมสนับสนุนในฐานะผู้อำนวยการความสะดวกทั้งในเรื่องการบริหาร การสื่อสาร และทรัพยากร เพื่อสร้างพลังบวกให้แก่บรรลุลงาน

3) การบริหารระบบ (System) : การวางระบบการทำงานที่สำคัญของเทศบาลเมืองแม่เหียะคือ การใช้แพลตฟอร์มข้อมูลเป็นเครื่องมือในการทำให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งระบบ “รู้เท่ากัน”

- ฝ่ายสภา ให้ทำความเข้าใจและสนับสนุนงบประมาณ
- ประชาชน เข้าใจวัตถุประสงค์ที่เทศบาลทำเพื่อคุณภาพชีวิตหรือการแก้ปัญหา
- ทีมงานภายใน พัฒนาระบบทีมที่ดี

4) วัฒนธรรมองค์กร (Culture) : วัฒนธรรมองค์กรของเทศบาลเมืองแม่เหียะหัวใจอยู่ที่ความรับผิดชอบต่อประชาชน การมีจิตอาสา และเป็นผู้เรียนรู้และเปิดรับต่อสถานการณ์ใหม่เสมอ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจของผู้บริหารและพนักงานของเทศบาลเมืองแม่เหียะจากการสัมภาษณ์ต่างให้ความเห็นว่า ความมั่นคงทางการเมืองเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้อวัฒนธรรมขององค์กรมีการพัฒนา เนื่องจากการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีลักษณะเป็น DNA

หรือเป็นวัฒนธรรมที่การสื่อสารขององค์กรมีความเข้าใจเท่ากันถึงจุดประสงค์งานอย่างลึกซึ้งซึ่งทั่วทั้งองค์กรใช้เวลาเป็น 10 ปี และการมีทีมคนทำงานที่อยู่ในเมืองแม่เหียะนานหรือเป็นคนท้องถิ่นเองก็จะทำให้วัฒนธรรมองค์กรและวิธีการทำงานมีความเข้มแข็งด้วยประสบการณ์และความเข้าใจพื้นที่

5) การมีภาวะผู้นำ (Leadership) : นายธนวัฒน์ ยอดใจ นายกเทศมนตรีเมืองแม่เหียะ มีประสบการณ์การปกครองมากกว่า 23 ปี ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ศึกษาหาความรู้ อยู่ตลอด ทั้งในด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ ทำให้มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดทิศทางเมืองที่ชัดเจน การเปลี่ยนแปลงเมืองแม่เหียะโดดเด่นที่ผ่านมา ได้แก่ เรื่องการปรับปรุงเมืองแม่เหียะให้เป็นเมืองอัจฉริยะ การจัดทำฐานข้อมูลเมือง การพัฒนาการศึกษา ดูแลความปลอดภัย และผลักดันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแหล่งพัฒนาเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ โดยนายกเทศมนตรี มีความเห็นว่า **“การสร้างความเชื่อมั่นของคนในพื้นที่ เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด”**

เทศบาลเมืองแม่เหียะก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างมากในประเทศไทย เนื่องจากมีผลที่สำคัญต่อการบรรเทาปัญหาและพัฒนาในระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นองค์กรซึ่งใกล้ชิดประชาชน ในสถานการณ์ฉุกเฉินสามารถดำเนินงานในระดับท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้เร็วและดีกว่ารัฐบาลส่วนกลาง ที่อยู่ห่างออกไปจากสถานการณ์และปัญหาในแต่ละพื้นที่ ปัญหาเชิงโครงสร้างที่เห็นในเหตุการณ์นี้ ได้แก่ อำนาจในการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่ท้องถิ่นไม่สามารถประกาศได้เอง ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติการเชิงรุกของท้องถิ่น และการขาดอำนาจในการคิดสรรและบริหารบุคลากร ซึ่งต้องผ่านการบริหารงานของรัฐบาลและราชการส่วนกลาง ทำให้มีผลต่อการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวม ดังนั้น การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้กับท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการรายละเอียดในท้องถิ่นได้อย่างแม่นยำ เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีการรับผิดชอบต่อประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีอำนาจในการเลือกผู้นำมาบริหารงานท้องถิ่นของตนอีกด้วย

ยุคเกษตรกรตัวน้อย

เทศบาลตำบลตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

สมพร คุณวิชาติ, ชนิษฐา ชูสุข และ
จิตราวดี จูตินันท์กร²³¹

เกริ่นนำ

การพัฒนาของโลกและของไทยในปัจจุบันต่างก็มุ่งไปสู่ทิศทางที่คล้ายคลึงกันคือได้รับอิทธิพลจากฐานคิดแบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนอย่างไม่มีขีดจำกัด นำมาสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น และให้ความสำคัญต่อเรื่องของตัวเลขทางการเงินหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันจะเห็นว่าการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวได้นำมาสู่ผลเสียมากมาย ทั้งในแง่ความเสื่อมโทรมต่อสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติ ความเสื่อมโทรมของเมือง และความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันเด็กทั่วโลกกำลังตกอยู่ภายใต้เงามืดของการพัฒนาในลักษณะนี้ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทยของเราเอง แม้กระทั่งในพื้นที่ต่างจังหวัด อย่างกรณีเทศบาลตำบลตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ปฏิเสธไม่ได้ว่า เด็กและเยาวชนในพื้นที่เกิดมาในยุคสมัยใหม่ที่มีสังคมและรูปแบบวิถีชีวิตแตกต่างจากคนรุ่นเก่า วิถีชีวิตดังกล่าว คือ วิถีแห่งเกษตรและการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ตำบลตำนานที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตที่ส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ฉะนั้น เพื่อรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนตำบลที่มีมาอย่างยาวนานและเป็นการเสริมสร้างทักษะด้านการเกษตรและสร้างหัวใจที่รักในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลตำนานโดยโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตธรรมาทร จึงได้มีโครงการยุวเกษตรขึ้น นำไปสู่การสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีใจรักธรรมชาติ สืบสานภูมิปัญญาและรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ รวมทั้งได้ทักษะด้านการเกษตรแบบอินทรีย์ที่สามารถนำไปเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพในอนาคตได้จากความสำเร็จที่เกิดขึ้น ทำให้ทางเทศบาลได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำในปี 2565

- ²³¹ 1. รศ. ดร.สมพร คุณวิชาติ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. นางสาวจิตราวดี จูตินันท์กร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากการดำเนินโครงการ “ยูวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร” ประเพณีรางวัลความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน บทเรียนฉบับนี้จะบอกเล่าเรื่องราวดี ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เทศบาลตำบลตำนาน เมืองกิ่งขนบทที่โอบล้อมไปด้วยทุ่งนาและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

ส่วนที่ 1 เมืองกิ่งขนบทที่โอบล้อมไปด้วยทุ่งนาและทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์

ทำความรู้จักตำบลตำนาน

เทศบาลตำบลตำนานตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองพัทลุง ห่างจากตัวเมืองพัทลุงประมาณ 2.5 กิโลเมตร มีพื้นที่ 27.02 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดกับตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง ทิศใต้ติดกับตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง และตำบลควนขนุน อำเภอเขาชัยสน ทิศตะวันออกติดกับตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุงและทิศตะวันตกติดกับตำบลท่าแคและตำบลท่ามิหรำ อำเภอเมืองพัทลุง เขตการปกครองของเทศบาลตำบลตำนานครอบคลุม 15 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านยางคันไถ บ้านชายคลอง บ้านไสไฟ บ้านเงินตก บ้านศาลาพระนาย บ้านตำนาน บ้านป่าไส บ้านโตระ บ้านขาคิม บ้านชายคลองดิน บ้านตำนานใหญ่ บ้านทุ่งลาน บ้านคลองลำหึ่ง บ้านควนคง และบ้านลำเบ็ด ในเขตเทศบาลตำบลตำนานมีโรงพยาบาลจำนวน 2 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโตระ (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 13) และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านทุ่งลาน (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7) ที่ตั้งของตำบลตำนานนั้นส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มกระจายอยู่ทั่วไป และบางส่วนมีลักษณะเป็นที่ราบสลับที่ตอนในบริเวณทางตอนใต้ของพื้นที่

ตำบลตำนานมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มีฤดูกาลหลัก 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนที่เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคมกับฤดูฝนซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนมกราคม ลักษณะเช่นนี้ทำให้มีฝนตกหนักตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม โดยช่วงที่มีฝนตกชุกที่สุดคือ เดือนพฤศจิกายนของทุกปี ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือป่าไม้ ซึ่งโดยส่วนมากเป็นป่าชายหาดและเป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชสวนพืชไร่ และพื้นที่สำหรับทำนา และยังมีทรัพยากรน้ำทั้งน้ำฝน น้ำดิบจากบ่อบาดาล และมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย โดยทางทิศเหนือของตำบลมีคลองตำนานและคลองชลประทาน ตอนกลางของตำบล มีคลองม่วงเกลียวหรือนบปริงหรือท่าลาดหรือดอนเต้ (ชื่อเรียกตามแต่ละหมู่บ้านที่ลำคลองไหลผ่าน) ด้านทิศใต้ของตำบลมีคลองลำมุดและคลองลำเบ็ดไหลผ่าน จากที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ทำให้ลักษณะดินในพื้นที่นี้เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำนาและทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนตำนานมาอย่างช้านาน

เทศบาลตำบลตำนานมีประชากรทั้งสิ้น 8,368 คน เป็นชาย 3,948 คน และหญิง 4,432 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 3,433 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566)²³² โดยประชากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยรุ่นถึงวัยทำงาน คือมีอายุระหว่าง 18-60 ปี (5,076 คน) รองลงมาคือผู้สูงอายุ คือผู้มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป (1,779 คน) และตามด้วยกลุ่มวัยเด็กและเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (1,525 คน) คนตำนานทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาพุทธ มีวัดสำคัญ คือ วัดโพธิ์ตำนาน วัดประจิมทิศาราม (วัดเจ็นตก) วัดตำนาน (โตระ) วัดทุ่งลาน และวัดจินตาวาส (วัดเจ็นออก) ซึ่งนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่พบปะรวมใจของผู้คนในพื้นที่นี้แล้ว วัดยังได้เข้ามาเป็นองค์กรเครือข่ายที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินโครงการยุทธศาสตร์ของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรอีกด้วย ตำบลตำนานมีประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีชักพระ ซึ่งจัดประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี มีภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญที่ชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ คือ น้ำมันเอนเพื่อรักษาอาการกระดูกหักหรือต่อกระดูก สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกที่โดดเด่น คือ ขนมข้าวแต่น้ำแดงโมกับผลิตภัณฑ์ข้าวสังข์หยด

ด้วยสภาพภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศดังที่กล่าวข้างต้น ทำให้พื้นที่ตำบลตำนานมีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก ฉะนั้น จึงไม่แปลกเลยที่ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำนาปลูกข้าว รองลงมาคือทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน สวนไม้ผล ปลูกพืชไร่ และพืชผัก นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ซึ่งมีทั้งวัว สุกร ไก่ไข่ และเลี้ยงปลา โดยทางเทศบาลได้มีการส่งเสริมให้มีการนำวิธีการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริมาปรับใช้ด้วย ประชาชนมีการรวมกลุ่มอาชีพหลัก ๆ จำนวน 2 กลุ่ม คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านศาลาพระนาย หมู่ที่ 4 และวิสาหกิจกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิข้าวสังข์หยด หมู่ที่ 13

²³² กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน, ข้อมูลสถิติประชากร, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2566, <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>.

ภาพที่ 1: พื้นที่นาข้าว ตำบลตำนาน

ที่มา: ชิดภิรมย์ข้าวสังข์หยดพัทลุง, *นาข้าว*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://rice-chidpirom.business.site/>.

ภาพที่ 2: พื้นที่โดยทั่วไปของเทศบาลตำบลตำนาน

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, *พื้นที่ทั่วไป*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, [https://www.facebook.com / TamnanPT2021/?locale=th_TH](https://www.facebook.com/TamnanPT2021/?locale=th_TH).

สำหรับในด้านการศึกษานั้น ในเขตเทศบาลตำบลตำนาน มีสถานศึกษาระดับเตรียมความพร้อมอนุบาล จำนวน 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเงิน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดตำนานโตรี และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งลาน สำหรับในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดประจิมทิศาราม (เมฆประชาบำรุง) โรงเรียนวัดตำนาน (โตรี) และโรงเรียนบ้านทุ่งลาน ในส่วนระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวชิรธรรมสถิต ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากนี้ ยังมีแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในเขตเทศบาล คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบ ซึ่งโรงเรียนบ้านทุ่งลาน (หรือปัจจุบันคือโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร สังกัดเทศบาลตำบลตำนาน หลังจากที่มีการถ่ายโอนมาตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2564) นี้เองที่มีการดำเนินโครงการยุวเกษตรกรจนได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำในปี 2565

ทำความเข้าใจเทศบาลตำบลตำนาน

ปัจจุบัน เทศบาลตำบลตำนานบริหารงานภายใต้การนำของนายสมปอง ช่วยเนียม นายกเทศมนตรีตำบลตำนาน ซึ่งก่อนหน้านี้นท่านเคยดำรงตำแหน่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตำนานถึง 8 ปีในช่วง พ.ศ. 2553-2561 ก่อนที่จะมีการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลตำนานขึ้นเป็นเทศบาลตำบลตำนานใน พ.ศ. 2562 ซึ่งใน พ.ศ. 2564 ท่านได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีอีกครั้งจนถึงปัจจุบัน²³³ สำหรับทีมงานผู้บริหารประกอบด้วยรองนายกเทศมนตรี 4 ท่าน และมีสมาชิกสภาเทศบาลตำบลตำนาน จำนวน 12 คน เป็นชาย 8 คน และหญิง 4 คน โดยสมาชิกสภาเทศบาลตำบลตำนาน 10 คนมาจากทีมเดียวกัน ส่วนอีก 2 คน เป็นผู้สมัครอิสระ

สำนักงานเทศบาลแห่งนี้มีการจัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานภายในองค์กรออกเป็น 5 ส่วนงาน ได้แก่ สำนักปลัดเทศบาล กองคลัง กองช่าง กองการศึกษา และหน่วยตรวจสอบภายใน โดยมีจำนวนบุคลากรตามโครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลตำบลตำนานรวมทั้งสิ้น 102 คน ประกอบด้วยพนักงานเทศบาล 36 คน พนักงานครู 10 คน และพนักงานจ้าง 56 คน

²³³ กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ระบบศูนย์ข้อมูลเลือกตั้งผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่น และทะเบียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <http://ele.dla.go.th/public/orgInfo03.do>.

ตารางที่ 1: บุคลากรเทศบาลตำบลตำนานแยกตามโครงสร้างส่วนราชการ

ส่วนราชการ	พนักงานเทศบาล	พนักงานครู	พนักงานจ้าง	รวม
1. หน่วยตรวจสอบภายใน	1	-	-	1
2. สำนักปลัดเทศบาล (งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม)	13	-	20	33
3. กองคลัง	9	-	5	14
4. กองช่าง	8	-	11	19
5. กองการศึกษา	5	-	7	12
1) โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร	-	7	8	15
2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	-	3	5	8
รวม	36	10	56	102

ที่มา : ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2566 ทั้งนี้ งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้แยกกอง แต่ยังคงรวมกันอยู่ในสำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลตำนาน (2566)

ในแง่ของงบประมาณในการดำเนินงาน ในปีงบประมาณ 2565 (1 ตุลาคม 2564-30 กันยายน 2565) เทศบาลตำบลตำนานมีรายได้ไม่รวมที่รัฐอุดหนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 29,287,593.39 บาท และรายได้ที่รัฐอุดหนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 29,158,847.00 บาท รวมเป็นรายได้ทั้งสิ้น 58,446,440.39 บาท²³⁴

เทศบาลตำบลตำนานได้ตั้งวิสัยทัศน์การพัฒนาไว้ว่า “สานงานต่อ ก่องานใหม่ ใส่ใจพัฒนา พาดำเนินก้าวไกล” และได้กำหนดพันธกิจไว้ 6 เรื่อง ได้แก่ จัดให้มีและบำรุงรักษาแหล่งน้ำ ส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการเกษตรส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ชุมชน ส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมการศึกษาให้กับชุมชน และปรับปรุงและพัฒนาเส้นทางคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้ได้มาตรฐานเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน จากพันธกิจดังกล่าว เทศบาลตำบลตำนานได้ใช้ยุทธศาสตร์ 4 ด้านเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ของเทศบาลซึ่งประกอบด้วย ด้านประชาชนอยู่ดีมีสุข ด้านการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายด้านการส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี²³⁵ ซึ่งจากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภายใต้

²³⁴ เทศบาลตำบลตำนาน, *ประกาศเทศบาลตำบลตำนาน เรื่องรายงานการรับ-จ่ายเงิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

²³⁵ เทศบาลตำบลตำนาน, *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ยุทธศาสตร์เหล่านี้จะไม่แปลกใจเลยว่า เพราะเหตุใดทางเทศบาลตำบลตำนาคจึงสนับสนุนให้โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรรดำเนินโครงการยุวเกษตรกร เนื่องจากเป็นโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลายแนวทางของเทศบาล ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การคุ้มครองและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์พัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ดินและป่าไม้ตามพระราชดำริ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

ส่วนที่ 2 จุดเริ่มต้นของการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ยุวเกษตรกรตัวน้อย

สิ่งที่จุดประกายให้ทางเทศบาลตำบลตำนาคและโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรรจัดทำโครงการยุวเกษตรกรนั้น มีที่มาจากการเล็งเห็นว่า ในพื้นที่เทศบาลตำบลตำนาคนี้ คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และปลูกผัก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดั่งามสืบสานกันมาแต่ยาวนาน เป็นวิถีแห่งความพอเพียงและยั่งยืน แต่สิ่งที่ทางเทศบาลมองว่าเป็นความกังวลในปัจจุบันและอาจกลายเป็นปัญหาในอนาคต คือการที่เยาวชนในพื้นที่ปัจจุบันมีแนวโน้มไม่ค่อยสนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีนักกับอาชีพนี้เนื่องจากมองว่า การประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องทำงานหนัก แต่รายได้น้อยไม่คุ้มค่าในการลงทุน ซึ่งก็คล้าย ๆ กับเด็กรุ่นใหม่โดยทั่วไปในสังคมไทยปัจจุบัน อาจทำให้วิถีชีวิตอันดั่งามนี้จะสูญหายไปพร้อมกับภูมิปัญญาดั้งเดิมและทักษะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งถือเป็นมรดกที่ล้ำค่าของคนในชุมชนหรือแม้แต่คนไทยในภาพรวม ทางเทศบาลจึงคิดหาแนวทางที่จะอนุรักษ์วิถีเกษตรพอเพียงยั่งยืน การให้ความรู้ และพัฒนาทักษะด้านการเกษตรอินทรีย์ ให้นักเรียนได้นำไปใช้เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพในอนาคตได้ โดยได้หารือกับคณะครูโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรรซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชน จนเห็นพ้องต้องกันว่าแนวทางหนึ่งที่จะช่วยทำให้ความฝันนั้นบรรลุได้ คือ การจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรขึ้นภายในโรงเรียน ซึ่งคำว่า ยุวเกษตรกร หมายถึง เด็กและเยาวชน อายุ 10 - 25 ปีที่สนใจการเกษตร มีการรวมตัวกันในระดับหมู่บ้านขอจัดตั้งเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรต่อสำนักงานเกษตรอำเภอและจังหวัด เพื่อรับบริการความรู้วิชาการเกษตรและเคหกิจเกษตรจากโครงการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นโครงการอบรมความรู้ที่เหมาะสมกับอาชีพการเกษตรในท้องถิ่น

ภาพที่ 3: การทำการเกษตร

ที่มา: มติชนออนไลน์, “พื้ทลูงข้าวสูกเต็มท้องนา ถูกกดราคา,” (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564), สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, https://www.matichon.co.th/region/news_2554966.

หลังจากที่ได้ร่วมประชุมวางแผนกับคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน เริ่มแรกได้มีการจัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาก่อน ต่อมาใน พ.ศ. 2561 ทางสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง และสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง ได้ช่วยตั้งกลุ่ม “ยุวเกษตรกรในโรงเรียนบ้านทุ่งลาน” ขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณลักษณะของการเป็นเกษตรกรที่ดี รู้จักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และต่อมาใน พ.ศ. 2564 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร” โดยการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรดังกล่าวมีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการไว้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกยุวเกษตรกรเห็นคุณค่าของการทำการเกษตรพร้อมปลูกฝังความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้สมาชิกยุวเกษตรกรได้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ การเสริมสร้างทักษะด้านการเกษตรเคหกิจเกษตรนวัตกรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยการปฏิบัติจริงและนำไปใช้ส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้สมาชิกยุวเกษตรกรรู้จักกระบวนการและเกิดทักษะการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่น ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผลการทำงานร่วมพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นและรู้จักใช้เวลาว่าง

ให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาคุณลักษณะนิสัยด้านความขยัน ความรับผิดชอบ ความประหยัด รู้จักวางแผนและแก้ปัญหาในการทำงานและมีวินัย มีภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการนำผลผลิตที่ได้จากโครงการไปประกอบอาหารกลางวัน หากเหลือก็แบ่งปันให้แก่นักเรียนนำกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือส่งต่อสหกรณ์โรงเรียน เพื่อจำหน่าย ขายให้แก่ผู้ปกครอง ร้านค้า ชุมชน นำเงินมาให้สมาชิกได้รู้จักออม เป็นต้น

กล่าวอย่างเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ ความตั้งใจหลักของการดำเนินโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทรก็เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านอาชีพเกษตรกรรมและแนวทางการพัฒนาอาชีพการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ รู้จักวางแผนการทำงาน รู้จักการแก้ปัญหาและคิดค้นนวัตกรรมในการแก้ปัญหาและเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร มีความรับผิดชอบและมีนิสัยรักการทำงาน โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง รู้จักคิดค้นนวัตกรรมผ่านการเรียนรู้ในรูปแบบโครงการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ รู้จักนำความรู้และประสบการณ์ด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอันจะส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรแบบยั่งยืนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รู้จักรวมกลุ่มในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่เข้มแข็งและรู้จักคิดค้นพัฒนาสินค้าหรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีศักยภาพ มีคุณภาพ สะอาด และปลอดภัยนั่นเอง

ส่วนที่ 3 คนต้นแบบการสร้างยุวเกษตรกร

โครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร มีนางสาวภณิชาทิพย์เกษร (ครูภา) เป็นครูที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกร ซึ่งได้รับมอบหมายและการช่วยดูแลอย่างใกล้ชิดโดยนายอภิชาติ ไชยรุต ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร โดยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้นได้รับความร่วมมือหรือช่วยเหลืออย่างเต็มใจจากครูผู้สอนทุกท่านมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมของกลุ่มยุวเกษตรกรอย่างเต็มที่ที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรนั้นได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง สำนักงานและหน่วยงานอื่น ๆ

การดำเนินโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร เริ่มจากการประชุมวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดแผนการดำเนินงานและกิจกรรมของกลุ่มยุวเกษตรกรในแต่ละปีการศึกษา เมื่อมีการวางแผนงานและกำหนดกิจกรรมในรอบปี

เสร็จเรียบร้อย ก็มีการคัดเลือกคณะกรรมการยุวเกษตรกรและรับสมัครสมาชิกยุวเกษตรกรและประชุมวางแผนการดำเนินงาน จากนั้นก็ดำเนินการตามแผน โดยแบ่งสมาชิกยุวเกษตรกรเข้าประจำ 9 ฐานการเรียนรู้ โดยในแต่ละฐานมีการประชุมเพื่อคัดเลือกประธานฐานการเรียนรู้ และจัดสมาชิกยุวเกษตรกรเข้าประจำฐานการเรียนรู้และหาครูที่ปรึกษาประจำฐาน จากนั้นก็ดำเนินการตามฐานการเรียนรู้ของแต่ละฐานจนได้เป็นผลผลิตทางการเกษตร จากนั้นผลผลิตเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์รวมถึงนำไปจำหน่าย และสุดท้ายมีการประเมินผล ถอดบทเรียน และสรุปผลการดำเนินงานเพื่อรายงานผู้ที่เกี่ยวข้องและนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป

นอกจากนี้ ในส่วนของกลุ่มยุวเกษตรกรเองก็จะมีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขึ้นมา โดยเฉพาะ เรียกว่า คณะกรรมการสภายุวเกษตรกร ซึ่งจะมีการเลือกตั้งขึ้นมา โดยเริ่มจากการรับสมัครสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรรายใหม่ เขียนใบสมัคร ประชุมกลุ่มสมาชิกยุวเกษตรกร จากนั้นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรทำการเสนอชื่อ และร่วมกันโหวต ในตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่จะเป็นคณะกรรมการสภายุวเกษตรกรได้จะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างครบถ้วน รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น ๆ ได้ บทบาทหน้าที่สำคัญอีกประการของคณะกรรมการสภายุวเกษตรกรคือ การทำงานร่วมกับสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรในการกำหนดแผนงานร่วมกัน ดำเนินการตามแผนงาน และร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมกันดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ มีการสรุปติดตามผลการดำเนินงานทาง มีการปรับปรุงแก้ไข และร่วมรับผิดชอบในผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกยุวเกษตรกรทุกคนนั้น คณะกรรมการสภายุวเกษตรกรจะต้องมีการมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงานภายในกลุ่มอย่างชัดเจน คือต้องมีคำสั่งแต่งตั้งมอบหมายงาน มีการประชุมวางแผนทุกเดือนทั้งทาง Onsite และ Online และจะต้องมีการสรุปติดตามและรายงานผลด้วย

ภาพที่ 4: ยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาร

ทั้งนี้ โครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมารแบ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นฐานการเรียนรู้จำนวน 9 ฐาน ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว ฐานการเรียนรู้ที่ 2 กิจกรรมการเพาะเห็ดนางฟ้า ฐานการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ฐานการเรียนรู้ที่ 4 กิจกรรมการเลี้ยงไข่ไก่ เลี้ยงปลา ฐานการเรียนรู้ที่ 5 กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม ฐานการเรียนรู้ที่ 6 กิจกรรมการแปรรูปผลผลิต ฐานการเรียนรู้ที่ 7 กิจกรรมตลาดนัดยุวเกษตรกร ฐานการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมการคัดแยกขยะ และฐานการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก

ฐานการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว เป็นฐานที่ให้กลุ่มยุวเกษตรกรได้ปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ เช่น กะหล่ำปลี ผักบุ้ง มะเขือ พริก กล้วย และมะนาว เป็นต้น โดยได้รับพันธุ์ผักจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง และจากผู้ปกครอง ทางกลุ่มยุวเกษตรกรได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกพืช เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืนปลอดภัยจากสารเคมี และใช้สมุนไพรไล่แมลงแทนยาฆ่าแมลง ส่วนผลผลิตพืชผักที่ได้จากการปลูกนั้นได้นำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนภายในโรงเรียนและบางส่วนก็จำหน่ายเพื่อนำเงินมาจัดสรรให้กับสมาชิกยุวเกษตร

ภาพที่ 5-6: ฐานการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 2 กิจกรรมการเพาะเห็ดนางฟ้า ในฐานนี้กลุ่มยุวเกษตรกรได้รับก้อนเชื้อเห็ดจากสำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุงและได้รับอุปกรณ์การเพาะเห็ดจากวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำมาเพาะเห็ด โดยผลผลิตที่ได้มีการนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียนและจำหน่ายก้อนเชื้อเห็ดที่หมดสภาพเพื่อนำไปเป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้เป็นรายได้คืนกลับมายังสมาชิกยุวเกษตรเช่นกัน

ภาพที่ 9-10: ฐานการเรียนรู้ที่ 2 กิจกรรมการเพาะเห็ดนางฟ้า

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มยุวเกษตรกรมีการจัดพื้นที่ของโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ไม้ดอกไม้ประดับและจัดจำหน่ายดอกดาวเรือง ซึ่งผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับด้วยการร่วมบริจาคต้นไม้เดือนละต้น สำหรับพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับที่ทางกลุ่มยุวเกษตรกรทำการปลูกนั้นได้รับบริจาคทั้งจากผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและผู้นำท้องที่ ผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมนี้ได้มีการนำไปใช้ในการจัดตกแต่ง ภูมิทัศน์ภายในโรงเรียนและจัดเป็นแหล่งเรียนรู้อนุรักษ์พันธุ์ไม้

ภาพที่ 11-12: ฐานการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 4 กิจกรรมการเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มยุวเกษตรกรได้รับพันธุ์ไก่ไข่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง และบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง โดยได้มีการใช้เทคนิคการเลี้ยงไก่แบบ “ไก่ไข่อารมณ์ดี” ซึ่งเป็นการเลี้ยงไก่แบบกึ่งปล่อยกึ่งปิด หัวใจสำคัญคือการมีพื้นที่ให้ไก่ได้เดินเหินอย่างอิสระ ได้คุ้ยเขี่ยหาอาหารเอง เป็นการช่วยลดความเครียด ผลที่ได้คือผลผลิตไข่เพิ่มขึ้น ไข่ไก่ที่ได้มีการนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียนและจำหน่ายตามช่องทางต่าง ๆ โดยการทำกิจกรรมในฐานนี้ได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นกรให้อาหารไก่ เปลี่ยนน้ำ เก็บไข่ จำหน่ายไข่ไก่ และจัดทำบันทึกในสมุดรายรับ-รายจ่าย ปัจจุบันมีไก่ไข่จำนวน 30 ตัว เก็บไข่วันละ 15 ฟอง ซึ่งได้นำไปขายตามราคาท้องตลาด

ภาพที่ 13-14: ฐานการเรียนรู้ที่ 4 กิจกรรมการเลี้ยงไก่ไข่

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 5 กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มยุวเกษตรกรได้มีการเลี้ยงหมูหลุม ซึ่งเป็นแนวคิดการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและไม่ทำลายระบบนิเวศ และสามารถลดต้นทุนในการเลี้ยงได้เนื่องจากทั้งวัสดุสำหรับปูพื้นหลุมและอาหารที่เลี้ยงจะใช้วัสดุที่ดิบที่ได้จากท้องถิ่น เป็นการเลี้ยงแบบกึ่งอินทรีย์ โดยการปูพื้นหลุมจะใช้แกลบและถ่านซึ่งหาได้ทั่วไปในชุมชน แล้วรดด้วยน้ำหมักเพื่อดับกลิ่น ส่วนอาหารสำหรับเลี้ยงหมูก็ให้ผักและผลไม้ในท้องถิ่น ซึ่งวิธีการดังกล่าวช่วยลดกลิ่นเหม็นได้และยังได้ปุ๋ยอินทรีย์สามารถนำไปประโยชน์ในการปลูกผัก ไม้ดอกไม้ประดับและไม้ผลต่อได้อีก กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุมแบบอินทรีย์นี้ได้สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุงเข้ามาช่วยเหลือดูแลและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอโดยเฉพาะในเรื่องการสร้างเล้าหมูหลุมอย่างถูกวิธี รวมทั้งยังได้ช่วยจัดหาพันธุ์หมูให้กับทางกลุ่มอีกด้วย

ภาพที่ 15-16: ฐานการเรียนรู้ที่ 5 กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสกลิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 6 กิจกรรมการเลี้ยงปลา กิจกรรมนี้จะมีการปล่อยพันธุ์ปลาและให้อาหารปลา รวมทั้งดูแลรักษาความสะอาดของน้ำในบ่อปลา โดยทางกลุ่มได้รับพันธุ์ปลานิลจากกรมประมง จำนวน 1,000 ตัว และได้รับงบประมาณเลี้ยงปลาทุกในบ่อซีเมนต์จากโครงการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตกับชุมชนภาคีเครือข่ายเพื่ออาหารนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยในการเลี้ยงปลา ทางกลุ่มได้ทำอาหารเลี้ยงปลาในบ่อเองเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายปลาที่เลี้ยงได้เอาไปประกอบอาหารในโรงเรียนและบางส่วนก็นำไปจำหน่าย

ภาพที่ 17-18: ฐานการเรียนรู้ที่ 6 กิจกรรมการเลี้ยงปลา

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสกลิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 7 กิจกรรมการแปรรูปผลผลิต เป็นฐานที่ฝึกให้สมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร มีทักษะในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ทำกิจกรรมจากฐานต่าง ๆ ซึ่งทางกลุ่มได้แปรรูปผลผลิตที่หลากหลายสำหรับนำไปจัดจำหน่ายในงานต่าง ๆ เช่น นำเห็ดนางฟ้าที่ได้จากฐานการเรียนรู้ที่ 2 มาแปรรูปเป็นเห็ดทอดและเห็ดสวรรค์ นำไข่ไก่ที่ได้จากฐานการเรียนรู้ที่ 4 มาแปรรูปเป็นส่วนประกอบของแซนวิชและขนมเค้กกล้วยหอม นำปลานิลที่ได้จากฐานการเรียนรู้ที่ 6 นำมาแปรรูปเป็นปลาแดดเดียว รวมทั้งได้นำพืชผักที่ได้จากฐานการเรียนรู้ที่ 1 มาเป็นส่วนประกอบในการแปรรูปต่าง ๆ เช่น ใช้สีเขียวที่ได้จากใบเตยมาทำขนมโค หรือนำผลิตที่ได้ไปทำน้ำสมุนไพร เป็นต้น ผลผลิตแปรรูปต่าง ๆ เหล่านี้ทางกลุ่มได้นำไปจัดจำหน่ายในงานต่าง ๆ เพื่อนำเงินรายได้มาให้กับสมาชิกเพื่อนำไปออมเป็นทุนการศึกษาและนำมาบริหารจัดการกิจกรรมของทางกลุ่มต่อไป

ภาพที่ 19-20: ฐานการเรียนรู้ที่ 7 กิจกรรมการแปรรูปผลผลิต

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมการคัดแยกขยะ เป็นฐานที่มีการบูรณาการระหว่างรายวิชา และชุมนุมคัดแยกขยะของโรงเรียน โดยจะมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะให้กับสมาชิก โดยได้เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ เพื่อให้นักเรียนนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ขยะที่ได้ทำการคัดแยก ในส่วนของขยะรีไซเคิลทางกลุ่มได้นำมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น นำถุงนมมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้ พานพุ่มสักการะ และพวงมาลัย หรือนำกระดาษมาประดิษฐ์เป็นกล่องใส่ของ กล่องใส่ดินสอ และกรอบรูป เป็นต้น นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังได้เข้าร่วมการแข่งขันสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งของเหลือใช้ระดับภาคใต้อีกด้วย

ภาพที่ 21-22: ฐานการเรียนรู้ที่ 8 กิจกรรมการคัดแยกขยะ

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฐานการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก เป็นฐานที่ฝึกทักษะให้ยูวเกษตรกรในเรื่องการทำปุ๋ยหมักโดยใช้เศษใบไม้เศษหญ้ามาผสมกับแกลบ มูลไก่ไข่ ก้อนเชื้อเห็ด และฟางแล้วหมักทิ้งไว้อย่างน้อย 1 เดือน นอกจากนี้ ยังได้นำเศษผักและเศษอาหาร มาทำน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพที่ได้นั้น นำไปใช้สำหรับการใส่ผักสวนครัว ไม้ผล และไม้ประดับ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 23-24: ฐานการเรียนรู้ที่ 9 กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

จากจุดเริ่มต้นที่เกิดการจุดประกายความคิดในการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์เยาวชนผู้มีใจรักเกษตรกรรมยั่งยืนจนมาสู่การใส่ปุ๋ยพรวนดินจนเกิดเป็นกลุ่มยูวเกษตรกรที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น แม้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ จะมีการดำเนินการโดยโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลาน

สถิติธรรมชาติ แต่การขับเคลื่อนงานให้เกิดผลเช่นนั้นได้ต้องอาศัยการรวมพลังจากหลายภาคส่วนทั้งเทศบาลตำบลตำนาน ภาคีเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สถานีพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 (กรมพัฒนาที่ดิน) และสำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วัดที่อยู่ใกล้เคียง และกลุ่มศิษย์เก่า (ตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นโรงเรียนบ้านทุ่งลาน) มาร่วมด้วยช่วยกันสนับสนุนร่วมปลุกปั้นสร้างให้ยูวเกษตรกรบ้านทุ่งลานได้เติบโตอย่างแข็งแกร่ง ซึ่งแต่ละคนมีส่วนช่วยดังนี้

เทศบาลตำบลตำนานในฐานะต้นสังกัดของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิติธรรมชาติได้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้กับโรงเรียนในการทำโครงการนี้อย่างเต็มที่ เนื่องจากโครงการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับพันธกิจถึง 3 ด้านของเทศบาล นั่นคือ ด้านการส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ชุมชน และด้านการส่งเสริมการศึกษาให้กับชุมชน เทศบาลจึงทำงานอย่างใกล้ชิดกับโรงเรียนตั้งแต่การพัฒนาโครงการนี้ขึ้นและการขับเคลื่อนโครงการให้เกิดผล โดยท่านนายกเทศมนตรีได้มอบหมายให้ท่านรองนายกฯ ที่ดูแลเรื่องการศึกษาและกองการศึกษาคอยดูแล โดยทางเทศบาลได้สนับสนุนทั้งในแง่การจัดสรรงบประมาณผ่านโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและสนับสนุนด้านวิชาการแก่กลุ่มยูวเกษตรกร เช่น การจัดบุคลากรของเทศบาลที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้หรือฝึกทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้กับฐานกิจกรรมทั้ง 9 ฐาน ในขณะที่ท่านนายกเทศมนตรีเอง ท่านก็คอยช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวเสมอมา ทั้งในรูปแบบเงินสนับสนุนส่วนตัวเพื่อเป็นรางวัลและขวัญกำลังใจให้กับกลุ่มยูวเกษตรกร สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ รวมไปถึงการให้กำลังใจ คอยให้คำปรึกษาในเรื่องการทำงาน คอยเอาใจใส่ถามไถ่ถึงการดำเนินงาน และผลักดันให้มีการส่งเข้าประกวดในงานที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เล่าให้ฟังว่า

“นายกฯ อยากให้ส่งประกวดเพื่อให้ได้รางวัลมาใช้ทำกิจกรรมต่อยอดต่อไป ท่านจะคอยช่วย ขาดเหลืออะไรให้บอก ท่านเอาเงินส่วนตัวให้ ทหารรถให้ ท่านจะส่งเสริมอยากให้เด็กทำจริง เด็กได้รู้จักหน้าที่ อยากให้เด็กมีทักษะชีวิตที่เอาไปใช้ในชีวิตจริงได้ นำเอาความรู้ไปใช้ได้จริง ๆ ฝึกให้เขารับผิดชอบหน้าที่ตนเองตั้งแต่เด็ก ๆ ท่านจะบอกเสมอว่าครูขาดอะไร บอกได้เลยนะ ถ้าขาดเงินบอกได้ คือท่านเอาเงินส่วนตัวให้เลย ถ้าไม่มีเงินหมุนเวียน ท่านหาให้ ถ้าต้องการรถให้ท่านหาให้แค่บอก ท่านหาให้”²³⁶

²³⁶ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

นอกจากท่านนายกฯ รองนายกฯ ที่ได้รับมอบหมาย ส่วนงานต่าง ๆ ในสำนักงานเทศบาลเองก็ร่วมกันทำงานเป็นทีมเพื่อขับเคลื่อนโครงการนี้ไปพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นกองการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนงานที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับทางโรงเรียนฯ และสำนักปลัดก็ช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้โครงการดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวเอาไว้

“ฝ่ายข้าราชการประจำ ที่รับสนองนโยบายเป็นงานประจำอยู่แล้วที่เราต้องรับนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เทศบาลเรามีงบประมาณส่วนหนึ่งมาส่งเสริมโรงเรียนและกลุ่มเยาวชนสตรี เพื่อให้เด็ก ๆ ของเราได้มีทักษะในการประกอบอาชีพต่อไป เทศบาลให้การสนับสนุนงบประมาณและภาควิชาการ ไปค้นหาไปสืบเสาะความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ มาให้ เพื่อให้โครงการฯ สามารถดำเนินการและต่อยอดไปได้นาน ๆ”²³⁷

“การดำเนินโครงการฯ มีการทำงานเป็นทีม ทั้งนายกฯ รองนายกฯ กองการศึกษา และสำนักปลัดเทศบาลล้วนช่วยกันทำงาน แต่ละส่วนงานจะทำหน้าที่ของตนเพื่อนำนโยบายมาแปลงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น กองการศึกษาจะนำเรื่องนี้ไปทำแผนการของกองการศึกษา ส่วนทางโรงเรียนก็มีแผนงานของตนเองเช่นกัน เราทำงานเป็นทีม”²³⁸

ผู้มีบทบาทสำคัญที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายช่วยขับเคลื่อนโครงการก็คือ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สถานีพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 (กรมพัฒนาที่ดิน) และสำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง เป็นต้น โดยหน่วยงานภาครัฐเหล่านี้ช่วยสนับสนุนทั้งในแง่จัดหาพันธุ์ปลา หมู ไก่ และผักสวนครัว การสนับสนุนด้านงบประมาณตามหลักเกณฑ์ รวมถึงการอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดการด้านการเกษตรอย่างยั่งยืน เช่น ความรู้ในการเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ไข่ การปลูกผัก การทำปุ๋ยอินทรีย์ และการกำจัดวัชพืชหรือแมลงแบบอินทรีย์ เป็นต้น ซึ่งการเข้าร่วมสนับสนุนในลักษณะนี้นอกจากจะทำให้โครงการของโรงเรียนฯ ประสบความสำเร็จแล้วหน่วยงานที่มาร่วมสนับสนุนก็ได้ผลงานตอบโจทย์ภารกิจของตนด้วย ถือเป็นความร่วมมือที่ได้กันทุกฝ่าย (Win-Win Situation) ดังที่หลายท่านได้สะท้อนในเรื่องนี้ไว้ว่า

²³⁷ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²³⁸ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

“แต่ก่อนมีครู ชุมชน และกรมพัฒนาชุมชน ตอนนี้มีเกษตรกรอำเภอที่เข้ามาดู ทุกเดือน เกษตรจังหวัด และหน่วยงานอื่น ๆ จากภายนอกก็เข้ามาช่วย เช่น มอบพันธุ์ผัก เห็ด และปลา เวลามีปัญหาหน่วยงานต่าง ๆ ก็เข้ามาทุกเดือน ถือว่าเรามีที่เลี้ยงเก่ง ทำให้ผลผลิตของกลุ่มเยอะขึ้น”²³⁹

“ปกติ เริ่มต้นกรมส่งเสริมมีการตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรอยู่แล้ว เราก็มาเสริม เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น มีงานมีเรื่องอะไรใหม่ ๆ เราก็มาเสริมตรงนั้น ทางสำนักงาน เกษตรอำเภอ ถ้าเรามีงบเราก็จะมาสนับสนุน อย่างมีปีนี้ เรามีเรื่องมาตรฐาน เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ เราก็เอามาสอนเด็ก ๆ”²⁴⁰

“ในอนาคตต่อไป เราอยากมาทุกเดือน ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง เราอยาก บูรณาการกัน เพราะพอเขาได้รางวัล ทางสำนักงานเกษตรอำเภอฯ เราก็ได้ผลงาน เหมือนกัน ต่างคนต่างได้ เป็น Win-Win”²⁴¹

“การทำโครงการฯ จะมีทีมพัฒนาระดับตำบล จะมีปลัดอำเภอ พัฒนาการตำบล เกษตรตำบลฯ ปลัดเทศบาลจะเป็นเลขาฯ ของทีม ก็จะนำเรื่องนี้มาทำมาคุย ตรงนั้นถือเป็นกลไกในการนำความร่วมมือเข้ามาได้ด้วย และในส่วนของเรามีการนำงบประมาณมาใช้ในส่วนนี้ได้ด้วย การทำงานร่วมกับภาคีมีลักษณะ ประสานกันในลักษณะบูรณาการ”²⁴²

สำหรับประชาชนในพื้นที่เองก็ถือว่าเป็นอีกแรงหนึ่งเข้ามาช่วยเติมเต็มให้โครงการ มีความสมบูรณ์ โดยประชาชนในพื้นที่เข้ามาสนับสนุนในฐานะวิทยากรที่นำประสบการณ์และความรู้จากที่สิ่งที่คุณได้ทำจริงมาเล่ามาสอนเด็ก ๆ และยังเปิดโอกาสให้ใช้สวนหรือแปลงเกษตรของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้จริงแก่กลุ่มยุวเกษตรกรอีกด้วย จึงถือได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นทั้งที่ปรึกษาให้แก่กลุ่มยุวเกษตรและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่เด็ก ๆ ในการทำการเกษตรอีกด้วย ซึ่งบางคนก็มาช่วยเป็นวิทยากรประจำฐานต่าง ๆ เช่น คุณวรารภรณ์ เกื้อคลัง เป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเลี้ยงหมู คุณพงศ์พันธ์ เตชะนรารวงค์ เป็นวิทยากรให้ความรู้การทำปุ๋ยหมัก คุณศิริพร เอียดนุ้ย เป็นวิทยากรให้ความรู้การทำเชื้อราไตรโคเดอร์มาเพื่อป้องกันโรครากเน่า คุณอำนาจ สนวนบ่อแร่ เป็นวิทยากรให้ความรู้การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน

²³⁹ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.
²⁴⁰ Personal communication, 18 เมษายน 2566.
²⁴¹ Personal communication, 18 เมษายน 2566.
²⁴² Personal communication, 18 เมษายน 2566.

คุณวันวิสา สุขปาน เป็นวิทยากรให้ความรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ คุณสบาย หมวดอินทอง เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่การเพาะเห็ดนางฟ้า และการแปรรูป และคุณธนากร นุ่นสุวรรณ วิทยากรที่ให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาในบ่อดินและการเลี้ยงไก่ นายกมลชัย แจ่มชุม คุณสุจินต์ พุทธพงศ์ เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัว ส่วนคุณยินดี อินดำ และคุณสุนารี จันทอริน ร่วมกันเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิต และยังมีอีกหลาย ๆ ท่าน โดยประชาชนได้พูดถึงการเข้ามาช่วยตรงนี้ด้วยน้ำเสียงที่มีความสุขว่า

“ผมเป็นวิทยากรที่มาช่วย ผมมาช่วยตั้งแต่โครงการเริ่ม และผมเป็นผู้ปกครองของเด็กด้วย ผมสอนพวกงานเกษตร ตอนกิ่ง ฮอร์โมน ช่วยมาดูในบางเรื่อง ครูภาบอกว่าอยากได้อะไรก็จะไปหามา ผมจบสัตวศาสตร์ แต่ผมก็เต็มใจ เพราะตอนอยู่กองร้อย เราก็ทำแปลงเกษตรอยู่แล้วด้วย เราก็ได้ทดลองงานของเรา บางครั้งที่บ้านมีพื้นที่จำกัด ก็ได้มาทำการทดลองกับเด็กที่โรงเรียนด้วย เพราะโรงเรียนมีเนื้อที่กว้างขวาง”²⁴³

“ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ช่วยสอนของจริง การเลี้ยงปลา อะไรแบบนี้ คือพาเด็กไปดูของจริง ไปดูกลุ่มเกษตรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเลี้ยงด้วง เด็กก็จะได้แรงบันดาลใจ”²⁴⁴

²⁴³ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁴⁴ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 25-28: วิทยากรที่ให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาร

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ในส่วนของกลุ่มศิษย์เก่าก็คอยแวะเวียนมาช่วยเหลือด้วยเช่นกัน โดยศิษย์เก่าบางคนเข้ามาช่วยตั้งแต่ยุคแรกของการตั้งกลุ่มจนมาถึงปัจจุบัน โดยช่วยให้คำแนะนำ คอยช่วยประสานความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนและกลุ่มยุวเกษตรกรต้องการหรือหากมีปัญหาติดขัด ซึ่งศิษย์เก่าท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า

“ผมดูแลเกี่ยวกับทุกเรื่อง ฐานทุกฐานการเรียนรู้ หมูหลุม เห็ด ปลุกผัก เลี้ยงปลา ผมเข้ามาดูแลตลอด สนับสนุนทุกอย่างที่ขาดเหลือ พยายามขับเคลื่อนของเราให้อยู่ได้ตลอดไป เพื่อให้ต่อเนื่องจากรุ่นพี่ถึงรุ่นน้อง เพราะผมเป็นศิษย์เก่าที่นี่ เหมือนเป็นตัวแทนศิษย์เก่า เข้ามาขับเคลื่อน เพราะที่นี่เป็นโรงเรียน 80 กว่าปีแล้ว ผมมาช่วยตั้งแต่แรก ตั้งแต่ พ.ศ.2558 ถ้าย้อนจาก สพฐ. มาท้องถิ่น ผมพอใจกับผลงานที่เกิดขึ้น”²⁴⁵

²⁴⁵ Personal communication, สัมภาษณ์โดยทีมวิจัย, 18 เมษายน 2566.

นอกจากนี้ สถาบันทางศาสนา คือ วัด ก็ยังได้เข้ามาร่วมในการสนับสนุนโครงการด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดทุ่งลาน ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่มีพื้นที่ติดกับโรงเรียนบ้านทุ่งลาน เป็นวัดที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2506 จึงเป็นแหล่งรวมจิตใจของคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันมีพระครูสุมนศาสนาทระเป็นเจ้าอาวาสวัดทุ่งลานแห่งนี้ โดยวัดได้ช่วยสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ทำการเกษตรให้กับกลุ่มยุวเกษตรกร เช่น มีดพรว้า จอบ เสียม เป็นต้น และวัดแห่งนี้ยังมีพระปลัดสมพล ถาวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งลานหรือที่เด็ก ๆ เรียกกันอย่างคุ้นเคยว่า “หลวงพล” ท่านมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานช่าง ท่านจึงคอยสอนเด็ก ๆ ในเรื่องการใช้เครื่องมือและสอนประดิษฐ์สิ่งของจากไม้ เช่น การทำชั้นวางของต่าง ๆ จากเศษวัสดุเหลือใช้ ซึ่งเมื่อทำเสร็จแล้วก็จะมอบให้ทางวัดได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งครูและนักเรียนได้เล่าเรื่องราวที่น่ารักนี้ให้ฟังว่า

“พระที่วัดมีฝีมืองานช่าง ท่านก็จะสอนทำเครื่องมือเครื่องใช้ให้เด็ก ๆ คือ ท่านช่วยเป็นวิทยากรด้านการสร้างเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วย และถ้าพอเราขาดอุปกรณ์อะไร ก็ไปยืมที่วัดได้ พวกมิดพรว้าจอบ เป็นแหล่งหยิบยืมอุปกรณ์ต่าง ๆ”²⁴⁶

“มีพระมาสอน พวกเราเรียกว่า หลวงพล อยู่ที่วัดทุ่งลาน ท่านให้เรายืมใช้จอบ เราเดินไปเอาจอบ และมีรถเข็น จอบ 10 เล่มที่เรายืมกันมาและเราก็เอาผักไปแลก”²⁴⁷ เด็ก ๆ กล่าวด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะที่สะท้อนถึงความสุขที่เกิดจากการทำงานร่วมกับผู้คนในชุมชน

ภาพที่ 29-30: กิจกรรมที่เด็กนักเรียนทำร่วมกับชุมชน

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

²⁴⁶ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

²⁴⁷ ตัวแทนยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, สัมภาษณ์โดยทีมวิจัย, 20 มีนาคม 2566.

จะเห็นได้ว่า ในการขับเคลื่อนโครงการนี้ให้สำเร็จ ทุกคนต่างก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือ เติมเต็มสิ่งที่ทางโรงเรียนและทางเทศบาลขาดหรือมีไม่พอ แสดงให้เห็นว่า การทำงานแบบ เครือข่าย การช่วยเหลือสนับสนุนจากเครือข่ายนั้นสำคัญมากแค่ไหน ในการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ เยาวชนตัวน้อย ๆ และบำรุงให้พวกเขาเติบโตมาเป็นกลุ่มยุวเกษตรกรผู้มีความรู้ ทักษะ และมี ใจรักในงานเกษตรยั่งยืน เป็นอนาคตที่สำคัญของเทศบาลตำบลท่านานต่อไป

“แม้ว่าเทศบาลมีการสนับสนุนงบประมาณและด้านวิชาการแก่กลุ่ม ยุวเกษตรกร แต่ด้วยงบประมาณที่มีไม่มาก การที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่อง ในการดำเนินงานของกลุ่มนั้น จำเป็นต้องพยายามค้นหาการสนับสนุนทรัพยากร จากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้โครงการฯ สามารถไปได้”²⁴⁸

“ทางเทศบาลเรามีนงบประมาณน้อย เราก็อาศัยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานประมง อำเภอ เช่น เราได้ขอรับพันธุ์ปลามาปล่อยที่โรงเรียน หรือไปค้นหาไปสืบเสาะความรู้จาก ภาคส่วนต่าง ๆ มาให้กับทางโรงเรียน เพื่อให้โครงการฯ สามารถดำเนินการและ ต่อ ยอดไปได้ยาวนาน ๆ”²⁴⁹

เพื่อขับเคลื่อนโครงการให้เกิดผลสำเร็จ ทางเทศบาลตำบลท่านานได้ระดมทรัพยากร ต่าง ๆ อย่างเต็มที่ทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ โดยในการดำเนินกิจกรรม ตามฐานต่าง ๆ ของโครงการที่เกิดขึ้นในโรงเรียนนั้นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของบุคลากร ทั้งหมดในโรงเรียน ทั้งครู เจ้าหน้าที่สำนักงาน และนักการภารโรง รวมประมาณ 20 กว่าคน โดยในแต่ละฐานการเรียนรู้จำเป็นต้องมีครูอยู่ประจำฐาน ฐานการเรียนรู้ละ 2 คน นอกจากนี้ ยังได้รับการอนุเคราะห์ด้านบุคลากรจากเครือข่ายเพื่อมาช่วยเป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้ว การเกษตรที่จากหน่วยงานภาครัฐ 4 หน่วยงานหลักและจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่อีก 12 คน

ส่วนงบประมาณที่นำมาใช้ในการดำเนินงานของโครงการนั้น เป็นงบประมาณที่ใช้จ่าย ผ่านโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ 2565 (ตุลาคม 2564-กันยายน 2565) ซึ่งมีการเบิกจ่ายผ่านหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ เบิกจ่ายจากเงินรายได้สถานศึกษา เงินจัด การเรียนการสอนคิดเป็นรายหัว 25,000 บาท เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับเมล็ดพันธุ์ ก่อนเชื้อเห็ด สารกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ย อาหารสัตว์ และอุปกรณ์สำหรับการทำเกษตร เบิกจ่ายจากงบประมาณ

²⁴⁸ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁴⁹ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

โครงการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตกับชุมชนภาคีเครือข่ายเพื่ออาหารนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 35,250 บาท เบิกจ่ายจากแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2565 โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานฯ ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียน กลยุทธ์การพัฒนา 2.4 กลยุทธ์พัฒนาส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการตั้งงบประมาณสำหรับโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจำนวนเงิน 31,000 บาท เป็นเงินรายได้สถานศึกษา (เงินจัดการเรียนการสอน คิดเป็นรายหัว) และเบิกจ่ายจากเทศบัญญัติเรื่องงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 ของเทศบาลตำบลตำนาค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีการตั้งงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุเชื้อเพลิง และน้ำมันหล่อลื่น ที่นำมาใช้กับยานพาหนะ เครื่องตัดหญ้า และครุภัณฑ์อื่น ๆ จำนวน 100,000 บาท ซึ่งได้นำบางส่วนมาใช้ในโครงการฯ นี้ด้วย เช่น นำน้ำมันเชื้อเพลิงมาใช้กับเครื่องตัดหญ้า ค่าวัสดุการเกษตร เช่น อาหารสัตว์ พันธุ์พืช ปุ๋ย อุปกรณ์ขยายพันธุ์พืช สปริงเกอร์ ฯลฯ จำนวน 10,000 บาท และค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียน ในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานฯ จำนวน 60,000 บาท เหล่านี้เป็นจำนวนเงินงบประมาณที่ทางเทศบาลฯ จัดสรรมาใช้สนับสนุนการดำเนินโครงการยุทธศาสตร์²⁵⁰

ส่วนทรัพยากรอีกอย่างที่ต้องใช้ก็คือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรไม่ว่าจะเป็น จอบ กระจาดต้นไม้ บัวรดน้ำ ดิน เป็นต้น ซึ่งได้ทำการจัดซื้อโดยใช้งบประมาณที่ได้รับมา และใช้เงินที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มฯ นอกจากนี้ ทางโครงการฯ ยังได้รับการสนับสนุนวัสดุจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายอีกด้วย เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุงมอบต้นกล้ามะเขือ ต้นกล้าพริก ต้นกล้ากะหล่ำปลี ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 2 จังหวัดตรัง มอบต้นกล้ามะเขือ ต้นกล้าพริก ต้นกล้วย สำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง สนับสนุนพันธุ์ปลาี่สีกจำนวน 1,000 ตัว และผู้ปกครองและประชาชนได้มอบพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เป็นต้น²⁵¹ ถือเป็นความร่วมมือร่วมใจกันของคนในตำบลตำนาคและเครือข่ายในการร่วมสร้างยุทธศาสตร์ให้เติบโตได้อย่างแข็งแรง

²⁵⁰ เทศบาลตำบลตำนาค, แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2565 โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร สังกัดเทศบาลตำบลตำนาค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565). และเทศบาลตำบลตำนาค, เทศบัญญัติเรื่องงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

²⁵¹ เทศบาลตำบลตำนาค, แบบประเมินผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

ภาพที่ 31: พันธุ์ปลานิลจากกรมประมง

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ภาพที่ 32: การสนับสนุนงบประมาณเลี้ยงปลาตกในบ่อซีเมนต์จากโครงการสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลผลิตกับชุมชนภาคีเครือข่ายเพื่ออาหารนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ส่วนที่ 4 วัฒนธรรมไม่แห่งความยั่งยืนได้ผลิตดอกออกผล: ความสำเร็จของโครงการยุวกษัตริย์

จากวิสัยทัศน์และพันธกิจที่มุ่งมั่นในการส่งเสริมวิถีเกษตรพอเพียงยั่งยืนในพื้นที่ กอปรกับความมุ่งมั่นของผู้บริหาร บุคลากรเทศบาลและคณะครูที่ต้องการให้ความรู้และ เต็มทักษะการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลตำนาค ให้กับลูกหลาน รวมไปถึงการสนับสนุนอย่างแข็งขันและต่อเนื่องจากหน่วยงานภาคีเครือข่าย ต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า ในวันนี้ ได้เกิดผลสำเร็จที่งดงามดังที่ทุกฝ่ายได้ประจักษ์แล้วว่า ความรู้ และทักษะด้านการเกษตรอินทรีย์นั้นเกิดขึ้นแล้วกับเด็ก ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ เด็กเหล่านี้ สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนชัดค่าเกี่ยวกับความรู้เชิงเทคนิคของการเกษตรอินทรีย์และ สามารถปฏิบัติได้จริงทุกขั้นตอนใน 9 ฐานการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าความรู้และทักษะ ที่วิทยากรและครูได้ร่วมกันอบรมสั่งสอนให้มันได้ฝังลึกอยู่ในความคิดและความรู้สึกของ เด็ก ๆ แล้ว มาถึงวันนี้ จึงเปรียบเสมือนวันต้นไม้แห่งความยั่งยืนได้ผลิดอกออกผลแล้วนั่นเอง ซึ่งหากจะถามว่า ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง คำตอบอาจมีหลายมุมมอง

มุมมองในเชิงปริมาณ ความสำเร็จประการแรก คือ นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลาน สนิทธรรมมาทร จำนวน 189 คน เกิดการเรียนรู้วิธีการทำเกษตรอินทรีย์แบบปฏิบัติได้จริง ซึ่งทางโรงเรียนจะฝึกให้เด็กดำเนินการเองทั้งหมด ทั้งทำการเกษตรเอง และสอนน้อง ๆ ด้วยตนเอง ทำเองทั้งหมด ครูเป็นเพียงคนที่คอยให้คำปรึกษาเท่านั้น เด็กที่ดำเนินงานเป็นหลัก จะเป็น ป.4 ขึ้นไป ส่วนเด็ก ป.1-3 จะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประการที่สอง คือ ครูและ บุคลากรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลาน สนิทธรรมมาทร จำนวน 20 คน ได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน เกิดความรัก ความสามัคคี เพิ่มความรู้สึกของการเป็นทีมเดียวกันมากยิ่งขึ้น ประการต่อมา คือ เกิดการลดภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลาน สนิทธรรมมาทร จำนวน 378 คน กล่าวคือ เมื่อเด็กนำความรู้ที่มีกลับไปปฏิบัติที่บ้านคือไปปลูกพืชผักสวนครัวที่บ้าน ก็สามารถนำผักสวนครัวที่ได้ไปประกอบอาหารกินในครอบครัวเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อีกทางหนึ่งด้วย ความสำเร็จเชิงปริมาณอีกประการคือเรื่องของรายได้ กล่าวคือ ผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมของโครงการฯ นอกจากจะใช้สำหรับบริโภคในโรงเรียน เป็นอาหารกลางวันแล้ว เมื่อเหลือจากตรงนั้นจะนำไปจำหน่าย ทำให้เกิดรายได้ที่เข้ามายัง กลุ่มยุวกษัตริย์อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับบริหารจัดการกิจกรรมของ โครงการอย่างต่อเนื่อง และมีเงินออมเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยให้ผู้สามารถเลี้ยงตนเองภายในกลุ่มได้ โดยสมาชิกกลุ่มยุวกษัตริย์มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของแต่ละฐาน เพื่อจะได้ทราบ สถานะทางการเงินของกลุ่มว่าได้กำไรหรือขาดทุน และได้ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน พัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มยุวกษัตริย์แต่ละกลุ่มต่อไป

ตารางที่ 2: รายได้ของกลุ่มยุทธกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร พ.ศ. 2562-2565

กิจกรรม	พ.ศ.				รวม (บาท)	หมายเหตุ
	2562	2563	2564	2565		
1. กิจกรรมปลูกผักสวนครัว	260	530	484	1,280	2,554	
2. กิจกรรมเพาะเห็ดนางฟ้า		130	174	2,150	2,454	
3. กิจกรรมเลี้ยงไก่ไข่		-775	2,185	3,870	5,280	
4. กิจกรรมเลี้ยงปลา	1500	1450	-1500	-500	950	
5. กลุ่มแปรรูปผลผลิต		120	59	4,266	4,445	
6. กิจกรรมปลูกไม้ดอกไม้ประดับ				340	340	
7. กิจกรรมคัดแยกขยะ				2,413	2,413	
8. กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม				2,119	2,119	
9. กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก	-	-	-	-	-	ผลิตใช้ในโรงเรียน
รวมทั้งสิ้น (บาท)	1,760	1,455	1,402	15,938	20,555	

หมายเหตุ 1) แถบสีเทา=ยังไม่ได้มีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้น 2) กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก เน้นใช้ในโรงเรียน ไม่ได้มีการจัดจำหน่ายผลผลิต แต่สามารถลดการซื้อปุ๋ยสำหรับใส่ต้นกล้าและต้นไม้ในโรงเรียนได้ และ 3) บางกิจกรรมติดลบ เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ในช่วงเวลานั้น

ที่มา: 1. เทศบาลตำบลตำนาน, โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, ข้อมูลทั่วไป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

2. เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

สำหรับมุมมองความสำเร็จในเชิงคุณภาพซึ่งอาจจะมองได้ว่าเป็นผลกระทบของโครงการประการแรกและสำคัญที่สุด คือ ความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านการเกษตรอินทรีย์ที่ได้เกิดขึ้นกับสมาชิกยุทธกรกรของโรงเรียน โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงความรู้ความสามารถและทักษะดังกล่าวสะท้อนได้จากหลากหลายรางวัลที่ตัวแทนสมาชิกได้รับการเข้าร่วมการประกวดหรือการแข่งขัน ได้แก่ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 กลุ่มยุทธกรระดับจังหวัด ปี 2564 และ 2565 และรางวัลชนะเลิศการประกวดคลิปวิดีโอเพื่อประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานกลุ่มยุทธกรผ่านระบบออนไลน์ ในหัวข้อ 4-H Go For Green จากกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นรางวัลระดับกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีรางวัลในระดับสมาชิก ได้แก่ ชนะเลิศอันดับ 1 สมาชิกกลุ่มยุทธกรดีเด่นระดับจังหวัด ปี 2564 (เด็กหญิงอวิศา เต็นพูน) รางวัลชนะเลิศประกวดคลิปวิดีโอเพื่อการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน

กลุ่มยูวเกษตรผ่านระบบออนไลน์ ในหัวข้อ “4-H Go for Green” ยูวเกษตรไทยรักโลก รักสิ่งสิ่งแวดล้อม และรางวัลชมเชยจำนวน 4 คน จากการประกวดคลิปวิดีโอของ ปตท. “พลังเล็ก สร้างอนาคต” เด็กได้รับ (ได้รับรางวัลเป็น Tablet จำนวน 4 คน)

ภาพที่ 33-35: กลุ่มยูวเกษตรกรได้รับรางวัลต่าง ๆ

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยูวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสัทธิธรรมাত্র, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,

2566).

ประการต่อมา คือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของนักเรียนและคนในชุมชน จากการที่ผลผลิตได้จากโครงการถูกนำไปใช้ในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน นำไปรับประทานเองในครอบครัว และเหลือจากนั้นก็จำหน่ายออกสู่ท้องตลาดภายในชุมชน สิ่งที่เป็นผลพลอยได้คือ เรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค เพราะวัตถุดิบที่ใช้ในโครงการอาหารกลางวัน และผลผลิตที่มีการจำหน่ายให้แก่ชุมชนล้วนเป็นผลผลิตมีคุณภาพ สด และปลอดภัยจากสารพิษ นั่นเอง ผลดีประการต่อมา คือ เด็กที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ ได้เรียนรู้การบริหารงานตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล ทำให้สมาชิกฯ รู้จักแก้ไขปัญหา รวมถึงรู้จักการทำงานเป็นทีม เพราะการดำเนินงานโครงการฯ ทำให้เด็กได้เรียนรู้จากขั้นตอนและ

กิจกรรมของกลุ่มยุวเกษตรกร ผ่านการประชุมกลุ่มยุวเกษตรกรและเลือกตั้งคณะกรรมการสภา ซึ่งทางกลุ่มยุวเกษตรกรจะมีการประชุมเดือนละครั้ง ทำให้เด็ก ๆ ได้รู้จักการทำงานเป็นระบบ การทำงานเป็นทีม เรียนรู้การทำงานแบบกระบวนการที่ถูกต้องและการควบคุมงานให้เป็นไปตามแผนการที่วางไว้ ผลดีประการต่อมา คือ เกิดเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่จากการที่หน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชนต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นวิทยากรอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกยุวเกษตรกรในฐานต่าง ๆ ซึ่งตรงนี้ยังสามารถต่อยอดขยายไปสู่การร่วมกันทำประโยชน์ทำสิ่งดีอื่น ๆ ให้กับสาธารณะได้อีกด้วย ซึ่งทางสมาชิกยุวเกษตรกรของโรงเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมจิตอาสาทำความสะอาดวัดในวันสำคัญต่าง ๆ กิจกรรมปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ ปลูกต้นไม้ข้างทาง กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมเก็บขยะข้างทาง ฯลฯ โดยกิจกรรมสาธารณประโยชน์เหล่านี้ ล้วนเป็นประโยชน์แก่พื้นที่ทั้งในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเป็นสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ 36-38: เด็ก ๆ มีความสุขกับกิจกรรมที่ทำในฐานต่าง ๆ

ที่มา: เทศบาลตำบลนานา, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตถรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,

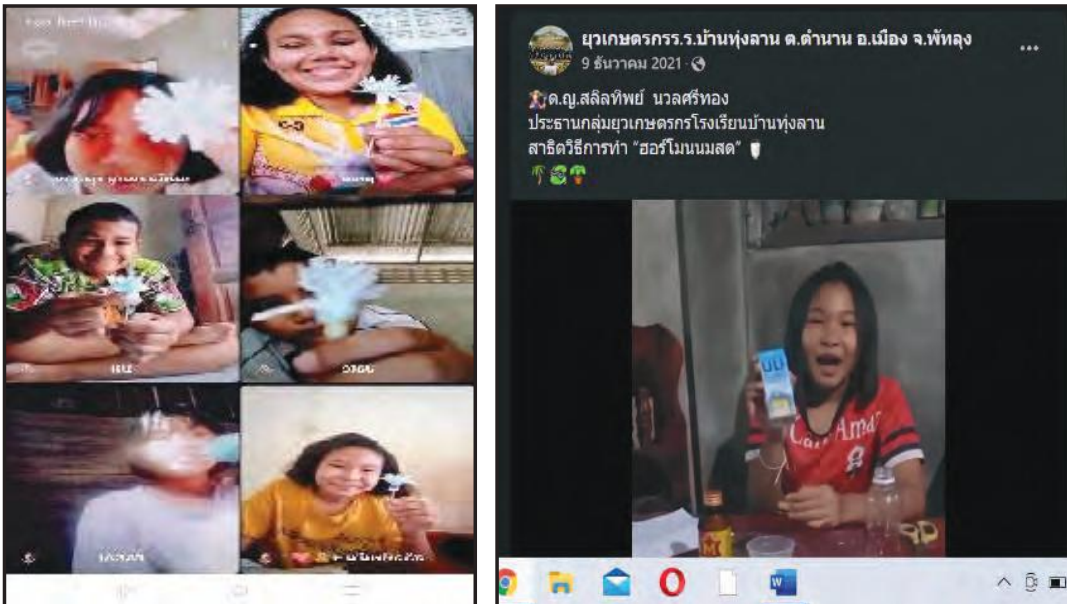
2566).

ผลดีอีกอย่างหนึ่งจากการดำเนินโครงการ คือ เกิดการถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ โดยทางกลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตถรรมาทรได้จัดทำสื่อความรู้ในรูปแบบของคิวอาร์โค้ด เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร เช่น การขยายพันธุ์ไม้ การทำปุ๋ยหมัก และการเลี้ยงสัตว์ รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตถรรมาทร ซึ่งนอกจากจะทำให้สมาชิกฯ เกิดทักษะในการทำสื่อความรู้ใหม่ ๆ แล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปสู่ประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไปด้วย นอกจากนี้แล้ว ผลกระทบที่สำคัญจากการดำเนินโครงการก็คือ การเกิดจิตสำนึกรักและความต้องการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ทั้งตัวสมาชิกกลุ่มๆ เอง และตัวนักเรียนคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มๆ ได้ช่วยกันจัดขึ้น โดยกลุ่มยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรได้จัดทำกิจกรรมที่ใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และให้นักเรียนตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขั้นตอนของการผลิตนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการจัดการที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเตรียมดินมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทนการปุ๋ยเคมีในการปลูกพืช การกำจัดและป้องกันศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สมุนไพรและแตนเบียน ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง โดยคำนึงถึงสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การเลี้ยงหมูแบบอินทรีย์หรือหมูหลุมที่เน้นใช้วัสดุคอกจากธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ซึ่งในการเข้าร่วมทำกิจกรรมการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ถือเป็นการปลูกฝังความรู้สึกรักในทรัพยากรธรรมชาติและเกิดความห่วงใยที่จะอนุรักษ์เอาไว้นั่นเอง

ภาพที่ 39-40: การเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์และเรียนรู้จากคลิปวิดีโอการสาธิต

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุวเกษตรกรโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,

2566).

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นดังกล่าวมานั้น สอดคล้องกับผลประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อโครงการเศรษฐกิจพอเพียง (กิจกรรมยุวเกษตรกร) ของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร ที่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นจำนวน 300 คน ในปีงบประมาณ 2565 ซึ่งผลการสำรวจ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อโครงการเศรษฐกิจพอเพียง (กิจกรรมยุวเกษตรกร) ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน และเมื่อพิจารณารายด้านก็พบ

เช่นกันว่า ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 88.33 มีความพึงพอใจต่อด้านที่ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 90 มีความพึงพอใจต่อด้านที่ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 85 มีความพึงพอใจต่อด้านที่ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านสังคม ช่วยเหลือตนเอง และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 85 มีความพึงพอใจต่อด้านที่ครูจัด ประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลเต็มศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด และร้อยละ 93.33 มีความพึงพอใจต่อด้านที่ครูจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและ ปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งให้เห็นว่า ผลสำเร็จ ที่เกิดขึ้นจริงสอดคล้องกับความพึงพอใจของผู้ปกครองของนักเรียนนั่นเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง โครงการนี้ทำให้เด็กที่เข้าร่วมโครงการเป็นทั้งเด็กที่เก่งขึ้นและมีความสุขกับสิ่งที่ได้ทำ ขณะเดียวกันพ่อแม่ผู้ปกครองก็พอใจในผลดีที่เกิดขึ้นและต่างก็มีความสุขกับความสุขที่ลูกของตนได้รับจากโครงการ นั่นเอง

ภาพที่ 41-42: เด็ก ๆ กำลังเล่ากิจกรรมที่ทำอย่างภาคภูมิใจ

ที่มา: เทศบาลตำบลตำนาน, เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.,

2566).

การดำเนินโครงการยุทธศาสตร์ของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมาทรที่ผ่านมา ประสบปัญหาเล็กน้อยบางประการ เช่น เรื่องของเวลาหรือตารางการทำงานของแต่ละคน ที่อาจไม่ตรงกัน เพราะสอนคนละวิชา ทำให้บางครั้งไม่สามารถมาร่วมช่วยในฐานการเรียนรู้ได้ แต่ทางครูก็ได้พูดคุยกันถึงวิธีว่าจะปรับตารางการปฏิบัติงานอย่างไรให้สอดคล้องกัน เพราะนอกจากแต่ละคนจะได้มาช่วยงานกันแล้ว เด็ก ๆ ทุกคนก็จะได้เข้ามาร่วมกิจกรรมของ ยุทธศาสตร์ได้อย่างครบถ้วนไม่ใช่เด็กห้องหนึ่งได้มาร่วมแต่อีกห้องยังต้องเรียนในห้องเรียนอยู่ เป็นต้น ปัญหาประการต่อมา คือ กิจกรรมการคัดแยกขยะยังไม่เป็นที่สนใจของเด็ก ส่วนหนึ่ง

คุณครูมองว่าเด็กอาจไม่ชอบการทำงานฝีมือหรืองานประดิษฐ์จากวัสดุรีไซเคิล เนื่องจากงานประดิษฐ์ต้องอาศัยความละเอียดเพื่อให้ชิ้นงานมีความสวยงาม ต้องอาศัยความอดทนอย่างมาก และเมื่อเทียบกับกิจกรรมฐานอื่น ๆ ที่ให้เด็กลงมือทำได้ง่าย ได้อยู่กับต้นไม้และสัตว์ อาจทำให้เด็กรู้สึกสนุกสนาน เช่น การให้อาหารและให้น้ำไก่ การเก็บผลผลิตทางการเกษตร เช่น ไข่ไก่ เห็ด รวมไปถึงการแปรรูปอาหาร และการจำหน่ายผลผลิต ฉะนั้น ทางโรงเรียนจึงพยายามหาทางว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไรเพื่อให้เด็กสนใจในกิจกรรมฐานที่ 8 มากขึ้น แนวทางหนึ่งที่คุณครูคิดว่าน่าจะลองนำมาใช้คือการตัดแยกวัสดุที่สามารถนำไปขายได้โดยตรง เช่น ขวดแก้ว โลหะบางประเภท เป็นต้น เพราะอย่างน้อย เมื่อเด็กได้เรียนรู้การตัดแยกขยะแล้วสามารถนำไปขายหรือนัดให้ผู้รับซื้อมาซื้อที่โรงเรียน เมื่อเด็กได้เงินจากการขายวัสดุรีไซเคิล อาจมีความสุขและสนใจในกิจกรรมมากยิ่งขึ้นก็เป็นได้

สภาพภูมิอากาศที่มีการแปรปรวนก็เป็นปัญหาอุปสรรคอย่างหนึ่งในการดำเนินโครงการ อย่างเช่นในปีที่ผ่านมาในช่วงที่ดำเนินโครงการ เกิดฝนตกหนักตลอดติดต่อกันหลายวัน ทำให้เด็ก ๆ ไม่สามารถลงปฏิบัติงานตามฐานต่าง ๆ ได้ตามแผนที่วางไว้ ผลผลิตก็ไม่ได้ตามความต้องการ ทำให้ทางกลุ่มยูวเกษตรกรต้องมาปรับแผนว่าจะทำอะไรถึงจะให้งานดำเนินไปได้ในช่วงหน้าฝน จึงมีแนวคิดกันว่า เดิมที่มีการปลูกผักกลางแจ้ง แต่ในฤดูฝนที่มีฝนตกชุกทางกลุ่มจะทำการจึงย้ายผักไปปลูกในโรงเรือน ก็สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ การที่ฝนตกปริมาณมากก็มีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขัง ทางกลุ่มจึงได้พยายามปรับโรงเรือนเลี้ยงไก่เพื่อลดโอกาสที่จะได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นได้ และปัญหาอุปสรรคอีกประการคือการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งกระทบต่อการทำกิจกรรมของกลุ่มยูวเกษตรกรที่ไม่สามารถมาทำกิจกรรมในพื้นที่ (Onsite) ที่โรงเรียนได้ ทางกลุ่มฯ จึงได้แก้ปัญหาโดยมีการจัดเวรหมุนเวียนกันมาดูแลพื้นที่เกษตรที่โรงเรียน มีการเรียนรู้โดยคุณครูสอนผ่านสื่อออนไลน์ และเรียนรู้จากคลิปวิดีโอที่มีการสาธิตไว้ จากนั้นถ้ายารูปการทำกิจกรรมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนตามตารางเวรของตนส่งให้คุณครูเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน ยกตัวอย่าง กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว กรณีที่เป็นงานกลุ่ม: เป็นกิจกรรมที่สมาชิกของกลุ่มร่วมกันทำตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งมีคำสั่งห้ามมีการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่โรงเรียน ทางกลุ่มได้มีการนัดหมายสมาชิกของกลุ่ม มาทำกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องโดยมีการป้องกันตามมาตรการของรัฐอย่างเคร่งครัด โดยหมุนเวียนสลับกันมาช่วยดูแลตามตารางเวลาเพื่อลดความแออัด และการทำงานจะอยู่ภายใต้การควบคุมของครูที่ปรึกษาอย่างเคร่งครัด กรณีที่เป็นงานรายบุคคล: ทางกลุ่มได้แจกเมล็ดพันธุ์ผักสวนครัวให้สมาชิกไปปลูกและดูแลที่บ้านของแต่ละคน แล้วให้ถ่ายรูปรายงานความคืบหน้าของกิจกรรมเป็นระยะในช่วงเวลาที่สมาชิก

ส่วนในกิจกรรมการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทางกลุ่มได้ให้สมาชิกฝึกปฏิบัติการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับที่บ้านด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแยกหัว การผ่าหัว และการปักชำ โดยเรียนรู้อันตอนเหล่านั้นผ่านระบบ Online เป็นต้น

ความสำเร็จของโครงการยุวเกษตรกรของโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสภิตธรรมานั้น เกิดจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก **ปัจจัยภายในประการแรก คือ นโยบายของเทศบาลที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการส่งต่อความภาคภูมิใจของความเป็นพื้นที่เกษตรของตำบลตำนาน รวมถึงการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งในแง่งบประมาณและบุคลากร** จะเห็นได้ว่า ท่านนายกเทศมนตรีตำบลตำนานมีความชัดเจนมาตลอดในเรื่องของการพัฒนาการศึกษาและการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน เนื่องจากว่านอกจากจะเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แล้ว ท่านยังมองว่าความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์นั้นสามารถเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพสำหรับเด็ก ๆ ในอนาคตได้ สามารถเป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัย ช่วยลดรายจ่ายและเสริมรายได้ให้กับเด็ก ๆ และครอบครัวได้อีกด้วย ซึ่งจากวิสัยทัศน์ดังกล่าว เมื่อท่านได้นำเสนอออกไปฝ่ายบริหาร และหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ก็เห็นพ้องด้วยว่าแนวคิดนี้เป็นสิ่งดีสำหรับคนในท้องถิ่นของเรา จึงได้มีการนำมาสู่การบรรจุลงในแผนพัฒนาของเทศบาลเพื่อจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และจัดบุคลากรของเทศบาลเข้ามาสนับสนุนการดำเนินโครงการ จนทำให้โครงการเกิดขึ้นจริง มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และประสบผลสำเร็จจนได้รับรางวัล ซึ่งหลายฝ่ายได้สะท้อนในเรื่องนี้อาไว้ว่า

“เราให้โรงเรียนนำร่องเอาการเกษตรมาสอนนักเรียนเพราะตัวตนที่มาของคนที่นี่คือการเกษตร จะได้ให้นักเรียนได้รู้รากเหง้า ให้ได้รู้ว่าการทำเกษตรลำบากกว่าจะได้ผลต้องใช้เวลา เป็นการฝึกทักษะในชีวิตให้กับเขา สอนให้อนุรักษ์อาชีพดั้งเดิมของที่นี่ ให้เด็กเคารพอาชีพบรรพบุรุษของตนเอง อยากให้เด็กู้ว่าทำเกษตรอย่างไร อยากให้เขาได้รู้วิถีเกษตร”²⁵²

²⁵² Personal communication, 18 เมษายน 2566.

“ท่านนายกฯ เห็นแล้วว่าพื้นที่คนแถวนี้ทำอาชีพเกษตรกรรม ท่านเลยอยากส่งเสริม ซึ่งโครงการนี้ทำให้เด็กมีอาชีพ ทำให้เด็กเรียนรู้ มีทักษะและสามารถแก้ไขปัญหาเป็น ซึ่งเรื่องของการศึกษานับเป็นนโยบายสำคัญอันดับแรก ๆ ของท่านนายกฯ”²⁵³

“มีผลกดันเรื่องนี้ให้เป็นนโยบายท้องถิ่น เป็นนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น ท่านนายกฯ ได้ทำเป็นนโยบายว่า โรงเรียนต้องทำ ต้องทำตามวัตถุประสงค์ ซึ่งนำมาสู่การสนับสนุนงบประมาณ ในเรื่องของงบประมาณ สภาฯ ก็เห็นพ้องกันว่า หากโครงการนี้สำเร็จ หากต้องใช้งบเพิ่ม ก็น่าจะไม่มีปัญหา”²⁵⁴

“นโยบายและวิสัยทัศน์ของท่านนายกฯ มีความชัดเจนว่าเรื่องนี้ต้องทำและทำให้เกิดผล จึงมีการนำมาบรรจุลงแผน เพื่อนำมาจัดสรรงบในเทศบัญญัติสำหรับสนับสนุนการดำเนินโครงการให้เกิดผล”²⁵⁵

“เทศบาลสนับสนุนทั้งเงินและบุคลากร เรามีทั้งแผนระยะยาวและแผนแต่ละปี”²⁵⁶

ปัจจัยภายในที่ช่วยให้การดำเนินโครงการนี้สำเร็จไปด้วยดีก็คือการทำงานเป็นทีมของบุคลากรเทศบาลตำบลตำบลานานที่ทุกฝ่ายทุกส่วนงานเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันตามภารกิจของตนเอง เช่น ช่างก็มาช่วยซ่อมแซมอุปกรณ์ทางการเกษตรที่ชำรุด หรือส่วนงานอื่นก็มาร่วมอาสาตรวจความก้าวหน้าในงานของเด็ก ๆ และคอยให้คำปรึกษาในเรื่องที่ทางโรงเรียนและทางกลุ่มต้องการคำชี้แนะ ซึ่งเจ้าหน้าที่เทศบาลฯ ได้เล่าให้ฟังว่า

“เรามีการทำงานเป็นทีม ในการนำนโยบายมาปฏิบัติ กองการศึกษาจะทำแผนงานด้านการศึกษา ทางโรงเรียนเองก็นำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนฝ่ายอื่น ๆ ก็เข้ามาช่วยเมื่อมีการร้องขอเข้ามาจากโรงเรียน การทำงานเป็นทีมทำให้โครงการนี้เดินไปได้เรื่อย ๆ ทำให้เกิดประเพณีที่สอนน้องเป็นรุ่นต่อรุ่นไปเรื่อย ๆ ได้”²⁵⁷

²⁵³ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁵⁴ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

²⁵⁵ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁵⁶ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁵⁷ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

“ทุกคนในหน่วยงานต่าง ๆ ของเทศบาลก็เข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษาให้กับเด็ก และเราก็ติดตามนิเทศงานอย่างจริงจัง”²⁵⁸

นอกจากนี้ ปัจจัยภายในที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้โครงการนี้สามารถดำเนินมาได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จก็คือความตั้งใจและความทุ่มเทของครู ที่ทั้งครูที่ปรึกษาโครงการ คือ ครูภา ครูดาว และครูท่านอื่น ๆ ทุก ๆ คนที่ช่วยกันคนละไม้คนละมือด้วยความตั้งใจ อุดหนุน และทุ่มเททำเพื่อเด็ก ๆ เพราะหากปราศจากความตั้งใจและความทุ่มเทอย่างเต็มที่ของคุณครูโรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาร ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่นี้ก็คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งมีการสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับคุณครูไว้ว่า

“อีกอย่างคือความตั้งใจของคุณครู ที่นำนโยบายท่านนายกฯ มาปฏิบัติ โครงการนี้ มันไม่ได้อยู่ในวิชาเรียนอย่างเดียว ถ้าครูไม่เข้าใจว่านายกฯ ต้องการอะไร มีวิสัยทัศน์อะไร ก็จะไม่เกิด เป็นเพราะว่าครูเสียสละ อุทิศตน จึงทำให้โครงการนี้ฯ เกิดความสำเร็จได้”²⁵⁹

สำหรับปัจจัยภายนอกที่มีส่วนช่วยส่งเสริมหรือเอื้อให้โครงการนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี ประกอบด้วย การที่โรงเรียนตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่ออาชีพเกษตรกรรม คุณครูท่านหนึ่งได้อธิบายว่า การที่โรงเรียนบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมารตั้งอยู่ในตำบลตำนานแห่งนี้ ทำให้มีแหล่งน้ำ มีพื้นที่กว้างมากเหมาะกับการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพราะโดยสภาพแล้ว พื้นที่ตำบลตำนานมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับทำการเกษตร ทำได้ทุกอย่าง ทั้งทำนา ปลูกผัก ทำสวนปาล์ม ทำสวนยางพารา เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่น่าสนใจอีกอย่างคือการที่โรงเรียนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่แวดล้อมไปด้วยประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องการเกษตรเป็นอย่างดี ซึ่งคุณครูได้อธิบายว่า ภายในชุมชนมีประชาชนชาวบ้านด้านการเกษตรในพื้นที่จำนวนมาก จึงเป็นการง่ายที่จะไปขอความรู้ได้ถึงที่ โดยประชาชนเกษตรกรเหล่านี้มีแปลงเกษตร สวน ไร่นา หรือเล้าหมูเล้าไก่หลายจุดที่อยู่ใกล้โรงเรียนทำให้สะดวกที่จะพานักเรียนไปเรียนรู้ในสถานที่จริง ปัจจัยภายนอกที่สำคัญอีกประการ คือ การสนับสนุนและการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน และภาคีเครือข่าย ซึ่งภาคีเครือข่ายก็มีหลากหลายภาคส่วนดังที่เคยเล่าไว้แล้วก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะหน่วยงานภาครัฐทั้ง สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง

²⁵⁸ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

²⁵⁹ Personal communication, 18 เมษายน 2566.

สถานีพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 (กรมพัฒนาที่ดิน) และสำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง เป็นต้น ที่เข้ามาสนับสนุนทั้งในแง่จัดหาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์มาให้ พร้อมทั้งเป็นที่ปรึกษาและมาร่วมเป็นวิทยากรสอนเด็ก ๆ ในฐานต่าง ๆ ขณะที่ชาวบ้านในชุมชนเองก็ร่วมแรงร่วมใจเช่นเดียวกัน โดยได้เข้ามาช่วยกันในหลากหลายรูปแบบทั้งเอาสิ่งของที่จำเป็นในการทำกิจกรรมมาให้หรือไม่ก็มาช่วยให้ความรู้แก่เด็ก ๆ ซึ่งคุณครูได้พูดถึงเรื่องนี้เอาไว้ว่า

“ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ให้อุปกรณ์ วัสดุก็ร่วมให้จอบ ชาวบ้านก็ให้ยืมรถไถช่วย”²⁶⁰

“ความร่วมมือ ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือตลอด ให้ความช่วยเหลือเรา ได้เต็มที่เลย”²⁶¹

“ทรัพยากรที่มาสสนับสนุนนั้นมาจากหลายทิศทางทั้งในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่หรือชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้าง”²⁶²

“เรามีปราชญ์ชาวบ้านและหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาช่วยเราอย่างดีสม่ำเสมอ”²⁶³

²⁶⁰ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

²⁶¹ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

²⁶² Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

²⁶³ Personal communication, 20 มีนาคม 2566.

ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

สมพร คุณวิชิต, ชนิษฐา ชูสุข และ
จิตราวดี จูตินันท์กร²⁶⁴

เกริ่นนำ

เทศบาลตำบลท่าสาป เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกจากตัวเมืองยะลา เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ที่รู้จักกันนาม บ้านท่าสาป มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เดิมทีพื้นที่ที่บ้านท่าสาปมีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ 100% และต่อมาเริ่มมีชาวไทยมุสลิมเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันกลายเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีพี่น้องไทยพุทธและไทยมุสลิม ย้อนกลับไปก่อน พ.ศ. 2547 ชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในพื้นที่นี้อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง ต่างฝ่ายต่างไปมาหาสู่กันฉันท์ญาติมิตร ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติศาสนา มีการไปมาหาสู่ค้าขายกันปกติ แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นใน พ.ศ. 2547 ซึ่งเหตุการณ์ได้ลุกลามจนเกิดเหตุคนไทยพุทธถูกลอบยิง มีการลอบวางระเบิดในพื้นที่ และการก่อวินาศกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความกลัวในหมู่คนไทยพุทธ นานวันเข้ากลายเป็นความหวาดระแวงใจกันระหว่างคนไทยพุทธกับคนไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธได้มีการปิดพื้นที่หมู่บ้านไม่ให้มีการเข้าออกในช่วงกลางคืนถึงเช้า เกิดการตัดขาดไม่ยอมไปมาหาสู่กับทั้งประชาชนทั่วไปและหน่วยงานราชการซึ่งข้าราชการส่วนใหญ่ที่ให้บริการประชาชนก็เป็นคนไทยมุสลิม ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความอึดอัดใจต่อกัน จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่สงบสุข กลายเป็นพื้นที่แห่งความหวาดระแวงและต่างคนต่างอยู่ ด้วยสภาพเช่นนี้ทำให้ท่านนายกเทศมนตรีตำบลท่าสาปไม่สบายใจและอยากหาทางแก้ปัญหาเพื่อฟื้นคืนความสันติสุขให้กับคนในพื้นที่ จึงได้เกิดแนวคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะให้คนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมกลับมามีความรักความสนิทสนมอยู่กันแบบพี่น้องเช่นเดิม และจากการที่บ้านท่าสาปเป็นชุมชนโบราณที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นชุมชนที่มีการค้าขายทางเรือ เป็นจุดที่ประชาชนมาพบปะกัน มีท่าน้ำ และมีอาคารโบราณเก่าแก่ จึงเกิดแนวคิดที่จะนำมาสู่

²⁶⁴ 1. รศ. ดร.สมพร คุณวิชิต อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. นางสาวจิตราวดี จูตินันท์กร คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

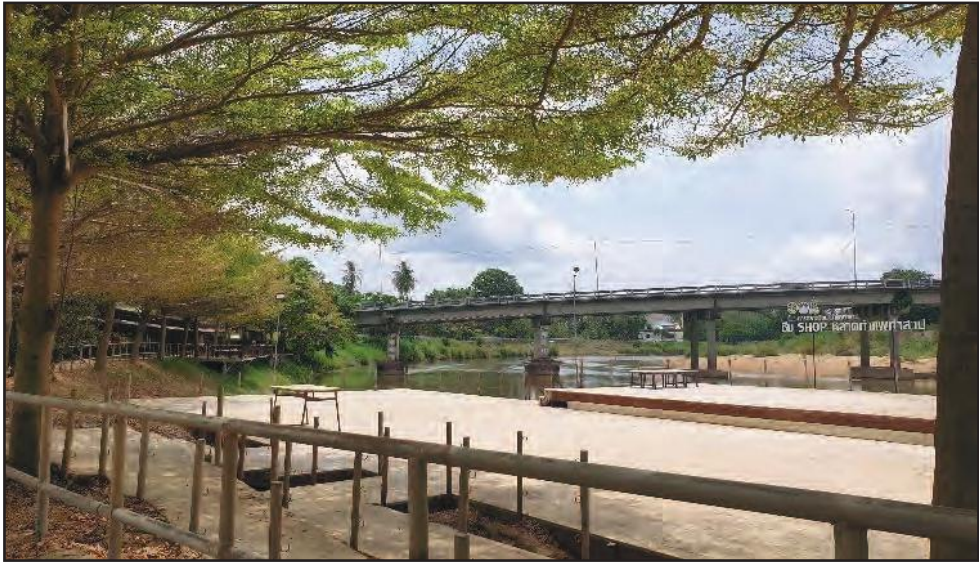
การพัฒนาโครงการ “ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่ใช้เรื่องของตลาดนัดและวัฒนธรรมมาเป็นจุดเชื่อมโยงให้คนทุกศาสนามาเจอกันเพื่อสานสัมพันธ์กันอีกครั้ง ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้นดีเกินคาด คือ นอกจากจะทำให้พี่น้องไทยพุทธและมุสลิมเริ่มกลับมาพูดคุยกันเหมือนเดิมแล้ว ยังนำมาสู่การจัดกิจกรรมดี ๆ ที่เป็นพื้นที่แห่งความสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนสร้างความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่ดั่งงาม พัฒนาเศรษฐกิจและเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย เทศบาลตำบลท่าสาปทำเรื่องดี ๆ เช่นนี้ให้เป็นจริงได้อย่างไรทั้งหมดจะอยู่ในเนื้อหาที่จะเล่าต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่เขตเทศบาลตำบลท่าสาป

ทำความเข้าใจตำบลท่าสาป

เทศบาลตำบลท่าสาปเป็นเมืองเล็ก ๆ ในจังหวัดยะลา มีพื้นที่ 16.11 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือมีอาณาเขตติดกับตำบลพร่อน ตำบลยุโป อำเภอเมือง ทิศใต้ ติดกับตำบลสะเตงนอก ตำบลบันนังสรารง อำเภอเมือง ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลสะเตง อำเภอเมือง ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง ในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าสาปมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวน 1 แห่ง มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 3 แห่งในหมู่ที่ 1 หมู่ 3 และหมู่ 4 มีโรงเรียนตาดีกาจำนวน 6 แห่ง ในหมู่ที่ 1 และหมู่ 6 รวมทั้งมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลท่าสาปเป็นที่ราบลุ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ คือ บึงกำปัน แม่น้ำปัตตานี และถ้ำสำเภาทอง ซึ่งแม่น้ำปัตตานีนั้น นอกจากจะเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านตำบลท่าสาปแล้ว ยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคที่สำคัญอีกด้วย ตำบลท่าสาปตั้งอยู่ในเขตมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้มีสภาพอากาศแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงกุมภาพันธ์ ช่วงที่มีฝนตกชุกมากที่สุดคือจากเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งจากจุดที่ตั้งที่มีแม่น้ำไหลผ่าน ลักษณะภูมิประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นมีฝนตกชุก ทำให้พื้นที่ตำบลท่าสาปมักประสบปัญหาอุทกภัยหรือน้ำท่วมขังอยู่บ่อยครั้งโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ตัวอย่างอุทกภัยครั้งใหญ่ที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่นี้ คือ เมื่อ พ.ศ.2510 พ.ศ.2543 และ พ.ศ.2548 ที่ทำให้บ้านเรือนและทรัพย์สินของประชาชนเสียหายเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 1: แม่น้ำปัตตานีไหลผ่านพื้นที่เทศบาลตำบลท่าสาป

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป

เทศบาลตำบลท่าสาปแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 ท่าสาป หมู่ที่ 2 ปายอ หมู่ที่ 3 ลิมุด หมู่ที่ 4 สาคอ หมู่ที่ 5 ปือเราะ และหมู่ที่ 6 กำป็น ในเขตเทศบาล มีประชากรทั้งสิ้น 8,275 คน เป็นชาย 4,131 คน และหญิง 4,144 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 1,777 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566) ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18-60 ปี รองลงมา คือ ช่วงอายุต่ำกว่า 18 ปี ช่วงอายุ 61-99 ปี และอายุตั้งแต่ 100 ปีขึ้นไป ตามลำดับ

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรของเทศบาลตำบลท่าสาปแบ่งตามช่วงอายุ

ช่วงอายุและจำนวนประชากร	ชาย	หญิง	รวม
1. อายุต่ำกว่า 18 ปี	1,445	1,210	2,655
2. อายุ 18-60 ปี	2,271	2,356	4,627
3. อายุ 61-99 ปี	408	572	980
4. อายุ 100 ปีขึ้นไป	7	6	13
รวม	4,131	4,144	8,275

ที่มา: ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566, กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน (2566)

ทั้งนี้ ประชากรส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลตำบลท่าสาปนับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 80) และส่วนที่เหลือ นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 20) ศาสนสถานที่สำคัญในพื้นที่มีวัด 1 แห่ง คือ วัดดิตมมงคลซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 1 มีสุเหร่า 13 แห่ง และมีมัสยิด 8 แห่ง (มัสยิดยาแหมะกาปงฮูลู มัสยิดดารุลอิหม่าม มัสยิดนูรุลฮูดา มัสยิดดารุสลาม มัสยิดนูรุลยามาลโต๊ะดูร์ส มัสยิดยาแหมะสาคอ มัสยิดยาแหมะสาคอ มัสยิดดารุลกอเราะะ มัสยิดยามิตุลญันนะห์) ประชาชนชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ปัจจุบันใช้ภาษายาวีเป็นภาษาถิ่น ผู้ชายนิยมนุ่งโสร่ง ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุงลายคลุมถึงข้อเท้า ชุดบานง กูรง และผ้าคลุมศีรษะ (ฮิญาบ)²⁶⁵ ลักษณะของชุมชนจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มตามเส้นทางคมนาคม การประกอบอาชีพของผู้คนท่าสาปมีทั้งทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ หรือการเกษตรอื่น ๆ รวมทั้งรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเทศบาลนครยะลาและรับจ้างอื่น ๆ ในด้านการท่องเที่ยวขึ้น ตำบลท่าสาปมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนเมืองเก่า ตลาดต้องชมท่าแพท่าสาป (ซึ่งจะนำมาถอดบทเรียนในครั้งนี้) จุดชมวิวเขากำป็น ลานวัฒนธรรมและสินค้าโอท็อป ทางเลียบแม่น้ำปัตตานี ถ้าสำเภาทอง บึงกำป็น (หมู่ที่ 6) แหล่งพักผ่อนริมแม่น้ำปัตตานี (หมู่ที่ 1, 2, 3) และบ้านโบราณ ซึ่งประชาชนส่วนหนึ่งก็มีรายได้จากการทำกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเหล่านี้ด้วยโดยเฉพาะการขายอาหาร ผลไม้ สินค้าแปรรูป งานฝีมือ และของที่ระลึก เป็นต้น

ทำความเข้าใจเทศบาลตำบลท่าสาป

ปัจจุบัน การบริหารงานของเทศบาลตำบลท่าสาปอยู่ภายใต้การนำของนายมะสติ หะยีปิ นายกเทศมนตรีตำบลท่าสาป มีรองนายกเทศมนตรี 2 ท่าน และมีสมาชิกสภาเทศบาลตำบลท่าสาปจำนวน 12 คน ซึ่งเป็นชายทั้งหมด เทศบาลตำบลท่าสาปมีงบประมาณในการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2565 รวมทั้งสิ้น 47,741,408.14 บาท เป็นรายได้ไม่รวมที่รัฐอุดหนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 25,394,502.50 บาท และเป็นรายได้ที่รัฐอุดหนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 22,346,905.64 บาท ทางเทศบาลฯ มีการจัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานภายในองค์กรออกเป็น 6 ส่วนงาน ประกอบด้วย สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองการศึกษา กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และหน่วยตรวจสอบภายใน โดยมีบุคลากรตามโครงสร้างส่วนราชการของเทศบาลตำบลท่าสาปรวมทั้งสิ้น 50 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ 26 คน ลูกจ้างประจำ 2 คน ลูกจ้างตามภารกิจ 16 คน และลูกจ้างทั่วไป 6 คน

²⁶⁵ เทศบาลตำบลท่าสาป, *แผนพัฒนาท้องถิ่น 5 พ.ศ. 2566-2570*, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

ตารางที่ 2: บุคลากรเทศบาลตำบลท่าสาปแยกตามโครงสร้างส่วนราชการ

ลำดับที่	ส่วนราชการ	ข้าราชการ	ลูกจ้างประจำ	ลูกจ้างตามภารกิจ	ลูกจ้างทั่วไป	รวม
1	สำนักปลัด	11	1	4	4	20
2	กองคลัง	5	1	3		9
3	กองช่าง	4		4	1	9
4	กองการศึกษา	4		3		7
5	กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม	2		2	1	5
รวม		26	2	16	6	50

หมายเหตุ : ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2566

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป (2566)

การพัฒนาท้องถิ่นภายใต้การนำของนายภุชงค์ ณะสดี และทีมบริหาร นั้น มีนโยบายสำคัญที่เรียกว่า **“สร้างสังคมดี มีคุณภาพ อย่างยั่งยืน”** ภายใต้แนวนโยบายดังกล่าวนี้ ทีมบริหารได้กำหนดนโยบายที่สำคัญไว้ 5 เรื่องที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาด้านการเมืองการบริหาร ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจที่เชื่อมโยงหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นที่มาของการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป ครั้งนี้ด้วย คือ ภายใต้แนวนโยบายด้านการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพนั้น ทางเทศบาลได้มีระบุให้มีการดำเนินการจัดให้มีการอนุรักษ์ บำรุงรักษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การจัดงานอนุรักษ์วัฒนธรรมของตำบลท่าสาป งานประเพณีต่าง ๆ และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ในเขตเทศบาลตำบลท่าสาป เป็นต้น ที่สำคัญ ทางเทศบาลได้ยึดเอาแนวคิดที่เรียกว่า THASAP Life (วิถีท่าสาป) เป็นแนวทางในการบริหารงานและพัฒนาเพื่อนำพาท้องถิ่นไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่ง THASAP เป็นการเล่นคำที่หมายถึงเมืองท่าสาปและตัวอักษรภาษาอังกฤษแต่ละตัวนั้นมีความหมายพิเศษคือ T : Technology and Innovation หมายถึงการส่งเสริมการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม H : Harmonization หมายถึงผสมผสานกลมกลืนภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม A : Art and Culture หมายถึงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม S : Sustainable หมายถึงมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน A : Agenda and Area หมายถึงการเข้าถึงประเด็นและเข้าถึงพื้นที่ และ P : Partnership หมายถึง การเป็นหุ้นส่วนและการมีส่วนร่วมการทำงานร่วมกัน โดยจะเห็นว่า

แนวคิดที่ใช้เป็นฐานในการดำเนินนโยบายของท่าสาปนั้นก็ทำให้มีความสำคัญในเรื่อง การอนุรักษ์และให้คุณค่าต่อมรดกทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นตนเป็นอย่างมาก คือ หลักคิด H : Harmonization ผสมผสานกลมกลืนภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และหลักคิด A : Art and Culture ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นั่นเอง ซึ่งถือเป็นฐานสำคัญที่นำมาสู่ การพัฒนาโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเทศบาลตำบลท่าสาป ด้วยเช่นกันนั่นเอง

จากนโยบายหลักและแนวคิดการพัฒนาดังกล่าว ท่านนายกฯ มะสติ และทีมบริหาร เทศบาลตำบลท่าสาปได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาไว้ว่า “ตำบลก้าวหน้า การศึกษาก้าวไกล ประชาชนมีรายได้ ใสใจวัฒนธรรมท้องถิ่น รักสิ่งแวดล้อม” และจากวิสัยทัศน์ดังกล่าว ได้กำหนดพันธกิจสำคัญไว้ 7 ประการ คือ (1) จัดการด้านการเกษตรแบบ “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (2) อนุรักษ์ พัฒนา พื้นฟู และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) ส่งเสริมพัฒนาการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ (4) ส่งเสริมรายได้ให้กับครอบครัวให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (5) พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (6) ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยว และ (7) พัฒนาเมืองน่าอยู่ ด้านสาธารณสุข/สาธารณสุขการและแหล่งน้ำ ทั้งนี้ จากพันธกิจดังกล่าว ทางเทศบาลฯ ได้ใช้ยุทธศาสตร์ 5 ด้านเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา ท้องถิ่นให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การพัฒนาด้านเสริม ความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาความยากจน ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาด้านการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาด้านสังคม คุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การพัฒนาด้านการบริหารจัดการที่ดี ยุทธศาสตร์ที่ 6 : การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน และยุทธศาสตร์ที่ 7 : การพัฒนาด้าน เสริมสร้างสันติสุข โดยจะเห็นได้ว่า ทั้งพันธกิจและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้นั้นต่างก็มีจุดที่ให้ความ สำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์และให้คุณค่าต่อมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของคนใน พื้นที่ ทั้งในพันธกิจที่ 2 (อนุรักษ์ พัฒนา พื้นฟู และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น) และภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาด้านการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีเป้าประสงค์หนึ่ง คือ อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดี กับยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาด้านเสริมสร้างสันติสุข ที่มีเป้าประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้าง แลกเปลี่ยน เรียนรู้ วิถีชีวิตชุมชน (ศาสนาและวัฒนธรรม) และการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้าง ภาพลักษณ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งพันธกิจและยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ล้วนเป็นรากฐาน สำคัญที่นำไปสู่การสนับสนุนการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

เทศบาลตำบลท่าสาป หลังจากที่ท่านนายกฯ มะสติ และทีมบริหารได้เข้ามาบริหารงานในเทศบาลในเวลาต่อมานั้นเอง

ส่วนที่ 2 เมื่ออดีตอันรุ่งเรืองได้เลือนหายไปพร้อมกับความรักความไว้วางใจของคนที่สาป

สำหรับปัญหาอันเป็นที่มาหรือจุดเริ่มต้นของความพยายามในการใช้เรื่องศิลปวัฒนธรรมผ่านโครงการตลาดนัดภูมิปัญญามาส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่นั้นเริ่มมาจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2547 ซึ่งสถานการณ์ได้ส่งผลกระทบมาถึงพื้นที่ตำบลท่าสาปเช่นกัน โดยมีเหตุการณ์ที่ประชาชนพี่น้องไทยพุทธถูกลอบยิง มีการลอบวางระเบิดในพื้นที่ และมีการก่อวินาศกรรมในหลายลักษณะ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดความหวาดกลัวในกลุ่มประชาชนไทยพุทธ เกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม สภาพเหมือนต่างคนต่างอยู่ไม่ยุ่งเกี่ยวไปมาหาสู่กันเหมือนแต่ก่อน เมื่อถึงเวลาต่างคนก็ต่างอยู่แต่ในบ้านไม่กล้าออกมาทำกิจกรรมนอกบ้าน ในชุมชนพี่น้องไทยพุทธมีการปิดหมู่บ้านปิดทางเข้าออกในยามกลางคืน และพี่น้องไทยพุทธไม่กล้าแม้กระทั่งออกไปติดต่อราชการในพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าเรื่องนี้ให้ฟังว่า

“เนื่องจากสามจังหวัดภาคใต้เราประสบปัญหาความไม่สงบเมื่อปี 2547 ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในพื้นที่ท่าสาป ซึ่งแต่เดิมเราอยู่กันแบบพหุวัฒนธรรม แม้ว่าส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม แต่ก่อนเราพุทธมุสลิมอยู่กันดี มีการไปมาหาสู่กัน แต่สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นปี 2547 ส่งผลกระทบต่อพี่น้องไทยพุทธได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต ทำให้เกิดความหวาดระแวงขึ้นระหว่างสองเชื้อชาติทำให้เกิดความเหินห่างและหวาดระแวงกันเป็นระยะเวลาไปหลายปี”²⁶⁶

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ท่านนายกฯ ได้มีความกังวลเป็นอย่างมากเพราะการใช้ชีวิตอย่างหวาดระแวงต่อกันนั้นทำให้ประชาชนอยู่อย่างไม่มีความสุขและบั่นทอนความสันติสุขในพื้นที่ จึงได้ร่วมคิดกับทีมบริหารและหัวหน้าส่วนราชการ จนในที่สุดมีความเห็นว่าจะต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อเร่งแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ แต่จะทำอย่างไรที่จะเป็นการแก้ปัญหาอย่างแบบเนียนแบบค่อยเป็นค่อยไปและมีความคิดสร้างสรรค์ จึงร่วมกันขบคิดมองหาข้อดีต่าง ๆ ของพื้นที่

²⁶⁶ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

และพบว่า ท่าสาปนั้นเคยเป็นชุมชนโบราณ มีประวัติศาสตร์ยาวนานในฐานะเมืองท่าแห่งหนึ่งที่มีการค้าขายทางเรือ สมัยก่อนมีพ่อค้านำสินค้ามาขาย ณ บริเวณท่าน้ำแห่งนี้ และมีตึกร้างที่เป็นบ้านเรือนสไตล์เก่าแก่ซึ่งเป็นบ้านเรือนและร้านค้าโบราณใกล้บริเวณท่าน้ำด้วย สิ่งนี้คือมรดกทางวัฒนธรรมชั้นยอดของเมืองท่าสาป จึงเกิดไอเดียว่า ท่าสาปไม่น่ามรดกทางวัฒนธรรมเก่าแก่ตรงนี้มารื้อฟื้นแล้วนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมเพื่อรวมจิตรวมใจของคนท่าสาปอีกครั้งโดยหวังว่าการเข้ามาร่วมกิจกรรมจะทำให้คนหันกลับมาพูดคุยรักใคร่กันอีกครั้งหนึ่งเป็นการนำวัฒนธรรมในอดีตมาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมผู้คน นั่นเอง

จากการร่วมกันคิดในคราวนั้น จึงได้เริ่มที่จะขยับการทำงาน โดยในช่วงแรก ๆ นั้นทางเทศบาลฯ คิดว่าจะทำอย่างไรให้คนเปิดใจและออกมาจากบ้านมาพบปะกับทางเทศบาลมากยิ่งขึ้น จึงเริ่มจากการจัดกิจกรรมตรวจสอบสุขภาพเพื่อเป็นตัวตั้งต้นให้มีการพบปะกันของผู้คนเสียก่อน จากนั้นจึงเริ่มคิดขยายกลยุทธ์ที่นำไปสู่การจัดโครงการตลาดนัดวัฒนธรรมขึ้นมาโดยใช้ชื่อว่า โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป ที่มีทั้งการจัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมทั้งของสองวัฒนธรรม การขายขนมและอาหารพื้นถิ่น ผลิตภัณฑ์สินค้าแปรรูปและสินค้าของฝากพื้นบ้าน ผักและผลไม้ และสินค้าอื่น ๆ มีการจัดเวทีให้เยาวชนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เช่น การแสดงดนตรีสด การเต้น เป็นต้น ทำให้เกิดบรรยากาศที่สนุกคึกคักขึ้นมาอีกครั้ง ถือเป็นกลยุทธ์ในการเปิดพื้นที่ให้พี่น้องไทยพุทธและมุสลิมออกมาทำกิจกรรมร่วมกันอีกครั้งได้อย่างแยบยลและสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เล่าให้ฟังถึงความพยายามในริเริ่มโครงการนี้และการสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ ให้ฟังว่า

“ทางผู้บริหารเราเลยมานั่งคิด พี่น้องไทยพุทธไม่กล้ามาเสียภาษี มาติดต่อไม่กล้ามา เราเลยหาวิธี โดยการนำวัฒนธรรมที่มีมาก่อนเป็นสื่อในการเชื่อมพี่น้องสองเชื้อชาติ เริ่มจากจัดกิจกรรมการละเล่นก่อน กิจกรรมเบา ๆ พบปะผู้สูงอายุยามเช้า มีการตรวจสุขภาพ หลังจากนั้นเราเห็นภาพพี่น้องเริ่มกลับมา เราเลยคิดตลาดนัดวัฒนธรรมขึ้นมา จัดตรงท่าแพ ท่าสาปเพราะบริเวณนั้นเป็นที่ตั้งเมืองเก่า มีอาคารเก่าร้างตั้งอยู่เลยประสานงานกับเจ้าของอาคาร ว่าเทศบาลเราจะขอเข้ามาดูแลให้นะ”²⁶⁷

²⁶⁷ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

“เราเคยประชุม พี่น้องและกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พานิชย์จังหวัด แล้วเมื่อ พ.ศ. 2558 ได้จัดตลาดนัดวัฒนธรรมขึ้นครั้งแรก ปีที่ 1 จัดทำสาปในความทรงจำ พอจัดแล้วได้รับผลตอบรับที่ดี มีพี่น้องมาเข้าร่วมงานเยอะ ปีที่ 2 จัดสองวัฒนธรรมได้ร่มไม้ ปีที่ 3 จัดย้อนอดีตเมืองยะลา ปีที่ 4 จัดวัฒนธรรมสองฝั่งคลอง 172 ปีเมืองยะลาทำสาป”²⁶⁸

ภาพที่ 2-3: การทำงานกับเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ ²⁶⁹

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการและกิจกรรมของเทศบาลตำบลท่าสาป, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2566, <https://www.facebook.com/thasapyala/>

ทั้งนี้ การทำโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในครั้งนี้ เทศบาลตำบลท่าสาปมีความมุ่งมั่นตั้งใจอยู่หลายประการ ทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนในตำบลตระหนักถึงคุณค่า ความงดงามของศิลปะการแสดงการละเล่นพื้นบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมของชาติมาถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลังได้สืบไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในบทบาทภาระหน้าที่ของเทศบาลตำบลท่าสาปที่มีต่อประชาชน เพื่อสร้างความสามัคคี ความปรองดอง และสมานฉันท์ระหว่างเทศบาลตำบลท่าสาปและประชาชน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความรักความสามัคคีระหว่างพี่น้องไทยพุทธ-มุสลิมที่มีมาอย่างยาวนาน

²⁶⁸ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

²⁶⁹ เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการและกิจกรรมของเทศบาลตำบลท่าสาป, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2566, <https://www.facebook.com/thasapyala/>.

ให้มีความยั่งยืนตลอดไป เพื่อเป็นการเปิดตลาดการซื้อขายให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในตำบล และเพื่อเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุกรูปแบบ ตาม ถึงแม้จะมีการตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการไว้หลายประการครอบคลุม หลากหลายมิติ แต่ความตั้งใจจริง ๆ ที่ทางเทศบาลมุ่งหวังอยากให้เกิดมากที่สุดจากการที่ได้ พุดคุยกับทีมผู้บริหารก็คือ การเปิดพื้นที่และหลายกำแพงความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ระหว่างพี่น้องชาวไทยพุทธและมุสลิมในพื้นที่ อีกอย่างคือการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นแก่คน ในพื้นที่ รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนท่าสาปให้ลูกหลานรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจร่วมกันนั่นเอง

ส่วนที่ 3 บทบาทสภาในการสร้างตลาดนัดภูมิปัญญาที่นำพาความสามานอันก

จากปัญหาอันเป็นที่มาและความมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้น ได้นำมาสู่การดำเนินโครงการ ตลาดนัดภูมิปัญญาสี่บสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป ซึ่งการดำเนินงานนั้น เริ่มจากการเตรียมงาน ในขั้นตอนนี้ทางเทศบาลฯ ได้ศึกษาข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับ สภาพพื้นที่ เช่น สำรวจย่านเมืองเก่าที่มีอาคารโบราณและบริเวณพื้นที่ใกล้กับท่าน้ำ สืบค้น ประวัติความเป็นมาของการค้าขายและวิถีชีวิตของคนท่าสาปแต่ก่อน รวบรวมข้อมูลประเพณี วัฒนธรรมและการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมของท่าสาป รวมไปถึงภูมิปัญญาอื่น ๆ จากนั้นมีการวางแผนงานว่าจะทำกิจกรรมอะไรบ้างในงานตลาดนัดภูมิปัญญาที่จะจัดขึ้นและการที่จะ จัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมได้นั้นต้องมียานอะไรบ้างที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอน มีการประชุมกับ ผู้บริหารและทีมงานเพื่อร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงจัดทำโครงการและเสนอโครงการ เพื่อขออนุมัติ และเนื่องจากเป็นโครงการใหญ่จึงต้องมีการแต่งตั้งเป็นคำสั่งเพราะต้องแบ่งงาน กันทำและมีการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในเทศบาลฯและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากนั้น ได้ทำการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้เป็นที่รู้จักเป็นวงกว้าง

ขั้นตอนต่อมาคือการลงมือทำงานตามที่กำหนดไว้ในแผนงานเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวันที่จะจัดงานตลาดนัดภูมิปัญญาแต่ละครั้ง โดยในแต่ละครั้งจะมีการจัดกิจกรรม ที่หลากหลายทั้งการแสดงบนเวที เช่น การแสดงลิเกฮูลู การแสดงซีละ การอนาฮีด การรำ มโนราห์ การแสดงว้ายงูและ (หนังตะลุง) การแข่งขันตอบปัญหาบนเวที กิจกรรมเรื่องเล่า ท่าสาป การสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำอาหารและขนมพื้นบ้าน การทำงานฝีมือ เช่น การจักสาน การทำปลอกมีด การทำหัวกรงนก การทำดอกไม้จันทน์ การทำผลิตภัณฑ์จาก กะลามะพร้าว การแกะหนังตะลุง (ว้ายงูและ) เป็นต้น การประกวดแข่งขัน เช่น การแข่งขัน ทำขนมและอาหารพื้นบ้าน การแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น (มลายู

ไทยพื้นเมือง และชุดจีน) การแข่งลูกข่าง รวมไปถึงการขายสินค้าพื้นบ้าน สินค้าพื้นเมือง สินค้า OTOP ของตำบลท่าสาป เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดงานตลาดนัดภูมิปัญญามาแล้ว 5 ครั้ง โดยครั้งแรก คือ ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 1 จัดขึ้นใน พ.ศ. 2558 ในธีม “ท่าสาปในความทรงจำ”

ภาพที่ 4-7: ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2558 ในธีม “ท่าสาปในความทรงจำ”

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาฯ, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ต่อมาใน พ.ศ. 2559 ได้จัดงานตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 2 ขึ้นมาในธีม “วัฒนธรรมได้ร่วมไม่เดียวกัน”

ภาพที่ 8-11: ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2559 ในธีม “วัฒนธรรมได้ร่มไม้เดียวกัน”

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2560 ได้มีการจัดงานตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 3 ขึ้นในธีม “ย้อนอดีตเมืองยะลา สองฝั่งคลอง สามวัฒนธรรม”

ภาพที่ 12-15: ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2560 ในธีม “ย้อนอดีตเมืองยะลา สองฝั่งคลอง สามวัฒนธรรม”

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ต่อมาใน พ.ศ. 2561 ได้มีการจัดงานขึ้นมาอีกเป็นครั้งที่ 4 ในธีม “วัฒนธรรมสองฝั่งคลอง
วิถีถิ่น วิถีมลายู”

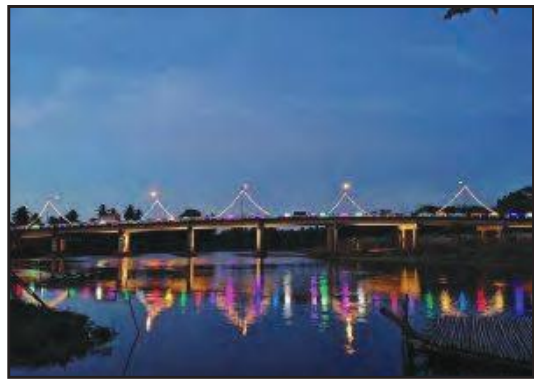
ภาพที่ 16-18: ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2561 ในธีม “วัฒนธรรมสองฝั่งคลอง
วิถีถิ่น วิถีมลายู”

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาฯ, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบล
ท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

จากนั้นใน พ.ศ. 2562 ได้มีการจัดงานขึ้นมาอีกเป็นครั้งที่ 5 ในธีม “เมืองยาลอ@ท่าสาป”

ภาพที่ 19-22: ตลาดนัดภูมิปัญญา ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2562 ในธีม “เมืองยาลอ@ท่าสาป”

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

แล้วหลังจากนั้นก็เริ่มมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้จำเป็นต้องระงับการจัดงานขึ้นในช่วงสามปีหลังจากนั้น (พ.ศ. 2563-พ.ศ. 2565) และได้มีการกำหนดแผนงานว่าจะมีการจัดงานขึ้นมาอีกครั้ง คือครั้งที่ 6 ในช่วง พ.ศ. 2566 ในธีม “วัฒนธรรมร่วมสมัยวิถีถิ่น วิถีมลายู@ท่าสาป”

หลังจากการจัดงานเสร็จสิ้นในแต่ละครั้ง ทางเทศบาลฯ ได้มีการประเมินความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินโครงการโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งผลการประเมินที่ได้นั้นมีการนำมาปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

การดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำมาสู่ความสมานฉันท์ของผู้คนในเทศบาลตำบลท่าสาปนั้น เป็นการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายจากหลายภาคส่วนทั้งเทศบาลตำบลท่าสาปเอง เทศบาลนครยะลาซึ่งเป็นเทศบาลที่อยู่ใกล้เคียง สถาบันการศึกษาในพื้นที่อย่างมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยะลา สภาวัฒนธรรมตำบลท่าสาป ภาคเอกชน (บริษัทห้างร้านผู้ประกอบการ) กำนันผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มสตรี สภาคัดในพื้นที และกลุ่มภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งต่างก็ช่วยกันทำหน้าที่ของตนหรือสนับสนุนทรัพยากรในการจัดกิจกรรมในงานเป็นอย่างดี โดยในส่วนของสำนักงานเทศบาลตำบลท่าสาปนั้น ได้มอบหมายให้กองการศึกษาและสำนักปลัดร่วมกันเป็นผู้รับผิดชอบหลักของโครงการ แต่ส่วนงานอื่น ๆ ในเทศบาลฯ ต่างก็ได้เข้ามาช่วยเหลือตามหน้าที่ที่มอบหมายไว้ในคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานไม่ว่าจะเป็นกองช่าง กองคลัง และกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยได้ร่วมเสนอความคิดเห็น ให้คำปรึกษา และเสนอแนะแนวทางในการทำงานในด้านต่าง ๆ

ภาคีเครือข่ายกลุ่มต่อมา คือ กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรี และสภาเด็ก ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานในพื้นที่หรือในช่วงที่มีการจัดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือช่วยในการดูแลสถานที่และทำกิจกรรมภายในงาน ไม่ว่าจะเป็นช่วยจัดสถานที่ ร่วมออกบูธต่าง ๆ ส่งตัวแทนมาร่วมแข่งขันกันทำอาหาร หรือช่วยเรื่องการแสดงภายในงาน (สภาเด็ก) เป็นต้น ซึ่งหนึ่งในเจ้าหน้าที่เทศบาลที่รับผิดชอบโครงการท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“กำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรี ทุกส่วนให้ความร่วมมือดี มีกิจกรรมก็จะเข้าร่วมตลอด กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวหลักเลยที่เข้ามาช่วยจัดสถานที่ กลุ่มสตรีก็มาจัดกิจกรรม จัดร้าน แข่งขันทำอาหารพื้นเมือง จะดึงกลุ่มเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วม เรามีสภาเด็ก วัยรุ่น มีเด็ก ก็จะมีกิจกรรมแสดงต่าง ๆ กลุ่มเด็กเหล่านี้จะมาแสดงด้วย ทุกวันเสาร์มีกิจกรรมของเด็ก มีการแสดงของเด็ก”²⁷⁰

²⁷⁰ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 23-25: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตลาดนัดภูมิปัญญา

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาฯ, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

สำหรับภาคีเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานภาครัฐก็มีอยู่หลายหน่วยงานที่ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน เริ่มจากเทศบาลนครยะลาซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงกับเทศบาลตำบลท่าสาปได้ช่วยเรื่องการติดไฟให้แสงสว่างประดับเส้นทาง สภาวัฒนธรรมตำบลท่าสาปมีส่วนช่วยเรื่องการจัดและจัดการแสดงเกี่ยวกับการละเล่นและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยะลาช่วยเรื่องการจัดงบประมาณสำหรับการแสดงในตลาดนัดภูมิปัญญา (ช่วยในการจัดงานครั้งที่ 2) อำเภอเมืองยะลาโดยท่านนายอำเภอได้เข้าร่วมประชุมร่วมกับเทศบาลฯ เพื่อให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวกในการจัดงาน และที่น่าสนใจคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ได้มีส่วนช่วยในระยะเริ่มต้นก่อนที่จะมาเป็นตลาดนัดภูมิปัญญา โดยได้เข้ามาศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาและพัฒนาศักยภาพของคนท่าสาปผ่าน “โครงการท่าสาปโมเดล” ซึ่งเป็นการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ร่วมกันจนทำให้คนท่าสาปได้รู้ว่าตนเองมีของดีมีมรดกวัฒนธรรมอะไรบ้างที่สามารถพัฒนาต่อยอดไปเป็นสินค้าของฝากเพื่อนำไปขายในงานตลาดนัดภูมิปัญญาได้ และเมื่อมีการจัดงานตลาดนัดภูมิปัญญาขึ้นมาแต่ละครั้ง

ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ส่งตัวแทนเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินการประกวดชุดและการแสดงบนเวทีอีกด้วย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เล่าให้ฟังว่า

“ตอนนั้นผมเป็นรองผู้อำนวยการสำนักวิจัย แต่ก่อนผมขับมอเตอร์ไซด์มาเล่นแถวนี้ ท่านอธิการมีโครงการทำสาบโมเดล ผมเลยเข้ามา เราจับทุกมิติ เราคัดกรองกลุ่มอาชีพ 5 กลุ่ม...โครงการทำสาบโมเดลของเราถือเป็นสารตั้งต้นที่ดี เราลงมา 3-4 ปี เป็นตัวที่เปิดให้เขาเห็นว่าเขามีอะไร เราเป็นตัวจุดประกายให้เขาได้เห็นว่าขนาดคนอื่นยังลงมา และทำให้เขาได้เห็นสิ่งที่เขามี คุณค่าที่เขาเป็นหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเลยที่ต้องลงมา ถ้าเทียบดูหลังจากปี 2547 และ 2560 ขึ้นมา อาจารย์ต่าง ๆ ก็ลงมาเยอะในพื้นที่นี้”²⁷¹

“มหาลัยราชภัฏยะลาหาวิทยากรมาสอน เทศบาลทำโครงการทำสาบโมเดล ระหว่างเทศบาลกับมหาวิทยาลัยนี้ ทำโครงการทำสาบโมเดล มี MOU กัน เราก็ได้ฝึกทำกันและพัฒนาให้ดีขึ้น จนสามารถนำมาวางขายทุกวันเสาร์ มีคนมาสั่งทำ มาติดต่อให้ทำ ก็เลยตั้ง เป็นการขยายธุรกิจได้เลย และขายไอติมใส่กะลาได้อีกด้วย”²⁷²

ส่วนภาคีเครือข่ายอีกกลุ่มคือภาคเอกชน มีทั้งโรงงานอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการรายย่อย โดยภาคเอกชนเหล่านี้ได้เข้ามาสนับสนุนการออกบูธต่าง ๆ เช่น บูธขายสินค้าและอาหาร บูธแจกของฟรีแก่ผู้มาร่วมงาน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการจัดสถานที่หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ความร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่ายในการจัดงานตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลท่าสาปสะท้อนอย่างชัดเจนจากคำพูดของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะทำงานของเทศบาลท่าสาปว่า

“ในเทศบาลฯ ของเรา สำนักปลัด สำนักช่าง คลัง ศึกษา สาธารณสุข เราได้ตั้งคณะทำงานร่วมกันจัดงาน ลงมือปฏิบัติงานในพื้นที่ ส่วนในพื้นที่จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นฝ่ายดูแลสถานที่ จัดสถานที่ ส่วนกลุ่มสตรีมีบทบาทในกิจกรรมออกร้าน แข่งขันทำอาหารภายในงาน และยังมีบริษัทที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เข้ามาช่วยสนับสนุนงบประมาณครั้งละสองหมื่นบาทสำหรับจัดสถานที่”²⁷³

²⁷¹ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

²⁷² Personal communication, 28 เมษายน 2566.

²⁷³ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

สำหรับทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการนี้ ประกอบด้วย สถานที่งบประมาณ และบุคลากร โดยในส่วนของสถานที่นั้น การดำเนินโครงการจำเป็นต้องใช้สถานที่สำหรับการจัดตั้งตลาดนัดภูมิปัญญา ซึ่งได้มีการกำหนดใช้บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปตตานี ซอยท่าหน้า 1 (บริเวณท่าแพเก่า) หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสาป และต้องใช้สถานที่เพิ่มเติมในส่วนของอาคารรกร้างเพื่อจัดแสดงแสงสีเสียงและเพื่อปรับปรุงให้เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่สวยงาม โดยได้ติดต่อขอใช้พื้นที่กับเจ้าของอาคารเก่าเหล่านั้นซึ่งเจ้าของก็ได้ให้ความร่วมมืออย่างดีกับทางเทศบาลฯ จากนั้นจึงดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ ทำความสะอาด แล้วมีการนำภาพวาดภาพเขียนมาตกแต่งสถานที่เพื่อสร้างบรรยากาศเสมือนเป็นการฟื้นคืนวันเก่า ๆ ให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนในการปรับปรุงสถานที่ดังกล่าว²⁷⁴

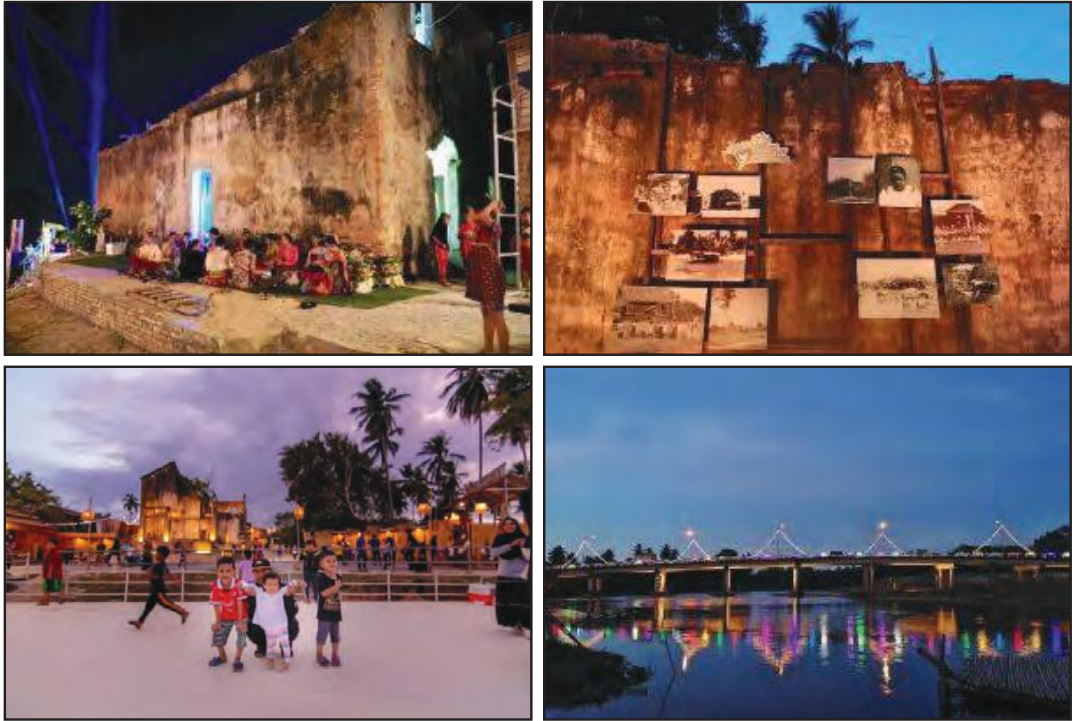
ภาพที่ 26-27: การปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อจัดตลาดนัดภูมิปัญญา (พ.ศ. 2558)

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

²⁷⁴ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 28-31: สถานที่จัดตลาดนัดภูมิปัญญา

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

สำหรับงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานโครงการนั้น อาจมีความแตกต่างกันในแต่ละปี ซึ่งในปีเริ่มต้นจะมีการใช้งบประมาณในส่วนของแต่ละเทศบาลฯ เองค่อนข้างมากกว่าปีต่อ ๆ มา เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นใหม่ต้องปรับต้องทำอะไรหลายอย่าง โดยใน พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นปีแรกของการดำเนินงานโครงการนี้นั้น เทศบาลตำบลท่าสาปได้ใช้งบประมาณของตนเองไปทั้งสิ้น 600,000 บาทสำหรับการเปิดพื้นที่ หลังจากนั้นปีต่อมาใช้งบประมาณลดลงเรื่อย ๆ ประมาณ 300,000 บาท และมีหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ ตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน โดยค่าใช้จ่ายในปีแรกส่วนมากเป็นเรื่องของการปรับปรุงพื้นที่และอาคารเก่าที่ขาดการดูแล หลังจากนั้นมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในเรื่องการปรับปรุงภูมิทัศน์ เตรียมงาน การทำซุ้มร้านค้า การทำลานเวที การทำทางไปห้องน้ำสำหรับผู้พิการ รวมทั้งกิจกรรมการแสดงบนเวที ทำให้ตัวเลขงบประมาณที่ใช้ดำเนินการค่อนข้างลดลงในปีต่อ ๆ มา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เล่าให้ฟังว่า

“ปีแรก (พ.ศ.2558) เทศบาลฯ ใช้งบประมาณ 600,000 บาท ต่อมาใช้ 300,000 บาท เพราะมีหน่วยงานและเอกชนเข้ามาช่วย อย่างซุ้มอาหาร ได้งบประมาณจากพาณิชย์จังหวัด การแสดงและซุ้มขายสินค้าได้งบประมาณจาก สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด งบประมาณสำหรับสร้างทางลาดสำหรับห้องน้ำ ผู้พิการได้งบฯ จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด งบประมาณปรับปรุงพื้นที่บ้านโบราณและร้านค้าได้รับการสนับสนุนจากบริษัท เอกชนซึ่งให้ทุกครั้งที่มีการจัดงาน”²⁷⁵

โดยในการตั้งงบประมาณของโครงการนั้น จะตั้งเป็นงบประมาณโครงการของ กองการศึกษา ภายใต้แผนงานการศาสนา วัฒนธรรมและนันทนาการ งานศาสนา วัฒนธรรม ท้องถิ่น งบดำเนินงานหมวดค่าใช้สอยประเภทรายจ่ายเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติราชการที่ไม่เข้า ลักษณะรายจ่ายหมวดอื่น ๆ รายการโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากเทศบาลจะมีการนำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังนี้ (1) ค่าประชาสัมพันธ์ไวเนิล ทำวีดิทัศน์และถ่ายภาพ (2) ค่าจัดเตรียมสถานที่จัดงาน (ทำความสะอาด ซ่อมแซมสะพาน ห้องน้ำ ทำบ้านจำลอง ทำซุ้มรถโบราณจำลอง ซุ้มประตู เข้างาน ป้ายผ้าไวเนิลฉากเวที ป้ายผ้าไวเนิลฉากจำลองบ้านเก่า ตกแต่งวาดผนังบ้านโบราณ) (3) ค่าจัดเตรียมเวทีจัดงาน (ค่าเช่าเหมาเวทีพร้อมเครื่องเสียง ค่าตกแต่งเวที ค่าเช่าเต็นท์ ค่าเช่าโต๊ะ) (4) ค่าจัดเตรียมสถานที่เพื่อใช้ในการจัดจำหน่ายและแสดงสินค้า (ติดตั้งระบบไฟฟ้า ภายในและบริเวณงาน ค่าเช่าเต็นท์) (5) ค่าจ้างเหมาทำความสะอาดบริเวณงานและห้องน้ำ (6) ค่ารับรองแขกหรือบุคคลสำคัญ (7) ค่ารางวัลการแข่งขัน (การแข่งขันประกวดทำขนมจุใจ ขนมตูปะ ขนมเจาะหู อาหารพื้นบ้านละแซ รอยะและไก่ก้อและ ประกวดชุดแต่งกาย) (8) ค่าสมนาคุณวิทยากรประจำกลุ่มกิจกรรม วิทยากรบรรยายและให้ความรู้ (9) ค่าตอบแทน กรรมการตัดสินการประกวด (10) ค่าตอบแทนชุดการแสดง (11) ค่าถังน้ำ และ (12) ค่าวัสดุ อุปกรณ์ (เทศบาลตำบลท่าสาป, 2559)²⁷⁶

ในด้านทรัพยากรบุคลากรนั้น ทางเทศบาลฯ ได้กำหนดให้กองการศึกษาและสำนักปลัด ร่วมกันเป็นผู้รับผิดชอบหลักในโครงการนี้ โดยในส่วนของกองการศึกษามีเจ้าหน้าที่ในกอง 3 คน และมีครู 4 คนมาช่วย รวมประมาณ 7 คนที่เป็นบุคลากรหลักในการบริหารจัดการ

²⁷⁵ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

²⁷⁶ เทศบาลตำบลท่าสาป, รายงานผลการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2559, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2559).

โครงการนี้ แต่อันที่จริง ต้องบอกว่า ทรัพยากรบุคคลทุกคนจากทุกส่วนงานในเทศบาลต่างก็มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการนี้ไม่ใช่เพียงแต่กองการศึกษาและสำนักปลัด แต่รวมไปถึงบุคลากรจากสำนักช่าง กองคลัง และกองสาธารณสุข โดยทุกคนต่างมีหน้าที่รับผิดชอบตามคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานซึ่งแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายอาหาร ฝ่ายเวที เครื่องเสียง ฝ่ายรักษาความปลอดภัย โดยฝ่ายต่าง ๆ ของคณะทำงานนี้จะมีการประสานงานระหว่างกันภายในเทศบาลฯ และประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย²⁷⁷

ส่วนที่ 4 เมื่อความสันติสุขได้กลับมาอีกครั้งพร้อมกับการฟื้นคืนของวัฒนธรรมที่มีมนต์ขลัง

จากนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์การพัฒนานี้ที่เน้นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและความตั้งใจในการนำความสันติสุขมาสู่ชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าสาปอีกครั้ง วันนี้ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่นำเอามรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดทำเป็นตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการเปิดพื้นที่ให้คนต่างศาสนาได้เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมดี ๆ ที่มีความภาคภูมิใจร่วมกัน ได้นำมาสู่ผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ โดยผลสำเร็จเชิงปริมาณที่เกิดขึ้นประการแรกนั้นมองได้จากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่พบว่า มีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเทศบาลตำบลท่าสาป เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2558 จนถึงครั้งล่าสุดใน พ.ศ. 2562 ส่วนใน พ.ศ. 2563-2565 มีการงดจัดกิจกรรมเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปีนั้นสะท้อนให้เห็นว่าการจัดโครงการตอบโจทยความต้องการของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

²⁷⁷ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ตารางที่ 3 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป

ปีที่จัดโครงการ	จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (คน)
2558	995
2559	1,205
2560	1,320
2561	3,000
2562	2,860
2563	งดจัดกิจกรรม (สถานการณ์โควิด19)
2564	งดจัดกิจกรรม (สถานการณ์โควิด19)
2565	งดจัดกิจกรรม (น้ำท่วม และอยู่ในช่วงดำเนินการปรับปรุงพื้นที่)
2566	มีแผนจะจัดขึ้นในวันที่ 5-7 พฤษภาคม*

หมายเหตุ: จัดขึ้นหลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของคณะวิจัย

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป (2566)

ผลสำเร็จในเชิงปริมาณประการต่อมา คือ จำนวนร้านค้าที่มีการเข้าร่วมนำของมาขายภายในงานมีมากขึ้น โดยข้อมูลการจัดงานใน พ.ศ. 2561 นั้นพบว่ามีย่านค้าทั้งหมด 27 ร้าน ได้แก่ ร้านไทยพุทธ 3 ร้าน ร้านไทยมุสลิม 24 ร้าน ส่วนข้อมูลการจัดงานประจำปี 2562 พบว่ามีร้านค้าทั้งหมด 28 ร้าน ได้แก่ ร้านไทยพุทธ 4 ร้าน ร้านไทยมุสลิม 24 ร้าน แสดงให้เห็นถึงว่าคนในพื้นที่ยังมีความเชื่อมั่นในตัวโครงการและต้องการให้มีการจัดงานต่อไป²⁷⁸ ส่วนความสำเร็จเชิงปริมาณอีกประการหนึ่ง คือ รายได้ โดยพบว่า ในปีแรกที่มีการจัดงาน คือ พ.ศ. 2558 ในครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมงานประมาณเกือบ 1,000 คน ทำให้มีรายได้หมุนเวียนถึงหลักล้าน²⁷⁹ ขณะที่การจัดงานใน พ.ศ. 2561 พบว่ามีรายได้ต่อสัปดาห์ 30,500 บาท รายได้ต่อเดือน 122,000 บาท และรายได้ต่อปี 1,247,000 บาท (ขาดรายได้ไป 2 เดือนเนื่องจากเดือนรอมฎอนและน้ำท่วมซึ่งไม่ได้มีการจัดกิจกรรมของโครงการ) ส่วนในการจัดงานใน พ.ศ. 2562 พบว่ามีรายได้ต่อสัปดาห์ 39,600 บาท รายได้ต่อเดือน 150,400 บาท และรายได้ต่อปี 1,570,000 บาท (ขาดรายได้ไป 2 เดือนเนื่องจากเดือนรอมฎอนและน้ำท่วม

²⁷⁸ เทศบาลตำบลท่าสาป, ข้อมูลรายได้จากคณะกรรมการตลาดต้องชม ท่าแพ ท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2562).

²⁷⁹ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ซึ่งไม่ได้มีการจัดกิจกรรมของโครงการ)²⁸⁰ ซึ่งจะเห็นได้ว่ารายได้รวมของผู้ค้าในงานนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการประสบผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ

ภาพที่ 32-35: ร้านค้าที่จำหน่ายในตลาดนัดภูมิปัญญา

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาฯ, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ในส่วนของผลสำเร็จในเชิงคุณภาพหรืออาจมองว่าเป็นผลกระทบจากการดำเนินโครงการนั้น ผลสำเร็จที่สำคัญที่สุด คือ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ลดลงและประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมากขึ้น โดยหลังจากที่มีการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมานั้น มีการตั้งข้อสังเกตจากทางเทศบาลตำบลท่าสาปว่า ไม่มีเหตุการณ์ระเบิดหรือเกิดความรุนแรงขึ้นในพื้นที่ ซึ่งทำให้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนกล้าออกมาใช้ชีวิตข้างนอกมากขึ้น ผู้คนออกมาพบปะคบค้าสมาคมกันและกันระหว่างสองศาสนาเพิ่มขึ้นกว่าในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ซึ่ให้เห็นว่าความหวาดระแวงที่มีต่อกันนั้นลดลงไม่มากนักน้อย ซึ่งผลสำเร็จนี้ก็สอดคล้องกับข้อมูลสถิติการก่อเหตุร้ายในพื้นที่ตำบลท่าสาปที่จัดทำโดยหน่วยเฉพาะกิจยะลาที่ 12 (ฉก.ยะลา 12) ที่แสดงให้เห็นว่า

²⁸⁰ เทศบาลตำบลท่าสาป, ข้อมูลรายได้จากคณะกรรมการตลาดต้องชม ท่าแพ ท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2562).

ทั้งเหตุการณ์ยิง ระเบิด ก่อความวุ่นวาย และภัยแทรกซ้อนในพื้นที่ตำบลท่าสาปตั้งแต่ พ.ศ. 2556-2561 นั้นมีแนวโน้มลดลง

ตารางที่ 4 สถิติการก่อเหตุร้ายในพื้นที่เทศบาลตำบลท่าสาป

วันที่	ยิง	ระเบิด	ก่อความวุ่นวาย	ภัยแทรกซ้อน
8 เมษายน 2551 - 7 เมษายน 2556	0	2	4	0
22 เมษายน 2556 - 18 พฤษภาคม 2557	0	0	1	0
1 ตุลาคม 2558 - 30 กันยายน 2559	0	0	0	0
1 ตุลาคม 2559 - 30 กันยายน 2560	2	1	0	0
1 ตุลาคม 2560 - 2561	0	0	0	0

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, ข้อมูล ฅก.ยะลา 12, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ความหวาดระแวงระหว่างพี่น้องสองศาสนาที่ลดลงและความสันติสุขสมานฉันท์ที่เพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป สะท้อนได้จากการบอกกล่าวของคนท่าสาป ที่ว่า

“บรรยากาศเก่า ๆ ความเป็นไทยพุทธมุสลิมหายไปหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบใน พ.ศ. 2547 แล้วยังมีไทยพุทธ 4-5 หลัง จะหวาดระแวงซึ่งกันและกัน เดิมเป็นเพื่อนกัน เรียนหนังสือและเติบโตมาด้วยกัน มีส่วนใกล้กัน หลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ เขาก็ไม่กล้าเข้าไปในพื้นที่ แต่เมื่อมีตลาดนี้ได้คุยกัน ความหวาดระแวงก็ลดลง ยิ้มพูดคุยทักทาย ได้ถามไถ่ว่าขายอะไร ขายนมแพะ ขายกล้วย ขายผัก หลัง ๆ ก็เริ่มคุยมากขึ้น ใส่ปุ๋ยอะไรผักจึงงามปลูกกล้วยต้องใส่ปุ๋ยอะไร เราบอกใส่ซีพีแปะและให้ซีพีแปะไปใส่ต้นไม้ กลายเป็นสิ่งที่ดี ตลาดจึงเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและเป็นแหล่งสานสัมพันธ์ของพวกเขาชาวท่าสาป”²⁸¹

“การทำตลาดนัดภูมิปัญญาฯ สามารถรวมคนทุกกลุ่มทุกวัยมาร่วมกัน เกิดความสามัคคี ประองตอง ลดช่องว่างระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิม เพิ่มพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เปลี่ยนพื้นที่ปิดให้กลายเป็นพื้นที่เปิด”²⁸²

²⁸¹ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

²⁸² Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 36-37: การทำกิจกรรมร่วมกันของพี่น้องไทยพุทธและมุสลิม

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการและกิจกรรมของเทศบาลตำบลท่าสาป, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2566, <https://www.facebook.com/thasapyala/>.ภาพที่ 118-121 ความมีชีวิตชีวาและรอยยิ้มของพี่น้องชาวท่าสาป

ภาพที่ 38-41: ความมีชีวิตชีวาและรอยยิ้มของพี่น้องชาวท่าสาป

ที่มา: เทศบาลตำบลท่าสาป, โครงการและกิจกรรมของเทศบาลตำบลท่าสาป, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2566, <https://www.facebook.com/thasapyala/>.ภาพที่ 118-121 ความมีชีวิตชีวาและรอยยิ้มของพี่น้องชาวท่าสาป

ผลสำเร็จเชิงคุณภาพที่น่าสนใจอีกประการก็คือการที่เมืองท่าสาปได้มีพื้นที่สำหรับสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในพื้นที่และคนจากภายนอก เนื่องจาก

การจัดงานแต่ละครั้งจะมีกิจกรรมเชิงศิลปวัฒนธรรมที่จัดแสดงอย่างหลากหลาย จึงถือเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่เอาไว้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั้งในแง่ของการแสดงบนเวที การทำอาหารและขนม การละเล่น และการจัดแสดงนิทรรศการตามอาคารเก่าแก่ทั้งหลาย ประกอบกันทำให้เมืองแห่งนี้กลับมามีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้แล้ว ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการนี้ในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นที่ประจักษ์แก่คนภายนอก ทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนใจติดต่อขอเข้ามาศึกษาดูงานอยู่พอสมควร ทำให้คนท่าสาปมีความภาคภูมิใจร่วมกันเป็นอย่างมาก

“การทำตลาดนัดภูมิปัญญาฯ ได้เปลี่ยนพื้นที่ปิดให้กลายเป็นพื้นที่เปิด เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ เกิดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ ทุกกลุ่มทุกวัย ได้เข้ามาใช้พื้นที่ตรงนี้เพื่อสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ และเรียนรู้ร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นในด้านสังคมอีกอย่างคือทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้ มีคนสนใจขอเข้ามาดูงานกับเราเรื่อย ๆ ซึ่งผู้ที่สนใจก็สามารถติดต่อขอเข้ามาดูในพื้นที่ได้เลย”²⁸³

สิ่งสำคัญประการสุดท้าย คือ ความรู้สึกของประชาชนหลังจากที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งจากข้อมูลการประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสี่บสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาป ประจำปี 2560 ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 มีนาคม – 2 เมษายน 2560 ณ ริมแม่น้ำปัตตานี (บริเวณท่าแพเก่า) หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา พบว่า ความพึงพอใจในภาพรวมการจัดโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสี่บสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ประจำปี 2560 อยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจในรายประเด็นก็อยู่ในระดับมากทุกประเด็นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นในประเด็นที่ว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่มีประโยชน์และควรจัดต่อไป โครงการนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงการละเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ โครงการนี้ทำให้ตนรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเด็นเกี่ยวกับสถานที่จัดงานมีความพร้อมเหมาะสม ประเด็นเกี่ยวกับระบบเสียงมีความพร้อมและชัดเจน ประเด็นเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก ประเด็นที่ว่าโครงการนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างความประทับใจและสร้างความรักความสามัคคีในสังคมพหุวัฒนธรรม ประเด็นที่ว่ากิจกรรมภายในงานมีความเหมาะสม และประเด็นเกี่ยวกับระยะเวลาการจัดงานที่มีความเหมาะสม ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าประชาชนและนักท่องเที่ยวมีความสุขที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในโครงการนี้ ซึ่งความสำเร็จ

²⁸³ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

ในหลากหลายมิติที่ได้กล่าวมานั้น ได้สะท้อนอย่างชัดเจนจากการที่ทางเทศบาลตำบลท่าสาป ได้รับรางวัลแห่งความภาคภูมิใจถึงสองรางวัลด้วยกัน คือ รางวัลวัฒนคุณากรจากกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อแสดงว่าเทศบาลตำบลท่าสาปเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ ด้านส่งเสริมงานศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ใน พ.ศ. 2558 และรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านการตรวจสอบประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) 3 ปีซ้อน คือจาก พ.ศ. 2559-2561 นับเป็นความสำเร็จและความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของชาวท่าสาป และจากความสำเร็จทั้งหลายเหล่านี้ ทางเทศบาลตำบลท่าสาปจึงได้มีแนวทางให้โครงการเกิดความยั่งยืนและเกิดการต่อยอดจากสิ่งดี ๆ ที่ทำได้สำเร็จในปีที่ผ่านมา ๆ มา โดยบรรจุโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นระยะ 5 ปี โดยอยู่ภายใต้แผนงานการศาสนา วัฒนธรรมและนันทนาการ งานศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น กองการศึกษา และตั้งแต่ พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ได้ดำเนินการต่อยอดเป็นตลาดต้องชมท่าแพ-ท่าสาปโดยมีการขายสินค้าและอาหารพื้นบ้านในทุก ๆ วันเสาร์ เวลา 10.00 น. – 20.00 น. ณ บริเวณท่าแพเก่า (ริมแม่น้ำปัตตานี) หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา และได้มีการเปิดตัว ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ถนนคนเดินท่าสาปแต่ก่อน ซึ่งมีการจำหน่ายสินค้าที่หลากหลาย ในทุกวันเสาร์ของต้นเดือน ณ บริเวณถนนคนเดิน ซอยเมืองท่าเก่า หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา โดยบริเวณนี้เป็นชุมชนไทยพุทธ ร้อยละ 100 ซึ่งชาวบ้านยินดีที่จะให้มีถนนคนเดิน ซึ่งมีแม่ค้า พ่อค้าที่มีความหลากหลายทางศาสนาจำหน่ายสินค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการพัฒนาคุณภาพและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ OTOP ทำให้เกิดการกระจายรายได้หมุนเวียนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ในอนาคตทางเทศบาลตำบลท่าสาปยังมีความคิดต่อยอดพัฒนาพื้นที่ที่จัดโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาปัจจุบันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้คนสามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้ทุกวัน โดยมีแนวคิดที่จะทำการปรับปรุงด้านกายภาพและปรับรูปแบบของกิจกรรมให้พร้อมกับการจัดตลาดรองรับการท่องเที่ยวทุกวันและจะต่อยอดอาหารพื้นถิ่นให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

“มีการวางแผนไว้ว่าจะเริ่มทำปี 2568 เราได้บรรจุเรื่องการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่แห่งนี้ไว้ในแผนของงานโยธา และเราจะทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนมาเที่ยวได้ทุกวัน และวันอาทิตย์ก็จะมีตลาดเพิ่มเข้ามาอีกด้วย ต่อไปจะมีการประกวดอาหารพื้นเมือง คือพัฒนาเมนูอาหารใหม่ เป็นการต่อยอดและเชื่อมโยงความเก่ากับความใหม่ ให้ไปด้วยกันได้”²⁸⁴

²⁸⁴ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ด้วยศักยภาพของเทศบาลตำบลท่าสาปและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทำให้เรื่องของงบประมาณในการดำเนินงานไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับที่นี่ แต่สิ่งที่ทำให้การดำเนินงานอาจจะติดขัดบ้างในช่วงปีแรก ๆ ที่มีการจัดงาน **ประการแรก คือ การประสานงานที่ยังไม่ค่อยราบรื่น** ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดประสบการณ์ในการทำโครงการในลักษณะนี้และขาดประสบการณ์ในการประสานงานกับคนหลากหลายภาคส่วน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมรับว่า ตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเรื่องใหม่และคนในพื้นที่ยังไม่เข้าใจกันว่าเทศบาลฯ กำลังทำอะไรอยู่ ยังอาจเห็นภาพไม่ชัดในตอนแรก ๆ ซึ่งทางเทศบาลฯ ได้แก้ไขอุปสรรคตรงนี้โดยพยายามทำตามแผนงานที่ตกลงกันและประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หลังจากนั้นก็อาศัยประสบการณ์จากปีแรกที่ได้ผ่านการลองผิดลองถูกแล้วก็ทำให้การประสานงานในปีหลัง ๆ นั้นราบรื่นมากขึ้น ซึ่งคนในพื้นที่และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก็เริ่มเข้าใจและเกิดการเรียนรู้มากขึ้นว่าต้องทำงานกันอย่างไรหรือแก้ปัญหากันอย่างไรหากเกิดข้อติดขัด เจ้าหน้าที่เทศบาลฯ ได้เล่าถึงปัญหานี้ให้ฟังว่า

“แรก ๆ มีปัญหาเรื่องการประสานงาน เพราะเราต้องประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งในเทศบาลด้วยกันเองและภายนอก บางครั้งเกิดความเข้าใจผิดกัน เราก็พยายามแก้ไข คือ พยายามทำตามแผนงานที่วางไว้ให้มากที่สุด อะไรที่ทำผิดก็กลับมาแก้ไขและทำใหม่ เน้นความชัดเจนในการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งในการทำโครงการฯ ครั้งแรก คนจะยังไม่เข้าใจ เมื่อผ่านประสบการณ์จากการทำโครงการฯ ในปีแรกก็จะมีคล่องตัวมากขึ้น เาประสบการณ์มาปรับใช้ได้ดีขึ้น การประสานงานในปีต่อ ๆ มาก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ”²⁸⁵

ปัญหาอุปสรรคประการต่อมาเป็นเรื่องของการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับโครงการที่อาจยังไม่ค่อยดีพอ โดยผู้ประกอบการรายหนึ่งได้เล่าถึงปัญหานี้ให้ฟังว่า ในมุมมองของผู้ประกอบการ แม้ว่าตลาดนัดภูมิปัญญาจะเป็นที่รู้จักของคนที่อยู่ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง แต่การทำประชาสัมพันธ์ให้คนต่างถิ่นได้รู้ได้เห็นถึงการมีอยู่ของโครงการมากขึ้น ให้คนจากที่อื่นรู้ว่าเรามีตลาดนัดภูมิปัญญาและมีตลาดต้องชมทำแพะ-ท่าสาป มีกิจกรรมอะไรในงานที่น่าสนใจบ้าง มีสินค้าอะไรมาขายบ้างนั้นยังต้องทำให้ดีขึ้น ซึ่งหากคนภายนอกยิ่งรู้จักกว้างมากเท่าไร ก็จะมาเที่ยวมาร่วมงานมากขึ้น ก็จะมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและทำให้ตลาดยังคงอยู่ได้ต่อไป

²⁸⁵ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

“การประชาสัมพันธ์ในช่วงที่ผ่านมาผมคิดว่ายังไม่ทั่วถึง ที่นี้มี Story ที่น่าสนใจ และเขาก็จัดได้ดี แต่การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่ว คนที่รู้จักจะเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่เองเท่านั้นที่รู้และบอกต่อ ๆ กันมา และคนเดินตลาดส่วนใหญ่ก็เป็นคนในพื้นที่มาตลาดกันเอง คิดว่าควรประชาสัมพันธ์ ทำ Marketing ให้ดีกว่านี้ นอกจากนี้ ส่วนกลางควรมีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อให้เขาได้มีอิสระ สามารถบริหารจัดการงบประมาณเพื่อนำมาทำโครงการฯ ได้ดียิ่งขึ้น”²⁸⁶

อุปสรรคประการสุดท้าย คือ ผลกระทบจากน้ำท่วมซ้ำซากในพื้นที่ โดยพื้นที่ที่จัดงานตลาดนัดภูมิปัญญาและตลาดต้องชมทำแพ-ทำสาบที่ต่อยอดขึ้นมานี้ เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำปตตานี และเป็นทีลุ่ม ฉะนั้น จะมีหนึ่งเดือนในช่วงฤดูฝนที่มักมีน้ำท่วมซ้ำซากบริเวณนั้นทำให้ไม่สามารถเปิดตลาดได้ ซึ่งในส่วนนี้ทางเทศบาลตำบลท่าสาบได้พยายามหาแนวทางแก้ไข โดยมีแนวคิดที่จะออกแบบทางกายภาพหรือปรับปรุงพื้นที่ให้สามารถเปิดตลาดในช่วงหน้าฝนได้ แต่การปรับปรุงพื้นที่เพื่อลดความเสี่ยงอุทกภัยดังกล่าวจะต้องมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ด้วยเพื่อไม่ให้สูญเสียทัศนียภาพและอัตลักษณ์ของตัวตลาด ซึ่งทางเทศบาลท่าสาบคาดหวังว่าหากต่อไปมีการปรับปรุงสภาพพื้นที่แล้วจะเพิ่มความสะดวกสบายแก่คนที่มาท่องเที่ยวในช่วงหน้าฝนและทำให้คนในพื้นที่มีรายได้อย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาบนั้นเกิดจากทั้ง**ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในประการแรก คือ นโยบายของเทศบาลฯ** ที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยจะเห็นได้ว่าทั้งนโยบายหลัก แนวคิดที่ใช้ในการดำเนินนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์การพัฒนาของเทศบาลท่าสาบมีความชัดเจนและสอดคล้องกันหมดในแง่ของการให้ความสำคัญกับประเด็นการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และรู้จักนำมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ล้ำค่านี้มาต่อยอดทำสิ่งดี ๆ ที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างความสมานฉันท์และส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ไปในคราวเดียวกัน โดยจะเห็นได้ว่า ภายใต้ันโยบายด้านการพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพ ทางเทศบาลฯ ได้มีการระบุนให้มีการดำเนินการจัดให้มีการอนุรักษ์ บำรุงรักษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การจัดงานอนุรักษ์วัฒนธรรมของตำบลท่าสาบ งานประเพณีต่าง ๆ และส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ในเขตเทศบาลตำบลท่าสาบ ขณะเดียวกันแนวคิดที่ใช้เป็นฐานในการดำเนินนโยบายของท่าสาบนั้นก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์และให้คุณค่าต่อมรดกทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี

²⁸⁶ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

ท้องถิ่นตนเป็นอย่างมาก คือ หลักคิด H : Harmonization ผสมผสานกลมกลืนภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และหลักคิด A : Art and Culture ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นั่นเอง ซึ่งถือเป็นฐานสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนาโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเทศบาลตำบลท่าสาป และในส่วนของพันธกิจและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้นั้นต่างก็มีจุดที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์และให้คุณค่าต่อมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ทั้งในพันธกิจที่ 2 (อนุรักษ์ พัฒนา พื้นฟู และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น) และภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาด้านการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีเป้าประสงค์หนึ่ง คือ อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดี กับยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาด้านเสริมสร้างสันติสุข ที่มีเป้าประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างแลกเปลี่ยน เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน (ศาสนาและวัฒนธรรม) และการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งความชัดเจนและสอดคล้องกันของนโยบายหลัก แนวคิดที่ใช้ในการดำเนินนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์การพัฒนานี้ ทำให้โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเป็นหนึ่งในวาระหลักที่เทศบาลฯ ต้องการผลักดันให้เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การสนับสนุนการดำเนินโครงการทั้งในแง่งบประมาณ อุปกรณ์ และบุคลากร อย่างเต็มกำลังและอย่างต่อเนื่อง ทำให้การขับเคลื่อนโครงการราบรื่นและสำเร็จมาได้จนปัจจุบัน

ปัจจัยภายในประการที่สอง คือ ผู้บริหารเทศบาลที่ใส่ใจในปัญหาและมุ่งมั่นตั้งใจแก้ปัญหาอย่างจริงจัง โดยเมื่อขึ้นมารับตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรี ท่านนายกฯ มะสติก็ตระหนักถึงปัญหานี้มาโดยตลอดและอยากหาทางแก้ไขให้ได้โดยเร็ว โดยท่านได้เล่าไว้ว่า

“ผมคิดว่า ตอนนั้นสถานการณ์ไม่ค่อยดี ถ้าปล่อยไว้จะแย่ไปอีก ผมคิดว่าตรงนั้น เป็นจุดหนึ่งของเมืองเก่า เราเลยคิดว่า ถ้าเปิดพื้นที่ ก็คงจะทำให้คนรู้จักพื้นที่นั้นมากขึ้น ถ้าเปิดพื้นที่ ก็จะทำให้พี่น้องพุทธ หมู่ 1 ได้เปิดรับให้พี่น้องอื่นเข้ามามากขึ้น ได้คนจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาดูพื้นที่มาท่องเที่ยวได้ ทำให้เกิดการกระตุ้นเรื่องของเศรษฐกิจด้วย”²⁸⁷

“ชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ที่หมู่ 1 หมู่เดียว นอกนั้นเป็นชาวไทยมุสลิม เดิมที่เราอยู่กันแบบเพื่อนบ้านแบบพี่แบบน้อง แต่จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่นับตั้งแต่ปี 2547 ทำให้มีปัญหาความหวาดระแวงต่อกัน นานวันยิ่งหนักขึ้น คนสองศาสนาไม่พูดไม่คุยไม่ไปมาหาสู่กันแบบแต่ก่อน ถ้าเราไม่ทำอะไรเลยยิ่งปล่อยไว้ชุมชนยิ่งร้าง เพราะฉะนั้นเวลาลงพื้นที่ เราพยายามเน้นให้คนทั้ง

²⁸⁷ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

2 ศาสนา (พุทธและมุสลิม) ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน พื้นที่ใดที่เป็นของชาวไทยพุทธ ก็พยายามดึงให้คนเข้ามามีส่วนร่วม มีกิจกรรม เพื่อลดความกังวลและเกิดความผ่อนคลาย”²⁸⁸

การที่ท่านนายกา มองเห็นปัญหานี้และเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดีนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าท่านเป็นคนทำสปาและท่านก็ทำงานในเทศบาลฯ แห่งนี้มาเป็นเวลา ต่อเนื่องยาวนานราว ๆ 14-15 ปี ทำให้ท่านเข้าใจอัตลักษณ์ทางสังคมและรับรู้ถึงความรุนแรงของปัญหาความหวาดระแวงกันของคนเมืองท่าสปาหลังจากเหตุการณ์ พ.ศ. 2547 เป็นอย่างดี ดังที่มีท่านหนึ่งได้สะท้อนมุมมองเรื่องนี้ไว้ว่า

“ท่านนายกา ท่านนี้ทำงานกับเทศบาลฯ มาอย่างยาวนานประมาณ 14-15 ปี ทำให้ท่านมีความเข้าใจเรื่องอัตลักษณ์ของสังคมที่นี่เป็นอย่างดีว่าเป็นสังคม พหุวัฒนธรรม มีคนสองศาสนาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ และท่านก็ให้ความสำคัญเท่ากัน ท่านเป็นคนเข้าใจถึงตรงนี้เป็นอย่างดีและเป็นคนลงพื้นที่จริง ทำให้ท่านอยู่มาได้ ยาวนานได้ขนาดนี้”²⁸⁹

ในส่วนของผู้ให้ข้อมูล ได้ให้มุมมองเรื่องนี้ไว้ว่า

“พื้นที่เรามีทั้งพุทธและมุสลิม แต่ชาวไทยพุทธมีน้อย เดิมมีความสัมพันธ์ ฉันทันพี่น้องอยู่แล้ว เราเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันก่อนเหตุการณ์ 2547 หลังจาก เหตุการณ์ความไม่สงบนั้น ทำให้มีความหวาดระแวงต่อพี่น้องมุสลิมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกัน จากที่มีแค่จุดเล็ก ๆ ทำให้กว้างขึ้น ๆ นโยบายของ ท่านผู้บริหารกล่าวว่า ถ้าเป็นแบบนี้จะร้ายขึ้น จะแตกได้ จึงอยากแก้ปัญหานี้ จึงริเริ่มโครงการนี้ขึ้น เพื่อให้พี่น้องได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เราดึงทุกคนให้เข้ามา มีส่วนร่วมทั้งสองฝ่าย จนเกิดความกังวลต่อกันน้อยลง ทำให้ความรู้สึกต่อกัน กลับมาเหมือนเดิม”²⁹⁰

²⁸⁸ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.
²⁸⁹ Personal communication, 28 เมษายน 2566.
²⁹⁰ Personal communication, 22 มีนาคม 2566.

จากความใส่ใจในปัญหาและความมุ่งมั่นของผู้บริหารท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา พร้อมกับการระดมทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนโครงการนี้ให้สำเร็จ

ปัจจัยภายในประการต่อมา คือ บุคลากรของเทศบาลที่มีความใส่ใจในทำงานทุกขั้นตอนและช่วยเหลือผู้ค้าในตลาดอย่างเต็มที่ ปฏิเสธไม่ได้ว่าความสำเร็จของตลาดนัด ภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เทศบาลตำบลท่าสาปนอกจากผู้บริหารท้องถิ่นแล้วที่ใส่ใจในปัญหาและมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจังแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลท่าสาป ที่มุ่งมั่นตั้งใจในการดูแล การเอาใจใส่ในทุกขั้นตอน มีจิตบริการ มีความเป็นกันเอง ไม่ถือตัวกับประชาชน และทุ่มเทในการตอบสนองความต้องการให้แก่ประชาชนในพื้นที่ คุณลักษณะเหล่านี้ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกไว้วางใจ ทำให้ประชาชนรู้สึกจะสามารถเข้าถึงเทศบาลฯ ได้ง่าย เวลาติดขัดอะไรสามารถติดต่อขอคำปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือได้ไม่ยากเย็น การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เทศบาลฯ เป็นไปด้วยความสบายใจ ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นไปได้ อย่างราบรื่น

“สิ่งที่ทำให้ตลาดสำเร็จ คือ ผู้นำและเจ้าหน้าที่เทศบาล ที่มีการดูแลประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งในด้านโอทอป เยวชน ผู้ทุพพลภาพ ดูแลคนทุกกลุ่ม อีกอย่างที่เป็นความน่ารักของเจ้าหน้าที่เทศบาล คือ เจ้าหน้าที่จะลงไปดูตลาด คอยใต้ถามอยู่เสมอ ดูแลเราด้วยความเป็นกันเอง ไม่แบ่งว่าฉันเป็นข้าราชการ เธอเป็นประชาชน”²⁹¹

“ก็จะมีกะลาเหลือใช้จำนวนมากจากการขายกะทิสด เรามาขอคำแนะนำจากเทศบาลท่าสาป เราอยากรวมกลุ่ม เทศบาลฯ ก็แนะนำให้รวบรวมสมาชิก แล้วช่วยประสานงานจัดหาวิทยากรให้เข้ามาสอนพวกเรา และสนับสนุนงบประมาณ ให้กลุ่มได้ดำเนินงาน”²⁹²

²⁹¹ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

²⁹² Personal communication, 28 เมษายน 2566.

สำหรับปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินโครงการนี้ **ปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่สุด คือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายและความร่วมมือของประชาชน** ตลาดนัดภูมิปัญญาเป็นโครงการที่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายทั้งในแง่การจัดสถานที่ การตกแต่งและจัดนิทรรศการในอาคารบ้านโบราณ การจัดกิจกรรมการแสดงบนเวที และอื่น ๆ ฉะนั้น ความสำเร็จของโครงการฯ นี้จะเกิดขึ้นอย่างที่เป็นไม่ได้หากปราศจากการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาเป็นภาคีช่วยในเรื่องต่าง ๆ คนละไม้คนละมือ ซึ่งการสนับสนุนมีทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการอำนวยความสะดวก การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ และช่วยในเรื่องของงบประมาณสำหรับการดำเนินโครงการฯ ส่วนภาคเอกชนก็มีบริษัทห้างร้านและโรงงานอุตสาหกรรมก็มาช่วยสนับสนุนงบประมาณในการตกแต่งอาคารและการออกบูทต่าง ๆ ขณะที่ประชาชนก็ได้เข้ามาช่วยในเรื่องการจัดแสดงการละเล่นและตั้งซุ้มขายสินค้า ซึ่งส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือที่ดีต่อการดำเนินโครงการก็มาจากการที่ประชาชนได้เล็งเห็นแล้วว่า การสร้างตลาดภูมิปัญญาขึ้นมาเป็นโอกาสในการเพิ่มรายได้ในครัวเรือนได้ เพราะในแต่ละครัวเรือนสามารถนำสินค้ามาขายได้ทั้งในตลาดภูมิปัญญาและในตลาดต้องชมท่าแพ-ท่าสาป ทำให้ประชาชนเริ่มรู้สึกถึงคุณค่าของตลาด เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมต่อโครงการนี้ จึงได้ให้ความร่วมมือในทุกเรื่องทั้งทางเทศบาลฯ ร้องขอในการร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ และมาออกบูทขายสินค้า กล่าวโดยสรุปก็คือ ทุกคนทุกภาคส่วนต่างก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือซึ่งจากการสนับสนุนคนละเล็กคนละน้อยแบบนี้เองที่ทำให้โครงการสำเร็จไปได้ด้วยดี

ปัจจัยภายนอกอีกประการที่หนุนเสริมให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินโครงการนี้ก็อาจจะเป็นการที่ตำบลท่าสาปมีอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่เหมาะสมกับโครงการในเชิงวัฒนธรรม ท่าสาปเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่มีความโดดเด่นไม่เหมือนใครในหลายด้าน กล่าวคือ คนท่าสาปเป็นคนจริงใจ มีรอยยิ้ม มีความเป็นมิตร คนท่าสาปทั้งพุทธและมุสลิมก่อนเกิดเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2547 รักใคร่กลมเกลียวไม่แบ่งแยกศาสนาไปมาหาสู่กันดี อาหารท่าสาป มีอาหารโบราณที่บางอย่างในเมืองยะลาไม่มี วัฒนธรรมท่าสาปมีความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครบางอย่างไม่มีที่อื่นในยะลา เช่น การแสดงปຸ້ນປຸ້ນและที่คล้ายกับหนังตะลุง ท่าสาปเป็นที่แรก ๆ ในดินแดนแถบนี้ที่มีการทำผ้าบาติก และอีกประการ คือ ท่าสาปมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน²⁹³ มีความเป็นเมืองเก่าแก่ ทำให้มีเรื่องเล่าหรือตำนานต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งมรดกทางประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเหล่านี้ถือเป็นต้นทุนอย่างดีสำหรับการทำโครงการเชิงวัฒนธรรม ซึ่งก็เป็นจริงดังที่เห็นเมื่อทางเทศบาลตำบลท่าสาปหยิบยกเอาประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และ

²⁹³ Personal communication, 28 เมษายน 2566.

ภูมิปัญญาดั้งเดิมขึ้นมาปิดฝุ่นเอามาแล้วเรื่อนำเสนอต่อประชาชนและนักท่องเที่ยวผ่านโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เหมือนเป็นการฟื้นคืนวิถีในวันเก่าให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ผสมกับความคิดสร้างสรรค์สมัยใหม่ จึงทำให้โครงการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีทั้งในแง่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญที่สุด ได้นำสันติสุขและความสมานฉันท์กลับมาสู่ผู้คนชาวท่าสาปอีกครั้งหนึ่ง

ก้าวล้ำการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย เทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

วิลาวัณย์ หงษ์นคร²⁹⁴

เกริ่นนำ

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุทำให้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุกลายเป็นภารกิจสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม แต่โดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นกิจกรรมการดูแลสุขภาพกายมากเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับเทศบาลตำบลศรีเตี้ยที่ปัจจุบันได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์และมีการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องโดยตลอด แต่การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลศรีเตี้ยก้าวล้ำไปมากกว่าการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้แข็งแรง แต่ดูแลครอบคลุมไปถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายสำหรับผู้สูงอายุที่มีความจำเป็น โดยมีการจัดตั้ง **“ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน”**

“ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน” โดดเด่นด้วยการมีนักกายภาพบำบัดประจำศูนย์ และจัดให้บริการกายภาพบำบัดแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการในพื้นที่ตำบลศรีเตี้ยและใกล้เคียงโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ช่วยให้ผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีความจำเป็นทุกกลุ่มเข้าถึงบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ผู้สูงอายุและผู้พิการที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงบริการนี้ได้เพราะไม่มีค่าใช้จ่าย สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการที่เดินทางไม่สะดวกก็มีรถรับ-ส่งในการเดินทาง และศูนย์ยังเป็นทางเลือกเพิ่มเติมจากการเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลเพราะโรงพยาบาลมักมีผู้ป่วยจำนวนมากทำให้ต้องรอคิวนานเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน ขณะที่การฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายควรทำเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ผลดี ความโดดเด่นของ “ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน” ไม่ได้อยู่ที่การให้บริการโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเท่านั้น แต่ยังมีอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดให้บริการหลากหลายชนิด

²⁹⁴ นักวิชาการผู้ชำนาญการ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

ด้วยการยึดหลักธรรมาภิบาลในการทำงานมาโดยตลอดโดยเฉพาะความโปร่งใสและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่เชื่อมั่นและไว้วางใจต่อการทำงานของเทศบาลตำบลศรีเตี้ย หลายฝ่ายจึงร่วมสนับสนุนอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดที่มีราคาสูง สนับสนุนงบประมาณ และที่สำคัญเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้แก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ เทศบาลตำบลศรีเตี้ยทำได้อย่างไรขอเชิญผู้อ่านติดตามไปพร้อมกัน

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่เขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ย

ทำความเข้าใจจักตำบลศรีเตี้ย

หลายคนอาจสงสัยว่าชื่อตำบล “ศรีเตี้ย” มีความหมายว่าอย่างไร แท้จริงแล้วคำว่า “ศรีเตี้ย” มีที่มาจากชื่อต้นไม้ “สะหลีเตี้ย” ปัจจุบันเทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีอาณาเขตครอบคลุมตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่รวม 29.5 ตารางกิโลเมตร โดยทิศเหนือติดกับตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง ทิศตะวันออกและทิศใต้ติดกับตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง และทิศตะวันตกติดกับตำบลหนองปลาสะวาย อำเภอบ้านโฮ้ง เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ผู้เขียนจึงขอฉายภาพให้เห็นถึงบริบทพื้นที่เฉพาะด้านประชากร สังคม และสาธารณสุขเท่านั้น

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเหล่าแก้ว บ้านสันปูเลย บ้านศรีเตี้ย บ้านหนองสะลิง บ้านดงขี้เหล็ก บ้านศรีเจริญ บ้านศรีลาภรณ์ บ้านดงมะปันทวน และบ้านศรีปทุม โดยมีครัวเรือนทั้งหมด 2,236 ครัวเรือน และมีประชากรรวม 5,468 คน แบ่งเป็นชาย 2,612 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 47.77 และหญิง 2,856 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.23 ของประชากรทั้งหมด (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2564)

ตารางที่ 1: จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรในเขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ย เดือนตุลาคม 2564

หมู่ที่	ชุมชน	ครัวเรือน	ประชากร (คน)	
			ชาย	หญิง
1	บ้านหลายแก้ว	481	481	614
2	บ้านสันปูเลย	260	308	306
3	บ้านศรีเตี้ย	301	323	361
4	บ้านหนองสะลิง	245	269	298
5	บ้านดงขี้เหล็ก	183	225	238
6	บ้านศรีเจริญ	276	332	347
7	บ้านศรีลาภรณ์	172	234	248
8	บ้านดงมะป็นหวาน	119	171	159
9	บ้านศรีปทุม	197	267	285
รวม		2,236	2,612	2,856
รวม			5,468	

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). [ออนไลน์] <https://www.sritia.go.th/index> สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566, หน้า 4.

ประชากรในเขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ยส่วนใหญ่หรือคิดเป็นร้อยละ 60.72 อยู่ในช่วงอายุ 18-60 ปี รองลงมาคือ ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 26.10 และเยาวชน คิดเป็นร้อยละ 13.09

ตารางที่ 2: จำนวนประชากรในเขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ยจำแนกตามช่วงอายุ เดือนพฤศจิกายน 2564

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม (คน)
เยาวชนต่ำกว่า 18 ปี	380	352	732
18-60 ปี	1,672	1,722	3,394
ผู้สูงอายุ 50 ปีขึ้นไป	658	801	1,459
รวม	2,715	2,875	5,590

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). [ออนไลน์] <https://www.sritia.go.th/index> สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566, หน้า 4.

ตารางที่ 3: จำนวนผู้ที่ได้รับเบี้ยยังชีพจากเทศบาลตำบลศรีเตี้ย ปี พ.ศ. 2566

ผู้รับเบี้ยยังชีพ	จำนวน (คน)
ผู้สูงอายุ	1,655
ผู้พิการ	392
ผู้ป่วยโรคเอดส์	20
รวม	2,067

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย.

ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 60 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ลำไย หอมแดง กระเทียม และกระหล่ำปลี นอกจากนี้ประกอบอาชีพรับจ้างร้อยละ 30 และอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ในพื้นที่มีการรวมกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มอาชีพทำดอกไม้จันทน์และพวงหรีดจากวัสดุธรรมชาติ กลุ่มทำน้ำพริกตาแดง กลุ่มอาชีพทำน้ำยาเอนกประสงค์และสบู่กลีเซอริน กลุ่มข้าวแต่น้ำแดงโม กลุ่มอาชีพทำขนมทองม้วน กลุ่มอาหารแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กลุ่มทำน้ำยาเอนกประสงค์และสบู่สูตรธรรมชาติ กลุ่มทำข้าวเกรียบกุ้ง กลุ่มทำขนมอบและขนมไทย กลุ่มน้ำมันไหล กลุ่มเย็บกระเป๋าเดินมือ กลุ่มยำมใจ และกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์จากใบตาล เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับค่าแรงในพื้นที่พบว่า ค่าแรงในพื้นที่ต่ำกว่าระดับจังหวัดโดยเฉพาะแรงงานด้านการเกษตร ประชากรอายุระหว่าง 25-50 ปีบางส่วนออกไปรับจ้างทำงานนอกพื้นที่ในโรงงานอุตสาหกรรม บริษัท และห้างร้านใหญ่ เพราะในพื้นที่ไม่มีผู้ประกอบการที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก ในพื้นที่มีแรงงานต่างด้าวเข้ามารับจ้างในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ในพื้นที่มีประชากรแฝง

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้ดำเนินการด้านสังคมสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชน ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสหลายกิจกรรม อาทิ การจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยเอดส์ การลงทะเบียนและประสานโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการดูแลเด็กแรกเกิด การประสานทำบัตรผู้พิการ การจัดทำโครงการช่วยเหลือผู้ยากจน ยากไร้ รายได้น้อย และผู้ด้อยโอกาสไว้ที่พึ่ง การจัดทำโครงการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านและที่อยู่อาศัยของผู้ด้อยโอกาส การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูและส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูผู้พิการ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว การจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ และการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน

การบริการด้านสาธารณสุข ในเขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีโรงพยาบาลและสถานพยาบาลรวม 3 แห่ง ประกอบด้วยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 2 แห่ง (หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2) และสถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง (หมู่ที่ 1) รวมทั้งมีบริการรถบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ทั้งนี้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้สำรวจข้อมูลพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีสุขภาพดี บางส่วนเจ็บป่วยด้วยโรคความดัน เบาหวาน เอตส์ ไข้เลือดออก และมือเท้า-ปากในเด็ก สำหรับกลุ่มเด็กแรกเกิด - เด็ก 6 ขวบส่วนใหญ่ได้รับการเลี้ยงดูตามเกณฑ์ แต่บางส่วนไม่ได้ทานอาหารตามหลักโภชนาการและไม่ถูกสุขลักษณะ เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขและโรงพยาบาลได้จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนเข้ารับการคัดกรองสุขภาพหรือตรวจสุขภาพประจำปีสม่ำเสมอเพื่อคัดกรองสุขภาพของประชาชนกลุ่มเสี่ยง

ทำความเข้าใจเทศบาลตำบลศรีเตี้ย

ปัจจุบันการบริหารงานของเทศบาลตำบลศรีเตี้ยอยู่ภายใต้การนำของนาวาเอกณัฐพงศ์ คชเสนี นายกเทศมนตรีตำบลศรีเตี้ย ที่เข้ารับการดำรงตำแหน่งเป็นสมัยแรก สำหรับสภาเทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีสมาชิกสภาเทศบาล รวม 12 คน แบ่งเป็นชาย 9 คนและหญิง 3 คน โดยมีนายอดุลย์ คำเครื่องใจ ดำรงตำแหน่งประธานสภาเทศบาล ทั้งนี้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยประกอบด้วย 6 ส่วนงาน ได้แก่ สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกองสวัสดิการสังคม โดยมีนายสมิต ชัยชม ผู้อำนวยการกองช่างรักษาราชการแทนปลัดเทศบาลตำบลศรีเตี้ย

ตารางที่ 4: รายได้ของเทศบาลตำบลศรีเตี้ย ปี พ.ศ. 2564

รายได้	จำนวน (บาท)
รายได้ที่ อปท. จัดเก็บเอง	529,421.78
รายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บให้	18,678,775.17
รายได้ที่รัฐบาลแบ่งให้	-
เงินอุดหนุน	30,497,116.49
รวม	49,705,313.44

ที่มา: เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำ และร่วมรับผลประโยชน์เพื่อให้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนได้จากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่ผ่านมา โดยมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล ณ วันที่ 28 มีนาคม 2564 มากถึงร้อยละ 83.91

ตารางที่ 5: จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลศรีเตี้ย ปี พ.ศ. 2564

ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวน	ร้อยละ
ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง	3,929	83.91
ผู้ไม่มาใช้สิทธิเลือกตั้ง	753	16.08
รวม	4,682	100.00

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570). [ออนไลน์] <https://www.sritia.go.th/index> สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566, หน้า 3.

นอกจากนี้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้เสริมสร้างเครือข่ายในการทำงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมทั้งในและนอกพื้นที่ ระหว่างเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานร่วมกันโดยเฉพาะองค์ความรู้ ทักษะ และเทคโนโลยี และได้แบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานและลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเสริมสร้างเครือข่ายในการทำงานช่วยให้เทศบาลก้าวข้ามข้อจำกัดด้านขีดความสามารถและทรัพยากร ส่งผลให้สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนได้ในที่สุด

ส่วนที่ 2 สารภาพพลังสูงวัยที่จำเป็นต้องฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย

ในปี พ.ศ. 2562 ตำบลศรีเตี้ยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ โดยมีผู้สูงอายุ จำนวน 1,558 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.9 ของประชากรทั้งหมด ผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 50 ยังคงทำเกษตรกรรมสวนลำไยและสวนมะม่วง เพราะเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัว ขณะที่สมาชิกในครอบครัวต่างออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ แม้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิตประจำวันและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่มักมีภาวะซึมเศร้าจากการถูกทอดทิ้งให้ทำงานหรืออยู่เพียงลำพัง นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ได้แก่ ผู้เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ผู้ที่มีปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และผู้ที่มีที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการจุดประกายให้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เทศบาลได้ประสานหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมทั้งในและนอกพื้นที่ ให้มาร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินงาน ส่งผลให้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากกว่า 20 เครือข่าย อาทิ ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลศรีเตี้ย (องค์กรสาธารณประโยชน์), ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ย, สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่, กองทุนผู้สูงอายุ, กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, ศูนย์บริการคนพิการจังหวัดลำพูน, กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน, การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอบ้านโฮ่ง, สปสช. ตำบลศรีเตี้ย, ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลศรีเตี้ย (องค์กรสาธารณประโยชน์), สภาดูแลและเยาวชนตำบลศรีเตี้ย (องค์กรสาธารณประโยชน์), โรงเรียนบ้านโฮ่งรัตนวิทยา และอาสาสมัครชุดต่าง ๆ

ทั้งนี้ เทศบาลตำบลศรีเตี้ยและเครือข่ายมุ่งพัฒนาตำบลศรีเตี้ยให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างรอบด้าน ทั้งทางด้านสุขภาพ (กาย ใจ สังคม ปัญญา) ด้านการทำงาน ด้านความมั่นคงในชีวิต (เศรษฐกิจ ครอบครัว ชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อม) และด้านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในสังคม จากเป้าหมายดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองและสังคมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุใน 8 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอาคารสถานที่และบริเวณภายนอก 2) ด้านระบบขนส่งและยานพาหนะ 3) ด้านที่อยู่อาศัย 4) ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม 5) ด้านการให้ความเคารพและการยอมรับ 6) ด้านการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการจ้างงาน 7) ด้านการสื่อสารและข้อมูลสารสนเทศ และ 8) ด้านการบริการ

ชุมชนและการบริการสุขภาพ

ในการดำเนินงานเทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมอย่างจริงจัง มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ประชุมเพื่อ บูรณาการการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการประสานและแบ่งปัน ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน อาทิ องค์ความรู้ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ และมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันโดยทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จและแนวทางในการแก้ไขปัญหา การทำงานในลักษณะเครือข่ายเช่นนี้ ส่งผลให้การพัฒนาตำบลศรีเตี้ยให้เป็น**เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุประสบความสำเร็จและ เกิดผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม** ดังนี้

เมืองเป็นมิตรด้านอาคารสถานที่ สถานที่สาธารณะ และที่อยู่อาศัย

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับเครือข่ายดำเนินการปรับสภาพแวดล้อมของสถานที่ สาธารณะและที่อยู่อาศัยตามหลักอารยสถาปัตย์ อาทิ ราวจับ ประตูเลื่อน ทางลาด และห้องน้ำ สำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2562 บ้านของผู้สูงอายุมากถึง 19 หลังได้รับการปรับ สภาพแวดล้อมและมีการสร้างบ้านต้นแบบสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 หลัง รวมทั้งวัดในพื้นที่ จำนวน 4 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมักไปทำกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ก็ได้รับการปรับ สภาพแวดล้อมตามหลักอารยสถาปัตย์เช่นเดียวกัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุและผู้พิการสามารถใช้ชีวิต ประจำวันได้ด้วยตนเองอย่างปลอดภัย มีความมั่นใจในการเคลื่อนไหว ลดการพึ่งพา ลดอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรม ทั้งในบ้านและนอกบ้านมากขึ้น

เมืองเป็นมิตรด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับเครือข่ายก่อตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพ ผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ยเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านสุขภาพ ภายใจ และสังคม และได้รับการส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนมีโอกาสในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ ลูกหลาน ผู้สูงอายุมีสถานที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชน โดยศูนย์ได้จัด กิจกรรมหลากหลาย อาทิ กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพและการศึกษาดูงาน กิจกรรมสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาผู้สูงวัยเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าสู่โอท็อป กิจกรรมผู้สูงวัยใส่ใจเทคโนโลยี กิจกรรมรดน้ำ ดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมตลาดนัดภูมิปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมอนุรักษ์และ ฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น

เมืองเป็นมิตรด้านการเคารพและการยอมรับผู้สูงอายุ

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับเครือข่ายส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัวและชุมชน และยกย่องผู้สูงอายุที่อุทิศหรือทำประโยชน์ให้แก่สังคม โรงเรียนในพื้นที่จัดหลักสูตรให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ และเชิญผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดเมืองเป็นมิตรด้านการเคารพและการยอมรับผู้สูงอายุอื่น ๆ ได้แก่ กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ยที่มีการจัดการเรียนการสอนเดือนละ 1 ครั้ง กิจกรรมโรงเรียนครอบครัว (การสร้างคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว) กิจกรรมมอบใบประกาศเกียรติคุณให้ผู้สูงอายุ กิจกรรมประเมินหมู่บ้านศีล 5 และกิจกรรมวันผู้สูงอายุและครอบครัว เป็นต้น

เมืองเป็นมิตรด้านการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการจ้างงาน

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับเครือข่ายส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการทำงานที่เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกาย และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้กิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การประชุมประชาคมจัดทำแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น การประชุมเพื่อจัดสวัสดิการสังคม และการประชุมเชิงปฏิบัติเพื่อระดมความคิดเห็นของผู้สูงอายุ เป็นต้น

เมืองเป็นมิตรด้าน “การบริการสนับสนุนของชุมชนและบริการทางการแพทย์”

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยร่วมกับเครือข่ายจัดทำกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ตำบลศรีเตี้ยกลายเป็นเมืองที่เป็นมิตรด้านการบริการสนับสนุนของชุมชนและบริการทางการแพทย์ อาทิ การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวที่มีภาวะพึ่งพิง การเยี่ยมบ้านเพื่อให้กำลังใจจากชมรมผู้สูงอายุหรือเพื่อนเยี่ยมเพื่อน การให้บริการรถรับส่งในการเดินทางไปกลับโรงพยาบาล และการระดมทุนเพื่อจัดซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ให้แก่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานผู้สูงอายุ เป็นต้น

การสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุอย่างรอบด้านเช่นนี้ส่งผลให้ตำบลศรีเตี้ยมีความโดดเด่นจนได้รับรางวัลมากมาย อาทิ ได้รับการยกย่องให้เป็น “1 จังหวัด 1 ตำบลบูรณาการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งถือเป็น “ตำบลต้นแบบบูรณาการรองรับสังคมผู้สูงอายุไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ได้รับรางวัล “การจัดทำระบบสารสนเทศตำบลต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของกรมพัฒนาชุมชน และได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นในการดำเนินงาน “ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ย”

จากความพยายามในการสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ทำให้เทศบาลตำบลศรีเตี้ย พบกลุ่มผู้สูงอายุอีกหนึ่งกลุ่มที่มีความต้องการและความจำเป็นเพิ่มเติมจากกลุ่มอื่น คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ อัมพฤกษ์ อัมพาต หรือพิการ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายด้วยการทำกายภาพบำบัดเป็นประจำสม่ำเสมอเพื่อฟื้นฟูให้ร่างกายสามารถกลับมาทำกิจวัตรประจำวันได้เป็นปกติ หรือป้องกันความพิการซ้ำซ้อน ประกอบกับจากการสำรวจข้อมูลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 60 ที่มีอาการปวดเข่า รวมถึงประชากรกลุ่มอื่น อาทิ เกษตรกรและผู้รับจ้าง มีอาการปวดบริเวณต่าง ๆ ตามร่างกาย ไม่ว่าจะปวดหลัง ปวดเอว และปวดไหล่ ประชากรกลุ่มนี้ควรได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกันเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือป้องกันไม่ให้เกิดความพิการในอนาคต

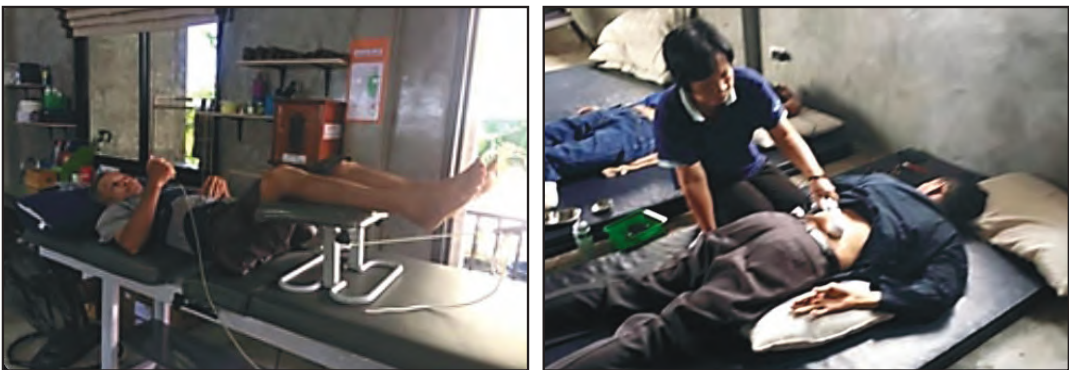
กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีบุคลากรที่มีคุณวุฒิด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ จึงปรึกษารื้อและตัดสินใจร่วมกันภายในเทศบาลจัดตั้ง “ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน” เพื่อให้บริการด้านการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และบุคคลทั่วไปที่เป็นกลุ่มเสี่ยง โดยมีนักกายภาพบำบัดและนักกิจกรรมบำบัดประจำที่ศูนย์ ศูนย์เปิดให้บริการทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 8.30 - 16.30 น. และไม่มีค่าบริการแต่อย่างใด นอกจากกิจกรรมบำบัดและกายภาพบำบัดแล้ว ศูนย์ยังให้บริการแพทย์ทางเลือกและการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วย

ส่วนที่ 3 ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุได้ทั่วถึงและทั่วกัน ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยเริ่มดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน” ในปี พ.ศ. 2556 การค้นหาผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ อัมพฤกษ์ อัมพาต หรือพิการใช้ข้อมูลจากการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long Term Care) ที่เทศบาลตำบลศรีเตี้ยดำเนินการอยู่แล้วในพื้นที่ ประกอบกับได้มีการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุใหม่อีกครั้งเพื่อค้นหาผู้ที่เพิ่งมีอาการในระยะเริ่มแรก นักกายภาพบำบัดของศูนย์ทำการศึกษาอาการทุพพลภาพ อัมพฤกษ์ อัมพาต หรือพิการของผู้สูงอายุจากแผนการดูแลผู้สูงอายุรายบุคคล (Care Plan) ตามที่ผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) และผู้จัดการการดูแล (Care Manager) ในชุมชนได้จัดทำไว้ เพื่อวางแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้แก่ผู้สูงอายุแต่ละคนและนัดหมายการเข้ารับบริการที่ศูนย์ ทั้งนี้การเข้ารับบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์เป็นไปตามความสมัครใจของผู้สูงอายุ

ในช่วงแรกเทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้ปรับปรุงอาคารโรงเรียนบ้านสันปูเลยหลังเก่าซึ่งเป็นโรงเรียนในพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน พร้อมทั้งจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย เทศบาลตำบลศรีเตี้ยใช้งบประมาณในการปรับปรุงสถานที่และการจัดซื้ออุปกรณ์ ประมาณ 70,000 บาท ซึ่งเป็นงบประมาณตามที่เทศบาลฯ ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์มีนักกายภาพบำบัดเพียง 1 คนเท่านั้น เทศบาลตำบลศรีเตี้ยจึงจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายเบื้องต้นแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพราะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอยู่แล้ว โดยเข้ารับการอบรมกับนักกายภาพบำบัดจากคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และความชำนาญในด้านนี้โดยตรง อาสาสมัครที่ผ่านการอบรมเรียบร้อยแล้วสามารถเข้ามาช่วยเหลือหรือเป็นผู้ช่วยของนักกายภาพบำบัดที่ศูนย์ และสามารถลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกเดินทางมารับบริการที่ศูนย์ได้ กล่าวได้ว่า การอบรมให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้ามาเป็นผู้ช่วยในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุเป็นการเพิ่มช่องทางการให้บริการของศูนย์ โดยศูนย์สามารถให้บริการทั้งในเชิงรับ (การให้บริการที่ศูนย์) และเชิงรุก (การให้บริการที่บ้าน) ส่งผลให้ผู้สูงอายุทุกกลุ่มเข้าถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย การดำเนินงานของศูนย์ในช่วงนี้ได้ใช้งบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ

รูปภาพที่ 2: การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย

รูปภาพที่ 3: การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุที่บ้าน

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนให้บริการเช่นนี้เรื่อยมาในช่วงสองปีแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 ได้ย้ายสถานที่จากอาคารโรงเรียนบ้านสันปูเลยหลังเก่ามาอยู่ ณ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ยในพื้นที่สำนักงานเทศบาลตำบลศรีเตี้ย เพื่อให้ผู้มารับบริการสะดวกสบายมากขึ้น เพราะอาคารเดิมมีห้องน้ำอยู่ไกลจากจุดให้บริการ ในปีนี้ศูนย์ได้ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายโดยนักกายภาพบำบัดเหมือนเดิม และเพิ่มเติมการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายด้วยการใช้ภูมิปัญญาแผนไทยและการตอกเส้น รวมถึงแพทย์ทางเลือกด้วยการกัวซาและการครอบแก้วถอนพิษ เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้จัดอบรมทบทวนความรู้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และได้อบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนวดแผนไทย การตอกเส้น การกัวซา และการครอบแก้วถอนพิษ งบประมาณที่ใช้สำหรับการดำเนินงานของศูนย์ยังคงมาจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ

รูปภาพที่ 4: ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนและการครอบแก้วถอนพิษ

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย

ในปี พ.ศ. 2559 เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้สรรหานักกายภาพบำบัดมาหนุนเสริมการให้บริการของศูนย์ และยังคงให้บริการการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายด้วยการกายภาพบำบัดการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และแพทย์ทางเลือกเช่นเดิม รวมทั้งได้จัดหาอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดมาให้บริการเพิ่มเติม คือ เครื่องผลิตเหนือเสียงเพื่อรักษาแบบพกพา (Ultrasonic Therapy Machine) ซึ่งคลื่นอัลตราซาวด์จะช่วยในการรักษาเนื้อเยื่อชั้นลึกได้ถึง 5 เซนติเมตรหรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับการดูดซับคลื่นในเนื้อเยื่อ และช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนของเสียและออกซิเจนในเนื้อเยื่อ เพิ่มอัตราการสังเคราะห์โปรตีน เพิ่มการสังเคราะห์คอลลาเจน และเพิ่มการงอกเจริญของหลอดเลือด การจัดซื้ออุปกรณ์ครั้งนี้ใช้งบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ

เนื่องจากมีผู้สูงอายุในตำบลศรีเตี้ยและพื้นที่ใกล้เคียงมาใช้บริการการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลตำบลศรีเตี้ยจึงก่อสร้างอาคารแห่งใหม่สำหรับเป็นที่ทำการของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนโดยเฉพาะ โดยจ่ายขาดเงินสะสมของเทศบาลผ่านการอนุมัติของสภาเทศบาล จำนวน 400,000 บาท อาคารแห่งใหม่นี้ช่วยให้การบริการมีความเป็นสัดส่วนมากขึ้น และผู้รับบริการสะดวกสบายมากขึ้น นอกจากนี้ได้จัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดเพิ่มเติม อาทิ เครื่องลดปวดด้วยกระแสไฟฟ้า (Transcutaneous nerve electrical stimulation: TENS Unit) และเครื่องกระตุ้นกล้ามเนื้อด้วยไฟฟ้า (Electro Muscle Stimulation: ES) เป็นต้น

รูปภาพที่ 5: ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย

การจัดซื้ออุปกรณ์ทางกายภาพบำบัดที่ใช้ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนใช้งบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพมาโดยตลอด แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา เทศบาลตำบลศรีเตี้ยเริ่มจัดกิจกรรมระดมทุนสำหรับจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดที่จำเป็นต้องใช้เพิ่มเติม ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2561 ได้จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคีการกุศลเพื่อซื้อเครื่องดึงกระดูกสันหลังไฟฟ้า (Electric Traction Machine) สำหรับผู้ที่มีอาการเจ็บปวดด้วยโรคหมอนรองกระดูกสันหลังกดทับเส้นประสาททั้งส่วนคอและหลัง กิจกรรมครั้งนี้มีเจ้าอาวาสวัดดอยหลังถ้าเป็นองค์ประธานมอบเงินผ้าป่าตั้งต้น จำนวน 100,000 บาท และจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลศรีเตี้ยและใกล้เคียงจึงสามารถระดมทุนได้มากถึง 279,904 บาท และในปี พ.ศ. 2562 ได้จัดกิจกรรมเดินวิ่งมินิมาราธอนการกุศลและกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อจัดหาซื้อรถรับ-ส่งผู้สูงอายุในการเดินทางมารับบริการที่ศูนย์ กิจกรรมครั้งนี้สามารถระดมทุนจนซื้อรถกระบะพร้อมติดตั้งที่นั่งและหลังคา ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุที่มารับบริการที่ศูนย์ได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายตามที่จำเป็นต้องทำอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง

รูปภาพที่ 6: กิจกรรมระดมทุนเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์กายภาพบำบัดและรถรับ-ส่ง

ที่มา: เทศบาลตำบลศรีเตี้ย

อาคารสถานที่ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับผู้มาใช้บริการที่เพิ่มจำนวนขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2563 เทศบาลตำบลศรีเตี้ยทำการต่อเติมอาคารให้กว้างขวางและเพียงพอต่อผู้มาใช้บริการ โดยจ่ายขาดเงินสะสมผ่านการอนุมัติของสภาเทศบาล จำนวน 280,000 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2564 เทศบาลตำบลศรีเตี้ยดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณศูนย์ อาทิตยทางเดิน ทางเข้า ทางลาด และที่นั่งรอ เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุทุกกลุ่มที่เคลื่อนไหวไม่สะดวกไม่ว่าจะด้วยอาการเจ็บป่วยใด ๆ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนขยายการให้บริการด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพรพื้นบ้านสำหรับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย และที่สำคัญได้ฝึกทักษะการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้แก่คนในชุมชนกลุ่มอื่น ๆ นอกเหนือจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยจัดอบรมให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนจากสภาเด็กและเยาวชนตำบลศรีเตี้ย กลุ่มเด็กนักเรียนอาสาสมัครในช่วงปิดเทอม และผู้นำชุมชน เพื่อให้มีอาสาสมัครในการช่วยฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุเพียงพอ

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างจริงจังโดยเฉพาะความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน เทศบาลตำบลศรีเตี้ยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ประกอบกับได้เสริมสร้างเครือข่ายในการทำงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม การเสริมสร้างเครือข่ายดำเนินการด้วยหลักการ 3C ที่มุ่งเน้นความร่วมมือและการประสานงาน (Cooperation Coordination and Collaboration) ภาควิชาเครือข่ายที่เทศบาลตำบลศรีเตี้ยประสานความร่วมมือในการดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน ได้แก่ โรงพยาบาล โรงเรียน ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ศูนย์บริการคนพิการจังหวัดลำพูน บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดลำพูน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กองทุนสวัสดิการชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า และวัด เป็นต้น

จากการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลด้วยความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเสริมสร้างเครือข่าย ประกอบกับผลการดำเนินงานของเทศบาลตำบลศรีเตี้ยที่มีความโดดเด่นและเป็นທີ່ประจักษ์มาโดยตลอด ทำให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายต่างเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อการทำงานของเทศบาลตำบลศรีเตี้ย จึงสนับสนุนอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัด อาทิตย เครื่องอัลตราซาวด์และเครื่องลดปวดด้วยกระแสไฟฟ้า เป็นต้น รวมถึงร่วมระดมทุน

ในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดและรถรับส่ง และเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุ

บทบาทของคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนสามารถสรุปให้ชัดเจนได้ ดังนี้

- ชมรมผู้สูงอายุและศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตำบลศรีเตี้ย ให้ข้อมูลอาการเจ็บป่วย ภาวะทุพพลภาพ อัมพฤกษ์ อัมพาต หรือพิการของผู้สูงอายุ รายบุคคล เพื่อให้พนักงานกายภาพบำบัดใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย
- โรงพยาบาลในพื้นที่และใกล้เคียง สนับสนุนองค์ความรู้ เป็นวิทยากรในการอบรมฝึกทักษะการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ให้คำแนะนำในการดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวมในทุกมิติ และสนับสนุนบุคลากรติดตามการลงพื้นที่ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุของกลุ่มอาสาสมัครโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน
- กองทุนหลักประกันสุขภาพและกองทุนสวัสดิการชุมชน สนับสนุนทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัด และอุปกรณ์ในการลงพื้นที่ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายของผู้สูงอายุ อาทิ แผ่นประคบร้อน เป็นต้น
- ผู้ประกอบการร้านค้า กลุ่มเกษตรกร และคนในชุมชน สนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนและการลงพื้นที่เพื่อให้บริการ อาทิ เียงไม้ล้อ แก้วผ้าขนหนู แพนเพิส ยาสามัญประจำบ้าน เป็นต้น
- วัด จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคีการกุศลเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดที่มีราคาสูง
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้นำชุมชน ผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) และเด็กและเยาวชน เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุ โดยช่วยเหลือพนักงานกายภาพบำบัดที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน และลงพื้นที่ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุติดเตียงที่บ้าน

ทั้งนี้การจัดตั้งศูนย์สมรรถภาพชุมชนเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมาและมีพัฒนาการในการดำเนินงานเรื่อยมา การดำเนินงานดูเหมือนจะเป็นเรื่องง่ายแต่เทศบาลตำบลศรีเตี้ยเจอ**โจทย์สำคัญให้ต้องขบคิดและแก้ปัญหา กล่าวคือ**

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ จะเห็นได้ว่า เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีนักกายภาพบำบัดเพียง 1 อัตราเท่านั้น ดังนั้นการให้บริการแก่ผู้สูงอายุทั้งในตำบลศรีเตี้ยและพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย อาจไม่ทั่วถึงและไม่เท่าทันต่อความจำเป็น ซึ่งโดยหลักการแล้วการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายควรทำเป็นประจำต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ครั้งต่อสัปดาห์ นอกจากนี้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยยังมีงบประมาณไม่เพียงพอและมีข้อจำกัดทางกฎหมายในการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัด อุปกรณ์กายภาพบำบัดที่จำเป็นต้องใช้มีหลายชนิดและมีราคาค่อนข้างสูง การจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดมีความเสี่ยงว่าสามารถทำได้หรือไม่ เพราะกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลไว้กว้าง ๆ ว่า เทศบาลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนชรา²⁹⁵ ดังนั้นหากเทศบาลตำบลศรีเตี้ยไม่คิดหาวิธีในการดำเนินงานที่ก้าวข้ามข้อจำกัดเหล่านี้ ก็ส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนไม่สัมฤทธิ์ผล และไม่บรรลุเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นทุกกลุ่มได้เข้าถึงบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย

เทศบาลตำบลศรีเตี้ยได้ใช้กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและสร้างเครือข่ายในการทำงานเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณที่มีอยู่ คนในชุมชนทั้งเด็กและเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้นำชุมชน และผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) ต่างเข้ามาร่วมเป็นอาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุ ส่งผลให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนมีผู้ให้บริการเพียงพอ โดยสามารถให้บริการผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นทั้งในตำบลศรีเตี้ยและใกล้เคียงได้อย่างทั่วถึงและเท่าทันต่อความจำเป็นของแต่ละบุคคล ตลอดจนสามารถให้บริการได้ทั้งเชิงรับ (ให้บริการที่ศูนย์) และเชิงรุก (ให้บริการที่บ้าน) ตามความสะดวกของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ยังช่วยจัดกิจกรรมระดมทุนทำให้ศูนย์มีทุนเพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดและสามารถจัดซื้อรถกระบะพร้อมติดตั้งหลังคาและที่นั่งในการรับ-ส่งผู้สูงอายุ รวมทั้งภาคีเครือข่ายได้สนับสนุนอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดที่มีราคาสูงหลายชนิด อาทิ รถฝึกยืน รถเข็นไฟฟ้า เครื่องดึงกระดูกสันหลังไฟฟ้า และเครื่องอัลตราซาวด์ เป็นต้น

²⁹⁵ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

(10) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562

มาตรา 50 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

(7) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

ส่วนที่ 4 เมืองเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ สังคมมีจิตสาธารณะ และเป็นแหล่งเรียนรู้

การฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะสามารถบำบัดฟื้นฟูร่างกายของผู้สูงอายุให้กลับมาประกอบกิจวัตรประจำวันได้ ยกตัวอย่างเช่น คนที่ 1 มีการบาดเจ็บของไขสันหลัง ทำให้กล้ามเนื้อขาทั้ง 2 ข้างอ่อนแรงเดินไม่ได้ จึงมารับการบำบัดฟื้นฟูที่ศูนย์เป็นระยะเวลา 2 ปี ปัจจุบันสามารถกลับไปใช้ชีวิตประจำวันได้โดยใช้อุปกรณ์ช่วยเดิน คนที่ 2 มีอาการหมอนรองกระดูกเสื่อมทับเส้นประสาททำให้แขนและขาทั้ง 2 ข้างอ่อนแรงเดินไม่ได้ ต้องผ่าตัดกระดูกที่คอและต้องฟื้นฟูร่างกายอย่างต่อเนื่อง จึงมารับการบำบัดฟื้นฟูที่ศูนย์เป็นระยะเวลา 8 เดือน ปัจจุบันสามารถกลับไปใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ และคนที่ 3 ประสบอุบัติเหตุศีรษะกระแทกพื้น ทำให้มีอาการอ่อนแรง แขนและขาซีกขวาเดินไม่ได้ จึงมารับการบำบัดฟื้นฟูที่ศูนย์เป็นระยะเวลา 5 เดือน ปัจจุบันสามารถกลับไปใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ เป็นต้น ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนช่วยให้ผู้สูงอายุและผู้พิการทุกกลุ่มเข้าถึงบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ ผู้สูงอายุและผู้พิการที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงบริการของศูนย์ได้เพราะไม่มีค่าบริการ สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการที่เดินทางไม่สะดวกก็มีรถรับ-ส่ง และศูนย์ยังเป็นทางเลือกเพิ่มเติมจากการเข้ารับบริการที่โรงพยาบาล เพราะโรงพยาบาลมักมีผู้ป่วยจำนวนมากทำให้ต้องรอคิวนานเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน ขณะที่การฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายตามหลักการแล้วควรทำเป็นประจำต่อเนื่องอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง

นอกจากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ อัมพฤกษ์ อัมพาต หรือพิการได้รับประโยชน์โดยตรงจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนแล้ว การดำเนินงานของศูนย์ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางอ้อมต่อชุมชนและสังคมหลายประการ กล่าวคือ คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะในการเข้ามาร่วมเป็นจิตอาสาหรืออาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้สูงอายุ โดยเด็กและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีแนวโน้มว่าจิตสำนึกสาธารณะที่เกิดขึ้นน่าจะขยายผลไปยังประเด็นปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนส่งผลให้เด็กและเยาวชนกลายเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชนต่อไป

นอกจากนี้การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนทำให้เทศบาลเมืองศรีเตี้ยสามารถสร้างสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เป้าหมายของสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุคือเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างรอบด้าน ทั้งทางด้านสุขภาพ (กาย ใจ สังคม ปัญญา) ด้านการทำงาน ด้านความมั่นคงในชีวิต (เศรษฐกิจ ครอบครัว ชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อม)

และด้านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในสังคม จากเป้าหมายดังกล่าวเทศบาลตำบลศรีเตี้ย จึงพัฒนาเมืองและสังคมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุใน 8 ด้านมาโดยตลอด ได้แก่ 1) ด้านอาคารสถานที่และบริเวณภายนอก 2) ด้านระบบขนส่งและยานพาหนะ 3) ด้านที่อยู่อาศัย 4) ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม 5) ด้านการให้ความเคารพและการยอมรับ 6) ด้านการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการจ้างงาน 7) ด้านการสื่อสารและข้อมูลสารสนเทศ และ 8) ด้านการบริการชุมชนและการบริการสุขภาพ ทั้งนี้การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมการดำเนินงานที่ทำให้การบริการชุมชนและการบริการสุขภาพมีความสมบูรณ์ครอบคลุมในทุกมิติมากยิ่งขึ้น จากเดิมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้แข็งแรงหรือการป้องกันโรค ได้ขยายขอบเขตมาสู่การบำบัดฟื้นฟูจากการเจ็บป่วย กล่าวได้ว่าเป็นการก้าวล้ำ การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุทุกกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างแท้จริง

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดำเนินงานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งทั่วประเทศ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งศึกษาดูงานด้านการให้บริการสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติการกิจด้านสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร่วมกัน ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ต่อไป นอกจากนี้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยมีแนวคิดขยายผลการดำเนินงานของศูนย์โดยประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งอื่นในการส่งต่อผู้สูงอายุที่ต้องการรับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายมายังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน

ความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนของเทศบาลตำบลศรีเตี้ย เกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยความสำเร็จภายในเทศบาลที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ภูมิสำเนาและความมุ่งมั่นตั้งใจของนักกายภาพบำบัด ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนมีนักกายภาพบำบัดเพียง 1 อัตรา เป็นผู้ที่มีภูมิสำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลศรีเตี้ย จึงมีความรักความผูกพันในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง และมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนท้องถิ่นในลักษณะเครือญาติ ดังนั้นจึงมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนอย่างเต็มที่ เพราะเห็นว่าการดำเนินงานของศูนย์เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอนของตนให้ดีขึ้น โดยเสริมสร้างให้ตำบลศรีเตี้ยกลายเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ได้สมบูรณ์มากขึ้น ประกอบกับช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เปรียบเสมือนเครือญาติกันให้ดีขึ้น ที่สำคัญด้วยความที่มีภูมิสำเนาอยู่ในตำบลศรีเตี้ยจึงปักหลักดำเนินงานที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนระยะยาวโดยไม่มีแผนจะโอนย้าย ส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์มีความต่อเนื่อง

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เทศบาลตำบลศรีเตี้ยดำเนินงานในพื้นที่ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมาโดยตลอด การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้เทศบาลตำบลศรีเตี้ยก้าวข้ามข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณที่มีอยู่ คนในชุมชน ทั้งเด็กและเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้นำชุมชน และผู้ช่วยเหลือ ดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) ต่างเข้ามาร่วมเป็นอาสาสมัครในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ผู้สูงอายุ ส่งผลให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนมีผู้ให้บริการเพียงพอ โดยสามารถให้บริการ ผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นทั้งในตำบลศรีเตี้ยและใกล้เคียงได้อย่างทั่วถึงและเท่าทันต่อ ความจำเป็นของแต่ละบุคคล ตลอดจนสามารถให้บริการได้ทั้งเชิงรับ (ให้บริการที่ศูนย์) และ เชิงรุก (ให้บริการที่บ้าน) ตามความสะดวกของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ยังช่วย จัดกิจกรรมระดมทุน ทำให้ศูนย์มีทุนเพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดและ สามารถจัดซื้อรถกระบะพร้อมติดตั้งหลังคาและที่นั่งในการรับ-ส่งผู้สูงอายุ รวมทั้งภาคีเครือข่าย ได้สนับสนุนอุปกรณ์ในการกายภาพบำบัดที่มีราคาสูงหลายชนิด อาทิ รถฝึกยืน รถเข็นไฟฟ้า เครื่องดึงกระดูกสันหลังไฟฟ้า และเครื่องอัลตราซาวด์ เป็นต้น

การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เด็กทุกกลุ่มในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

สมพร คุณวิชาติ, ชนิษฐา ชูสุข และ
จิตราวดี ลีตินันท์²⁹⁶

เกริ่นนำ

การศึกษาถือเป็นบริการพื้นฐานที่เด็กทุกคนอยากได้รับ แต่เชื่อว่าในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยนั้นทุก ๆ คนจะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยนั้น การเข้าถึงและทางเลือกย่อมน้อยกว่าครอบครัวที่มีรายได้สูง ทำให้เรายังพบเห็นว่าในหลาย ๆ ครอบครัวที่มีรายได้น้อยนั้น ลูก ๆ มักจะได้เรียนถึงเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือบางกรณีอาจออกจากโรงเรียนกลางคัน ไม่มีโอกาสที่จะไปต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดังกล่าวกลับมีความแตกต่างในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง (อบต. อ่าวนาง) จังหวัดกระบี่ ที่ซึ่งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เทศบาล ครู ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่ายภาคประชาชน ได้ร่วมกันทำงานจนเกิดวิธีการจัดการเรียนการสอนต้นแบบที่รองรับกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่หลากหลายและช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จนได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำในปี 2565 ประเภทความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการดำเนินโครงการ “การจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ซึ่งเป็นโครงการที่ต่อยอดมาจากที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้า ในปี 2557 ที่เน้นการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น นับตั้งแต่รับการถ่ายโอนโรงเรียนบ้านช่องพลีจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ซึ่งขณะนั้นมีนักเรียนเพียง 111 คน รับโอนมาสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ภายใต้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา ทำให้โรงเรียนบ้านช่องพลีได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

²⁹⁶ 1. รศ. ดร.สมพร คุณวิชาติ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. ผศ. ดร.ชนิษฐา ชูสุข อาจารย์ประจำคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

3. นางสาวจิตราวดี ลีตินันท์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นำมาซึ่งรางวัลแห่งความภาคภูมิใจ อาทิเช่น รางวัลโรงเรียนพระราชทาน รางวัลโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดับเพชร และรางวัลโรงเรียนส่งเสริมประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็นต้น

ส่วนที่ 1 บริบทพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง

รู้จักตำบลอ่าวนาง

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองกระบี่ไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 126 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลหนองทะเล ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลไสไทย ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลไสไทย และทิศตะวันตก ติดต่อกับทะเลอันดามัน องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางแห่งนี้มีพื้นที่ที่เป็นภูเขาหินปูนสลับกับป่าชายเลนติดกับทะเล มีป่าสงวนแห่งชาติ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติหาดน้ำเมาและป่าเขาอ่าวนาง ป่าสงวนแห่งชาติหาดอ่าวนาง และป่าหวนาค ป่าสงวนแห่งชาติเขาทอง ป่าไสไทย และป่าอ่าวนาง ที่สำคัญ ในพื้นที่ยังเป็นเขตอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธาราและหมู่เกาะพีพีซึ่งครอบคลุมบางส่วนของแผ่นดินใหญ่และในทะเลอันดามัน ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ได้สร้างความงดงามทางธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายแห่ง เช่น หาดอ่าวนาง หาดนพรัตน์ธารา หาดไร่เลย์ เกาะไก่ เกาะปอดะ เกาะพีพี อ่าวมาหยา ทะเลแหวก เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางทะเลเนื่องจากเป็นพื้นที่ติดทะเลอันดามัน ทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำ ในส่วนของทรัพยากรป่าไม้นั้น มีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นซึ่งพบได้บริเวณที่เป็นภูเขาสูงชัน เช่น เขาหวนาค เขาอ่าวนาง และบริเวณพีพี นอกจากนี้ยังมีป่าชายเลนที่พบได้บริเวณคลองแห่ง บริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขาหวนาค และบริเวณคลองย่านสะบ้า ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น ทรัพยากรอีกอย่างที่พบในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง คือ แหล่งน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำผิวดิน โดยแหล่งน้ำใต้ดินส่วนใหญ่คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี แต่บางแห่งยังคงมีปริมาณดินเหนียวหรือสารแขวนลอยค่อนข้างสูงแต่ก็ยังสามารถพัฒนาให้สะอาดขึ้นได้ สำหรับแหล่งน้ำผิวดินนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีคลองและลำห้วยซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งน้ำแล้วยังถือเป็นระบบการระบายน้ำตามธรรมชาติอีกด้วย โดยจะไหลออกสู่ทะเลทางด้านตะวันตกและด้านทิศใต้ ได้แก่ คลองยาง คลองทรายขาว คลองสน คลองแห้ง และคลองจาก

พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน ลมมรสุมหลัก ๆ ที่พัดผ่านเข้ามาคือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้มีฝนตกค่อนข้างมากในช่วงเดือนพฤษภาคม-กันยายน และอีกช่วงคือ ตุลาคม-มกราคม นอกจากนี้ ยังมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดผ่านเข้ามาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน จึงสามารถกล่าวได้ว่า ภาพรวมนั้น บริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี และอุณหภูมิเฉลี่ยจะอยู่ระหว่าง 16.9-37.3 องศาเซลเซียส ลักษณะเช่นนี้ทำให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของป่าไม้และแม่น้ำลำคลอง กลายเป็นทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะกับการท่องเที่ยวทั้งทางทะเลและป่าเขา

ตำบลอ่าวนาง มีประชากรทั้งสิ้น 14,748 คน (ชาย 7,196 คน และหญิง 7,552 คน) โดยโครงสร้างประชากรในพื้นที่นั้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 18-60 ปี รองลงมาคือผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ตามด้วยผู้ที่มีอายุ 61-99 ปี และ 100 ปีขึ้นไป ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนในพื้นที่มีจำนวนมากถึง 4,470 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของที่มาว่าเพราะเหตุใดทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางจึงให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา

ตารางที่ 1: จำนวนประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางแบ่งตามช่วงอายุ

ช่วงอายุของประชากร	ชาย	หญิง	รวม
1. อายุ ต่ำกว่า 18 ปี	2,269	2,201	4,470
2. อายุ 18-60 ปี	4,253	4,669	8,922
3. อายุ 61-99 ปี	672	678	1,350
4. อายุ 100 ปีขึ้นไป	2	4	6
รวม	7,196	7,552	14,748

หมายเหตุ : ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566 กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน (2566)

ทั้งนี้ มีการแบ่งเขตการปกครองภายในองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางออกเป็น 8 หมู่บ้าน โดย 6 หมู่บ้านตั้งอยู่บนแผ่นดินใหญ่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านช่องพลี หมู่ที่ 2 บ้านอ่าวนาง หมู่ที่ 3 บ้านคลองแห้ง หมู่ที่ 4 บ้านนาติน หมู่ที่ 5 บ้านทุ่ง และหมู่ที่ 6 บ้านคลองสน และอีก 2 หมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เกาะ (เกาะพีพีตอน) คือ หมู่ที่ 7 บ้านเกาะพีพี และหมู่ที่ 8 บ้านแหลมตง ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดกระบี่บนแผ่นดินใหญ่ 42 กิโลเมตร ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งจะมีประเพณีการถือศีลอด (ถือบวช) เป็นเวลา 1 เดือน มีวันขึ้นปีใหม่ คือ วันฮารีรายอ

ด้วยเหตุนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางจึงมีมัสยิดถึง 6 แห่ง ได้แก่ มัสยิดบ้านช่องพลี มัสยิดบ้านอ่าวนาง มัสยิดบ้านคลองแห้ง มัสยิดบ้านเกาะพีพี มัสยิดบ้านแหลมตง และมัสยิด ตัลมุราฮิดีน ในขณะที่บางส่วนซึ่งไม่มากนักมีทั้งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ที่นี้จึงมีวัด 1 แห่ง คือ วัดคลองสน และโบสถ์อีก 1 แห่ง คือ โบสถ์นักบุญอัครนอส ขณะที่ในยามเจ็บป่วยนั้น ผู้คนที่นี่สามารถเข้ารับการรักษาได้ที่สถานพยาบาล 3 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลบ้านช่องพลี โรงพยาบาลเกาะพีพี และโรงพยาบาลวัฒนแพทย์

ภาพที่ 1-2: สภาพพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, *สภาพพื้นที่ทั่วไป*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566)

โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางหลัก ๆ อยู่บนพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวและการเกษตร โดยในด้านธุรกิจการท่องเที่ยว มีพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญ คือ บริเวณเลียบหาดอ่าวนางตลอดแนว บริเวณนี้ถือเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ การท่องเที่ยวและกิจการโรงแรม รวมทั้งกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง นอกจากนี้ บริเวณอ่าวไร่เลย์ หาดนพรัตน์ธารา และพื้นที่เกาะพีพี ก็เป็นแหล่งที่มีธุรกิจโรงแรม/รีสอร์ทหนาแน่นเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและเป็นแหล่งที่ตั้งของธุรกิจท่องเที่ยวและการโรงแรมเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น เกาะพีพี เกาะพีพีดอน อ่าวมาหยา อ่าวโละซามะ อ่าวตันไทร อ่าวโละดาลัม อ่าวปิเละ เกาะปิเตะ เกาะยูง เกาะไม้ไผ่ ทะเลแหวก หาดอ่าวนาง หาดนพรัตน์ธารา อ่าวไร่เลย์ เกาะไก่ เกาะปอดะ ถ้ำไวกิ้ง ถ้ำพระนาง เป็นต้น นอกจากนี้เศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยว การโรงแรม และการเกษตรแล้วยังมีเรื่องของการทำประมงพื้นบ้านและปศุสัตว์ ซึ่งมีเกษตรกรที่เลี้ยงแพะ เป็ด และไก่

ในเรื่องของการศึกษานั้น ที่นี้มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 4 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านอ่าวนาง โรงเรียนบ้านคลองแห้ง โรงเรียนพระราชทานบ้านเกาะพีพี และโรงเรียนบ้านแหลมตง นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง 2 แห่ง คือ

โรงเรียนบ้านช่องพลี และโรงเรียนอนุบาลอ่าวนาง รวมทั้งยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง 1 แห่ง ทั้งนี้ โรงเรียนบ้านช่องพลีนี้เองที่ถือเป็นนวัตกรรมบริการสาธารณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำ ปี 2565 ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “โครงการการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” เรื่องราวดี ๆ แบบนี้ จะมีจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร เชิญติดตามได้ต่อจากนี้

ภาพที่ 3: อาคารโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วน, ตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

รู้จักองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง

ปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางอยู่ภายใต้การนำของ นายพันคำ กิตติธรรกุล มีรองนายก องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง 2 ท่าน และมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 8 ท่าน องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีการจัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานภายในองค์กรออกเป็น 6 ส่วนงาน ได้แก่ สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองการศาสนา ศาสนาและวัฒนธรรม และหน่วยตรวจสอบภายใน โดยมีจำนวนบุคลากรตามโครงสร้างส่วนราชการของ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางรวมทั้งหมด 226 คน ประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบล 27 คน พนักงานครูส่วนตำบล 35 คน ลูกจ้างประจำ 1 คน พนักงานจ้างตามภารกิจ 104 คน และพนักงานจ้างทั่วไป 59 คน

ตารางที่ 2 บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางแยกตามโครงสร้างส่วนราชการ

ส่วนราชการ	พนักงานส่วนตำบล	พนักงานครูส่วนตำบล	ลูกจ้างประจำ	พนักงานจ้างตามภารกิจ	พนักงานจ้างทั่วไป	รวม
1. สำนักปลัด	16	-	-	9	14	39
2. กองคลัง	4	-	1	12	3	20
3. กองช่าง	2	-	-	10	6	18
4. กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	3	35	-	67	22	127
5. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม	2	-	-	6	14	22
รวม	27	35	1	104	59	226

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2566, สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง (2566)

ในแง่ของงบประมาณในการดำเนินงาน พ.ศ. 2564 องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง มีรายได้ ไม่รวมเงินอุดหนุน เงินกู้ เงินจ่ายขาดเงินสะสม 78,677,530.11 บาท และมีเงินอุดหนุน 134,413,342.43 บาท

จากวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน บนพื้นฐานสภาพแวดล้อมและเมืองน่าอยู่ พร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้กำหนดพันธกิจสำคัญไว้ 5 ประการ คือ ส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และจากพันธกิจดังกล่าว ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้ใช้ยุทธศาสตร์ 5 ด้านเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น ให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์ดังกล่าว ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการจัดระเบียบชุมชน การรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และสุดท้ายการพัฒนาด้านการเมือง การบริหาร จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและเน้นการมีส่วนร่วม โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นได้ถูกชูขึ้นมาอย่างโดดเด่นทั้งในส่วนของวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ต้น ๆ ของทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ซึ่งหากเราได้รู้จักตัวตนของท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางท่านนี้ เราจะไม่แปลกใจเลยว่าทำไมท่านถึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งก็คือ ท่านนายกพันคำ เกิดและใช้ชีวิตอยู่ที่อ่าวนางมาโดยตลอด ท่านจึงมี

ความผูกพันและรักในบ้านเกิด และเข้าอกเข้าใจประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องโอกาสทางการศึกษาของลูกหลานและภาระค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในแต่ละระดับ กลายเป็นที่มาสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนบ้านช่องพลีให้เป็นต้นแบบโรงเรียนที่ลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มโอกาสการเข้าถึง และลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับผู้ปกครอง นั่นเอง

ส่วนที่ 2 เมื่อประตู่แห่งความเท่าเทียมทางการศึกษาได้ถูกเปิดขึ้นที่อ่าวนาง

ปัญหาอันเป็นที่มาของความพยายามขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางในการพัฒนาบริการสาธารณะด้านการศึกษาเพื่อลดความเท่าเทียมนั้นเกิดจากการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ๆ ในครอบครัวที่ไม่มีความพร้อมในการจัดส่งบุตรหลานไปเรียนต่างพื้นที่เพราะความยากจนของผู้ปกครองเองที่มีรายได้ค่อนข้างจำกัด เรื่องสถานที่ทำงานกับสถานที่เรียนที่อยู่ห่างไกลกันทำให้การไปเรียนในที่ไกลอาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับครอบครัว เรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง รวมไปถึงปัญหาการที่บางโรงเรียนไม่รับเด็กที่มีผลการเรียนต่ำหรือค่อนข้างต่ำ หรือมีพัฒนาการช้า หรือมีความต้องการพิเศษแตกต่างจากเด็กคนอื่น ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กหลายคนเสียโอกาสในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ท่านนายกพันคำและผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้เล็งเห็นปัญหานี้ จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาให้โรงเรียนบ้านช่องพลีให้สามารถขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับบุตรหลานในพื้นที่ ประกอบกับผู้ปกครองเองก็เล็งเห็นเช่นกันว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางก็มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย จึงอยากให้โรงเรียนบ้านช่องพลีขยายชั้นเรียนและเปิดจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นด้วย เพื่อเพิ่มทางเลือกและขยายโอกาสในการศึกษาให้บุตรหลานได้ศึกษาต่อในโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนในสิ่งที่อยากเรียน มีพัฒนาการต่าง ๆ ที่ดีขึ้น มีทักษะที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพในพื้นที่ คือ ในอนาคตเมื่อจบการศึกษาแล้วอย่างน้อยที่สุดเด็กได้นำความรู้ที่ติดตัวนำไปต่อยอดหรือไปประกอบอาชีพในพื้นที่เป็นเมืองท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังได้เรียนใกล้บ้าน ปลอดภัย และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูล ได้กล่าวเอาไว้ว่า

“อยากให้บุตรหลานในพื้นที่เราได้มีความรู้ มีความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา และอยากให้คนในพื้นที่ได้เรียนโรงเรียนที่มีคุณภาพ เทียบเท่าโรงเรียนที่มีชื่อเสียง จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนด้านการศึกษาของพื้นที่เพื่อให้เกิด “เรียนฟรี มีคุณภาพ” จึงเป็นความตั้งใจที่อยากยกระดับการศึกษาที่นี้อย่างจริงจัง เราคิดเอง ทำเองเพราะเราทราบปัญหา

ซึ่งการที่โรงเรียนมาสังกัดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการศึกษาได้ โดยทางโรงเรียนรับนักเรียนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในตำบลนี้ ทำให้เด็กได้เรียนฟรีอย่างแท้จริงและเป็นการช่วยผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเรารับโอนโรงเรียนมาสังกัดท้องถิ่นตั้งแต่ พ.ศ.2549 ปัจจุบันมีนักเรียนพันกว่าคน และมีนโยบายด้านการศึกษาคือ เด็กต้องได้เรียน 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เมื่อจบ ม.6 ก็สามารถใช้ทักษะทางด้านภาษาในการประกอบอาชีพได้ เพราะเป็นเมืองท่องเที่ยว ไม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นให้ห่างไกลจากครอบครัว”²⁹⁷

ความตั้งใจดังกล่าวของท่านนายกและผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ก็สอดคล้องหรือตอบสนองตรงกับความต้องการของทั้งผู้ปกครองและครูของโรงเรียนบ้านช่องพลีเป็นอย่างดี ซึ่งได้สะท้อนมุมมองความคิดไว้ดังนี้

“ความต้องการเกิดจากความต้องการของผู้ปกครอง ผู้ปกครองเรียกร้องในเวทีประชาคม เพราะเด็กจบประถมต้องเดินทางไปเรียนในเมืองเป็นระยะทางกว่า 10 กว่ากิโลเมตร ผู้ปกครองบางรายก็มีฐานะยากจนส่วนใหญ่เด็ก ๆ จึงไม่ได้เรียนต่อ ทำให้ขาดโอกาส ประชาชนจึงเสนอให้โรงเรียนบ้านช่องพลีมีการขยายชั้นเรียน”²⁹⁸

“แรงบันดาลใจอีกอย่าง คือ เพื่อสร้างความเสมอภาคให้เด็กทุกคนสร้างโอกาส อย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่ทำตามคำสั่งหรือตามนโยบายของส่วนกลาง ซึ่งเราจะเห็นว่ามันก็สร้างความเหลื่อมล้ำเสมอ ลูกคนจนก็ถูกให้ไปเรียนโรงเรียนขยายโอกาส เราก็คุยกับผู้บริหารว่า ถ้าเราจะสร้างโรงเรียน เราอยากจัดการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน คนจน คนพิการ เรารับทุกคน ถ้าเราจะดูแล เด็กในพื้นที่เราจะรับทุกคน เราต้องการรับทุกคน เราจะจัดการศึกษาให้ทุกคนที่อยากจะเรียน”²⁹⁹

²⁹⁷ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

²⁹⁸ Personal communication, 23 มีนาคม 2566.

²⁹⁹ Personal communication, 23 มีนาคม 2566.

ทั้งนี้ ปัญหาและความต้องการเหล่านี้ ได้สะท้อนเข้ามายังผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง อย่างจริงจังในช่วง พ.ศ. 2560 ที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้จัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนและประชุมในเวทีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง พบประชาชน โดยมีการสำรวจปัญหาและความต้องการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา พ.ศ. 2561-2565 ของโรงเรียนบ้านช่องพลี จากการประชุมครั้งนั้นพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการส่งบุตรหลานที่จบการศึกษาเข้าไปศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาในตัวเมือง ประกอบกับโรงเรียนในตัวเมืองก็รับนักเรียนจำนวนจำกัด ทำให้นักเรียนหลายคนขาดโอกาสในการศึกษาต่อ จึงเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง พิจารณาขยายชั้นเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจากการประชุมดังกล่าว ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางจึงนำเรื่องเข้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ขออนุมัติขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยสภาฯ ก็ได้มีมติอนุมัติให้ขยายชั้นเรียนในการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง สมัยวิสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2560 เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2560 และได้เตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ จัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมจำนวน 9 ไร่ รวมกับที่ดินเดิมเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 25 ไร่ 1 งาน 618 ตารางวา ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 1 หลัง เปิดกรอบอัตรากำลังครูผู้สอน จำนวน 14 อัตรา รวมทั้งจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอเพื่อรองรับการขยายชั้นเรียนดังกล่าว เป็นเงิน 4,471,797 บาท

ขณะเดียวกันที่ทำความเข้าใจกันไปคือการมอบหมายให้ทางโรงเรียนบ้านช่องพลี ศึกษารายละเอียดการดำเนินการขยายชั้นเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และได้ประกาศขยายชั้นเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในปีการศึกษา 2561 การขยายชั้นเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการต่อยอดโครงการบริการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านช่องพลี ซึ่งรองรับนักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในพื้นที่ตำบล อ่าวนางทั้งหมด โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก ทำให้นักเรียนที่เข้ามาเรียนมีความแตกต่างทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ประกอบกับในพื้นที่ตำบลอ่าวนางเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก โรงเรียนจึงจัดทำหลักสูตรรองรับผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจอย่างหลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มตามศักยภาพ และพัฒนาผู้เรียนสู่การประกอบอาชีพในท้องถิ่น อาทิเช่น หลักสูตรส่งเสริมศักยภาพสู่ความเป็นเลิศ รายวิชาภาษาอังกฤษเพื่ออาชีพ รายวิชาอาหารไทย รายวิชาภาษาจีนเพื่อการสื่อสาร เป็นต้น มีการเริ่มขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน พ.ศ. 2561 เป็นปีแรก ขณะนั้นมีเด็กนักเรียนเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 99 คน

ในระยะต่อมาคือใน พ.ศ. 2564 โรงเรียนบ้านช่องพลีได้ขยายการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลีได้ประชุมและเห็นสมควรให้มีการขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามความต้องการของชุมชนดังกล่าว โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสภาฯ เพื่อขอความเห็นชอบ และดำเนินการเตรียมความพร้อมในการรองรับการขยายชั้นเรียนทั้งด้านการเรียนการสอน บุคลากร อาคารสถานที่ และการสนับสนุนงบประมาณ

กล่าวโดยสรุป เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า โครงการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านช่องพลีขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางนั้น มีความตั้งใจสำคัญ คือ การขยายโอกาสทางการศึกษา สร้างโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในพื้นที่ในระดับที่สูงขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถความเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตนทั้งด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ใช้ภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว การโรงแรม และการบริการในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ รวมถึงการมีทักษะทั้งในด้านดนตรี ศิลปะ กีฬาและนันทนาการ ถือเป็นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาท้องถิ่นให้มีคุณภาพและตอบสนองความต้องการของชุมชน เด็กเรียนจบก็สามารถไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือประกอบอาชีพได้โดยไม่เป็นปัญหาสังคม ถือเป็นการจัดบริการสาธารณะที่ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน

ส่วนที่ 3 การพัฒนาพลังของคนอ่าวนางเพื่อเป้าหมายแห่งความเท่าเทียม

การจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (โรงเรียนบ้านช่องพลี) ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางนั้น มีพัฒนาการเริ่มจาก พ.ศ. 2549 เมื่อมีการรับโอนโรงเรียนบ้านช่องพลีมาสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง โดยมีที่มาจากความต้องการของชุมชน และความสมัครใจของครูผู้สอน จากนั้น ในช่วง พ.ศ. 2549-2559 มีการดำเนินการบริหารจัดการทั้งด้านการเรียนการสอน บุคลากร อาคารสถานที่ และการสนับสนุนงบประมาณอย่างเต็มที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ซึ่งผลจากการดำเนินงานในช่วงนั้น ทำให้ใน พ.ศ. 2557 ได้รับรางวัลจากสถาบันพระปกเกล้า ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารจัดการศึกษาดังกล่าว

ต่อมาใน พ.ศ. 2560 ชุมชนมีความต้องการที่จะให้โรงเรียนบ้านช่องพลีขยายชั้นเรียนและเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในชุมชน

โดยได้เสนอปัญหาและความต้องการดังกล่าวในที่ประชุมผู้ปกครอง และในเวทีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางพบประชาชน ซึ่งทาง องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้นำเรื่องเข้าในที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง (ส.อบต.อ่าวนาง) เพื่อขออนุมัติขยายชั้นเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่ง ส.อบต.อ่าวนาง ก็ได้มีมติอนุมัติให้ขยายชั้นเรียนในการประชุมสภา ส.อบต.อ่าวนาง สมัยวิสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2560 เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2560 และได้เตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ จัดซื้อที่ดินเพิ่มเติม จำนวน 9 ไร่ รวมกับที่ดินเดิมเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 25 ไร่ 1 งาน 618 ตารางวา ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 1 หลัง เปิดกรอบอัตรากำลังครูผู้สอน จำนวน 14 อัตรา รวมทั้งจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอเพื่อรองรับการขยายชั้นเรียนดังกล่าว เป็นเงิน 4,471,797 บาท

ภาพที่ 4-5: นักเรียนโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมต้นได้เริ่มดำเนินการจริงจังอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นใน พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นปีแรกที่เปิดรับเด็กนักเรียนเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยในปีนั้นได้รับเด็กนักเรียนจำนวน 99 คน (3 ห้องเรียน) และต่อมาใน พ.ศ. 2564 ชุมชนมีความต้องการที่จะให้โรงเรียนบ้านช่องพลีขยายชั้นเรียนอีกครั้ง โดยต้องการให้เปิดการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากความต้องการดังกล่าวของประชาชนในพื้นที่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลีได้ประชุมและเห็นสมควรให้มีการขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามความต้องการของชุมชนขึ้น โดยหลังจากที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลีได้มีความเห็นให้ขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายดังกล่าวมาแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางก็ได้เตรียมความพร้อมในการรองรับการขยายชั้นเรียน ทั้งด้านการเรียนการสอน บุคลากร อาคารสถานที่

การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อเตรียมเปิดขยายชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปีการศึกษา 2565 นั้นเอง

วิธีการรับเด็กเข้าศึกษาของโรงเรียนบ้านช่องพลีมีความน่าสนใจและแตกต่างจากที่อื่น ๆ คือ รับเด็กเข้ามาก่อนแล้วจึงทำการปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็ก รากฐานความคิดที่นำมาสู่การพัฒนานวัตกรรมบริการสาธารณะด้านการศึกษาในลักษณะนี้ ประการแรก คือ เด็กทุกคนควรมีโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ประการที่สอง เด็กแต่ละคนอาจมีความสามารถในแต่ละด้านที่ไม่เหมือนกัน ความถนัดของเด็กแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน ความชอบ และความสามารถพิเศษของเด็กที่เข้ามาก็มีความหลากหลายเช่นกัน ฉะนั้น หลักสูตรการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจึงควรเป็นหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของเด็กทุกคนให้เขาได้มีศักยภาพอย่างเต็มที่ในสิ่งที่เขาชอบ ถนัด หรือต้องการ และเป็นสิ่งที่เขามีความสุข ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

“หลังจากมีการขยายชั้นเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเมื่อ พ.ศ. 2561 โรงเรียนรับเด็กทุกคน ซึ่งเราไม่รู้ว่าโรงเรียนจะได้เด็กแบบไหนเข้ามา จึงต้องทำหลักสูตรกลาง ๆ ไว้ตามกระทรวงฯ แต่เอาเข้าจริง ๆ มันเหมือนห้องเรียนย้อนกลับ คือเรารับเด็กมาก่อน สอนสักพักดูว่าเรียนได้หรือไม่ แล้วค่อยปรับหลักสูตรให้เข้ากับเด็กตามความแตกต่างของแต่ละคน โรงเรียนเราจึงมีหลากหลายหลักสูตร สำหรับเด็กที่เรียนอ่อนต้องมีการเพิ่มการอ่านการเขียนเข้าไปในบางหลักสูตรสำหรับเด็กกลุ่มนี้ เด็กบางคนไม่ได้ถนัดวิชาการก็ต้องของงบประมาณด้านดนตรี สระว่ายน้ำ หุ่นยนต์ สื่อการเรียนการสอนที่เด็กชอบ ซึ่งทางโรงเรียนไม่ได้มีหลักสูตรแข็ง ๆ ไว้แล้วรับเด็กมาเรียนตามหลักสูตร แต่ของเราเป็นลักษณะของการทำให้มันยืดหยุ่นรับเด็กเข้ามาแล้วปรับหลักสูตรตามหลังตามความเหมาะสม”³⁰⁰

³⁰⁰ Personal communication, 23 มีนาคม 2566.

ภาพที่ 6-9: การเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า จุดเด่นของการจัดบริการด้านการศึกษาของโรงเรียนบ้านช่องพลี ก็คือ “การเปิดรับเด็กทุกคนในพื้นที่โดยไม่ตัดสินความสามารถและแบ่งแยกประเภทของเด็ก” “การพัฒนาหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นเพื่อรองรับกับความสามารถ ความถนัด ความชอบ และความสามารถพิเศษที่หลากหลายของเด็ก” “การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่มีความสุขพร้อมกับการติดตามผลการเรียนและศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของเด็กทุกคนอย่างใกล้ชิดในช่วงระยะแรกของการเรียน” “การหนุนเสริมความสามารถทางวิชาการและทักษะพิเศษที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับความชอบ/ความต้องการของนักศึกษาแต่ละคน” และสุดท้าย “การรับฟัง Feedback และความต้องการของนักเรียนเพื่อปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และตรงกับความต้องการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง” นั่นเอง

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางยังได้อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนและผู้ปกครองในอีกหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น การจัดให้เรียนฟรีไม่ต้องเสียค่าเทอม มีบริการรถรับส่งนักเรียน ซึ่งถือเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองจากการจัดส่งบุตรหลานเข้าไปเรียน

โรงเรียนในตัวเมืองได้เป็นอย่างดี และการจัดบริการการศึกษาแบบให้เรียนฟรีไม่มีค่าเทอม ยังเป็นการช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อีกด้วย เนื่องจากการเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียน ในชุมชนทุกคนได้เข้าเรียนในระบบการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันที่ โรงเรียนใกล้บ้านขยายชั้นเรียนในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายยังถือเป็นการช่วยส่งเสริม คุณภาพชีวิตของเด็กและคนในครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากเด็กไม่ต้องตื่นเช้าเพื่อเดินทางไปโรงเรียนในตัวเมืองซึ่งห่างไกลจากบ้าน ครูสามารถสอดส่องดูแลและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กและผู้ปกครองได้มากกว่าโรงเรียนในตัวเมือง เด็กไม่ต้องเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ในการเดินทางในระยะไกล มีเวลากลับมาอยู่กับครอบครัวเร็วขึ้นเนื่องจากไม่ต้องเดินทางไกล ทำให้เด็กและครอบครัวมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ในครอบครัว ที่สำคัญตั้งที่กล่าวไว้แล้วก็คือ นอกจากการได้รับความรู้ทางวิชาการแล้ว เด็กที่นี้ ยังได้รับการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจ เนื่องจากหลักสูตรของโรงเรียนบ้านช่องพลีได้ถูกออกแบบให้มีความสอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชนและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ ดังนั้น หากเด็กเรียนจบ และไม่ประสงค์จะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็สามารถประกอบอาชีพหรือหางานทำภายในพื้นที่ ได้ไม่ยากเลย

ภาพที่ 10-13 สภาพแวดล้อมของโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

โครงการการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (โรงเรียนบ้านช่องพลี) เป็นการแก้ไขปัญหาการจัดบริการด้านการศึกษาอย่างครอบคลุม กล่าวคือ เป็นโครงการที่มีการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาทั้งด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านวิชาการ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน จากปัญหาหลักในพื้นที่ของเด็กในตำบลอ่าวนางซึ่งส่วนใหญ่พื้นฐานครอบครัวมีรายได้น้อยถึงปานกลาง อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ และเป็นครอบครัวใหญ่ โอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษาจึงมีความเหลื่อมล้ำกันมาก การเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีโอกาสน้อยและความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้ปกครองขาดแคลนทุนทรัพย์ และปัญหาเรื่องการเดินทางไปเรียนในตัวเมือง ฉะนั้น ในการขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวให้เกิดผลนั้นเคล็ดลับอยู่ที่การส่งเสริมความโปร่งใสและสร้างความร่วมมือ/การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งนี้ ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมนั้นได้รับการส่งเสริมผ่านกลไกสำคัญ ๆ ได้แก่ (1) ที่ประชุมผู้ปกครองนักเรียน (2) เวทีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางพบประชาชน (3) ที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลี และ (4) ที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง กล่าวคือ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาด้วยการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้ปกครองและของเด็ก ๆ ที่ตรงจุดผ่านเวทีที่ประชุมผู้ปกครองนักเรียนและเวทีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางพบประชาชน จากนั้น ความต้องการดังกล่าวได้ถูกรวบรวมและนำไปทำความเข้าใจเพิ่มเติมในที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลีเพื่อให้เห็นภาพปัญหาและความต้องการที่ชัดเจนมากขึ้นและเพื่อคิดทบทวนหาแนวทางเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าวของประชาชน ซึ่งกลไกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลี จะช่วยในเรื่องความโปร่งใสในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านช่องพลีได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ จะผ่านความเห็นชอบและการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านช่องพลีในทุกกระบวนการ ซึ่งนับเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจและสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้นั่นเอง จากนั้นจะนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เพื่อให้เกิดกระบวนการพิจารณาในรายละเอียดและเพื่อจัดสรรทรัพยากรเพื่อนำไปสนับสนุนการดำเนินงานต่อไป การทำงานผ่านกลไกเหล่านี้นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ยังช่วยในเรื่องความโปร่งใสในการดำเนินโครงการได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชนสามารถติดตามความก้าวหน้าและตรวจสอบการดำเนินโครงการได้เป็นระยะ ๆ ผ่านการประชุมผู้ปกครองนักเรียนและเวที อบต.พบประชาชน

ภาพที่ 14: การประชุมผู้ปกครองโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านกลไกต่าง ๆ ช่างต้น และด้วยการทำงานอย่างหนักของผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง และคณะครูโรงเรียนบ้านช่องพลีในการออกไปพูดคุยโดยตรงกับหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้มีหน่วยงานและองค์กรภายนอกได้เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ นักเรียนในเรื่องต่าง ๆ ช่วยฝึกทักษะพิเศษ อนุเคราะห์อุปกรณ์การเรียนการสอน อนุเคราะห์โอกาสในการฝึกงานในสถานประกอบการ และอื่น ๆ เป็นอย่างดีตลอดมา ถือเป็นการทำงานในลักษณะการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน (ผู้ปกครองและเด็กนักเรียน) และหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทโดยสรุปดังนี้

เริ่มจากประชาชนในพื้นที่เป็นลำดับแรก ประชาชนถือเป็นจุดเริ่มต้นเลยก็ว่าได้ของเรื่องราวดี ๆ ในเรื่องการจัดบริการด้านการศึกษาของที่นี่ ประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้มีส่วนร่วมโดยการสะท้อนปัญหาและความต้องการร่วมของทุกคนเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อจำกัดของครัวเรือนในการส่งบุตรหลานไปเรียนในระดับที่สูงขึ้นและการที่ต้องส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนที่ห่างจากบ้าน ทำให้เกิดความกังวลในเรื่องความปลอดภัยและเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น จนนำมาสู่การที่หลายครอบครัวจำเป็นต้องยุติการศึกษาของเด็กไว้ที่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น ทำให้เด็ก ๆ ขาดโอกาสที่จะได้เรียนในระดับที่สูงขึ้น ขาดโอกาสในการพัฒนาทั้งทักษะเชิงวิชาการและทักษะการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการเพิ่มพูน

ความสามารถพิเศษต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ ในที่ประชุมผู้ปกครองนักเรียนและที่ประชุมเวทีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางพบประชาชน ประชาชนจึงได้เข้ามาร่วมให้มุมมอง ข้อคิดเห็น และสะท้อนความต้องการของตนเพื่อให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางนำไปพิจารณาจัดบริการสาธารณะให้ตอบโจทย์ความต้องการหรือแก้ไขปัญหาให้ตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อมีการสะท้อนปัญหาและความต้องการดังกล่าวของประชาชน คุณครูก็จะนำความต้องการที่ผู้ปกครองและเด็กได้นำเสนอส่งมายังกองการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จากนั้นก็มีการส่งต่อไปยังสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เพื่อจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น เข้าสู่ระบบของการจัดหางบประมาณสนับสนุนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว ซึ่งการเปิดให้มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นถือเป็นจุดเด่นของการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางเลยทีเดียว ดังที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้แล้วว่า มีหลากหลายช่องทางให้ผู้ปกครองได้นำปัญหาและความต้องการของตนเข้ามาสู่การพิจารณาของทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ดังที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งได้สะท้อนไว้ว่า

“มีการประชุมผู้ปกครองปีละ 2 ครั้ง ตอนปิดภาคเรียนใหญ่กับเทอมกลาง แต่เราสามารถคุยได้ตลอดเวลา โทรคุยได้ มีไลน์กลุ่มด้วย คือ ไลน์กลุ่มเด็กและผู้ปกครองในแต่ละชั้นปี ครูแจ้งผลการเรียนและข้อมูลพฤติกรรมของลูกเราในไลน์ได้ เราสามารถสื่อสารกับครูได้อย่างสะดวกตลอดเวลา”³⁰¹

สอดคล้องกับความคิดเห็นของหัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางที่พูดถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

“การปรับเปลี่ยนและปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ของโรงเรียนบ้านช่องพลี ล้วนมาจากความต้องการของผู้ปกครองกับเด็กนักเรียน โดยส่งผ่านมายังคุณครูเพื่อส่งต่อมายังองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง จากนั้นจึงส่งไปยังสำนักปลัดเพื่อทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อจัดหางบประมาณมาตอบโจทย์ความต้องการนั้น”³⁰²

³⁰¹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³⁰² Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ภาพที่ 15-16 รับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองของเด็ก ๆ โรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

ผู้มีบทบาทสำคัญต่อมาและถือเป็นเจ้าภาพหรือผู้มีหน้าที่หลักในการจัดบริการด้านการศึกษาให้กับเด็ก ๆ ในพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ภายใต้การกำกับดูแลของกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งจากวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ที่ว่า “ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน...” และพันธกิจสำคัญข้อหนึ่ง คือ “พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน” และ “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน” นั้น ชี้ให้เห็นว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง มีนโยบายที่ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเป็นอย่างมาก และได้มุ่งมั่นที่จะพัฒนาการจัดบริการด้านการศึกษาให้ได้มาตรฐานที่ดีและตอบสนองความต้องการของประชาชน อันจะนำมาสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางจึงสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมด้านการศึกษานี้อย่างจริงจังผ่านการจัดสรรงบประมาณ การจัดหาที่ดินเพิ่มเติม การดำเนินการเพื่อถ่ายโอนโรงเรียนและบุคลากร การก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคารสถานที่ การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและทันสมัย และอื่น ๆ และที่สำคัญ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้ใช้กลไกธรรมาภิบาลมาขับเคลื่อนโดยผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้เปิดเวทีประชาคมให้ภาคประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และร่วมพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองในช่วงเวลาของการจัดประชุมผู้ปกครองในแต่ละภาคเรียน เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ แล้วนำมาผ่านกระบวนการนโยบายของท้องถิ่นตามขั้นตอนของระเบียบ/กฎหมายจนทำให้เกิดการจัดสรรงบประมาณให้กับเรื่องการศึกษาดังกล่าวนี้ขึ้นมา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนในเรื่องนี้ไว้ว่า

“ท่านนายกฯ รองนายกฯ และสมาชิกสภาฯ มองว่าเป็นนโยบายของผู้บริหารที่ได้ให้ไว้กับประชาชน เป็นนโยบายอันดับแรกที่ทำให้ความสำคัญประกอบกับที่เรามีความหลากหลายทั้งคนดั้งเดิมและที่ย้ายเข้ามา ประชากรแฝงก็สองหมื่น คนมาทำงานก็พาลูกมาเข้ามาเรียน ซึ่งนโยบายการศึกษาก็เป็นนโยบายหลักของท้องถิ่น เราเป็นท้องถิ่นแรก ๆ ที่ถ่ายโอนโรงเรียนจาก สพฐ. ได้สำเร็จ เราขยายจำนวนโดยรับเด็กมาเรื่อย ๆ ผู้บริหารก็ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ท้องถิ่นเราก็สามารถจ้างพนักงานได้เพียงพอ พอคนในพื้นที่ไว้วางใจในที่เรียนเขาก็บอกต่อ ระยะทางจากบ้านมาโรงเรียนก็ไม่ไกลด้วย ปัจจุบันนี้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งนโยบายเราช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน โรงเรียนของเรามีระบบการเรียนการสอนเครื่องไม้เครื่องมือครบ”³⁰³

นอกจากท่านนายกฯ ผู้บริหาร และสมาชิกสภาฯ ที่มีบทบาททำให้โครงการนี้เกิดขึ้นแล้ว กลุ่มงานหนึ่งในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดโครงการนี้ ก็คือ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ที่ช่วยนำโครงการดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาของท้องถิ่นเพื่อยื่นเสนอของบประมาณสนับสนุน รวมทั้งช่วยในการประสานงาน ช่วยเชื่อมั่นนโยบายของท่านนายกฯ กับสถานศึกษา และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ

“สำนักปลัดเราได้มีส่วนช่วยในเรื่องการนำมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็น Facilitator ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ระหว่างโรงเรียนกับนโยบายนายกฯ ในการดำเนินการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่มี เพื่อให้ทุกอย่างราบรื่นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้”³⁰⁴

ผู้มีบทบาทสำคัญอีกกลุ่มที่คอยสนับสนุนการดำเนินโครงการด้วยดีมาตลอด เป็นผู้คอยมาเติมเต็มความต้องการของนักเรียนและสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนและคุณครู คือหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สถานีตำรวจ โรงแรม สถานประกอบการ อาสาสมัครภาคประชาชน รวมไปถึงองค์กรทางศาสนาทั้งมัสยิดและวัด เป็นต้น โดยได้เข้ามาสนับสนุน

³⁰³ Personal communication, 23 มีนาคม 2566.

³⁰⁴ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ในหลากหลายรูปแบบทั้งในเรื่องของการเข้ามาให้ความรู้หรือฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ การให้โอกาสนักเรียนในการเข้าฝึกงานในหน่วยงาน การร่วมจัดกิจกรรม และการสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านช่องพลีให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะเต็มตามศักยภาพของตัวเด็กแต่ละคน ตัวอย่างการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่ผ่านมา ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง ส่งพระภิกษุมาสอนในวิชาพระพุทธศาสนา และได้รับความอนุเคราะห์จากผู้นำศาสนาอิสลามในพื้นที่มาอบรมจริยธรรมในวิชาอิสลามศึกษา ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นชาวต่างชาติ (ชาวอังกฤษ) มาสอนในวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ทำให้นักเรียนได้มีประสบการณ์การสื่อสารโดยตรงกับเจ้าของภาษา ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านและโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลอ่าวนาง ที่ได้มาถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น เป็นต้น ฉะนั้น โครงการนี้จึงเป็นการจัดการศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังที่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้สะท้อนเอาไว้ว่า

“มีการอบรมเรื่องยาเสพติดโดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาอบรม โรงพยาบาล เอกชนสอนการทำ CPR ที่เป็นหลักสูตรระยะสั้น มีโครงการ English camp ค่ายวิทยาศาสตร์จากราชภัฏ ค่ายดาราศาสตร์ ซึ่งหลาย ๆ โครงการที่เกิดขึ้นนั้น คุณครูจะเป็นผู้นำเสนอเป็นโครงการขึ้นมาว่าอยากจัดกิจกรรมหรือเสริมทักษะอะไรให้นักเรียน จากนั้นทาง อบต.อ่าวนาง ก็สนับสนุนมาโดยตลอดโดยการประสานขอการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ และสนับสนุนในเรื่องงบประมาณที่เกี่ยวข้อง”³⁰⁵

“ปิดเทอมมีการจัดเด็กที่อยู่ในหลักสูตรของชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ไปฝึกงานกับสถานประกอบการและโรงแรมที่เราได้ขอความร่วมมือไว้ โดยอนาคตเราวางแผนว่าจะทำเป็น MOU ร่วมกัน”³⁰⁶

³⁰⁵ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³⁰⁶ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ภาพที่ 17-19: หลักสูตรทักษะอาชีพกับวิทยาลัยสารพัดช่างกระบี่

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เพื่อขับเคลื่อนโครงการให้เกิดผล องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้ระดมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน โดยได้มีการจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมจำนวน 9 ไร่ และเมื่อรวมกับที่ดินเดิมทำให้มีพื้นที่ทั้งสิ้น 25 ไร่ 1 งาน 618 ตารางวา เพื่อรองรับการขยายภารกิจของโรงเรียน ส่วนในด้านงบประมาณ ได้มีการขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 1 หลัง รวมทั้งจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอเพื่อรองรับการขยายชั้นเรียนดังกล่าว เป็นเงิน 4,471,797 บาท ในด้านบุคลากร ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้ดำเนินการเปิดกรอบอัตรากำลังครูผู้สอนจำนวน 14 อัตรา จะเห็นได้ว่า ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้พยายามอย่างเต็มที่กำลังในการจัดหาและจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดสภาพคล่อง ทำให้คนทำงานไม่เกิดความกังวลว่างบประมาณจะขาดแคลนหรือไม่เพียงพอหรือไม่ อาคารสถานที่เพียงพอเหมาะสมไหม เป็นต้น ซึ่งความเพียงพอเหมาะสมของทรัพยากรการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลทำให้บุคลากรได้ใช้

ศักยภาพเต็มที่ในการทำงานเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถของนักเรียน การให้ความสำคัญของทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางในการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นอย่างเต็มที่สำหรับดำเนินโครงการนี้ได้สะท้อนไว้อย่างน่าสนใจจากครูโรงเรียนบ้านช่องพลี

“นายกฯ เคยกล่าวไว้ว่า งบถนนอะไรขาดได้ แต่งบประมาณที่เป็นเรื่องของการศึกษา ท่านนายกฯ ให้หมด แต่ต้องสมเหตุสมผลด้วย ซึ่งทาง อบต. ก็ได้มีการสนับสนุนเป็นอย่างดีในเรื่องการศึกษา ซึ่งทำให้คนทำงานอย่างเราไม่ต้องเป็นกังวล ทำให้เราทำงานได้ดี”³⁰⁷

“ทำงานที่นี้เป็นระยะเวลามากกว่าสิบปี คำแรกที่ได้ยินคือ ท่านนายกฯ จะสนับสนุนการศึกษาอย่างเต็มที่ แต่ต้องคุ้มค่า ต้องดูแลรักษา ไม่สิ้นเปลืองภาษีประชาชน และเกิดประโยชน์สูงสุด ท่านนายกฯ ไม่เคยคิดจะตัดงบด้านการศึกษาออกเลยแม้ว่าในช่วงที่มีการระบาดของโควิด-19 ทำให้การทำงานมีความคล่องตัว ครูที่นี้มีความคิดค่อนข้างอิสระ สามารถใช้ศักยภาพของเราได้เต็มที่ ผลสัมฤทธิ์ที่ออกมาก็เต็มที่”³⁰⁸

ส่วนที่ 4 ในวันนี้ไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลังอีกต่อไป

จากนโยบายของท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เข้ามาร่วม และการสนับสนุนด้านทรัพยากรการดำเนินงานที่จำเป็นอย่างเต็มที่ ทำให้โครงการดังกล่าวเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่ประจักษ์ของประชาชนในพื้นที่ตำบลอ่าวนาง ความสำเร็จที่ชัดเจนประการแรกสะท้อนได้จากจำนวนนักเรียนที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นนับตั้งแต่มีการถ่ายโอนโรงเรียนมาสังกัดกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง โดยจะเห็นได้ว่าจำนวนนักเรียนรวมทุกชั้น คือ อนุบาล ประถมศึกษา 1-3 ประถมศึกษา 4-6 และมัธยมศึกษา 1-3 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 690 คนใน พ.ศ.2560 เป็น 805 คนในปี 2561 ต่อมาใน พ.ศ. 2562 เพิ่มเป็น 980 คน พ.ศ.2563 จำนวน 1,070 คน พ.ศ.2564 จำนวน 1,046 คน และใน พ.ศ.2565 ที่ผ่านมามีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน 1,123 คน คิดเป็นประมาณ 10 เท่าของนักเรียนนับจากปีที่มีการถ่ายโอน (พ.ศ. 2549) จำนวนนักเรียนนับจากปีที่มีการเริ่มดำเนินการขยายการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (พ.ศ. 2560)

³⁰⁷ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³⁰⁸ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ตารางที่ 3: จำนวนนักเรียนใน พ.ศ. 2560-2564

ระดับชั้น	จำนวนเด็กนักเรียน (คน)				
	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2563	พ.ศ. 2564
1. ระดับชั้นอนุบาล (อนุบาล 1-3)	177	159	166	161	147
2. ระดับชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3)	273	282	315	340	343
3. ระดับชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6)	240	265	316	268	276
4. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	-	99	94	122	94
5. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	-	-	89	97	106
6. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	-	-	-	82	80
รวม	690	805	980	1070	1046

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง (2564)

การเปลี่ยนแปลงในแง่ของจำนวนเด็กนักเรียนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั้น แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการในพื้นที่ตำบลอ่าวนางมีความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนบ้านช่องพลีอย่างต่อเนื่องซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการได้สังเกตเห็นถึงพัฒนาการทางการเรียนรู้ พัฒนาการทางด้านอารมณ์ ทักษะการอยู่ในสังคมและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขของลูกหลานตนหลังจากที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ สอดคล้องกับผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองและนักเรียนที่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นต่อการบริการและจัดการศึกษาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านผู้เรียน ผลการประเมินความพึงพอใจโดยสังเขปสรุปได้ว่า (1) ในด้านความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ (การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ความเพียงพอของบุคลากรกับจำนวนนักเรียน การให้บริการแก่ผู้มาติดต่อด้วยความเต็มใจ รวดเร็วและเอาใจใส่ และความพึงพอใจในการบริหารจัดการของผู้อำนวยการสถานศึกษา) พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก (2) ในด้านความพึงพอใจต่อบุคลากร (การปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับความเป็นครู การพูดจากับนักเรียนและผู้ปกครองอย่างสุภาพเหมาะสม การจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการมีความรัก เมตตา ดูแลเอาใจใส่ต่อนักเรียนสม่ำเสมอทุกคนของครู) พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากเช่นกัน (3) ด้านความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (การจัดเนื้อหาสาระ

และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน การส่งเสริมผู้เรียนให้แสวงหาความรู้โดยใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา) พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก และสุดท้าย (4) ด้านความพึงพอใจของผู้เรียน (การได้รับความรู้ด้านวิชาการเหมาะสมตามระดับชั้นของผู้เรียน การได้รับการส่งเสริมด้านทักษะในการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมของผู้เรียน การได้รับการส่งเสริมด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี และสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมในสังคมอย่างเหมาะสมของผู้เรียน และการได้รับการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ เป็นพลเมืองดีของสังคมของผู้เรียน) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก

ภาพที่ 20-22: กิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ความสำเร็จอีกประการของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านช่องพลีสะท้อนได้จากรางวัลต่าง ๆ ที่ได้รับไม่ว่าจะเป็นรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาดีเด่นประจำปี 2550 จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น รางวัลโรงเรียนพระราชทานประจำปีการศึกษา 2553 รางวัลจากสถาบันพระปกเกล้าในปี 2557 ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านช่องพลี รางวัลผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านการศึกษาประจำปี 2562 จากมูลนิธิช่วยการศึกษาท้องถิ่นร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีประจำปี 2563 ประเภทโดดเด่น รางวัลเกียรติยศอันดับที่ 1 ระดับประเทศ ซึ่งได้รับเงินรางวัล 5,000,000 บาท โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ก็ได้นำเงินรางวัลดังกล่าวมาเป็นงบประมาณต่อยอดสำหรับการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านช่องพลีทั้งหมด

หลักฐานเชิงประจักษ์อีกอย่างหนึ่งที่สะท้อนผลสำเร็จของการจัดบริการด้านการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้เป็นอย่างดีก็คือผลงานที่โดดเด่นในด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ยกตัวอย่างเช่น รางวัลชนะเลิศกีฬาเปตองจากการแข่งขันกีฬานักเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รางวัลชนะเลิศการแข่งขันทักษะวิชาคอมพิวเตอร์จากการแข่งขันทักษะวิชาการมหกรรมการจัดการศึกษาท้องถิ่น รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 โครงการกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีจากการแข่งขันทักษะวิชาการมหกรรมการจัดการศึกษาท้องถิ่น และรางวัลชนะเลิศจากการประกวด “ต่อต้านการทุจริต” ผ่าน Tik Tok จากมูลนิธิต่อต้านการทุจริต เป็นต้น

ภาพที่ 23-28: ความภาคภูมิใจของโรงเรียนบ้านช่องพลี

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

นอกจากนี้ สิ่งหนึ่งที่อาจมองได้ว่าเป็นผลสำเร็จด้วยเช่นกันก็คือ การเกิดองค์ความรู้ด้านการจัดบริการการศึกษาที่เป็นเลิศสามารถเป็นแบบอย่างให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ โดยที่ผ่านมานั้น มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านช่องพลีเป็นจำนวนมากหลายคณะจากหลากหลายพื้นที่ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางก็ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดบริการการศึกษาที่เป็นเลิศให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้น นอกจากนี้ ในงานเสวนาวิชาการงานมหกรรมการจัดการศึกษาท้องถิ่นระดับประเทศ ครั้งที่ 11 ประจำปี 2562 เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม

2562 ณ จังหวัดร้อยเอ็ด ในหัวข้อ “บทบาทในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” อบต.อ่าวนาง ได้ใช้โอกาสนี้ในการร่วมแบ่งปันประสบการณ์ในการบริหารจัดการโรงเรียนบ้านช่องพลีในงานด้วย รวมทั้งได้เข้าร่วมนำเสนอผลงานการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านช่องพลีในการประชุมทางวิชาการ “Symposium : เพื่อเผยแพร่ผลงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ 2563 พลิกโฉมฐานรากสังคมไทย ด้วยนวัตกรรมท้องถิ่น” เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2563 ณ โรงแรมเซ็นทรา บายเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ อีกด้วย

และท้ายที่สุด ผลกระทบสำคัญที่เกิดกับตัวผู้เรียนซึ่งนอกจากความรู้ทางวิชาการ ก็คือ ทักษะด้านกีฬา ดนตรี และการอาชีพ ที่ติดตัวนักเรียนไปด้วย สามารถนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพในอนาคตได้ และที่สำคัญที่สุด คือ “ความสนุกและความสุข” ที่ได้เข้ามาเรียน ณ โรงเรียนแห่งนี้ ซึ่งนักเรียนหลายคนได้บอกความในใจของพวกเขาที่มีต่อโรงเรียนบ้านช่องพลีไว้อย่างน่าสนใจ เช่น

“ชอบการเรียนการสอนของที่นี่ เพราะคุณครูสอนเข้าใจ หากเด็กคนไหนไม่เข้าใจก็จะเน้นไปที่เด็กคนนั้นจนกว่าจะเข้าใจ”³⁰⁹

“ส่วนตัวชอบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เพราะได้เรียนกับคุณครูต่างชาติ ได้ฝึกฟังฝึกพูด ทำให้เรากล้าที่จะพูดกับชาวต่างชาติมากขึ้น และมีเรียนภาษาจีนด้วย ซึ่งชอบมาก ๆ”³¹⁰

“ดีใจที่โรงเรียนส่งเสริมความสามารถของนักเรียนที่มีความถนัดและมีความสนใจ ทั้งวิชาการ กีฬา ดนตรี มีวิชาเลือกที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจ คุณครูจะดูความสมัครใจของนักเรียน ไม่มีการบังคับ”³¹¹

“ข้อดีของโรงเรียนที่นี่คือ ครูมีความเข้าใจนักเรียน มีความใกล้ชิดสนิทสนม ไม่ต้องเดินทางไกลไปเรียนไกลบ้าน หากเรียนไกลบ้านต้องนั่งผู้รถหรือประจำทาง บางคนไม่สะดวกที่ต้องมีค่าใช้จ่าย”³¹²

³⁰⁹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁰ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹¹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹² Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

“ความภูมิใจในการที่โรงเรียนมีกิจกรรมให้ทำร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเกิดความผูกพันกันระหว่างรุ่นน้องกับรุ่นพี่ ประถมกับมัธยม”³¹³

“ภูมิใจที่ได้รับรางวัลในเรื่องเทคโนโลยี ทางโรงเรียนให้การสนับสนุน นักเรียนให้ลงแข่งขันประดิษฐ์หุ่นยนต์ เขียนโปรแกรม จนได้รับรางวัลที่ 2”³¹⁴

“มีเด็กไปร่ำไทยที่แลนมาร์ค และโชว์ควงไฟ เพื่อหารายได้เสริม ซึ่งทางโรงเรียนสอนทักษะเหล่านี้ให้ ทำให้ที่ผ่านมาสสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จนสามารถซื้อที่ดินได้ ซื้อแพะได้”³¹⁵

“โรงเรียนมีความพร้อม เวลาไปแข่งขันวิชาการ โรงเรียนมีการสนับสนุน อุปกรณ์ ทำให้เด็กทำกิจกรรมได้ง่ายและสนุกที่ได้ทำกิจกรรม”³¹⁶

“ชอบเรียนที่นี่ ชอบดนตรี มีครูสอนดนตรี และจัดทากีตาร์โปร่งและไฟฟ้า มาให้ มีการตั้งวงดนตรี และเล่นตามโซเซียล เป็นวงช่องฉิมพลีแบนด์ มีไปแข่งงานศิลปวัฒนธรรมที่จังหวัดสตูล และจังหวัดภูเก็ต ก็ได้รับรางวัล เพลงที่เล่น มีหลากหลาย”³¹⁷

“ชอบเล่นกีฬาเปตอง จนไปแข่งขันและได้รับรางวัลกลับมา มีเปียเลี้ยง ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง ผู้ปกครองก็เชื่อใจให้เดินทางไปแข่งขัน เพราะโรงเรียนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี”³¹⁸

ทั้งนี้ จากความสำเร็จดังกล่าว ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้มีแนวทางที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนของโครงการ โดยได้บรรจุแผนงานโครงการและกิจกรรมรองรับในการดำเนินโครงการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านช่องพลีต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีในแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยจัดให้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และบริบทของพื้นที่ มีการวางแผนอัตรากำลังของครูผู้สอน

³¹³ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁴ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁵ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁶ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁷ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³¹⁸ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

รวมถึงการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนตามแผนปฏิรูปประเทศซึ่งเน้นการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น ปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด สนับสนุนงบประมาณด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เพียงพอ เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนและจำนวนเด็กนักเรียนที่เพิ่มขึ้น มุ่งบริหารจัดการสู่ความสำเร็จ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารงานต้องโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีการคิดนอกกรอบเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ มุ่งเน้นตามความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

จากการลงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เพื่อพบปะพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องต้องขอบอกว่า โครงการการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผน และด้วยความใส่ใจให้ความสำคัญของท่านนายกกฯ กับผู้บริหาร ความทุ่มเทของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่าย ซึ่งเมื่อทุกภาคส่วนได้รวมพลังกัน ทำให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างค่อนข้างราบรื่น ไม่ค่อยประสบปัญหาอะไรมากนัก อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง และคณะครูโรงเรียนบ้านช่องพลีได้สะท้อนข้อกังวลบางอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา โดยมีอยู่ 3 ข้อกังวลที่สำคัญ

ประการแรก คือ ความเสี่ยงเรื่องยาเสพติด ที่อาจเกิดขึ้นได้จากการที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้ขยายชั้นเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีการเปิดรับนักเรียนที่ย้ายเข้าสู่วัยรุ่น วัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และเริ่มมีความอยากรู้อยากลอง ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง และคณะครูของโรงเรียนบ้านช่องพลีได้ตระหนักถึงความเสี่ยงในเรื่องนี้ จึงได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุและหาแนวทางป้องกันหรือแก้ไข ทำให้พบว่าปัญหายาเสพติดในวัยเรียนส่วนใหญ่เกิดจากการให้นักเรียนนำรถจักรยานยนต์มาโรงเรียน คือ ผู้ปกครองให้เด็กขี่รถจักรยานยนต์มาเรียนด้วยตนเอง ซึ่งทางโรงเรียนมองว่านั่นเป็นช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้เด็กใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการจัดหายาเสพติดและนำพากันไปมั่วสุมกันหลังเลิกเรียนได้ (ซึ่งเสี่ยงปัญหาชู้สาวหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในวัยเรียนเพิ่มเติมอีกด้วย) ฉะนั้นทางโรงเรียนจึงป้องกันหรือแก้ไขข้อห่วงใยนี้ด้วยการมีมติจากที่ประชุมผู้ปกครองไม่ให้นักเรียนนำรถจักรยานยนต์มาโรงเรียนเด็ดขาด และให้ผู้ปกครองร่วมกันเป็นผู้มารับ-ส่งนักเรียน หรือใช้

บริการรถรับ-ส่งนักเรียน ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการร่วมด้วยช่วยกันสอดส่องดูแลบุตรหลาน ส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนบ้านช่องพลีไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด และแก้ปัญหาเรื่องชู้สาวของนักเรียนไปในตัวได้ด้วย³¹⁹

ประการที่สอง เป็นเรื่องความไม่เข้าใจและความคาดหวังของประชาชนต่างพื้นที่

กล่าวคือ หลังจากที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้พัฒนาบริการด้านการศึกษารองเรียนบ้านช่องพลีจนประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ ทำให้ประชาชนนอกพื้นที่แต่อยู่ใกล้เคียงกับเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางทราบถึงคุณภาพการจัดการศึกษา หลักสูตรที่สร้างสรรค์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การดูแลเอาใจใส่นักเรียน การพัฒนาทักษะอย่างหลากหลาย รวมไปถึงการได้รับบริการแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายทำให้ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้ค่อนข้างมาก ทำให้ประชาชนจากพื้นที่อื่นเริ่มสนใจส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ แต่ด้วยนโยบายที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เน้นให้ความสำคัญในการดูแลพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ อบต.อ่าวนางเป็นอันดับแรกก่อน ทำให้ยังไม่สามารถรับเด็กจากนอกพื้นที่ได้มากนัก ทำให้เกิดความไม่พอใจจากผู้ปกครองจากนอกพื้นที่บางส่วนและมีเสียงเรียกร้องให้พิจารณารับเด็กจากนอกพื้นที่มากขึ้น ซึ่งปัจจุบันทางโรงเรียนได้ปรึกษากับทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางว่าจะสร้างความเข้าใจตรงนี้อย่างไร ในที่สุด จึงได้มีแนวทางว่า ให้พูดคุยกับประชาชนต่างพื้นที่ว่า ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง มีความจำเป็นต้องดูแลประชากรที่อยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของ อบต.อ่าวนางให้ดีเสียก่อนเป็นอันดับแรก หากดูแลได้ครอบคลุมทั่วถึงแล้วและยังมีที่ว่างก็จะพิจารณารับนักเรียนต่างพื้นที่ได้ ทำให้ผู้ปกครองจากต่างพื้นที่ที่มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น³²⁰

ข้อกังวลประการสุดท้ายคือประเด็นเกี่ยวกับการขาดแคลนบุคลากรครู สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อตำแหน่งที่เป็นกรอบของข้าราชการว่างลงและเมื่อมีการเปิดสอบ ปรากฏว่ามีจำนวนครูที่ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการไม่เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น ครูที่มีอยู่จึงเป็นเพียงครูอัตราจ้าง เมื่อครูเหล่านั้นสอบติดก็ย้ายไปอยู่สังกัดอื่น ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนครูอยู่เป็นระยะ ๆ ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้พยายามแก้ปัญหาโดยการเพิ่มเงินเดือนหรือให้เงินโบนัสเป็นรายปีเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและบำรุงขวัญกำลังใจให้กับครูให้ครูอยู่ทำงานที่โรงเรียนบ้านช่องพลีไปให้นานที่สุด รวมไปถึงการเปิดช่องทางในการบรรจุเป็นข้าราชการได้หากสามารถทำผลงานได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น สามารถประกวดได้รางวัลที่ 1 ระดับประเทศ เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็สามารถช่วยบรรเทาปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

³¹⁹ Personal communication, 23 มีนาคม 2566.

³²⁰ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

“มีกรอบราชการที่ว่างอยู่จำนวนมาก แต่คนที่สอบผ่านข้าราชการครู มีจำนวนไม่เพียงพอที่จะมาตั้งโรงเรียนบ้านช่องพลี จึงมีความจำเป็นที่ต้องเปิดเป็น ครูอัตราจ้าง แต่เมื่อเปิดสอบเขาก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมด ทำให้ต้องสร้างแรงจูงใจ และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรครู เช่น ให้โบนัสรายปี เพิ่มเงินเดือนให้ และ ครูอัตราจ้างสามารถบรรจุเป็นข้าราชการได้หากสร้างผลงานที่มีชื่อเสียงในระดับ ประเทศและต้องได้รางวัลที่ 1 เป็นต้น”³²¹

จากความมุ่งมั่นและความพยายามอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่มีการถ่ายโอนโรงเรียน บ้านช่องพลีเข้ามาอยู่ในสังกัด อบต.อ่าวนาง สามารถกล่าวได้อย่างมั่นใจว่า เด็ก ๆ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลังเพียงลำพังอีกต่อไป เพราะเด็ก ในพื้นที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงบริการด้านการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกันและตามความสมัครใจ ความเหลื่อมล้ำในเรื่องการศึกษาลดน้อยลงเป็นลำดับ ความสำเร็จดังกล่าวมีที่มาจาก หลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายในที่สำคัญประการแรก คือ การมีผู้นำองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน มีความ มุ่งมั่นตั้งใจ มีใจที่เปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของลูกน้องและประชาชน และให้อิสระ ลูกน้องในการคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนางาน การที่ท่านนายก อบต.อ่าวนางคนปัจจุบันเป็นคน ที่เกิดและเติบโตในพื้นที่นี้ ทำให้ท่านรับรู้และเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เป็นอย่างดี และเมื่อท่านได้มีโอกาสเข้ามาเป็นผู้นำองค์กรแห่งนี้ ท่านจึงมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการยกระดับระดับมาตรฐานและเพิ่มโอกาสในการศึกษาให้กับ ลูกหลานตำบลอ่าวนาง เพราะท่านมองว่า หากเด็ก ๆ ในพื้นที่ได้รับการศึกษาที่ดีจะช่วยเป็น รากฐานสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นได้ในอนาคต จากวิสัยทัศน์และการให้ความสำคัญในเรื่อง ดังกล่าว ทำให้เกิดการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางให้กับงานด้าน การศึกษาสูงถึง 40 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งช่วยทำให้เกิดความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางได้สะท้อนเรื่องนี้ไว้ว่า

³²¹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

“ตอนเข้ามาเป็นนายกฯ สิ่งที่ผมสนใจอันดับแรก คือ การศึกษา เพราะเป็น เรื่องพื้นฐานที่สำคัญ ผมกำหนดให้จัดสรรงบประมาณให้กับการศึกษา 40 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายเมื่อเทียบกับเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน คือ การศึกษาว่าจะเห็นผลสำเร็จ ต้องใช้เวลา ไม่ได้เห็นผลงานชัดเจนในสายตาของ คนในพื้นที่ในทันที แต่เราตั้งใจลดความเหลื่อมล้ำ สร้างให้เกิดความเท่าเทียม... และสิ่งที่ผมภูมิใจมากที่สุด คือ คุณไม่จำเป็นต้องเรียนจบหมอ ขอให้จบจาก โรงเรียนแล้วได้ทักษะ 3 ภาษา คือ ไทย อังกฤษ และจีน และจบไปแล้วสามารถ ประกอบอาชีพอะไรที่สามารถเลี้ยงตัวเองและเลี้ยงครอบครัวได้”³²²

“ท่านนายกฯ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในเรื่องการศึกษา ท่านมุ่งเน้น การพัฒนาการศึกษา ท่านมองว่าเด็กเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาของท้องถิ่นเรา ท่านให้ความสำคัญ ซึ่งเมื่อประชาชนในพื้นที่เห็นความตั้งใจตัวของท่านนายกฯ จึงทำให้เกิดความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ส่งผลให้การทำงานในพื้นที่เป็น การทำงานที่สอดรับกับคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี”³²³

ภาพที่ 29: ผู้บริหารท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็ก ๆ ในพื้นที่

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2566).

³²² Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³²³ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

นอกจากมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนแล้ว ท่านนายกฯ ยังมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพยายามที่จะทำให้นโยบายด้านการพัฒนาการศึกษาเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา มีการดำเนินงานที่ก้าวหน้าและประสบความสำเร็จให้ได้ ดังที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ได้เน้นย้ำให้ฟังว่า ในการถ่ายโอนสถานศึกษาเพื่อให้เข้ามาสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายนัก มีกระบวนการต่าง ๆ ที่ต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามระเบียบกฎหมายกว่าจะมีการถ่ายโอนได้สำเร็จนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นต้องติดต่อประสานงานกับเครือข่ายและหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานและหลายรอบ ซึ่งความก้าวหน้าและผลสำเร็จของการดำเนินโครงการอาจเกิดขึ้นไม่ได้หรือเกิดได้แต่อาจล่าช้าหากผู้บริหารไม่มีความมุ่งมั่นตั้งใจขนาดนี้

“นายกฯ ต้องขึ้นไปพบและพูดคุยกับภาครัฐที่อยู่ส่วนกลางหลายหน่วยงาน ทั้งระดับจังหวัด เขต และกระทรวง ซึ่งกว่าที่จะมีการถ่ายโอนโรงเรียนมาสังกัดท้องถิ่นได้สำเร็จก็จะมีอุปสรรคเข้ามาตลอด อย่างครูที่ลี้ภัยในการโอนเข้ามาอยู่ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เมื่อเห็นความมุ่งมั่นและไม่ยอมแพ้ของท่านนายกฯ ที่จะทำให้เกิดขึ้นให้ได้ และด้วยความเชื่อมั่นในตัวนายกฯ สุดท้ายทุกคนก็สมัครใจย้ายเข้ามาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”³²⁴

“ท่านนายกมีความตั้งใจและมีการวางรากฐานระบบโรงเรียนไว้ดีตั้งแต่แรก เพราะหากไม่ตั้งใจและขาดการวางรากฐานที่ดี โรงเรียนก็ไม่สามารถพัฒนาได้เร็วแบบนี้”³²⁵

“ท่านจะบอกเสมอว่า ท่านมีความตั้งใจ ที่จะทำให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ไม่อยู่กับยาเสพติด เป็นคนที่มีศักยภาพที่จะกลับมาพัฒนาเมืองของท่านได้”³²⁶

ลักษณะสำคัญอีกประการของผู้นำองค์กรที่นี่ คือ การที่ผู้นำมีใจที่เปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของลูกน้องและประชาชน โดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางและตัวแทนประชาชนในพื้นที่ต่างก็สะท้อนว่า ตลอดระยะเวลาการบริหารงานที่ผ่านมา ท่านนายกฯ เป็นคนที่เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของคนทำงาน และความต้องการของคนในพื้นที่สม่ำเสมอ แม้มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันในการทำงานก็สามารถแลกเปลี่ยนและพูดคุยเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้ รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของคนในพื้นที่จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด

³²⁴ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³²⁵ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³²⁶ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

“ในองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง เราทำงานกันโดยใช้เหตุและผล ท่านนายกฯ มีนโยบายที่มอบหมายให้เราทำ เราก็มทำตามนโยบาย แม้ว่าบางครั้งมีความเห็นที่ต่างกันแต่ก็สามารถพูดคุยกับนายกฯ ได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางทำงานกันมานานจนรู้ใจนายกฯ นายกฯ เป็นคนดูแต่มีความหวังดี มีเมตตาและให้อภัย ทุกคนทำงานกับนายกฯ ได้เป็นอย่างดีในการทำงานจะมีความตรงไปตรงมา ผิดก็คือผิด ถูกก็คือถูก ส่วนเวลาสนุกรสนานก็ผ่อนคลายกันอย่างเต็มที่”³²⁷

“อีกอย่างนายกฯ เป็นบุคคลที่ใคร ๆ สามารถเข้าถึงได้ง่าย ผู้ปกครองสามารถเข้าไปหาถึงบ้านนายกฯ ได้ทันที และนายกฯ ก็พร้อมรับฟังเพื่อช่วยแก้ปัญหา”³²⁸

ภาพที่ 30-31: ผู้บริหารท้องถิ่นที่ให้ความเป็นกันเองและสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

คุณลักษณะสำคัญประการสุดท้ายของผู้นำองค์กรในที่ที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดีก็คือ การที่ผู้นำองค์กรให้อิสระในการคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่แก่บุคลากร เพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยบุคลากรได้แล้วว่า การทำงานในที่นี้ ท่านนายกฯ จะให้อิสระในการคิดโครงการต่าง ๆ เสนอกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยมีข้อแม้ว่าจะ

³²⁷ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³²⁸ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ต้องช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของเด็กในโรงเรียนได้อย่างแท้จริง ท่านก็พร้อมสนับสนุนอย่างเต็มที่ ท่านจะมอบนโยบายว่าท่านต้องการให้มีทิศทางการพัฒนาไปในแนวทางใด ส่วนการคิดออกแบบงานต่าง ๆ นั้น ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระอย่างเต็มที่

“ท่านมีนโยบายวางไว้และให้อิสระทางความคิดแก่คนทำงาน และพร้อมสนับสนุนทุกอย่างที่เสนอไป ทำให้คนทำงานมีกำลังใจในการทำงานต่อไป ซึ่งการนำเสนอโครงการต่าง ๆ นั้นจะต้องมีเหตุผลและนึกถึงประโยชน์ที่เด็กนักเรียนจะได้รับเป็นสำคัญ”³²⁹

“ท่านจะบอกเสมอว่า ท่านมีความตั้งใจ ที่จะทำให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ไม่ยุ่งกับยาเสพติด เป็นคนที่มีศักยภาพที่จะกลับมาพัฒนาเมืองของท่านได้ คือ ท่านนายกฯ เป็นคนให้นโยบาย แต่ท่านก็ให้อิสระในการคิด และสนับสนุนเราทุกอย่าง เราเขียนแผนระยะยาวไว้ 5 ปี ท่านนายกฯ ไม่เคยปฏิเสธ ถ้ากิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มีเหตุผลและยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”³³⁰

“การที่เราคิด เราเสนอ และได้รับการสนับสนุน ทำให้เราสนุกที่จะคิดและทำไปเรื่อย ๆ ทำให้เราต้องคิดและเสนอโครงการตลอดเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป”³³¹

ปัจจัยภายในประการที่สอง คือ การมีภาพการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้บริหารท้องถิ่นทุกคนไม่ว่าจะเป็นท่านนายกฯ รองนายกฯ และหัวหน้าส่วนราชการภายในสำนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่างก็มองเห็นความสำคัญในนโยบายดังกล่าวและมีใจอยากให้เกิดผลไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง มีความชัดเจนในเรื่องนี้ คือ ทั้งท่านนายกฯ รองนายกฯ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง หัวหน้าส่วนราชการภายในสำนักงาน และคณะครูโรงเรียนบ้านช่องพลี ต่างก็มีใจที่มุ่งหวังไปในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านการขยายโอกาสและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้กับลูกหลานในพื้นที่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

³²⁹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³³⁰ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³³¹ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

“อันดับแรกเลย คือ Mindset ของผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งท่านนายกฯ ท่านรองฯ หัวหน้าส่วนงานต่าง ๆ รวมไปถึงถึงคณะครูในโรงเรียน ต้องเห็นตรงกัน ซึ่งเมื่อทุกคนมองเห็นภาพเดียวกันชัดเจน มีแนวคิดไปแนวทางเดียวกัน นายกฯ หัวหน้าส่วนงานที่รับผิดชอบ และครูต้องคิดเหมือนกัน เมื่อคิดเหมือนกันเสร็จแล้วก็ขับเคลื่อนไปด้วยกันได้อย่างราบรื่น”³³²

ปัจจัยภายในประการต่อมา คือ การมีวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการทำงานเป็นทีม ซึ่งบุคลากรของ องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ยึดมั่นในการทำงานแบบเป็นทีมที่ทุกฝ่าย ยินดีช่วยเหลือกันคนละไม้คนละมือแม้ว่างาน ๆ นั้นจะไม่ใช่งานที่ส่วนงานตนรับผิดชอบหลัก ก็ตาม แสดงถึงความร่วมมือของบุคลากร

“เรา คือ ทีมเรา ถ้าไม่มีเรา ก็คงไม่เกิดสิ่งดี ๆ ขึ้นได้ ที่นี้มีวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม ทีมเพื่อการพัฒนา ทีมเรียนรู้ที่จะพัฒนา ทุกคนไม่หยุดที่จะพัฒนา ทางผู้ปกครองเสนอมา เราก็เสนอหัวหน้าสำนักปลัด ไปถามกองคลัง ได้ไหม เราก็ไปเสนอผู้บริหาร เรามุ่งเรียนรู้พัฒนา เพราะเราอยากให้เด็กมีความรู้ที่ดี เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ”³³³

“การให้ความร่วมมือของทุกส่วนงานภายในองค์กรคือปัจจัยหลักเลย เพราะว่า เรื่องนี้ มีที่มาจากปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และส่วนงานต่าง ๆ ในสำนักงาน อบต. เราก็ช่วยกันหมด เพราะแผนก็มาที่ สำนักปลัด สำนักปลัดทำแผนให้ และประสานให้กับกองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะ เป็น ศึกษา ช่าง และอื่น ๆ ทุกส่วนงานช่วยกันทั้งหมดตามภารกิจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง”³³⁴

³³² Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³³³ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

³³⁴ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

ภาพที่ 199-200 ความร่วมมือของบุคลากร

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

ปัจจัยภายในประการสุดท้าย คือ การมีระบบประเมินผลสำเร็จโครงการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ที่น่าสนใจก็คือ การดำเนินโครงการที่นี้นอกจากจะมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งในแง่ผลการเรียนและการวัดระดับทักษะของนักเรียน รวมไปถึงการประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองและนักเรียนแล้ว ยังมีการถอดบทเรียนระหว่างกองการศึกษา โรงเรียนบ้านช่องพลี และผู้ปกครองของนักเรียน ผ่านการประชุมผู้ปกครองปีละ 2 ครั้ง ซึ่งการประชุมดังกล่าวจะมีการถอดบทเรียนว่าอะไรที่ดี อะไรที่ยังต้องปรับปรุง เพื่อให้เกิดการพัฒนางานให้ดีขึ้นไปเรื่อย ๆ และเพื่อให้ตามทันปัญหาและความต้องการของประชาชนที่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา

“เราจะมีการจัดประชุมผู้ปกครองปีละ 2 ครั้ง ภาคการศึกษาละครั้ง เราก็จะสอบถามความต้องการอะไรบ้างในแต่ละภาคแต่ละปี เราอยากทราบว่าลูกเขามีความสุขดีไหม เราจะเก็บข้อมูลเพื่อนำมาปรับแผนปรับหลักสูตรตลอด บางที่เราปรับหลักสูตรกลางคันก็มี เรายึดเด็กเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง หากเขาเรียนไม่ได้ เราก็ต้องปรับ เพื่อให้เขามีความสุข ถ้าเราเปิดห้องเรียนดนตรี ถ้าสักพักมีคนอยากเรียนเพิ่ม เราก็เปิดให้เพิ่มในภาคการศึกษาหรือในปีถัดไป เป็นต้น”³³⁵

³³⁵ Personal communication, 1 พฤษภาคม 2566.

สำหรับปัจจัยภายนอกที่สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ซึ่งทั้งครูและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางต่างได้ยอมรับว่าปัจจัยความสำเร็จส่วนหนึ่งเป็นเพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มจากการที่ประชาชนสะท้อนปัญหาและความต้องการมาสู่องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนางมีข้อมูลปัญหาและความต้องการที่จะนำมาพัฒนาต่อเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ขณะเดียวกัน การสนับสนุนจากองค์กรภาคีเครือข่ายก็มีส่วนช่วยเติมเต็มให้โครงการเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งดังที่ได้เล่าไปแล้วก่อนหน้านี้ว่า โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนทั้งจากมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สถานีตำรวจ หน่วยงานโรงแรม สถานประกอบการ อาสาสมัครภาคประชาชน รวมไปถึงองค์กรทางศาสนาทั้งมัสยิดและวัด เป็นต้น โดยได้เข้ามาสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบทั้งในเรื่องของการเข้ามาให้ความรู้หรือฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ การให้โอกาสนักเรียนในการเข้าฝึกงานในหน่วยงาน การร่วมจัดกิจกรรม และการสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ ทั้งนี้ การที่องค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนนั้น ส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าคนที่นี่ให้การยอมรับนับถือในตัวของท่านนายกฯ คนปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะทุกคนเห็นในความตั้งใจและมุ่งมั่นของท่านในการพัฒนาการศึกษาของเด็ก ๆ ในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่องมาโดยตลอดนั่นเอง และที่สำคัญ การที่ท่านคลุกคลีกับคนในพื้นที่และทำงานเพื่อคนในพื้นที่มาโดยตลอดอย่างจริงจัง ทำให้ประชาชนในพื้นที่ต่างยอมรับนับถือในตัวท่านถึงแม้ว่าท่านจะเป็นคนที่นับถือศาสนาพุทธ และคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 95 เปอร์เซนต์เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามก็ตาม ท่านก็ยังได้รับความไว้วางใจให้เข้ามาบริหาร อบต.แห่งนี้ และทำงานร่วมกับรองนายกฯ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยมุสลิมแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า ท่านสามารถสร้างการยอมรับนับถือได้บนหลักของการทำงานเพื่อประชาชนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ และยึดหลักการ “ให้” ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและ “ให้” มาอย่างยาวนานและต่อเนื่องนั่นเอง และเมื่อท่านได้เข้ามาทำงานบริหารตรงนี้ จึงทำให้เกิดความร่วมมือจากชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กรภาคีเครือข่ายเป็นอย่างดี

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2562. (15 พฤศจิกายน 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 119 ก. หน้า 1.

กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน, ข้อมูลสถิติประชากร, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2566, <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>.

กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน, สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2566, <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData>.

กรมฝนหลวงและการบินเกษตร. บอกหน่วยฝนตกมากน้อยขนาดไหน. [ออนไลน์] <https://www.royalrain.go.th/royalrain/ShowDetail.aspx?DetailId=10384> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2566.

กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ระบบศูนย์ข้อมูลเลือกตั้งผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่นและทะเบียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <http://ele.dla.go.th/public/orgInfo03.do>.

กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศเมืองแม่เหียะ. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานรางวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565. ด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม. เสนอ 2 สิงหาคม 2565. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

จังหวัดสงขลา, ข้อมูลพื้นฐาน, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://www.songkhla.go.th>.

จังหวัดสงขลา, อำเภอในจังหวัดสงขลา, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 <https://sites.google.com/a/parichat.skr.ac.th/canghwad-songkhlatine/xaphex-ni-canghwad-sngkhla>.

ชนิษฐา ชูสุข, เมืองและการจัดการปกครองเมือง, (สงขลา: พี.ซี.ปริ้นติ้ง, 2565)

ชิตภิรมย์ข้าวสังข์หยดพัทลุง, นาข้าว, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://rice-chidpirom.business.site/>.

ดวงพร บุญยะพรรค, การสรุปความรู้ เรื่องการใช้งานโปรแกรม QGIS เบื้องต้น, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <http://osm.ldd.go.th>.

ทวิดา กมลเวช และคณะ (2565). *การศึกษาวิจัย การบริหารจัดการระบบสาธารณสุขในภาวะวิกฤต การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภายใต้โครงการวิจัย เพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจและประชาธิปไตยท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนา การปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า

ธนวัฒน์ ยอดใจ, “*ธรรมาภิบาลในการบริหารงานท้องถิ่นด้านการบริการประชาชน : เทคโนโลยี สารสนเทศกับการให้บริการประชาชน*”, ใน รายงานการสัมมนาหลักสูตรวุฒิปัตริ การเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น รุ่น 1, วันที่ 17 กันยายน 2565, ณ สถาบัน พระปกเกล้า.

ประกาศคณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2563 เรื่อง การแจ้งและการแสดง ราคาสินค้าผลิตภัณฑ์ที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเพื่อสุxonานามัยสำหรับมือ. (2563, 4 กุมภาพันธ์). ฉบับที่ 5/63.

ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2563. (2563, 25 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง. หน้า 1.

พสุ เดชะรินทร์. (2564). *ใครคือเจ้ายุทธจักรด้านการจัดการที่สำคัญของโลก*. [ออนไลน์] สืบค้นจาก <https://pasuonline.com/> เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

รพีพรรณ รัตนวงศ์นรา มอร์ด, (2564, สิงหาคม 21). *มาทำความรู้จักโควิดกลายพันธุ์ โดยเฉพาะ สายพันธุ์เดลต้า ตัวที่แกร่งที่สุดและแพร่เชื้อได้ไวที่สุดในตอนนี้*. Retrieved from ราชามาชาแนล ขับเคลื่อนสังคมไทยให้สุขภาพดี: <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article>

วิชาการ.คอม. (2565). *ยุค VUCA คืออะไร และมีวิธีรับมืออย่างไร ในยุคปัจจุบัน*. [ออนไลน์] <https://vcharkarn.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2565). *คู่มือร่างวัลพระปกเกล้าทองคำ 2565. “เทศบาลเมืองแม่เหียะ: การจัดการเมืองเชิงระบบในภาวะฉุกเฉินเพื่อรองรับ ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)”*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ศรันยู รักดีวงศ์, “*องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัด กรณีศึกษาจังหวัด ปทุมธานี*”, (การศึกษาอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สำหรับ นักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560).

สถาบันพระปกเกล้า, *ร่างวัลพระปกเกล้า 65*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565

- สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *อปท.ที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. [ออนไลน์] <https://odloc.go.th/> สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2566
- สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2564). *สรุปข้อมูลพื้นฐานจังหวัดกาฬสินธุ์*. [ออนไลน์] <https://www.kalasin.go.th/t/th/สืบค้นเมื่อ> 24 สิงหาคม 2566
- สำนักงานจังหวัดสงขลา, *ข้อมูลจังหวัดสงขลา*, (สงขลา: หสม. ไอ ดีไซน์, 2566), สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, https://www.songkhla.go.th/files/com_news_operation/201501/20150107_ixxzbqjp.pdf.
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา, *ลักษณะอากาศ*, รายงานประจำปี 2559, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://www.mnre.go.th/songkhla/th>.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. *แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. [ออนไลน์] http://www.onwr.go.th/?page_id=4174 สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2566
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา, *ข้อมูลผู้พิการ*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2561).
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (1 พฤศจิกายน 2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง.
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี, *ข้อมูลกลุ่มเปราะบางในเขตเทศบาลนครเมืองสุราษฎร์ธานีประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดสงขลา*, ระบบสารสนเทศ One Stop Service For All 4.0, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://www.cqc-songkhlapao.com/>.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *ข้อมูลบุคลากร*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2566).
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *คณะผู้บริหาร*, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://songkhlapao.go.th/>.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *เอกสารประกอบการสมัครรางวัลพระปกเกล้าทองคำประจำปี 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2564).

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, *แนวโน้มผู้สูงอายุและผู้พิการ ปี 2561-2566*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, *สภาพพื้นที่ทั่วไป*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566)

องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง, *เอกสารการจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวนาง*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

อรทัย ก๊กผล และฉัตรระวี ปรีสุทธิญาณ. (2553). *บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า' 52 ด้าน การเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

เทศบาลตำบลตำนาน, *ประกาศเทศบาลตำบลตำนาน เรื่องรายงานการรับ-จ่ายเงิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

เทศบาลตำบลตำนาน, *พื้นที่ทั่วไป*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, https://www.facebook.com/TamnanPT2021/?locale=th_TH.

เทศบาลตำบลตำนาน, *เอกสารโครงการยุทธศาสตร์โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลตำบลตำนาน, *แบบประเมินผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

เทศบาลตำบลตำนาน, *แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2565 โรงเรียนเทศบาลบ้านทุ่งลานสถิตธรรมมาทร สังกัดเทศบาลตำบลตำนาน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

เทศบาลตำบลตำนาน, *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลตำบลท่าสาป, *ข้อมูลรายได้จากคณะกรรมการตลาดต้องชม ท่าแพ ท่าสาป*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2562).

เทศบาลตำบลท่าสาป, *รายงานผลการดำเนินโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พ.ศ. 2559*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2559).

เทศบาลตำบลท่าสาป, *แผนพัฒนาท้องถิ่น 5 พ.ศ. 2566-2570*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลตำบลท่าสาป, *โครงการตลาดนัดภูมิปัญญาฯ*, เอกสารประกอบโครงการตลาดนัดภูมิปัญญาเทศบาลตำบลท่าสาป, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลตำบลท่าสาป, *โครงการและกิจกรรมของเทศบาลตำบลท่าสาป*, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2566, <https://www.facebook.com/thasapyala/>.

เทศบาลตำบลศรีเตี้ย. *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570)*. [ออนไลน์] <https://www.sritia.go.th/index> สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566

เทศบาลตำบลศรีเตี้ย. *โครงสร้างหน่วยงาน*. [ออนไลน์] <https://www.sritia.go.th/content/structure> สืบค้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2566

เทศบาลตำบลโพนทอง. *หน้าหลัก: สภาพและข้อมูลพื้นฐาน*. [ออนไลน์] <https://www.phonthong-mu.go.th/index.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2566

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, *การจัดทำฐานข้อมูล One data for all*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, *คู่มือการดำเนินโครงการบันทึกพิกัดแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (GPS) ผู้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และผู้พิการ*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566).

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, *เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566)

เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, *แผนที่เขตการเลือกตั้งเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2566)

เทศบาลเมืองกะทู้, *ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองกะทู้*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565), สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2566, <https://kathucity.go.th>.

เทศบาลเมืองกะทู้, *งานนำเสนอโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

เทศบาลเมืองกะทู้, *เอกสารรายละเอียดโครงการ*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2565).

เทศบาลเมืองกะทู้, *เอกสารโครงการเพิ่มศักยภาพการควบคุมดูแลและติดตามสุนัขและแมวในพื้นที่เทศบาลเมืองกะทู้*, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.), 2565

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566-2570*. [ออนไลน์] <http://www.kalasin-mu.go.th/> สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2566.

เทศบาลเมืองแม่เหียะ. *ประวัติเทศบาลเมืองแม่เหียะ*. สืบค้นจาก http://www.maehia.go.th/web/show_detail.php?select=history&snameประวัติหน่วยงาน. เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2566.

- ไพบูลย์ โปธิ์สุวรรณ. (2555). *การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ, สถาบันพระปกเกล้า
- BBC. (n.d.). Thailand Covid-19 Situation. Thailand - BBC News. Retrieved July 5, 2022, from <https://www.bbc.com/thai/other-news-56319853>
- Bill George. (2560). *VUCA 2.0: A Strategy For Steady Leadership In An Unsteady World*. [ออนไลน์] <https://www.forbes.com/sites/hbsworkingknowledge/2017/02/17/vuca-2-0-a-strategy-for-steady-leadership-in-an-unsteady-world/?sh=466f46f513d8> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2566
- ByteHR. 4 วิธีปรับตัวเข้าสู่ยุค VUCA. [ออนไลน์]. <https://byte-hr.com/th/4-method-to-vuca> สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 กันยายน 2566
- HREX.asia. (2564). *VUCA ในโลกการทำงานสมัยใหม่: 4 เทคนิครับมือความไม่แน่นอนสำหรับผู้ในยุคใหม่*. [ออนไลน์] <https://th.hrnote.asia/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566
- Jaco Lok. (2019). *Strategic Management. Strategist Thailand OCSC: Macquarie Business School*. Sydney: Macquarie University.
- Luxury Society Asia, *AI คืออะไร*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2566, <https://martech.luxurysocietyasia.com/archives/33934>.
- MGR Online. “เซินกา” ฟันพิษ 10 ชุมชนภาพลึกลับน้ำท่วมรุนแรงรอบ 40 ปี. [ออนไลน์] <https://mgronline.com/local/detail/9600000076926> สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2566
- MONEY AND WEALTH PLUS. COLTD. *VUCA WORLD คืออะไร ปรับตัวอย่างไรในสถานการณ์วิกฤตโลก 2020*. [ออนไลน์] <https://www.moneyandwealthplus.com/> สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566
- TECHSAUCE Knowledge Sharing Platform. (2566). *นักวิชาการ Harvard ล้อ Elon Musk ไม่เข้าใจธุรกิจ Twitter-มนุษย์สัมพันธ์แย่*. [ออนไลน์] <https://techsauce.co/news/bill-george-elon-musk-twitter-x> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2566
- Wikipedia. (2566). Burton Nanus. [ออนไลน์] สืบค้นจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Burton_Nanus สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2566

สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้)
เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทรศัพท์ 02-141-9567-70 โทรสาร 02-143-8175
www.kpi.ac.th

บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า: ห้องถิ่นในโลกยุคเก่า
ISBN : 978-616-476-357-9